

URI BAR-JOSEPH

IZRAEL MENTŐANGYALA

NASSZER EGYIPTOMI ELNÖK VEJÉNEK,
A MOSZAD KÉMJÉNEK IGAZ TÖRTÉNETE

AKADÉMIAI KIADÓ

2

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000632056

A mű eredeti címe:

Uri Bar-Joseph: *The Angel. The Egyptian Spy Who Saved Israel*
(HarperCollins Publishers, 2016)

Fordította: Dr. Molnár György

ISBN 978 963 454 090 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 21-35.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2017

© Uri Bar-Joseph, 2016

Hungarian translation © Dr. Molnár György, 2017

© Akadémiai Kiadó, 2017

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

A kiadásért felelős

az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója

Felelős szerkesztő: Sisák Gábor

A szöveget gondozta: Kállai Tibor, Török Judit

Termékmenedzser: Kiss Zsuzsanna

Nyomdai előkészítés: Kállai Zsanett

Borító: Cuba Gergő

Nyomdai munkálatok: Kinizsi Nyomda

Felelős vezető: Bördős János

Kiadványszám: TK160066

Megjelent 30,4 (A/5) ív terjedelemben

Printed in Hungary

TARTALOM

Szereplők	7
Prológus. A temetés és a rejtély	11
1. Kairó, 1944-1970: A kezdetek	16
2. London, 1970: A kapcsolatfelvétel	42
3. 1971. április: Színre lép a katonai hírszerzés	64
4. 1971. május: A felszállás	86
5. A világ minden kémszervezetének álma	111
6. Szadat különleges ügyekben eljáró megbízottja	146
7. Egyiptom felkészül a háborúra	166
8. Végző előkészületek és közjáték Rómában	192
9. Aláírás vasárnap, napnyugtakor	211
10. „Galambdúc”: Figyelmeztetés és háború	236
11. Asraf Marván felemelkedése és bukása	255
12. Angyal a nagyvárosban - a leleplezett vő	288
13. A bukott Angyal	318
Köszönetnyilvánítás	347
Bibliográfia	350
Jegyzetek	363

SZEREPLŐK

EGYIPTOM

Asraf Marván, más néven az Angyal – Nasszer elnök veje; Szadat elnök bizalmas tanácsadója és a Moszad (az izraeli titkosszolgálat) kémje

Mona Marván – Nasszer elnök leánya és Asraf Marván felesége

Gamal Abden-Nasszer – Egyiptom elnöke, 1952–1970

Tahia Gamal Abden-Nasszer – Gamal Abden-Nasszer felesége

Számi Saraf – Nasszer vezérkari főnöke; 1971-es letartóztatásáig a Muhabarat (az egyiptomi titkosszolgálat) teljhatalmú ura

Mohamed Haszanein Heikal – az *Al-Ahram*, a legnagyobb példányszámú egyiptomi napilap főszerkesztője 1957-től 1974-ig; Nasszer egyik legközelebbi barátja

Anvar Szadat – Egyiptom elnöke, 1970–1981

Dzsehan Szadat – Anvar Szadat felesége

Szaad as-Sazli – az egyiptomi hadsereg vezérkari főnöke a jom kippuri háború alatt

Mohamed Abdel-Gani al-Gamaszi – az egyiptomi hadsereg hadműveleti főnöke a jom kippuri háború alatt

Hoszni Mubarak – Egyiptom elnöke, 1981–2011

IZRAEL

Dubi, alias „Alex”, alias „Dr. Lord” (vezetékeve még mindig államtitok) – a Moszad tisztje és Marván tartótisztje 1970-től 1998-ig

Zvi [Cvi] „Zvika” [Cvika] Zamir vezérőrnagy (nyugállományú) – a Moszad főnöke 1968-tól 1974-ig
Freddy Eini – Zvi Zamir vezetési törzsének főnöke
Smúél Goren – a Moszad európai hálózatának vezetője, 1968–1974
Golda Meir – Izrael miniszterelnöke, 1968–1974
Móse Dajan – védelmi miniszter, 1967–1974
Jiszráél Galili – tárca nélküli miniszter; Meir miniszterelnök bizalmas tanácsadója
David Elazar altábornagy – az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, 1972–1974
Éli Zejra vezérőrnagy – a katonai hírszerzés igazgatója, 1972–1974
Arje Salev dandártábornok – a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének vezetője, 1967–1974
Meir Meir alezredes – a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. osztályának (egyiptomi ügyek) vezetője, 1969–1972
Jóna Bandman alezredes – a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. osztályának vezetője, 1972–1974
Ahron Bregman – Londonban élő izraeli történész
Ronen Bergman – Izraeli újságíró, aki írt Marvánról

TOVÁBBI SZEREPLŐK

Kamal Adham – Fejszál bin Abdul-Aziz asz-Szaúd szaúd-arábiai király unokaöccse; a szaúdi titkosszolgálat megalapítója; Marván partnere a Szadat és Fejszál király közötti kapcsolattartásban
Moammer Kadhafi – Líbia diktátora, 1969–2011
Abdesszalam Dzsallud – Kadhafi alvezére, 1969–1977; Marván partnere az Egyiptom és Líbiai közötti kapcsolattartásban
Abdullah al-Mubárah asz-Szabáh – kuvaiti sejk, milliárdos; valamint Asraf és Mona Marván barátja
Szuad asz-Szabáh – Abdullah asz-Szabáh felesége és Marván barátja
Háfez al-Aszad – Szíria elnöke, 1970–2000

Roland, „Tiny” Rowland – milliárdos brit üzletember; Marván üzleti partnere Londonban az 1980-as évek elejétől
Mohamed al-Fajed – londoni üzletember; Rowland és Marván egyik vetélytársa
Chris Blackhurst – brit újságíró, aki az 1980-as években írt Marván londoni tevékenységéről

PROLÓGUS

A TEMETÉS ÉS A REJTÉLY

A július perzselően forró hónap Kairóban, s ez alól 2007. július 1-je sem volt kivétel. A szűk utcákon verejtékező gyalogosok milliói nyüzsögtek, s a tömeget a nyári vakációjukat töltő iskolások is duzzasztották. A Khan al-Khalili bazárt elárasztották a háziasszonyok, akik siettek elvégezni a napi bevásárlást, és a turisták, akik a híres keleti piac varázslatos világát jöttek megbámulni. Kairó nyolcvanezer taxisofőrje pedig csak nyomta, nyomta a dudát, miközben utat igyekezett vágni kocsijának a város túlszűfolt utcáin.

Mindebből a zsvajból nagyon kevés szűrődött be a főváros modern elővárosában, Héliopoliszban álló Omar bin Abdul Aziz mecsetbe. A mecsetben tartott temetésre összegyűlt több száz gyászoló közül szokatlanul sokan viseltek elegáns öltönyt és nyakkendőt vagy katonai egyenruhát. Ők Egyiptom politikai, rendőri-katonai és üzleti elitjének a tagjai voltak, és valamennyien azért jöttek, hogy végső búcsút vegyenek egy férfitől, aki egy volt közülük – családtag, barát, kolléga és üzlettárs hosszú éveken át –, dr. Asraf Marvántól.

Marván négy nappal korábban halt meg, amikor rejtélyes módon lezuhant egy ötödik emeleti luxuslakás erkélyéről Londonban, nem messze a Piccadilly Circustól. 1966-ban ő vette feleségül Gamal Abden-Nasszer elnök Mona nevű leányát. Belépése az elnöki családba egyengette, megkönnyítette az egyiptomi politikai élet legfelső szintjére vezető útját. Először beosztott tisztviselőként dolgozott Nasszer Elnöki Hivatalában, majd később, Nasszer halála után, Anvar al-Szadat elnök bizalmas

tanácsadójaként. Miután távozott az állami szolgálatból, az arab világban kiépített kapcsolatait kétes üzleti vállalkozások beindítására használta, és 1981 óta Londonban élt.

Marván holtteste egy nappal korábban érkezett Kairóba. Dr. Zakaria Azmi, Hoszni Mubarak elnök hivatalának vezetője, és Ahmed Safik polgári repülési miniszter a repülőtérén várta a koporsót. Most a mecsetben Gamal („Jimmy”) Mubarak, az elnök fia és feltétlen örököse vigasztalta Marván özvegyét és két fiát. Ez nem pusztán hivatalos gesztus volt, hanem személyes ügy is: Gamal közeli barátja volt Asraf Marván fiának, és ők ketten gyakran látogattak el egymás otthonába. Alig két hónappal korábban a Marván család ott volt Gamal Mubarak fényűző esküvőjén a Sínai-félsziget déli csücskén található Sarm-as-Sejken.

Maga Mubarak elnök az afrikai vezetők csúcstalálkozóján vett részt a ghánai Accrában, ezért nem tudott elmenni a temetésre. Hivatalos nyilatkozatot azonban adott ki, s abban így jellemezte Marvánt: „hazájának igaz patrióta fia”. Mubarak hozzáfűzte, teljes mértékben tudatában van, micsoda hatalmas szolgálatokat tett az elhunyt a hazájának. Omar Szuleimán tábornok, az egyiptomi titkosszolgálatok és fegyveres erők „erős embere”, aki megjelent a temetésen, szolgáltatta jelenlétével a hivatalos bizonyítékát annak, amit az elnök Marván kétségbevonhatatlan hazafiságáról kijelentett.

A hatalom törvényhozói ágát az egyiptomi parlament elnöke és a felsőház elnöke képviselte. A fegyveres erők legmagasabb beosztású tábornokai álltak a vezető üzletemberek mellett, a tudományos élet képviselői, köztük a Kairói Egyetem rektora, a legtekintélyesebb újságírókkal társalogtak, például az *Al-Abram*nak, Egyiptom vezető napilapjának a főszerkesztőjével.

A vallási szertartást dr. Mohammed Szajjid Tantávi, Egyiptom korábbi nagymuftija vezette, akit 1996-ban Mubarak az al-Azhar Egyetem, a mohamedán világ legrégebbi ilyen intézménye főimámjává nevezett ki. A közelben álltak Marván családtagjai: az özvegy, Mona, elegáns sötét ruhában, fején fátyollal, az elsőszülött fiú, Gamal – akinek nemzedéke sok tagjához hasonlóan Nasszer keresztnévét adták – anyja mellett, ő mellette pedig a kisebb fiú, Hani. Hani Amr Múszának, Egyiptom ko-

rábbi külügyminiszterének, 2007 óta az Arab Liga főtitkárának a lányát vette feleségül. Maga Músza nem mutatkozott a temetésen.

A Mona és a Nasszer család többi tagja közötti közismerten ellenséges viszony dacára az özvegy valamennyi testvére eljött megadni a vég-tisztességet, Anvar Szadat családjából viszont senki sem. Ez kifejezett meglepetés volt, amint egyes kairói újságírók meg is állapították, ugyanis 1981. októberi meggyilkolása előtt Szadat és a felesége, Dzsehan, köztudottan szoros barátságban állt Asraf és Mona Marvánal.

Végeredményben azonban lényegtelen körülmény volt Dzsehan Szadat és lányainak távolmaradása a temetésről. Amint azt a gyászolók némelyike bizonyosan érezte, az elhunyt társuk előtt lerótt végső tisztelet nem volt több, mint azt a roppant fájdalmas igazságot leplező színjáték, hogy minden hivatalos elismerés ellenére a férfi, akit temettek, valójában a legkevésbé sem volt egyiptomi hazafi. Éppen ellenkezőleg, az ország történetének legkártékonyabb hazaárulója volt.

* * *

Az 1990-es évek eleje óta köztudott volt, hogy az izraeli Moszad rendelkezett egy „csodálatos információforrással” Egyiptom stratégiai vezetési rendszerének legbelső köréből azokban az esztendőkből, amelyek közvetlenül megelőzték az 1973. októberi háborút, az arab–izraeli konfliktusok történetének leghevesebb fegyveres összecsapását. Egyesek – olyan emberek, mint például Éli Zejra vezérőrnagy, az izraeli katonai hírszerzés egykori vezetője, aki 1993-ban kiadta háborús emlékiratait – azt állították, hogy ez a forrás valójában kettős ügynök volt, aki a legkritikusabb pillanatban elárulta a Moszadot, s ezzel lehetővé tette, hogy az arab hadsereg meglepje Izraelt abban a háborúban, amely jom kippurkor, a zsidók legszentebb ünnepén kezdődött. Voltak azonban mások, akiknek az információi az eseményekről nem kevésbé megbízható első kézből származtak, mint például Zejranak az értesülései, és ők elvetették a kettősügynök-teóriát, mert szilárdan hitték, hogy annak a bizonyos forrásnak az utolsó percben leadott figyelmeztetése nélkül Izrael valószínűleg elvesztette volna a háborút.

Az idő múlásával további részletek derültek ki a kém kilétéről és működéséről. 2001-ben megállapították, hogy Nasszer és Szadat elnökhöz kivételes közelségben tevékenykedett, ami pedig a személyazonosságát illeti, ő lehetett az a férfi, akit a kevés izraeli, aki ismerte, állítólag úgy emlegetett: „a Vő”. Egyiptomi újságírók valóban meg is kérdezték Marvántól, ő-e a híres kém. Amikor Marván ezt letagadta, Ahron Bregman – az a londoni King’s College-ban dolgozó izraeli történész, aki nagy szerepet játszott a kém személyazonosságának leleplezésében – egy egyiptomi újságírónak megerősítette, hogy „a Moszad csodálatos információforrása” valóban Marván volt.

Maga Marván továbbra is tagadta a vádakát. Amikor azonban 2007. június 2-án egy tel-avivi bíróság határozatban mondta ki, hogy valóban ő a nevezetes kém, Marván kezdte úgy érezni, szorul a nyakán a hurok. Három héttel később meghalt.

A temetésen megjelentek közül legalább néhányan, olyanok, mint Omar Szuleimán tábornok, nagyon jól tudták, ki és miért adta ki a parancsot, hogy szabaduljanak meg Marvántól. Végtére is Marván meggyilkolása megóvta Egyiptom vezetőit azoktól a kellemetlenségektől, amelyek bizonyosan vártak volna rájuk, ha bíróság elé állítják a férfit, és kénytelenek nyilvánosan elismerni, hogy az egyiptomi uralkodó elit egy prominens tagja – valaki, akinek a felesége a legendás Nasszer leánya, akinek az elsőszülött fia Mubarak elnök valószínű utódjának jó barátja és üzlettársa, és akinek a másodszülött fia Amr Músza leányát vette feleségül – az egyiptomi–izraeli konfliktus tetőpontján Izrael javára kémkedett.

A Mubarak-rezsim 2011 eleji bukása után arra a kérdésre is megszületett a válasz, hogy ki adta ki a parancsot Marván likvidálására. A *Rose al-Yusuf* című egyiptomi magazin szerint nem más, mint maga Mubarak, aki Marván rejtélyes halála után riportereknek azt mondta: „Nem vonom kétségbe a lojalitását!”

* * *

2009. május 10-én a CBS *60 Minutes* (60 perc) műsora Asraf Marván felemelkedését és bukását, valamint a halála körül kirobbant vitát vette

gócra alá. A „Was the Perfect Spy a Double Agent?” („Kettős ügynök volt a tökéletes kém?”) című adás legvégén a CBS műsorvezetője, Steve Kroft azzal foglalta össze a látottakat, hogy a következőképpen tette fel a legfogósabb kérdést: „Végső soron tehát kit árult el igazából Asraf Marván? És ki ölte meg végül? Ha az igazságot nem temették el vele együtt, akkor a legnagyobb valószínűséggel ott fekszik valahol egy szigorúan titkos irattár legmélyére eltemetve.”

Ez a könyv feltárja az igazságot. És hogy eljuthassunk hozzá, vissza kell mennünk Kairóba, az 1944-es esztendőbe, amikor mindez elkezdődött.

1.

KAIRÓ, 1944-1970: A KEZDETEK

Az egyszerűen csak Asraf Marvánként ismert Mohammed Asraf Abu al-Vafa Marván 1944. február 2-án született családjá otthonában, az al-Hakmaa utca 5.-ben, Kairó Mansijat al-Bakri nevű kerületében. A főváros új részében található kerület a középosztály kedvelt lakóhelye volt, és napjainkban is az. Marván családja a legjobb egyiptomi családok közé tartozott. Anyai ágon abból az al-Fajjád nemzetségből származott, amelyik az al-Garbíja tartományban, a Nílus-delta Kairótól északra elterülő mezőgazdasági régiójában, Sza al-Hadzsar faluban birtokolt földeket. Édesapjának családja az al-Minja tartományban, Kairótól kb. 240 kilométerre délre fekvő Szóhág faluból származott. A Marván család régen a környék legelőkelőbb nemzetségei közé számított, sok tagja a mai napig azon a vidéken él.

Asraf Marván nagyapja, Muhammad Ahmed Marván volt az, aki a családi ágát Kairóba költöztette. Az al-Azhar Egyetemen, az iszlám jog és teológia legrégebbi és legfontosabb arab világbeli iskolájában végzett férfi pályafutása végére az egyiptomi *saríá* bíróságok főnökévé emelkedett. Asraf Marván apja, Abu al-Vafa Marván, az egyiptomi fegyveres erők hivatásos tisztje volt. Fárúk király hadseregében kezdte alacsony rendfokozatú csapattisztként, és kemény munkával addig kapaszkodott felfelé a ranglétrán, amíg az 1970-es években vezérőrnagyi rangban vonult nyugdíjba. Utolsó beosztásában az Egyiptomi Köztársasági Gárda, a hadsereg leginkább belbiztonsági feladatokat ellátó hadosztályának parancsnokhelyetteseként szolgált. Annak ellenére, hogy Asraf Marván

és családja Kairóban élt, tartották a kapcsolatot a faluval, ahonnan a család származott, és rendszeresen el is utaztak oda látogatóba, valamint családi ünnepekre. A falusiak szerint maga Asraf Marván volt az, aki az 1970-es években gondoskodott róla, hogy Szóhág legyen a leggazdagabb falu a környéken, és rákössék az országos elektromos hálózatra. Ezért, valamint a jóakaratóért és a támogatásért, amelyet a Marván család adott a falunak az évek folyamán, a falu lakói a mai napig hálásak.¹

* * *

Marván neveltetésében semmi különös vagy szokatlan nem volt. Bátyjával, Hanival, valamint két húgával, Monával és Azzával tipikus kairói középosztálybeli otthonban nőttek fel. 1952 júliusában, amikor a fiú nyolcéves volt, Egyiptomban lezajlott a Szabad Tisztek Mozgalmának forradalma, amely hatalomra juttatta Gamal Abden-Nasszert, azt az embert, aki néhány röpké év alatt az arab világ legtekintélyesebb vezetőjévé nőtte ki magát. Marván apja magas rangú katonatiszt volt ugyan, de semmilyen kapcsolatban nem állt a puccsot végrehajtó tiszti csoporttal. A család ennek ellenére jó kapcsolatba került az új vezetőkkel, mert röviddel hatalomra kerülésük után sokan költöztek közülük Marvánék környékére. Nasszer és családja néhány éve már Mansijat al-Bakriban lakott, és később a szabad tisztek közül is sokan béreltek vagy vettek lakást a negyedben. A városrészt hamarosan az új rezsimbeli politikai hatalom agyközpontjaként kezdték emlegetni.

Marván egész gyermekkorában környékbeli iskolákba járt: hat évig a Mansijat al-Bakri-i elemi iskolába, háromig az Alhalfaa, majd végül a Kubri al-Kuba középiskolába, ahol természettudományokra szakosodott. Egyiptomban törvény írta elő az iskolák tandíjmentességét, de a tankönyvekért fizetnie kellett a családnak, ahogy egy sor más költség is őket terhelte, például a gyermek egészségbiztosítása. A középiskola felső évfolyamain Marván intenzív oktatásban részesült, napi hét vagy nyolc óra időtartamban, heti hét matematika-, öt angol-, négy francia-, valamint három-három kémia- és biológiaóra volt, ezenfelül három, az általa választott természettudományos tárgy foglalkozása is.

Már életének ebben a szakaszában megfigyelhető Marván számos kiemelkedő képessége, elsősorban csillogó értelme, amellyel különösen jó érdemjegyeket szerzett – jegyeket, amelyeknek köszönhetően felvételt nyert a szárazföldi haderőnem elit tudományos tartalékállományába. A tartalékostiszt-képző programnak köszönhetően halasztást kapott, nem kellett bevonulnia sorkatonai szolgálatra, és így beiratkozhatott Gízában a Kairói Egyetem vegyészeti tanszakára alapfokú képzésre. Egyetemi tanulmányai egy különleges tiszti tanfolyamot is magukban foglaltak, amelyet hadnagyi rendfokozattal végzett el. 1965-ben megszerzte diplomáját, és a hadsereg tisztjeként – s ugyanakkor vegyészmérnökként – az egyiptomi hadiiparban kezdett dolgozni.

Annak dacára, hogy tanulmányai komoly erőfeszítést igényeltek, Marván talált időt az olvasásra, és a szakterületétől igencsak távol eső témákról – különösen a közgazdaságtanról, a bankszakmáról és a pénzügyekről – is elképesztően sokat olvasott. Akik abból az időből emlékeznek rá, magas, vonzó és barátságos fiatalembernek írják le, olyasvalakinek, aki tudta, hogyan hozza ki a lehető legtöbbet az életből. Két bizalmas barátja az egyetemi évekből, Mohammed Fahri és Esszam Sziam, a tudományos tartalékállomány program keretében tanult együtt vele. Sziam a katonai pályát választotta, és végül a vezérőrnagyi rendfokozatig jutott. Sikeres pályát futott be futballkommentátorként és nemzetközi játékvezetőként is, és éveken át tisztségeket töltött be Egyiptom és Afrika labdarúgó-szövetségeiben. Az 1960-as évek közepén együtt töltött idejük alatt ők hárman rendszeresen szórakoztak Kairó éjszakai életében. Pénteken, amikor nem voltak óráik, gyakran utaztak el hármasban Alexandriába, ahol a tengerparton napoztak, nagyokat úsztak, és korzóztak a parti sétányon.

Asraf Marván azonban energiáit többnyire a tenispályán vezette le. Lelkes tagja volt a szülei otthonától alig egy kilométerre működő Héliopoliszi Sportklubnak. Huszonegy éves korában itt találkozott azzal a nővel, aki felesége és később ugródeszkája is lesz majd, amikor felfelé törekszik az egyiptomi hatalmi hierarchiában.²

* * *

Mona Abden-Nasszer az elnök leánya volt. 1947 januárjában látta meg a napvilágot, két évvel szülei házasságkötése és eggyel első leányuk, Hoda, születése után. A Hoda nevet, amely az arab *badíja*, azaz 'ajándék' szóból származik, anyja, Tahia adta az újszülöttnak, annak dacára, hogy a házaspár fiút akart, de mégis így fejezve ki hálájukat, amiért gyermekük született. Mona után Nasszeréknak még három gyermekük lett, három fiú: Háled, aki egy napon majd politikai pályára lép, és idővel azzal fogják megvádolni, hogy izraeli és amerikai diplomaták ellen készített előmerényleteket. Háledet Abdel-Hakím, majd Abdel-Hamíd követte. Mona tizennyolc esztendő volt, a kairói Amerikai Egyetemre járt, és még a szüleinél lakott, amikor először találkozott Asraf Marvánnal.

Az élet a Nasszer-háztartásban korántsem volt egyszerű. Az 1950-es évek közepén, amikor az egyiptomi vezető először robbant be üstökös-ként a politikai életbe, hamar messiásszerű alakká vált a tömegek szemében, akik egynek látták maguk közül, ugyanakkor csodás tehetséggel megáldott vezérnek is, aki ki fogja ragadni őket a mocsokból és a nyomorúságból, és elvezeti a nemzeti büszkeség és a jólét új korszakába. Pályafutása elején elért lenyűgöző eredményei – a britek kiutasítása a Szuezi-csatorna övezetéből 1954-ben; egy jelentős nagyságú fegyverszállítási szerződés megkötése a Szovjetunióval 1955-ben; a csatorna államosítása 1956-ban; majd néhány hónappal később a kemény kiállítás a „háromhatalmi agresszió”, vagyis Izrael, Franciaország és Nagy-Britannia támadásával szemben a szuezi válság alatt – megszilárdította, sőt valósággal bebetonozta hatalmi helyzetét odahaza és külföldön egyaránt. Röviddel hivatalba lépése után megkezdett agrárreformjai, valamint más olyan kezdeményezései, amelyek arra engedtek következtetni, hogy az anyagi javak korábbinál méltányosabb elosztására törekszik, radikális politikai világnézetét bizonyították, és körülbelül 1960-tól kezdve olyan szocialista felhangot adtak rezsimjének, amelyet az arab világban addig még sohasem éreztek. Mona apja, akit olyan személyes vonzerővel áldott meg a teremtő, amely a világ vezetőire és az egyszerű emberekre egyaránt hatott, s akit a pánarabista világnézet saját, nem mindennapi politikai és diplomáciai meglátásaival kiegészített változata vezérelt, mely utóbbiak segítségével ügyesen megbirkózhatott a belső

és a külső kihívásokkal is, mindössze néhány év alatt az egyiptomi hadsereg ismeretlen tisztjéből az arabok Szaláhaddín óta színre lépett legnagyobb formátumú vezetőjévé emelkedett. (A tény, hogy Szaláhaddín [azaz Szaladin] valójában nem arab volt, hanem kurd, nem sokat számít.)

Nem tudhatjuk, milyen mértékben befolyásolta Nasszer legendássá emelkedő státusa a család életét, vagy hogyan hatott a gyermekei felnevelésére. Más arab államfőkkel, különösen elődjével, Fárúk királlyal éles ellentétben Nasszer sohasem használta pozícióját személyes előnyök szerzésére. Családja továbbra is abban a házban lakott, amelyet 1944-ben vásároltak a Mansijat al-Bakri negyedben, miután feleségül vette Tahiat, és Tahia a férje viszonylag szerény állami fizetéséből működtette a háztartást. A család továbbra is azzal a kis Austin gépkocsival járt, amelyet Nasszer még katonai akadémiai oktató korában vásárolt. 1954-ben, mikor a kocsí már erősen a végét járta, egy Fordot vettek helyette, részletre.

Egy társadalomban, ahol a baksis volt a kenőanyag, amely az egész gépezetet működésben tartotta, Nasszer a feddhetetlenség példaképe volt. Ugyanakkor pontosan tudta, hogy azok, akikkel együtt vezeti Egyiptomot, különösen bizalmas barátja, Abdel-Hakím Amer, nyakig ülnek a korrupcióban, ő azonban megvesztegethetőségükben és romlottságukban olyan gyöngeséget látott, amelyet kihasználhat saját céljai érdekében. Nasszer ráadásul szívből utálta a nagyon gazdagokat. Rendszer ellátogatott az al-Jezira Sportklubba, az egyiptomi arisztokraták kedvelt „zsiványtanyájára”, de olyan visszataszítónak találta az ott uralkodó légkört, hogy soha többé nem volt hajlandó felkeresni a helyet. Gyermekeit is vonakodott bármilyen, az átlagost meghaladó kiváltsághoz juttatni, és állandóan emlékeztette őket a tényre, hogy a Nílus-parti Beni-Mur faluból származnak. „Én roppant büszke vagyok arra, hogy szegény falusi családból származok – mondogatta nekik –, és a történelem tanúsítani fogja, hogy Nasszer szegény családban született, és ígérem, szegény emberként fog élni és meghalni.” Idősebb leánya emlékezete szerint ő „nemzedéke egyiptomi lányainak szokásos életét”

élte. Fia, Háled pedig mindig határozottan állította, saját politikai pályafutása során sohasem részesült semmiféle különleges elbánásban.³

Ahhoz természetesen nem férhet kétség, hogy Nasszer gyermekei nagyon pontosan érzékelték saját helyzetük megváltozását, amikor apjuk hatalomra került. Igaz, továbbra is a gízai Kaumeja iskolába jártak, ahova az új elit a gyermekeit járatta, és továbbra is a régi barátaikkal játszottak. De mert Nasszer otthon szeretett dolgozni, és szívesebben fogadta a külföldi főméltóságokat a saját házában, mint Kairó palotáiban, a család házában zajló élet minden volt, csak nem hétköznapi. Több alkalommal is toldalék épületrészekkel bővítették a házat, egyrészt, hogy helyet teremtsenek a növekvő létszámú családnak, másrészt, hogy a hatékony munkát lehetővé tevő környezetet biztosítsanak a külföldi vezetőknek és kíséretüknek. A ház hamarosan tenispályával, könyvtárral és sok minden mással egészült ki. Alkalomadtán, amikor különösen érdekes vendégek érkeztek, Nasszer gyermekei is találkoztak velük. Az a fénykép, amelyiken Háled a világ bajnok nehézsúlyú ökölvívó, Muhammad Ali társaságában látható, egy pillanatfelvétel erejéig elének villantja, milyen élet zajlott a Nasszer-házban. Apjuk státusa magától értetődően hatást gyakorolt a gyermekek életére, de ez a hatás nyilvánvalóan korlátozott és gyermekként más és más volt. Ez a legvilágosabban Mona, Marván szíve választotta, és nővére, Hoda, élményeinek eltérő jellegéből világlik ki.

Hoda volt minden szempontból a komolyabb és értelmesebb kettőjük közül. Tanítói és tanárai, akik Nasszer utasítására semmiben sem kivételeztek vele, utóbb kiváló szellemi képességeire, odaadó szorgalmára és munkafegyelmére emlékeztek, mely tulajdonságainak köszönhetően évfolyama legkiválóbb diákjai között végzett. Hoda életpályája olyan irányt vett, amely sokak szemében a legtermészetesebbnek tűnhetett: közgazdaságtanból és politikatudományból szerzett diplomát, majd doktorátust a Kairói Egyetemen. Egyetemi tanulmányai alatt Hoda és férje, Hátim Szadek, dolgozni kezdett a Stratégiai Tanulmányok Központjában, amelyet az *Al-Ahram* napilap szerkesztőségi apparátusán belül állítottak fel 1968-ban. Családi kapcsolatai nyilvánvalóan segítettek az állás megszerzésében, de saját eredményei is feljogosították elnyerésére. Mivel olyan látványosan tehetséges volt, és a tudományág miatt, amelyet

választott, sokan benne látták apja természetes utódját – és Egyiptom választát az Indira Gandhi-jelenségre. Hodának azonban, amint kiderült, más tervei voltak. Neki egyértelműen a tudományos pályához volt kedve, és mert sohasem élt vele, sohasem derült ki, milyen és mekkora politikai tehetség rejtett benne.

Ami Monát illeti, ő nem volt olyan sziporkázóan okos, mint a nővére, és néhányan azok közül, akik ismerték akkoriban, léha, felületes fiatal lányként emlékeznek rá, aki leginkább bulizni szeretett. Vajmi csekély érdeklődést tanúsított a politika, sőt bármi iránt, ami szellemi erőfeszítést igényelt. Nővérevel ellentétben, aki kiváló középiskolai credményeivel utat tört magának a tudományos életbe Egyiptom első egyetemén, Mona közepes jegyekkel végzett. Ennek ellenére a középiskola után követni akarta nővére példáját, és közgazdaságtant meg politikaitudományokat kívánt hallgatni a Kairói Egyetemen, csakhogy nem hozta az elvárt érdemjegyeket. Bár a felsőoktatási miniszter és az egyetem vezetősége beleegyezett Mona felvételébe, Nasszer megtiltotta, hogy az ő kedvéért kivételt tegyenek a lányával, és a kairói Amerikai Egyetemre küldte Monát.⁴ Nasszernak nem volt sok választása. Az 1960-as években az Amerikai Egyetem viszonylag szerény tekintélyű magánintézmény volt, és a hallgatók, akik oda iratkoztak be, a gazdagok azon gyermekei közül kerültek ki, akik a középiskolából nem hozták a Kairói Egyetemen elvárt eredményeket. Ami Nasszert illeti, neki saját állítása szerint anyagi nehézségeket okozott Mona tanulmányainak finanszírozása. Mona nem sokat változtatott szokásain, miután bekerült az egyetemre. Akkor baráta emlékezete szerint legalább annyi időt töltött a Héliopoliszi Sportklub tenispályáin és a kávézóknak, mint a tantermekben.

1965 nyarán, miután elvégezte az első évét az egyetemen, Mona találkozott Asraf Marvánval. Egy éven belül összeházasodtak.⁵

* * *

Nem véletlenül találkoztak. Marván kisebbik, Azza nevű húga, akivel a fiú kifejezetten bizalmas viszonyban volt, egykorú volt Monával, és a két lány barátnő volt. Azza mutatta be Marvánt Monának, miután sokat beszélt neki jóképű és tehetséges bátyjáról. Mona anyja, Tahia

szerint első alkalommal a Héliopoliszi Sportklubban találkoztak, amely akkoriban a jobb családokból származó egyiptomi ifjúság egyik legdivatosabb találkozóhelyének számított.⁶ Maga Mona azonban úgy emlékszik, hogy a tengerparton találkozott Marvánval, nyilván Alexandriában.⁷ Akárhon is történt, két dolog nyilvánvaló. Először, Mona ott azonnal szerelembe esett Marvánval. A lány szívét egy csapásra elnyerte a magas, jól ápolt, finom vonású férfi, és imponáltak neki drága ruhái is.⁸ Másodszor, ami a jó kiállítású és nagyratörő fiatal férfit elbűvölte, az nem Mona külseje, szellemi képességei vagy személyiségének bármely más részlete volt, hanem egyszerűen a családja. Marván huszonegy éves volt, mohó és becsvágyó, és a nagyságot szemelte ki életcéljának. A Nasszer lányával kötött házasság közvetlenül ráállíthatta őt a végzete beteljesülése felé vezető útra.⁹ Legtöbb forrásunk ebben látja a fő okot, ami miatt Marván randevúzni kezdett Monával, de továbbra is vannak olyanok, akik makacsul állítják, a férfi őszintén beleszeretett a lányba.¹⁰

Mona nem sokkal azután számolt be édesapjának új udvarlójáról, hogy rendszeresen találkozni kezdtek. Nyilván nem rejtette véka alá a vágyát, hogy ehhez a férfinak szeretne feleségül menni, és vele akar családot alapítani. Nasszertől addigra már rengeteg gazdag és előkelő ember próbálta megkérni lányai kezét. Ő valamennyi kérést elutasította.¹¹ Mindenkit gyanúsaként talált, aki romantikus érdeklődést mutatott Mona iránt, ezért többet akart megtudni az új udvarlóról. A lánya mesélt neki Marvánról, arról, hogy „Szaídi” családból (vagyis a legelőkelőbb egyiptomi családok egyikéből) származik, és az apja, Abu al-Vafa Marván ezredes a hadseregben.

Nasszer ezzel eleget hallott. Azonnal kiadta az utasítást Asraf Marván minden részletre kiterjedő lenyomozására.¹² A férfi, aki a feladatot kapta, Számi Saraf, Nasszer vezetési törzsének főnöke és Egyiptom egyik legnagyobb hatalmú embere is volt – és az a személy, aki a következő években kulcsszerepet fog játszani Marván sorsának alakulásában.

A jelentés, amelyet Saraf Nasszernak megküldött, cseppet sem volt hízelgő. A jelentésíró kihangsúlyozta Marván becsvágyát és azt, hogy mennyire szereti a fényűző életet, s ugyanakkor kétségbe vonta Mona iránti érzelmei őszinteségét. A magánéletében kifejezetten puritán Nasz-

szer szemében, akit már amúgy is aggasztott lánya életvitele, ez a fajta kérő, hogy finoman fogalmazzunk, nem tűnt pozitív választásnak. Nasszer éppen készült hozzáadni Hodát egy komoly, tanult, szerény úriemberhez, és idősebb lányának vőlegénye egyértelműen különb mintának tűnt, hogy milyen férfihoz szeretné adni Monát is.¹³ Saraf jelentésének átvétele után Nasszer bizalmas beszélgetésre ültette le kisebbik lányát, azzal a céllal, hogy meggyőzze, ne menjen feleségül Asraf Marvánhoz.

Mona nem volt hajlandó meghallgatni az apját. Ő már döntött, és makacsul követelte, hogy Nasszer kezdjen tárgyalni Marván apjával az eljegyzés feltételeiről. Nasszer gorombán elutasította lánya ismételt kéréseit, de a végén az arabok Szaláhaddín óta legnagyobb vezetőjét legyőzte saját, még nála is akaratosabb leánya. Nasszer beleegyezett, hogy találkozik Asraf Marván apjával.¹⁴

Az eljegyzési szerződés, amelyben a két család megállapodott, nem követte szigorúan a hagyományokat. A vőlegény családja 1000 egyiptomi font (kb. 100 amerikai dollár) hozomány fizetését vállalta, de válás esetére nem kötöttek ki „bánatpénzt”. A vőlegény családja értékes ékszereket sem vásárolt a menyasszonynak, ahogyan azt a hagyomány megkövetelte volna. Marván helyett egy gyémánttal ékesített gyűrűt adott Monának, amely korábban az anyjái, előtte pedig az anyai nagymamájé volt.¹⁵

Az esküvőt 1966 júliusában tartották meg a Nasszer-házban. Más családi eseményekkel ellentétben ezt nagystílusban rendezték meg. Évekkel később Mona úgy emlékezett, apja azért érezte szükségét, hogy nagy összejövetelt szervezzon a házában, mert Hoda esküvője az előző évben szerényebb keretek között zajlott le, és sok fontos embert lehagytak a meghívandók listájáról. Ezúttal a közeli rokonokon kívül meghívták a menyasszony és a vőlegény iskolatársait is, továbbá a teljes egyiptomi politikai felső vezetést, a Forradalmi Tanács tagjait is beleértve. A házassági szerződést az a kairói *mahún* (házasságkötési és válási ügyeket kezelő tisztviselő) írta meg, aki 1944-ben Mona szüleinek a házasságkötését is intézte. A házassági szerződést Abdel-Hakím Amer honvédelmi miniszter, Nasszer régi, bizalmas barátja írta alá tanúként, valamint

Zakaria Mohieddin miniszterelnök, a Szabad Tisztek Mozgalmának egyik egykori vezetője.

A szertartáson készült fényképek és filmek szerint Nasszer jobbán a felesége ült, a balján Háled fia, Háled balján pedig Háled öccse, Abdel-Hakím. Asraf és Mona a szüleivel szemben ült, Hoda és férje mellett. Először meghallgatták a Korán első szúrájának és még néhány más szent szövegnek a felolvasását, majd Nasszer áldását adta az ifjú párra. Marván, a kifogástalan szürke öltönyében, égszínkéék nyakkendőjében és hófehér ingében felállt, és megölelte apósát. Nem minden részlet sikerült azonban ilyen rózsásra: a ceremónia közepén Mona váratlanul az apjához fordult, és egy pár fülbevalót követelt nászajándékba. Amikor Nasszer ellenkezett, Amer marsall vette kézbe az ügyet, kerített valahonnan egy pár fülbevalót, és átnyújtotta a boldogságtól ragyogó menyasszonynak.¹⁶

A násznép világszínvonalú műsort láthatott, az arab világ legkiválóbb énekesei közül léptek fel ketten, Abdel-Halím Háfez és Umm Kultum. Háfez pályája csúcán álló filmsztár volt, és Nasszer stábfőnökének, Számi Sarafnak egyik bizalmas barátja. Háfez gyakran ellátogatott az Elnöki Hivatalba csak azért, hogy amint mondani szerette, magába szívja a forradalmi atmoszférát, amelyet aztán beleszólt hazafias dalaiba.¹⁷ Más slágerei mellett ő énekelt „A vándor”-t („asz-Szavah”), Nasszer egyik kedvenc dalát is.

Umm Kultum a huszadik század legnagyobb arab énekesnője volt. Nasszert már sok éve ismerte. Néhány nappal az 1952. júliusi államcsíny után Nasszer felhívta telefonon, és megígérte neki, ha addig ő volt Egyiptom hangja, immár az egész arab világ hangjává fog emelkedni. Nasszer azt is elmondta az énekesnőnek, szándékosan időzítette úgy a Forradalmi Tanács titkos üléseit, hogy egybeessenek Umm Kultumnak az egyiptomi rádióban élőben sugárzott koncertjeivel, mert tudta, olyankor zavartalanul összeülhet a tanács.¹⁸ Nasszer szavai büszkeséggel töltötték el az énekesnőt. És tényleg, Kultum hangversenyei, amelyeket minden hónap első csütörtökjén sugárzott a Kairó Hangja (*Voice of Cairo*) az egész arab világnak, elsőrendű kulturális eseménynek számítottak. Ilyenkor az egész arab Közel-Keleten megállt az élet, és a rádióhallgatók milliói, a legsze-

gényebb *fellabok*tól (szántóvetőktől) a leggazdagabb sejkékig ott ragadtak otthoni rádiókészülékeik vagy az utcákon valakinek a tranzistoros zsebrádiója előtt, és csak hallgatták, hallgatták az énekesnő varázslatos hangját. Umm Kultum az Egyiptomot és Szíriát 1958-tól 1961-ig összefogó, kérészéletű Egyesült Arab Köztársaság dicséretét zengte „Az új hajnal” című dalában, a „Bagdad, az oroszok fellelőre” című pedig azután íródott, hogy 1958-ban Irakban megdöntötték a monarchiát. A Nasszer házában tartott esküvőn egyet sem adott elő ezek közül. Mona kívánságára a „Te vagy a szerelem” („Ant al-Hub”) című dalt énekelt, amelyet 1965-ben mutatott be, és idővel egyik legnagyobb slágerévé vált.¹⁹

Az esküvőről a Rádió Kairó (*Radio Cairo*) tudósított. A korabeli egyiptomi mozifilmek legszebb romantikus hagyományainak megfelelően az adásban az esemény örömteli légkörét hangsúlyozták, valamint a szeretetteljes pillantásokat, amelyeket az ifjú pár és szülei váltottak. A lapok is közöltek fényképeket az eseményről, amelyeken az olvasók a magát igencsak kicsípelt Asraf Marvánt láthatták, s mellette a hagyományos menyasszonyi ruhába öltözött arát, aki apja kezét fogta.

Mondanunk sem kell, egyetlen szó sem esett arról, hogy Nasszer elégedetlen leánya párválasztásával, pedig az elnök korántsem az egyetlen volt, akiben gyanút ébresztett a vőlegény. Marván egyik barátja sok évvel később azt mesélte, „házassága Monával senkit sem lepett meg, aki ismerte, és nagyratörő becsvágyát bizonyította”.²⁰

Az újdonsült házaspár beköltözött a Kairóban nekik vásárolt kis lakásba. Nasszer, aki alig egy év alatt két lányt adott férjhez, mindkettőjüknek saját lakást akart venni. A kairói ingatlanpiacról azonban igen keveset tudott, és a saját pénzügyeivel sem törődött sokat, ezért nem is sejtette, hogy még megközelítően sem rendelkezik a vásárlásokhoz szükséges pénzüsszeggel. Néhány barátja összeállt, és kifizette a költségek jelentős hányadát úgy, hogy Nasszer sohasem jött rá a turpisságra.²¹ Éppen úgy, ahogy Hodának és a férjének segített álláshoz jutni az *Al-Abram* sajtó-konglomerátumon belül, Nasszer ekkor Monának is segített. Csakhogy amíg Hoda és Hatem elég tehetséges volt ahhoz, hogy a lap nagy presz-

tízű stratégiai kutatóközpontjában tevékenykedjen, Mona a gyerekkönyv részlegnél kezdett dolgozni.²² Egyesek úgy látták, állásaikban pontosan kifejeződik a két nővér képességeinek és tudásának különbsége.²³

Asraf Marván élete is jelentősen megváltozott akkoriban. Monával kötött házassága drámai mértékben megemelte a státusát, és közelebb vitte Egyiptom fő hatalmi központjaihoz, jórészt úgy, ahogy korábban remélte. Hamarosan áthelyezték az egyiptomi hadiipar vegyi üzeméitől a Köztársasági Gárda, a hadsereg azon hadosztályának állományába, amelynek elsődleges feladata kényes belföldi létesítmények védelme volt. Ám míg Marván valószínűleg felfelé vezető lépést látott az áthelyezésben, az ugyanakkor jelezte Nasszernak a veje iránt érzett törekény bizalmát is. Kézben akarta tartani a fiatalembert.

Nem került elég közel hozzá, ezért a Marván ambícióiról szerzett további információk arról győzték meg Egyiptom vezetőjét, Nasszert, hogy újabb áthelyezésre van szükség. 1968-ban Asraf Marvánt átirányították az Elnöki Hivatalba, ahol a hivatalt vezető Számi Saraf közvetlen felügyelete alatt kellett dolgoznia.²⁴

Sarafot széles körben minden hájjal megkent cselszövőkét ismerték, s ugyanakkor az egyik legambiciózusabb emberként Nasszer környezetében. Abba, a legszívesebben az árnyékban mozgó, rejtőzködő életmódra hajlamos embertípusba tartozott, amelyik minden diktatórikus rendszerben megtalálja az útját a hatalom folyosóira. Saraf Héliopolisban, egy jómódú orvos fiaként látta meg a napvilágot. 1949-ben kitüntetéssel végezte a tisztiiskolát, és a tüzér fegyvernemnél kezdte meg szolgálatát. A forradalom után híresztelések kezdtek keringeni arról, hogy más tisztekkel az új rezsim ellen szervezkedik. Egy bizonyos ponton Saraf a többi összeesküvő ellen fordult, és kiszolgáltatta őket a belbiztonsági apparátust (Muhabarat) felügyelő Zakaria Mohieddin belügyminiszternek. Mohieddin felismerte a fiatal tiszt sajátos tehetségét, és átvette titkosszolgálati állományába. A belügyminiszter és Saraf viszonya azonban utóbb elhidegült, és amikor 1961-ben Nasszer azt kérte Mohieddintől, találjon új vezetőt az Elnöki Hivatal élére, ő Sarafot küldte át az elnökhöz.

Ezen az új poszton az egykori tüzértiszt a legnagyobb ágyúival rukkolt elő: gyorsan felépített egy teljes új titkosszolgálatot. A szervezet fő feladata a titkos és nyilvános információk gyűjtése volt a rezsim minden magasabb beosztású vezetőjéről. Saraf azt a szerepet választotta magának, hogy Nasszer éber szemeként és füleként állandó megfigyelés alatt tartsa az egyiptomi társadalom felső rétegeit.²⁵

Saraf igazgatása alatt az Elnöki Hivatal vált Egyiptom agyközpontjává, s ugyanakkor a szűrővé is, amelyen át információ juthatott az elnök elé. Bármi, ami diplomáciai, politikai vagy katonai jelentőséggel bírt, még a különböző titkosszolgálatok által begyűjtött hétköznapi pletykák is, csakis Saraf közvetítésével kerülhetett Nasszer elé, és személyesen ő szerkesztette a kizárólag az elnöknek írt hírszerzési összefoglaló jelentéseket. Nagyjából ugyanebben az időben az egyiptomi vezető kezdte elszigetelni magát, s kerülte a közvetlen találkozást még a rezsim legfelső vezetőivel is. Nem telt bele sok idő, és csak igen csekély számú ember maradt – például Nasszer bizalmas barátja, Mohamed Haszanein Heikal, az *Al-Ahram* főszerkesztője –, aki az elnöki stábfőnök előzetes engedélye nélkül találkozhatott Nasszerral. Bárki, aki elvesztette Nasszer kegyét, hamar azon kaphatta magát, hogy már el is veszítette az állását, sőt néha azon is, hogy börtönben ül. Saraf kezében nagyon hamar rendkívül nagy hatalmat összpontosult, és Egyiptom egyik legrettegettebb emberévé vált.²⁶

Amikor Asraf Marvánt az Elnöki Hivatalba helyezték, nem volt már ismeretlen Számi Saraf előtt. Mire Marván eljutott odáig, Sarafnak már minden bizonnyal vastag dossziéja volt Nasszer új vejéről.

Marván nem sokkal első fia – és egyben Nasszer első unokája –, Gamal születése után állt munkába az Elnöki Hivatalban. Az elnök fiú-unokájának szentelte rendkívül szűkös szabadideje egy részét, ahogy egy másik részét újszülött leányunokájának, akivel nagyjából ugyanebben az időben Hoda ajándékozta meg. Asraf Marván azonban mellőzöttnek érezte magát. Tökéletesen tisztában volt apósa bizalmatlanságával, és semmilyen területen nem sikerült érdemi kapcsolatot kialakítania vele. Az idő csak rontott a kapcsolatukon, ahelyett hogy mérsékelte volna a távolságtartást és az érzelmi bizonytalanságot, amely Nasszer viszo-

nyulását jellemezte vejéhez. Akik fültanúi voltak kettejük beszélgetéseinek, élénken emlékeznek az ifjú Marvánra, amint feszülten, néha remegve áll az apósa előtt, és dadogni kezd, amikor közvetlenül hozzá kell intéznie szavait.²⁷

Marván nem ilyesmire számított, amikor feleségül vette Monát. A község Egyiptom hatalmi központjához bizonyosan segítette őt személyes és politikai céljai elérésében, ám az élet egy olyan após árnyékában, aki egyáltalán nem bízott meg benne, valamint a munka egy olyan, mindenkit örökösen manipuláló, agresszív főnök beosztottjaként, aki állandón figyelte őt, enyhén szólva is nyomasztó volt. Ha figyelembe vesszük, hogy Marván pontosan tudta, milyen sors vár azokra, akik szembe mernek helyezkedni Számi Saraffal, akár még félhetett is. Az állandó, szoros felügyelet azt is megakadályozta, hogy az ifjú pár úgy élvezze az életet, ahogyan az egyetemen megszokta. Marván nyomorúságosan csekély fizetést kapott. Abdel-Madzsíd Faríd, aki mellette dolgozott az Elnöki Hivatalban, és fontos könyvet írt Nasszer utolsó éveiről, azt közli, hogy Marván havi 70 egyiptomi fontot keresett – ő kapta a legalacsonyabb fizetést az egész hivatalban!²⁸ Egy másik forrás szerint „a 6. kategóriába sorolt munkavállaló” volt, havi 32 fontos bérrel. Akárhogy is volt, roppant csekély fizetése pontosan tükrözte pozíciója jelentéktelenségét. Ugyanazon forrás szerint Mona, az *Al-Ahram* gyerekkönyv részlegénél dolgozva, havi 35 fontot keresett.²⁹ Bár a házaspár jövedelme egy középosztálybeli család szokásos bevételeinek megfelelt, egyáltalán nem felelt meg a jobb életre vágyó fiatalok elvárásainak. Ráadásul az 1967-es hatnapos háborút követő években Kairó nem az a nyüzsgő-lüktető világváros volt, mint korábban, mert Egyiptom sokkal nagyobb figyelmet szentelt az eszkalálódó konfliktusra Izraellel, s ebbe beletartozott a fegyveres erők olyan mértékű és ütemű újjáépítése, amely lehetővé teszi majd, hogy Egyiptom visszaszerezze, amit elveszített (nevezetesen a becsületét és a Sínai-félszigetet). Az állam azonban olyan alapvető gyengeségek kiküszöbölésére is figyelmet fordított, mint a hadseregbe besorozott nem megfelelő emberanyag, valamint az élet minden területén dúló korrupció. Ez utóbbi körbe a honvédelmi miniszter szintjét is bevonták, mert a háború ott is komoly korrupciós ügyeket tárt fel.

Így aztán vagy azért, mert valóban vissza akart térni az iskolapadba, vagy csak azért, hogy eltűnhessen apósa vizslató szeme elől, Asraf Marván úgy döntött, engedélyt kér külföldi tanulmányok folytatására. Indoklásul az egyiptomi oktatási intézmények gyenge színvonalára hivatkozott. Még a Kairói Egyetem, ahol Marván megszerezte baccalaureatusi fokozatát, és amelyet általában a legjobbnak tartottak az arab világban, sem érte el az ő szakmájában elvárható színvonalat. Egyiptom felsőoktatási rendszerét, különösen a természettudományok oktatását, már nyilvánosan is kezdték bírálni.³⁰ Semmi kétség, az élet Egyiptomon kívül ígéretesebbnek tűnt. 1968-ban a Marván család áttette székhelyét Londonba, ahol Asraf vegyész doktorképzési programban készült részt venni.

Nasszer megadta hozzájárulását.

* * *

1968 vége felé Asraf és Mona Marván a világ egyik legdinamikusabb és legizgalmasabb nagyvárosába érkezett meg. A zenei és a divatvilág Mekkája, a szépek és a gazdagok legtökéletesebb játszótere – ez volt a Beatles és a Rolling Stones, a Carnaby Street-i butikok, Chelsea és Knightsbridge divatos lakónegyedek Londonja. Mary Quant, a miniszoknya és a forrónadrág kitalálója volt az éppen uralkodó divatdiktátor, a modellek között pedig Twiggy, aki új, parányi dimenziókat adott a női szépségnek. London számtalan film és regény helyszínévé, az új világkultúra globális fővárosává, a divatos társaságban forgolódni vágyó fiatalok legelső úti céljává vált.

Asraf Marván úgy érezte magát ebben a közegben, mint hal a vízben.

A házaspár gyorsan beilleszkedett. Nasszer szerény járadékot utaltatott ki nekik, amit Marván kiegészített a londoni egyiptomi nagykövetség beosztott tisztviselőjeként kapott fizetésével. Tanulmányait is megkezdte, Mona pedig vezette a háztartást, és nevelte fiukat, Gamalt. Kapcsolatuk jó volt. Mona szerelemmel szerette, sőt imádta Asrafot. Marván pedig, ha nem is szerette ugyanígy a feleségét, legalább hűséges maradt hozzá. London azonban a végtelen sokaságú és változatosságú kísértések városa volt, Asraf Marvánt pedig könnyű volt megkísérteni. Röviddel érkezésük után meglátták a Playboy Club, a város leggrandió-

zusbab játékkaszinója kártyaasztalainál, amely 1965-ös megnyitása óta mágnesként vonzott mindenkit, aki elég vagyonos volt ahhoz, hogy ott játszhaszon. Ő azonban nem tartozott ebbe a kategóriába, mégis sikerült a legtöbbet kihoznia mindabból, amit London kínált, és előteremtenie a játékszenvedélyéhez szükséges pénzt.

Csak hogy óvatlanul csinálta, és viselkedésével hamarosan magára vonta Nasszer figyelmét, majd heves rosszallását. Asraf Marván saját magának köszönhet, hogy előidézte a kettejük között valaha kialakult legsúlyosabb válságot – és kis híján elveszített mindent, amit addig megszerzett.

Röviddel Londonba érkezésük után Marvánék összebarátkoztak egy másik házaspárral, akik maguk is csak nemrég érkeztek: Abdullah al-Mubarak asz-Szabáh sejjkel és második feleségével, Szuaddal, Muhammad asz-Szabáh leányával. A sejk a modern Kuvait megalapítójának, Mubarak al-Kabirnak a legfiatalabb gyermeke volt. 1954-ben őt nevezték ki a kuvaiti fegyveres erők főparancsnokává, és néhány évig miniszterelnök-helyettesként is szolgált, majd 1961-ben lemondott, és visszavonult a politikai életből. Az 1960-as éveket Kuvaiton kívül töltötte, leginkább Londonban, amíg az 1970-es évek közepén vissza nem tért hazájába. 1960-ban vette feleségül Szuadot, aki majdnem harminc évvel fiatalabb volt nála, és aki a sejk hat gyermeke közül ötöt fog a világra hozni. Szuad asz-Szabáh azonban saját maga is jelentős személyiség volt. Harmincegy éves korában kitüntetéssel végzett a Kairói Egyetemen, később pedig Nagy-Britanniában, a Surrey-i Egyetemen szerzett közgazdaságtudományi doktorátust. Költő is volt, aki három verseskötetet publikált 1960-ban. Később további könyvei is megjelentek, köztük tudományos munkák is. Ezenfelül divatos eszmék társasági aktivistájaként is működött, őszintén beszélt a nők helyzetéről, a közoktatásról és a kultúráról.

A sejk, aki a pánarab eszme híve és ideológiai alapon britellenes volt, 1956-ban találkozott először Nasszerral. Az egyiptomi vezető azonnal elbűvölte, és attól kezdve Nasszer egyik legbuzgóbb hívének tartotta magát. Ugyanez igaz volt a feleségére is, aki fokozatosan a művelt, modern arab nő mintájává vált. Nasszer meghívására 1965-ben Egyiptomba költöztek, és ott komoly kapcsolati hálót építettek ki. A sejk mindenféle

hivatalos ceremónián vett részt, olyasmiken, mint a parlament ülészakának megnyitása, a Forradalom Napján tartott ünnepek, valamint Egyiptomba látogató külföldi vezetők fogadása. A házaspár bekerült Nasszerék bizalmas barátai közé, Mona és Marván esküvőjére is meghívták őket.³¹

Ezek után természetes volt, hogy Marvánék Londonba érkezésekor az asz-Szabáh házaspár pártfogásába vette őket, megmutatta nekik a várost, és elvitte őket az éjszakai szórakozóhelyekre. Amikor pedig Marvánt bajba sodorta játékszenvedélye, Szuad még az adósságait is fedezte. Nincsen okunk bármilyen romantikus kapcsolatra gyanakodni Szuad és Marván között. A férfi valóban jóképű volt, és nem akármilyen személyes varázssal bírt, az asszony pedig mindössze két évvel volt idősebb nála, míg a férje sokkal öregebb volt, ám ennek ellenére semmilyen jel sem utal arra, hogy viszonyuk lett volna. Ráadásul a könyv, amelyet Szuad 1995-ben írt a férjéről, valóságos dicshimnusz a férfiről, akivel hosszú, eseménydús közös életet élt. Azt sem észszerű felételeznünk, hogy Marván ilyen kevéssel a házasságkötésük után megcsalta volna a feleségét, és nemcsak azért, mert félt az apósától, de azért sem, mert a házastársi hűtlenség nem tartozott ismert gyengeségei közé. A magyarázat, amelyet Szuad a tény ismertté válása után adott, vitathatatlanul meggyőző. Úgy vélte, egyszerűen elképzelhetetlen, hogy az arab világ legnagyobb vezetőjének a leánya, Nasszer unokájának az anyja, szegénységben éljen. Mivel neki rendelkezésére álltak az ennek megakadályozásához szükséges anyagi eszközök, a helyzetnek megfelelően cselekedett. Az eset beileillik a kuvaiti házaspár pénzügyekben tanúsított nagylelkűségének ismert sémájába. 1963 elején a sejk huszonöt dzsipet adományozott az egyiptomi hadseregnek, és kétszer, közvetlenül az 1967-es és az 1973-as háború előtt, 1-1 millió dollárt ajándékozott, hogy segítsen fedezni Egyiptom katonai kiadásait. 1966-ban személyesen adott át Nasszernak 1 millió dollárt, hogy használja arra, amire jónak látja. Nasszer továbbadományozta a pénzt az egyiptomi oktatásügynek.³² Nyilvánvaló tehát, hogy az asz-Szabáh házaspár, akinek bőségesen jutott a kuvaiti olajkitermelés hasznából, egészen természetesnek tartotta olyan ügyek támogatását, amelyekről azt gondolta, kedvesek Nasszer – vagy családtagjai – szívének.

Nehéz azonban kikövetkeztetni, mit gondolt Asraf Marván, amikor adósságba keveredett, majd elfogadta asz-Szabáhék pénzét. Olyasvalakiként, aki korábban Számi Saraf beosztottjaként dolgozott, pontosan tudta, milyen megfigyelés alatt van bárki, aki az egyiptomi rezsimhez kötődik. Végére is főként emiatt ment Londonba. Marván azt is tudta, milyen erőteljesen ellenez Nasszer bármilyen, arra irányuló próbálkozást, hogy bárki a családjának szánt ajándékokká váltsa át az emberek iránta érzett tiszteletét, ezért azt is tudnia kellett, micsoda kötéltáncba kezd, amikor elfogadja a pénzt, és milyen botrány robbanhat ki, ha ez a tény kiderül. Ő azonban nyilvánvalóan élvezte a kockázatvállalást. Elképesztően nagy volt az önbizalma, részben annak köszönhetően, hogy sikerült bekerülnie az egyiptomi elnöki családba, és ez az önbizalma meg is maradt mindaddig, amíg nem alakult ki a napi kapcsolat magával Nasszerral. Ő maga nyilvánvalóan semmi rosszat nem látott a pénz elfogadásában. Véleménye szerint – és ez a vélemény szilárdan gyökerezett annak a társadalomnak a normáiban, amelyben felnőtt – a kenőpénz adása és elfogadása is az élet kiküszöbölhetetlen részét képezte. Asraf Marvánnak semmije sem volt, amit cserébe asz-Szabáhéknak adhatott volna, az elnök családjával fennálló bizalmas viszonyán kívül.

Az adott körülmények között csak idő kérdése volt, mikor kerül komoly összeütközésbe Nasszerral.

Marvánék mélyülő barátsága asz-Szabáhékkal nem kerülte el a londoni egyiptomi nagykövetség figyelmét, amely gyorsan megkapta az utasítást, hogy állandóan tartsa szemmel az elnök vejét. Röviddel azután, hogy a két házaspár kezdte együtt tölteni az időt, Számi Sarafhoz befutottak az első jelentések. Amikor pedig pénz cserélt gazdát, arról még aznap értesült. Saraf irodáját nagyon kis távolság választotta el Nasszer fülétől. A terhelő bizonyíték órákon belül ott volt az elnök íróasztalán, ő pedig gyorsan és lobbanékonyan reagált. Utasította a nagykövetséget, tegyék fel Marvánt a Kairóba induló első repülőgépre. Érkezésekor azonnal Nasszer elé vitték, aki magyarázatot követelt. Nem mintha sokat számított volna bármi, amit Marván mondott. A nő azzal próbált érvelni, hogy a londoni élet magas költségei hozták olyan helyzetbe, amelyben kénytelen volt elfogadni a pénzt. Nasszer azonban hallott a pár londoni

életstílusáról, a szórakozóhelyeken töltött éjszakákról, sőt Asraf játékszenvedélyéről is. Azt követelte, hogy a lánya térjen haza Egyiptomba, és ragaszkodott hozzá, hogy amint hazatér, váljon el Marvántól.

Mona azonban tiszta szívből szerette Asrafot, s ezt megtagadta.

Éppen úgy, mint a magáról a házasságkötésről folytatott vitájuk idején, most is az derült ki, hogy a feldühödött apa és engesztelhetetlen leánya küzdelmében Mona volt fölényben. Nasszer kapitulált. Magához hívatta Marván apját, s ők ketten együtt kidolgoztak egy megállapodást, amely lehetővé tette a házasság fennmaradását úgy, hogy közben Egyiptom elnöke se keveredjen abba a hírbe, hogy ő olyan ember, akinek a családját egy kuvaiti sejk pénzeli.³³ Először is, Marván köteles visszafizetni a Szuad asz-Szabáhtól kapott pénzt. Másodszor, Asraf és Mona visszaköltözik Egyiptomba. Asraf visszamegy dolgozni mint Számi Saraf beosztottja. Folytathatja londoni tanulmányait, és csak néhány napos látogatásokra utazhat Angliába, amikor dolgozatokat kell beadnia, vagy vizsgáznia kell. A fennmaradó időt Saraf figyelő szeme előtt köteles tölteni. Így tehát Asraf Marván pontosan abba az életbe kényszerült vissza, amelyből oly kétségbeesetten akart kitörni.³⁴

A helyzete ingatag volt, mert Nasszer nyilvánvalóan nem tartotta őt sokra – az elnök időnként mégis igénybe vette a diplomáciai tehetségét. A valószínűleg legjelentősebb ilyen eset azzal a Szaad as-Sazlival kapcsolatos, akit az 1973-as háború alatt az egyiptomi fegyveres erők vezérkari főnökévé neveztek ki. Emlékirataiban Sazli felidézi, hogyan mondott le 1969 márciusában a különleges hadviselési erők parancsnoki posztjáról Nasszer azon döntése miatt, hogy az izraeli aknavető tűzrajtaütésben hősi halált halt Abdel-Munim Rijád után Ahmed Iszmáilt nevezi ki a szárazföldi haderő vezérkari főnökévé. Sazli és Iszmáil elkeseredett rivalizálást folytatott 1960 óta, és egyiptomi katonai körökben mindenki tudott az ökölcspásról, amelyet egyik nézeteltérésük hevében Sazli mért Iszmáil állára.

Többen is megpróbálták rávenni Sazlit lemondása visszavonására, de nem sokra jutottak. Végül, három nappal az után, hogy Sazli lemondott, Nasszer Marvánt küldte hozzá, az elnök bizalmas levelével felszerelve. Nasszer a levélben azt írta, Sazli lemondásában személyesen őt bíráló

kritikát lát. Sazli ezt tagadta, s kitartott amellett, hogy döntésének kizárólagos oka saját rossz kapcsolata a kijelölt új vezérkari főnökkel. Marván megvitte az üzenetet Nasszernak. Sazli végül csak azután egyezett bele, hogy visszatér a posztjára, miután Nasszer megígérte – ismét Marvánt alkalmazva közvetítőként –, hogy nem engedi Iszmáilt illetéktelenül beleavatkozni a Sazli hatáskörébe tartozó ügyekbe.³⁵

Abból, hogy a Sazli-ügyben Nasszer a nyilvánosság előtt vállaltan bizalmas feladatot adott a vejének, jogosan lehet arra következtetni, hogy a kettőjük közötti mélyülő feszültség dacára Marvánt sohasem állították teljesen félre. Biztosra vehetjük, hogy részben a családi kapcsolata tette a Sazli-válság megoldására alkalmas emberré, hiszen rokonnak szimbolikusan az elnök akaratát testesítette meg. Ugyanakkor az a körülmény, hogy Nasszer éppen őt bízta meg a feladattal, arra is utal, hogy az elnök is felismerte Marván sajátos tehetségét, olyan képességeit, amelyek az éppen megoldandó helyzetben előmozdíthatták Nasszer érdekeinek érvényesülését. Marván szemmel láthatóan otthonosan mozgott a katonai felső vezetők körében, akik őt megbízható embernek tartották, sőt néha egyenesen maguk közül valónak!

Ez azonban nem volt elég Asraf Marvánnak.

* * *

1970 nyarán még mindig csak huszonhat éves volt, vegyészmérnök, és az egyiptomi hadsereg tisztje. Jó családból származó fiúként Asraf Marvánnak sikerült – a Monával kötött házassága révén – megvetnie a lábát a hatalom központjában, és az arab világ legtekintélyesebb vezetőjének asztalánál étkezett. Sem őt, sem a családját nem mellőzte vagy fenyegette soha az államapparátus.

Első pillantásra ő volt az egyiptomi hazafi östípusa.

Valójában azonban éppen ekkortájt készült végrehajtani a legnagyobb árusztást, amelyet hazája történetében valaha is elkövettek. Nehezen megválaszolható kérdés, hogy pontosan miért döntött úgy, hogy életét és karrierjét kockáztatva hazája leggyűlöltebb ellenségét fogja segíteni egy hosszan elhúzódó fegyveres konfliktus kellős közepén, amelyben naponta ontotta vérének az egyiptomi ifjúság színe-virága.

Az utóbbi években egész kutatási irányzat alakult ki, amely azt próbálja megérteni, mi késztet arra sikeres katonai, hírszerzési vagy közszolgálati pályafutásuk csúcán járó embereket, hogy országuk legszigorúbban őrzött titkait kiszolgáltassák az ellenségnek. Egészen a közelmúltig széles körben úgy vélték, hogy ennek öt fő oka van: az ideológia, a pénz, az ego, a kényszerítés és a szexuális kísértés. A legújabb kutatások még egy további motívum meglétét mutatták ki: a kettős lojalitását. Az adott személy lojális lehet az éppen aktuális lakóhelyállamán kívül a szülőhazájához vagy egy etnikai csoporthoz. A leginkább közismert példa Jonathan Pollardnak, az amerikai haditengerészeti hírszerzőtisztnak az esete, aki cionista meggyőződése miatt adott ki titkosított információkat Izraelnek. 2001 óta pedig az al-Kaidának vagy a Hezbollahnak dolgozó muzulmán amerikaiak állítják óriási feladat elé a szövetségi biztonsági szerveket.

E kutatásokból az is kiderült, hogy a hazaárulók fő motivációja az idő múlásával változhat. Az 1930-as évektől az 1960-as évekig a hazaárulás erőteljesen ideologikus jelleggel folyt, rendszerint meggyőződéses kommunisták hajtották végre, akik a Szovjetuniót akarták segíteni. A kor tipikus jelenségének tekinthető a kémek „Cambridge-i Ötök” néven ismert csoportja, csupa olyan férfi, aki együtt járt a Cambridge-i Egyetemre, majd akit az 1930-as években szervezett be a KGB elődje. Az ideológia nagy súllyal esett latba sok, a Manhattan-terven dolgozó tudós esetében is, akik a második világháború alatt segítettek az Egyesült Államoknak megalkotni az atombombát – azután pedig továbbadták titkaikat a szovjeteknek. Legtöbbjük korábban Európából menekült Amerikába, és vagy érzelmileg azonosult a Szovjetunióval, amely oroszulánrészt vállalt a nácik legyőzésének terheiből, vagy azt hitte, akkor szolgálja legjobban a béke ügyét, ha nem hagyja, hogy az amerikaiak az atombomba egyedüli birtoklói legyenek. Az ideológiai megfontolások néha az ellenkező irányba is hatottak. Oleg Penykovszkij ezredes, akit a legjelentősebb nyugati kémnek szokás tartani a Szovjetunióban, a hidegháború csúcspontján azért adta át hazája titkait Nagy-Britanniának és az Egyesült Államoknak, mert mélységesen aggódott, milyen jövő vár a Szovjetunióra Nyikita Hruscsov uralma alatt.

A sztálinizmus bűneinek 1950-es és 1960-as évekbeli leleplezése után a kommunizmusból való kiábrándulás megnövelte az árulás második fő indítékának, a pénznek, a jelentőségét. Aldrich Ames, a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) egyik kémelhárító tisztje tucattal adta ki a szovjeteknek a Szovjetunióban működő amerikai ügynökök nevét az 1980-as években a cserébe kapott 4,6 millió dollárért. A Szövetségi Nyomozó Hivatalnak (FBI) ugyanilyen komoly csapást jelentett Robert Hanssen árulása, bár ő jóval kisebb, 1,4 millió dolláros honoráriumra tett szert. Hanssen számára nem a pénz volt az egyedüli indíték. Az esetről készített elemzések a sokrétű és egymásnak ellentmondó személyiségi problémák egész szövedékét tárták fel, olyanokat, mint például a kockázatvállalási hajlamot, furcsa szexuális vágyakat, valamint töredezett énképet. Mindezek együttesen a férfit hazája elárulására indító erőteljes késztetéssé álltak össze.

A kapzsiság azonban ritkán szolgál elég erős motiváló tényezőként egy erkölcsileg olyan problematikus és az illetőre olyan veszélyes vállalkozásra, mint az ember hazájának elárulása. A kutatások eredményei arra utalnak, hogy az ilyen magatartás bizonyos sajátságos személyiség-sémákhoz kötődik. Ezek közül az egyik leginkább szembeszökő a hajlam az egyén érzelmi kötődésének megosztására, a házasságon kívüli kapcsolatokat is beleértve. A másik a hajlam az önimádatra és az egocentrikus világlátásra, ami gyakran fejeződik ki az illető és munkaadója vagy házastársa rendellenesen működő kapcsolatában, valamint abban az általános érzésben, hogy környezete nem becsüli meg az ő képességeit vagy az elért eredményeit. A hidegháborús időszak más dezertőreinek és hazaárulóinak eseteit tanulmányozva arra is felfigyeltek, hogy közülük soknak okozott szenvedést apjuk idő előtti elvesztése, vagy a problémákkal terhelt apa-fiú kapcsolat. A veszteségérzés ilyen esetekben – állítják ezek a kutatók – oly módon váltódik át cselekvéssé és motivációvá, hogy az ellenségnek ajánlják fel szolgálataikat.³⁶

Ezek a kutatások segíthetnek megérteni, miért határozta el Asraf Marván, hogy felajánlja szolgálatait az izraeli hírszerzésnek. Két tényező mintha különösen jelentős szerepet játszana az ő esetében. Az egyik a pénzügyi. Marván sóvárgott a „jó” életre, és Londonban töltött ideje

alatt világosan láthatta, mi minden tartozhat abba bele. Mivel bekerült az elnöki családba, mindenféle gazdag emberrel nyílt alkalma megismerkedni Egyiptomban és külföldön. De paradox módon ugyanez a körülmény korlátozta is az ő meggazdagodási lehetőségeit – azon spártai etikai elvek miatt, amelyeket Nasszer a családjára kényszerített. Marván úgy gondolhatta, újonnan szerzett barátai segítségével fáradtságos munkával ugyan, de talán megkerülheti ezt a problémát, csak hogy az asz-Szabáh házaspártól elfogadott pénzügyi segítség miatt összeütközésbe került Nasszerral, így kénytelen volt lemondani erről a tervéről. Ekkor értette meg, hogy ha meg akarja valósítani az álmait, akkor olyan jövedelemforrásra van szüksége, amelyet még Nasszer hírszerző szolgálatai sem képesek felfedezni.

A második indíték nála az ego volt. Ez a legjobb magyarázat arra, hogy az összes hírszerző szervezet közül, amelyhez fordulhatott volna, miért választotta Marván éppen a Moszadot. Miután feleségül vette az elnök leányát, és bekerült a hatalom belső körébe Egyiptomban, ez a jóképű, tehetséges, ambiciózus fiatalember akkora óriási sikert ért el, amelyről odahaza a kortársai nem is álmodhattak. Asraf Marvánt azonban jóval nagyobb ambíciók fűtötték. Mivel a határtalan önbizalom súlyos terhét cipelte, arra a hatalomra és befolyásra áhítozott, amelyről úgy érezte, kijár neki. És ezeket nemcsak egyszerűen nem kapta meg környezetétől, hanem apósa olyan elbánásban részesítette, amely homlok-egyenest ellentmondott elvárásainak. Nyomorúságosan csekély fizetést kapott, társadalmi helyzete pedig az észrevehetetlennel volt határos sok olyan társához hasonlítva, akik pedig nem vették feleségül az elnök lányát. Az az érzés, hogy állandó gyanakvás övezi, hogy akárhová megy, minden lépését figyelik, mindenhova elkísérte. Ekkor már bizonyosan megértette, hogy Nasszer nem bízik igazán sem benne, sem a Monával kötött házasságában. A nyomás, amelyet az elnök a leányára gyakorolt, hogy váljon el Marvántól, ennek csupán a legkirívóbb megnyilvánulása volt, állandó emlékeztető a lehetőségre, hogy egy napon kitaszíthatják a családból. Ez, a háttérben állandóan ott lappangó fenyegetés Marván számára erős szégyenérzés forrása is volt. Nem is reménykedhetett abban, hogy a közeljövőben javulhat a helyzete. Hatalmasra nőtt egoizmusa

olyan drámai erővel ütközött a megbecsülés hiányával, hogy megteremtette benne a sajátos igényt: ki kell csikarnia a jutalmat az őt körülvevő, sőt akadályozó világból! Úgy érezte, meg kell mutatnia nekik!

A leghatásosabban pedig úgy mutathatta meg nekik, ha lojalitását Nasszer összes ellenségei közül a legveszedelmesebbnek ajánlja fel, annak az ellenségnek, amely alig három évvel korábban történelme legmegalázóbb vereségét mérte Egyiptomra, és úgy megszégyenítette és megsértette az elnököt, ahogy addig még senki és semmi. Akár tudatában volt Marván, akár nem, a Nasszer iránti lojalitás álnok megszegése kínálta neki a leghatékonyabb megoldást a pénzügyi és a lélektani válságára is.

Problémái azonban már túlnyúltak azon a vágyán, hogy visszanyerje Nasszer bizalmát. Önimádata a megbecsülés, hatalom és befolyás utáni mohó sóvárgásban fejeződött ki, valamint annak követelésében, hogy legyenek emberek, akik követik a tanácsait. Ebben a tekintetben határozottan emlékeztetett Oleg Penkovszkij ezredesre, a szovjet katonai hírszerzés tisztjére. Penkovszkij szentül hitte, hogy Hruscsov politikája létében fenyegeti hazáját, és olyasvalakit látott önmagában, aki megmentheti az országot. Magatartása és gondolkodási sémái olyan embert rajzolnak elénk, akinek meggyőződése, hogy ő megváltoztathatja, sőt kötelessége is megváltoztatni a történelem menetét. Marván, amint látni fogjuk, hasonló hajlamokat mutatott. Moszados tartótisztjei felismerték ezeket a vonásokat a személyiségében, és tudták a módját, hogyan használják ki őket. Bemutatták Marvánt például a Moszad főnökének, Zvi Zamirnak. Ezt a döntést részben azért hozták meg, mert rájöttek arra, hogy ezt a fiatalembert meg kell erősíteni abban a meggyőződésében, hogy kizárólag az izraeliek ismerik el az ő igazi értékét.

Az ideológia, abban a formában, ahogy általában gondolunk rá, kevésbé fontos tényező volt. Asraf Marván nem volt titkos cionista. Szeretet játszottak azonban nála bizonyos, fogalomalkotásinak nevezhető értékek, világnézetének olyan részletei, amelyek arra a végkövetkeztetésre juttatták, hogy az izraeliek oldalán van a helye. Talán Izraelnek a hatnapos háborúban kivívott lenyűgöző győzelme poccentett át egy kapcsolót az elméjében. Nem olyan ember volt, aki könnyen veszi hazája megalá-

zását. Valami hasonlót egész Egyiptomban sokan éreztek, és az érzés a legerőteljesebb hatást Nasszer bizalmas belső körének tagjaira gyakorolta. Azzal, hogy váltott, belső lojalitásával Izraelhez kötődött, és átlépett a győztesek oldalára, kiutat talált magának a vereség lelki gyötrelmeiből. Az izraeliek, akik beszéltek vele, felismerték: Marvánnak mélyen megélt érzelmi szükséglete annak a félnek az oldalán állni, aki éppen felülkerekedik az arab–izraeli konfliktusban – bármelyik fél is legyen az. Amint majd látni fogjuk a jom kippuri háború eredményei, különösen pedig Egyiptom megsebzett nemzeti büszkeségének helyreállítása, végül elmentő hatást gyakorolt Marvánra: aláasta a Moszadnak végzett munkája folytatására készítő motivációját.

Az is lehetséges, hogy a hatnapos háborúnak volt még egy további hatása. Nasszer egyik legnagyobb sikerét 1967 előtt az jelentette, hogy képes volt általában az arabokba, különösen pedig az egyiptomiakba beleplántálni a hitet, miszerint az ő vezérletével éppen visszatérnek a világtörténelem központi színpadára, ahonnan az európai hatalmak évszázadokon át kiszorították őket. Egy egész nemzedék nőtt fel annak az izgalomnak a légkörében, amelyet a Nasszer által jelmondatba foglalt gondolat keltett: *Téstvér! Emeld fel a fejed! Megaláztatásod ideje elmúlt!* A hatnapos háború azonban kifogta a szelet Nasszer vitorláiból. Kudarcot vallott, mert nem sikerült elvezetnie Egyiptomot abba a fajta modernitásba, amelytől pontosan az efféle megalázó kudarcok megakadályozását várták. A háború után a nemzet csalódottsága két fő irányban vágott utat magának. Az egyik az iszlamizmus volt, ami azt türközi, hogy az emberek a hit új forrásait kezdték keresni. A másik egy bizonyosfajta nihilizmus, a hit feladása minden nemzeti, vallásos vagy társadalomboldogító ideológiában, s helyette a gyors meggazdagodás, mint a közösség sorsától elszakított egyéni önmegvalósítás hajszolása. Könnyen lehet, hogy Marvánt a rá ható erők ebbe az utóbbi irányba taszították.

Végül nem szabad elfelejtenünk, hogy Marván nem átlagos ember volt. Az ügyét behatóan ismerő Moszad-tisztek egyike „nagyon bonyolultnak” minősítette a személyiségét, olyannak, akinek „akut komplexusai” vannak. Viselkedésében jelen volt az ösztönzés igénye, amely gyakran készíti az embereket fizikai vagy érzelmi kockázatok vállalására.

Egyesek a sziklamászást, az ejtőernyőzést vagy a kötélugrást választják, őt azonban nem vonzotta a sportos élet. Ehelyett a szerencsejátékra kapott rá, majd később kétes üzleti vállalkozások lebonyolítására vagy szükségtelen kockázatok vállalására az izraeliekkel fenntartott kapcsolataiban. Éppen ezért joggal tételezhetjük fel, hogy felfuvalkodott, gőgös egója, valamint Nasszerhoz fűződő, jóvátehetetlenül megromlott kapcsolata és a szorongató pénzhiány mellett maga az árulás aktusa olyan kaland érzetével ajándékozta meg Marvánt, amelyre viharoktól gyötört lelkének szorongatóan szüksége volt.

1970 nyarán mindez sorsdöntő fázisba lépett azzal az elhatározásával, hogy felhívja telefonon Izrael londoni nagykövetségét.

2.

LONDON, 1970: A KAPCSOLATFELVÉTEL³⁷

Asraf Marván a messzire virító piros telefonfülkéknek, London vizuális jellegzetességeinek egyikében tette meg az izraeli Moszadhoz vezető útja első lépését. Tanulmányaival kapcsolatos ügyben érkezett Londonba, amit apjának és Nasszernak az egyezsége engedett meg. Bár akadnak olyanok, akik utóbb azt állítják majd, egy szép napon egyszerűen megjelent az izraeli nagykövetségen, és azt kérte, hadd beszéljen a hírszerzés valamelyik tisztjével, de ez nem igaz. Marván időnként valóban, a vakmerőségig meggondolatlanul intézte a kapcsolattartást az izraeliekkel, de az első kapcsolatfelvételt előzetesen alaposan átgondolva, nagy körültekintéssel hajtotta végre.

A nagykövetség címének és telefonszámának kiderítése nem igényelt különösebb hírszerzési szakértelmet: mindkettő benne volt a telefonkönyvben. Amikor a központos felvette a telefont, Marván közölte, a Muhabarattól, a titkosszolgálattól szeretne beszélni valakivel. Számára tökéletesen természetes volt ez a kérés, és nemcsak azért, mert az izraeli hírszerzésnek kínálta fel szolgálatait, de azért is, mert Marván világában bármely helyen mindig a Muhabarat ottani vezetője volt a legnagyobb hatalmú személy.

Marván világát a telefonközpontos talán nem ismerte, de az előírt eljárásrendet igen. Nem ez volt az első eset, hogy olyan, arab akcentussal beszélő hívót kellett kapcsolnia, aki a nagykövetség hírszerzőtisztjével, vagy a katonai attasé irodájának valamelyik tisztviselőjével akart beszélni. A szabályzat egyértelműen előírta, mi a teendő. A központos

nő az Izraeli Védelmi Erők (Israel Defense Forces – IDF) katonai attasé irodáját kapcsolta.

Az attasé felvette a telefont, és udvariasan válaszolt. Asraf Marván bemutatkozott a saját nevén, majd közölte, a nagykövetség hírszerzőtisztjével szeretne beszélni. Akárcsak a telefonközpontos, az attasé is előírt eljárásrendet (protokollt) követett. A név semmit sem jelentett neki, Nasszer veje pedig nem bocsátkozott részletekbe. Az attasé közölte, nem kapcsolhatja neki közvetlenül a hírszerzőtiszte, de javasolta, hogy hagyjon üzenetet. Megígérte, hogy azt továbbítani fogja az illetékes hatóságnak. Marván megismételte a nevét, és hozzáfűzte, fel kívánja ajánlani szolgálatait az izraeli hírszerzésnek. Az attasé megkérte, betűzze le még egyszer a nevet. Marván nem volt hajlandó telefonszámot meghagyni, ahol elérhetik, az attasé tehát arra kérte, telefonáljon újra. A beszélgetés ezzel ért véget.

Az attasé fogta a cédulát, amelyre felírta Marván nevét és adatait, és betette a kimenő posta rekeszébe az íróasztalán. Ott is maradt. A londoni IDF-attasé akkoriban éppen nem volt különösebben jó viszonyban a Moszad helyi képviselőivel.

Nagyjából öt hónappal az első kapcsolatfelvételi kísérlete után, 1970 végén Marván visszatért Londonba, és úgy határozott, ismét próbálkozik. Első és második próbálkozása között azonban döntő jelentőségű esemény történt: apósa, a legnagyobb arab vezető Szaláhaddín óta, súlyos szívrohamot kapott, és meghalt. Nasszer halála óriási hatást gyakorolt Egyiptom és az egész arab világ jövőjének alakulására, akárcsak az arab–izraeli konfliktusra is. Asraf Marván életében is változásokat hozott, de ami nem változott, az az eltökélt szándéka volt, hogy ő bizony a Moszadnak fog dolgozni.

Marván ismét felhívta a nagykövetséget, és megint az IDF-attaséhez kapcsolták, csak egy másikhoz, mint az első alkalommal. Smúél Ejal vezérőrnagyot – egy hosszú ideje tábornoki rendfokozatban szolgáló hivatásos tisztet, aki egész sor fontos felső vezetői beosztást töltött már be az izraeli hadseregben, köztük vezette az Izraeli Védelmi Erők Sze-

mélyzeti Főcsoportfőnökségét is – éppen akkor helyezték Londonba azon új intézkedések keretében, amelyeket az Európában működő izraeli nagykövetségek terrorista célponttá válásának hatására vezettek be. Marván megint azt kérte, hadd beszéljen a hírszerzőtiszttel, de ez alkalommal hagyott egy telefonszámot, ahol elérhetik. Ejal azonban elmagyarázta neki, hogy személyesen kellene bejönnie a nagykövetségre. Marván viszont azal érvelt, hogy ő ismert közszereplő, ezért ezt nem teheti meg. Ejal azonban nem engedett, és a következő néhány nap előrelépés nélkül telt el. Elődjéhez hasonlóan Ejalnak is konfliktusokkal terhelt volt a viszonya a Moszad helyi tisztviselőivel, és ő is elmulasztotta továbbítani Marván üzenetét.

Nehéz elképzelni, hogyan alakult volna a történelem, ha ekkor nem avatkozik közbe a sors – és nem utolsó alkalommal. December közepén a Moszad két magas rangú tisztviselője érkezett Londonba egészen más ügyben. Az egyik Rehavia Vardi volt, a Comet ('Válaszút'), a Moszad emberi (élőerőt alkalmazó) felderítőrészlégének (Human Intelligence – Humint) vezetője. A negyvenhét éves, kopaszodó Vardit vérbeli hivatásos műveleti tisztként ismerték, akinek remek ösztönös megérzései és széles körű gyakorlati tapasztalatai voltak. Hírszerzési pályafutása már Izraeli Állam 1948-as megalapítása előtt elkezdődött, amikor az államiság megteremtése előtti önvédelmi fegyveres erő, a Hagana egyik felderítőtisztjeként tevékenykedett: arab ügynökök tartótisztje volt a Sárón-síkság régiójában. Az államiság megteremtése után az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatánál kezdett dolgozni, és 1950-ben ő vette át a katonai hírszerzés Humint részlégének vezetését. Később rábízták az izraeli katonai hírszerzés teljes információgyűjtéssel foglalkozó apparátusát, s ebben a tisztségében a technikai alapú felderítésről (Signals Intelligence – Sigint) is sok mindent megtanult. 1963-ban a katonai hírszerzés főnökét, Meir Amir vezérőrnagyot nevezték ki a Moszad vezetőjévé, ő pedig magával vitte Vardit, hogy immár a Moszad Humint részlégét vezesse. Ebbéli minőségében Vardi vette át a különleges műveletek vezetését is, amelyek közül a legnevezetesebb az volt, amikor 1966-ban sikerült rávenni egy iraki pilótát, hogy szökjön Izraelbe, akkoriban nagyon korszerűnek számító szovjet vadászgépét (MiG-21) is magával hozva.

Vardival Londonba utazott Smúél Goren, a Moszad európai hálózatának irányítója is. Goren az izraeli függetlenségi háborúban Móse Dajan parancsnoksága alatt szolgált, és kétszer megsebesült, a háború után pedig a katonai hírszerzés szolgálatába lépett, és az ügynökökkel foglalkozó tartótiszt feladatkörre szakosodott. Előbb egész sor olyan beosztást töltött be, amelyekben szorosan együtt kellett működnie a Moszaddal, majd 1968-ban őt nevezték ki Izrael washingtoni nagykövetségére helyettes katonai attasénak. Mielőtt elfoglalhatta volna posztját, a Moszad hivatalba lépő igazgatója, Zvi Zamir felkérte, lépjen át a titkosszolgálatához. Goren kérte, halasszák későbbre az ajánlatot. Egy esztendővel később Zamir ismét megkereste, ez alkalommal konkrét ajánlattal: vegye át a Moszad európai részlégének vezetését, ami a gyakorlatban Nyugat-Európát jelentette. A washingtoni nagykövet, Jichák Rabin, és a katonai hírszerzés főnöke, Aharón Jariv hozzájárult az áthelyezéshez, és Goren is elfogadta az ajánlatot. 1970 végére megszerezte az alapvető fontosságú tapasztalatokat a Moszadnál.

Röviddel Londonba érkezése után a két Moszad-főtisztviselő találkozott Ejallal, valamint a Moszad helyi kirendeltségének vezetőjével, majd ők négyen megegyeztek, együtt kihajtanak a Heathrow repülőtérre, ahol az izraeli katonai hírszerzés főnöke, úton az Egyesült Államokba, előre betervezett rövid pihenőre megállt. Az autóban Ejal megemlítette az arab fickót, aki néhány nappal korábban telefonált, és felajánlotta szolgálatait, de nem volt hajlandó személyesen bemenni a nagykövetségre. Amikor a többiek az arab nevét kérdezték, Ejal elmondta, hogy Asraf Marvánként mutatkozott be.

Vardi, Goren és a kirendeltségvezető összenézett. Mind a hárman jól ismerték ezt a nevet.

Marván egy ideje már bekerült a Moszad látóterébe. A londoni kirendeltség, amelyik állandóan kereste az új információforrásokat az arab oldalon, attól a pillanattól figyelte Nasszer vejét, amikor először megérkezett Londonba. Értesültek róla, hogy készpénzsűkébe került, még ha a részleteket nem is ismerték, és azt is tudták, hogy kénytelen volt hazatérni Egyiptomba. Más szóval tudták, a pénz döntő jelentőségű motiváló tényező lehet, ha rá akarják venni Marvánt hazája titkainak eladá-

sára. Közelsége Nasszerhoz és hozzáférési lehetősége a hivatalán áthaladó anyagokhoz rendkívüli értékű forrássá tehetette Marvánt, de egészen idáig ugyanezek a tényezők nehezen hihetővé is tették, hogy valaha hajlandó lenne a Moszadnak dolgozni. De most azonban Ejal szinte mellékes megjegyzése egy csapásra teljesen megváltoztatta a képet.

Az események tempóját ekkor a félelem kezdte diktálni, hogy Marván ismét sikeres kapcsolatfelvétel nélkül távozik Londonból. Mivel az izraelieknek fogalmuk sem volt, mennyi idő áll rendelkezésükre, kénytelenek voltak rögtönözni és némileg „igazítani” is az ügynökökkel való találkozás szabályain. A megfelelő csatornákon azonnal jelentést tettek Marván telefonhívásáról a Moszad tel-avivi központjának, de Goren, a Moszad nyugat-európai hálózatának főnöki minőségében eljárva, nem várta meg, amíg az elemzők otthon minden lehetséges szempontból megvizsgálják a helyzetet, és jóváhagyják a kapcsolatfelvételt a jelentkező reménybeli ügynökjelölttel. Az a körülmény, hogy ő és Vardi, a Moszad legmagasabb rangú tisztviselői közül kettő, máris beavatottként ismerte az ügyet, megkönnyítette a döntést. A szerencse ebben a részletben is az izraeliek oldalára állt, mert a londoni kirendeltség vezetője saját hatáskörében bizonyosan nem hozott volna meg ilyen súlyú döntést, még ha meg is kapta volna az átiratot a katonai attasétól. Márpedig minden késlekedés azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy elveszítik szem elől Marvánt.

Ezzel együtt még mindig nem volt könnyű eldönteni, alkalmazzák-e ügynököknek. Marván az volt, amit a világ hírszerző szervezeteinél „besétálónak” (*walk-in*) neveznek, valaki az ellenség oldaláról, aki egy napon csak úgy, minden előzmény nélkül, felbukkan, és felajánlja szolgálatait. A hírszerző szervezetek általában nagy ívben kerülnek az ilyen önként jelentkezőket, leginkább azért, mert roppant nagy a valószínűsége, hogy valamiféle csapda az efféle akció. A CIA például akkor fedezte fel, milyen komplikált lehet a munka az ilyen önkéntesekkel, amikor 1962-ben egy Jurij Noszenko nevű KGB-tiszt ajánlotta fel nekik a szolgálatait, majd két évvel később az Egyesült Államokba is disszidált. James Jesus Angletonnak, az ügynökség kémelhárító szolgálata főnökének hamarosan szilárd meggyőződésévé vált, hogy Noszenko kettős ügynök, akit a KGB

azért küldött hozzájuk, hogy oszlassa el a gyanút, miszerint Lee Harvey Oswaldot a szovjetek képezték ki, és küldték el megölni Kennedy elnököt. Mások a CIA-nál, illetve a tágabban értelmezett amerikai hírszerzésnél elvetették Angleton elméletét, és valódi disszidensnek tekintették Noszenkót, akinek az információit megbízhatónak kell tekinteni. A zavart keltő vita évekig húzódott, és hatására az 1960-as évek végén szétzilálódott a CIA szovjetunióbeli hálózatának jelentős része.³⁸

A Moszad mindent tudott a Noszenko-ügyről. Végére is Angleton nemcsak a kémelhárítás főnöke volt, hanem az egész amerikai hírszerzés legfőbb kapcsolattartója is Izraellel. A Moszad és a CIA vezetői egyaránt Izrael legjobb barátjának tartották az Ügynökségnél, és aligha férhet kétség ahhoz, hogy Angleton és a Moszad washingtoni képviselőinek rendszeres megbeszélésein Noszenko biztosan a fő témák közé tartozhatott. Nyugodtan feltételezhetjük, hogy Goren is alaposan ismerte az ügyet. Bár az egyiptomi hírszerző szervezetek még megközelítően sem voltak olyan tapasztaltak és ravaszak, mint a KGB, azért azon érdemes volt elgondolkodni, vajon nem próbálnak-e valamilyen kepcét állítani. Gorennak és Vardinak a legkevésbé sem hiányzott, hogy a brit MI5 London belvárosában zajló izraeli hírszerzési műveleteket leplezzen le, miután az egyiptomi titkosszolgálat bizalmasan tippet ad neki. Még csúfabb kilátásnak tűnt, hogy valamelyik arab titkosszolgálat vagy palesztin terrorcsoport próbálja megölni a Moszad-ügynököket, akik megjelennek valahol, találkozni valakivel, aki Asraf Marvánnak mondta magát. Ezekkel a félelmekkel azonban egy minden mást felülmúló súlyú megfontolás állt szemben: az elérhető siker olyan óriásinak ígérkezett, a benne rejlő hírszerzési haszon olyan jelentőségűnek, hogy az minden más megfontolást háttérbe szorított.

Mindezek a kérdések egyetlen gyors döntéssé értek, miközben a négy férfi a Heathrow felé tartott. Megállították az autót, a Moszad kirendeltségvezetője kiszállt, és visszaindult a nagykövetségre.

Nem telt bele sok idő, és a Marván által meghagyott számon megszöködött a telefon. Közölték vele, hogy hamarosan sort kerítenek a találkozóra, és megadtak neki egy telefonszámot, amelyet bármikor hívhat, ha kapcsolatba akar lépni az izraeli hírszerzéssel. Arra kérték, maradjon

a telefonja közelében, amíg nem hívja valaki a randevú részleteivel. Közben a londoni Moszad-csapat nekilátott megszervezni az eseményt.

Az idő már későre járt, és az izraeliek úgy döntöttek, másnapra halasztják a találkozót. Az egyik nagy belvárosi szálloda előcsarnokát szemelték ki helyszínnek. Ha minden a terv szerint halad, Marván és a tartótisztje pár percig ott fog beszélgetni, majd felmennek az egyik szobába, amelyet egy felső emeleten foglaltak, ahol nyíltan beszélhetnek.

A rövid határidő miatt komoly nyomás nehezedett azokra, akiknek az alkalmas hely megtalálásának és biztosításának feladata jutott, de a londoni Moszad-kirendeltség gyorsan megtette a szükséges intézkedéseket. Mindössze annak az eldöntése maradt hátra, hogy pontosan ki vegyen részt a találkozón. Goren és a kirendeltségvezető rövid megbeszélést tartott, és abban maradtak, hogy egy Dubi nevű férfira bizzák a feladatot (vezetékneve a mai napig hivatali titok). Ő volt a londoni kirendeltség második embere, aki néhány éve már gyűjtötte a hírszerzési információkat Londonban. Dubi, a harmincas évei közepén járó, született izraeli, akinek nagyszülei a századfordulón érkeztek Palesztinába Európából, európainak látszott, de folyékonyan beszélt arabul. Ez fontos szempont volt, egyszerű okból: a Moszad londoni kirendeltségén senki sem tudta, mennyire jól beszél angolul Marván.

A találkozót az esti órákra tűzték ki. A Moszad londoni rezidens ügynökei figyelőállásokat foglaltak el a szállodán kívül, hogy meggyőződjenek arról, nem csapdába sétál-e az emberük. Goren letelepedett egy kanapéra az előcsarnokban, úgy tett, mintha újságot olvasna, és közben a bejáraton tartotta a szemét. Az újság rejtette el más szemlélők elől Asraf Marván fényképét, amelyet Goren a kezében tartott. Dubi kicsit oldalt álldogált, és szemkontaktust tartott Gorennel.

Nem kellett sokáig várniuk. Marván pontosan a megbeszélt időben belépett a szálloda halljába, kezében fekete aktatáskával. A kapott személyleírás alapján Dubi azonnal felismerte: magas, karcsú, kreol arcbrő. Goren is úgy gondolta, felismerte, de biztosra akart menni. A fotóra sandított, majd újra a férfira. A fénykép Asraf és Mona négy évvel korábbi esküvőjén készült, és egy egyiptomi napilapból vágták ki. Goren habozott. Újabb pillantás a képre, majd az előcsarnokban álló férfira, és

ennyi már elég volt. Felnézett Dubira, és alig láthatóan bólintott. Feszülten állt, miközben Dubi odaballagott hozzá, feléje nyújtotta kezét, és rámosolygott.

* * *

– Marván úr! – mondta halkán arabul. – Nagyon örülök a találkozásnak. Nevem Alex.

Az egyiptomi fiatalembert szemlátomást meglepte, hogy arabul szólították meg. Ő is kelepécétől tartott, ő attól, amelyet esetleg az egyiptomi Muhabarat állíthat neki. Angolul válaszolt:

– Ön izraeli?

Dubi is angolra váltott, megerősítette, hogy valóban izraeli, és próbálta megnyugtatni az ideges ifjút. Váltottak még pár szót, majd Dubi javasolta, menjenek fel egy szobába, ahol nyugodtan beszélhetnek. Marván bólintott, hogy jó. Gorenből, aki kettejüktől nem messze tartózkodott, a megkönnyebbülés mély sóhaja szakadt ki, amikor azt látta, hogy elindulnak a lift felé. A kapcsolatfelvétel első mozzanata minden zökkenő nélkül zajlott le.

Fenn a szobában Marván sokkal nyugodtabbá vált, és átvette a társalgás vezetését. Megkérdezte Dubitól, tudja-e, kicsoda ő. Dubi elég régen volt már a szakmájában ahhoz, hogy tisztában legyen vele, nem szükséges mindent felfednie, amit tud. Marván terjengősen ismertetni kezdte, ki is ő: a társadalmi helyzetét, házasságát Monával, kapcsolatát Nasszerral és Szadattal, és kiemelve azt a körülményt, hogy az Elnöki Hivatalon belül az információs irodában dolgozik, Számi Saraf közvetlen alárendeltjeként. Dubi próbált minden részletet emlékezetébe vésni.

Marván – saját fontosságát kissé túlhangsúlyozva – elmagyarázta, mi a munkaköre. Dubi számára az igazán érdekes kérdést nem a státusa vagy Nasszer utódjához fűződő kapcsolata jelentette, hanem az, milyen jellegű információkhoz fér hozzá hivatalból. Óvatosan és udvariasan vetette fel a kérdést. Marván arcára majdnem kérkedő mosoly ült ki. Elmagyarázta, hogy a legfontosabb információk egész Egyiptomból Számi Saraf kezében futnak össze. Dubi kérte, fejtse ezt ki pontosabban. Politikai információkról van szó? Katonairól vagy diplomáciairól? A szov-

jetekkel fenntartott kapcsolat részleteiről? Marván már várta ezt a kérdést. Felvette az aktatáskáját, és elővett belőle néhány arab kézírással teleírt lapot. Közölte Dubival, hogy amit most mintegy előlegként átad, az olyasmi, ami bizonyosan nagyon érdekli Izraelt. Elkezdte hangosan felolvasni. Dubi, aki rendelkezett bizonyos katonai ismeretekkel, felismerte, hogy Marván egy szigorúan titkos felterjesztés részleteit adja át, amelyben az egyiptomi fegyveres erők teljes hadrendjét (Order of Battle – OrBat, OB) foglalta össze a jelentés írója. Dubi gyorsan elkezdte lejegyezni az alakulatokra vonatkozó részleteket, a diszlokációjukat, a parancsnokok nevét, a felsorolt fegyverzet és felszerelés adatait. Időnként abbahagyta a jegyzetelést, hogy megkérje, fejtse ki világosabban ezt vagy azt a részletkérdést. Amikor Marván befejezte a felolvasást a Moszad-tiszt átfutotta, amit leírt. Hihetetlen volt.

A szolgálatkészség, amellyel hajlandónak mutatkozott kiadni az Egyiptom katonai képességeit leíró legérzékenyebb információkat, felbátorította Dubit, aki így célzottabb kérdéseket is fel mert tenni. A Moszadot hosszú évek óta foglalkoztatta, hogy vajon Egyiptom megpróbálkozik-e nem hagyományos fegyverek fejlesztésével. Az 1960-as évek első felében az izraeli titkosszolgálat sokat vitatott hadjáratot indított azon német tudósok működésének leállítására, akik az egyiptomiaknak dolgozva igyekeztek biológiai és vegyi fegyvereket kifejleszteni. Az 1960-as évek közepén az egyiptomi csapatok be is vetettek ilyen vegyi fegyvert a jemeni polgárháborúban. A német gázkamrák friss emléke miatt az izraeliek különösen érzékenyek voltak a vegyi fegyverek polgári lakosság elleni alkalmazásának lehetőségére. Éppen ezért az egyiptomi vegyi fegyver fejlesztéséről szóló minden információ továbbra is nagy fontossággal bírt a Moszad számára. Tudták, hogy Marván egyetemet végzett vegyészmérnök, és vegyészként szolgált a hadseregben, tehát mindent hallani akartak, amit csak el tud mondani erről a témáról. Dubi ezért célirányosan a vegyi fegyverekről kérdezte. Külön rákérdezett egy bizonyos Abu-Zabal nevű helyen, Kairótól északkeletre folyó zajló tevékenységre, mert ott a polgári és katonai vegyipari létesítmények egymás mellett sorakoztak.

Marvánt meglepte a kérdések témája, mert nem értette, miért aggodnak az izraeliek ennyire e miatt a szűkebb területen folyó munka miatt. Bár ő maga sohasem dolgozott Abu-Zabalban, figyelemre méltóan pontos információt tudott adni az ott zajló tevékenységről. Dubi továbbra is folyamatosan jegyzetelt. Amikor befejezte az írást, Marván átadott neki egy vastag barna borítékot, benne egy utolsó dokumentummal. Dubi anélkül, hogy felnyitotta volna, betette az aktatáskájába. A mai napig senki sem emlékszik, vagy senki sem akarja elmondani a világnak, hogy pontosan mit tartalmazott az a boríték.

Az egész találkozó alatt Marván egyetlenegyszer sem hozta szóba a fizetség kérdését. Üriemberek módjára ő és Dubi meghagyták az efféle kellemetlen részletkérdéseket a következő alkalomra. Ezzel együtt nyilvánvaló volt, hogy az egyiptomi nem ingyen kíván dolgozni a Moszadnak. A maga részéről Marván előbb meg akarta mutatni, milyen értékes információkat képes szállítani, mielőtt felveti a díjazás kérdését. Dubi részéről viszont valójában bölcs húzás volt, hogy nem kockáztatta meg a kialakuló jó viszony elromlását. Kettejük között gyorsan megszületett a kölcsönös bizalom érzése. Dubi felismerte személyes varázsát, előzenységét, humorérzékét. Marván kulturált, komoly és szavahihető beszélgetőpartnerre talált Dubi személyében. Köztudott, hogy a tartótiszt és ügynöke kapcsolatának alakulása ismeretségük elején rendkívüli mértékben befolyásolhatja az információforrás hosszú távú hasznosságát. Ebben az értelemben a Moszad első találkozása a néhai egyiptomi elnök vejével ragyogóan sikerült.

A találkozó végén Dubi még egyszer ellenőrizte, hogy Marván rendelkezik-e a megfelelő kapcsolattartási információval, vagyis tud jelentkezni telefonon vagy levélben. Marván úgy becsülte, néhány héten belül ismét Londonba jön, és megígérte, jelentkezni fog, amint megérkezik. Azt kérte, hogy a következő találkozón egyedül „Alex” jelenjen meg. Dubi megígérte.

Elsőnek Marván hagyta el a szobát, lement a lifttel az előcsarnokba, és kísért a szállodából. Moszad-ügynökök figyelték, amint leintett egy taxit, és elhajtattott. Dubi megnézte, hogy minden feljegyzése a táskájában van-e, majd pár perccel később ő is távozott. Ő is taxiba ült, és

a sofőrnek egy, az izraeli nagykövetséghez közeli címet adott meg, véletlenül sem a magáét vagy a külképviseletét.

Amikor irodájába ért, Smúél Goren már ott várta. Mire Rehavia Vardi és a Moszad-kirendeltség vezetője csatlakozott hozzájuk, ők már javában bújták az oldalakat, amelyeket Dubi írt tele a Marvántól hallott információkkal. Goren felpillantott a kezében tartott iratból, és azt mondta: „Olyan anyag, mint ez, olyan forrásból, mint ez... Ilyesmi ezerévenként csak egyszer fordul elő!”

* * *

A jelentés másnap diplomáciai postával érkezett meg Tel-Avivba, ott is a Moszad főnökének, Zvi Zamirnak az asztalára. A jelentésíró beszámolt arról, hogyan kereste meg Marván a londoni nagykövetséget, ismertette a szerencsés utat-módot, ahogyan üzenete a Heathrow felé tartó Moszad-főtisztviselők tudomására jutott, s Marván és Dubi szállodai találkozóját. A jelentés tartalmazta Dubi részletes beszámolóját kettejük beszélgetéséről. A Moszad-tisztviselők Londonban lefordították héberre a Marván által Dubinak átadott dokumentumok java részét, és ezt is belefoglalták ugyanabba a kódolt jelentésbe.

Mire Zamir végigolvasta a jelentést, tökéletesen megértette, micsoda lehetőségek rejlenek Marvánban mint izraeli ügynökben. Az akkor kapott dokumentumok már önmagukban is felbecsülhetetlen értéket képviseltek. Zamir értekezletre hívta össze az illetékes személyeket, köztük Smúél Gorent is, akit Brüsszelből rendeltek haza, valamint Rehavia Vardit, akit Londonból.

Zamirt nem zavarta, hogy főtisztjei előjárói engedély nélkül felvették a kapcsolatot Marvánval. 1968-ban, amikor először érkezett a Moszadhoz, annak ellenére, hogy semmilyen hírszerzői tapasztalattal nem rendelkezett, Vardi volt a mentora, aki mindenre megtanította, amit az emberi információforrásokkal végzett munkáról tudott. Zamir ekkor már több mint két éve vezette a Moszadot, és olyan embernek tartotta Vardit, akiben megbízhat. Hasonlóan vélekedett Gorenről is, akit nagy gonddal személyesen választott ki a nyugat-európai hálózat vezetésére. Mindkettőjüket jól ismerte, és maradéktalanul megbízott szakmai íté-

képességükben. Úgy vélte, tudni fogják, hogyan hozhatják ki a legtöbbet a kínálkozó óriási lehetőségből. A felelősségvállalás és a rögtönzés egyébként is mindig az izraeli titkosszolgálat szellemiségének alappillérei közé tartozott. Ezért aztán az a kérdés, hogy kaptak-e hivatalos felhatalmazást a találkozó kezdeményezésére Marvánval, fel sem merült. Azon az értekezleten a központi kérdés az volt, mik legyenek a következő lépések. A vitát a Moszad főnöke vezette.

* * *

Zvi Zamir 1925-ben született. Amíg 1968-ban a Moszadhoz nem került, egész felnőttéletét a fegyveres erőknél töltötte. Tizenhét éves korában jelentkezett a Palmah-ba, az államiság megteremtése előtti palesztinai zsidó közösség elit harcoló alakulatába. Mire a brit mandátum időszaka véget ért, tíz hónapot töltött börtöntáborban, mert zsidó bevándorlókat csempészett törvényellenesen Palesztinába a szíriai határon át. Izrael 1948-as függetlenségi háborújában, huszonhárom évesen, őt választották a Harel-dandár 6. zászlóalja parancsnokának. Ez volt az a dandár, amelyikre a partvidékről az ostromlott Jeruzsálemben vezető útvonal nyitva tartásának feladatát bízta. A háború után egész sor fontos parancsnoki beosztást töltött be az újonnan felállított Izraeli Védelmi Erőknél; szolgált a kiképzési főcsoportfőnökség, majd a Déli Parancsnokság parancsnokaként is. 1966-ban őt nevezték ki Nagy-Britanniába és a skandináv országokba akkreditált katonai attasénak. 1968-ban Lévi Eskól miniszterelnök azzal lepte meg, hogy utasította, vegye át Meir Amittól a Moszad vezetését. A kinevezés háttérében az húzódozott meg, hogy Eskól egyre jobban csalódott Amitban, aki annak ellenére, hogy hivatalosan a miniszterelnök közvetlen irányítása alatt kellett volna működnie, egyre erőteljesebben jelezte, hogy Móse Dajan honvédelmi miniszterhez húz, akihez korábban az izraeli hadseregben szoros munkakapcsolat fűzte. Eskól a politikába kevésbé belekeveredő főnököt akart a Moszad élére, ezért fordult Zamirhoz, akit általában önállóbb gondolkodásúnak, politikailag pedig pártatlannak tartottak.

Amikor Zamir dolgozni kezdett a Moszadnál, a titkosszolgálat vezető tisztviselői aggodalmuknak adtak hangot, mert úgy vélték, új főnöküket

főként azért nevezték ki, hogy helyet csináljon a következő, ugyanerre a posztra szánt embernek, Joszef Jarivnak. 1957-től Jariv vezette az Izraeli Védelmi Erők 188. számú felderítőegységét, amelynek fő feladata a mélyen az ellenséges terület belsejében tevékenykedő ügynökök működtetése volt. 1963-ban, amikor a már a katonai hírszerzés parancsnokaként szolgáló Meir Amitot bízták meg azzal, hogy párhuzamosan a Moszadot is vezesse, a 188. egységet, s vele Jarivot is, áthelyezték a Moszad szervezetebe. Amikor Zamir 1968-ban a Moszadhoz érkezett, Jariv volt a feje a Caesarea nevű szervezeti egységnek, a titkosszolgálat fő műveleti csoportjának, amely magában foglalta a 188. számú egységet és azt a másikat is, amelyet a későbbi miniszterelnök, Jichák Samir vezetett. Jariv az egész titkosszolgálat vezetésére hivatott jelöltek egyikét látta magában, és mert barátai között tudhatta az IDF vezérkari főnökét, Hájim Bar Lévet, valamint Jigal Allon miniszterelnök-helyettest, az esélyes jelöltek közé tartozott. A Moszad más főtisztviselői azonban nem tartották alkalmasnak az egész szervezet vezetésére, és arra a meggyőződésre jutottak, hogy Zamirt, az IDF vezérőrnagyát, és szintén Bar Lév és Allon barátját, azért nevezték ki, hogy csendesítse le a Jarivval szembeni ellenállást, és könnyítse meg Jariv későbbi Moszad-főnöki kinevezését. Egyesek közülük, beleértve Rehavia Vardit is, egyértelműen leszögezték, ha Jariv kinevezése megtörténik, ők kilépnek a Moszadtól.

Zamir gyorsan cselekedett, hogy eloszlassa az efféle gyanúkat. Elődeitől eltérően nem nevezett ki helyettest, ez a döntés pedig sokkal kevésbé politikai számításra, mint inkább arra utalt, érti új tisztsége sajátos jellegét. Érzése szerint a főnökhelyettes fő funkciója az volt, hogy vegye át a vezetést, ha valami történik a titkosszolgálat igazgatójával. Csakhogy, amint bárkinek elmagyarázta, aki megkérdezte tőle, a Moszad vezetője nem az első vonalban teszi a dolgát, s ezért nem fenyeget komolyan meggyilkolásának veszélye. Ezért aztán semmi szükség helyettesre, aki leginkább a saját dolgát nehezítheti meg azzal, hogy ütközővé válik az igazgató és a műveleti egységek között.

Első éve nagy részét Zamir a Moszad fő tevékenységeinek rendszeres tanulmányozásával töltötte. Órákat töltött minden Moszad-tiszt és ügynök dossziéjának átolvasásával, folyamatosan konzultált Vardival és

a Comet részlegek vezetőivel, mindent megtanult arról, hogyan értékelik, toborozzák és kezelik az információforrásokat, és hogyan lehet belőlük a legtöbbet kihozni. Ráadásul azoknak az ügynököknek a személyi anyagát is átnézte, akik már nem dolgoztak a Moszadnak, és legalább egy esetben meggyőzte a Comet munkatársait, alkalmazzák újra a kérdéses személyt, aminek eredményeként Izrael nagyon nagy értékű értesülésekhez jutott. Zamir közben megtanulta, mennyire törekény lehet a kapcsolat tartótiszt és ügynöke között, és kapcsolatuk kimenetele szempontjából mennyire létfontosságú, képes-e a tartótiszt felismerni és kielégíteni az ügynök lélektani szükségleteit. A pénz természetesen mindenkor központi jelentőségű indíték volt a Moszadnak dolgozó ügynökök legtöbbjénél, de messze nem az egyetlen mozgatórugó.

Zamir azt is elrendelte, hogy a Moszad információgyűjtő tevékenységén belül változtassanak a célkitűzések fontossági sorrendjén. Azt akarta, hogy a titkosszolgálat sokkal nagyobb erővel dolgozzon az izraeli fegyveres erők hadászati-hadműveleti szintű igényeinek kielégítésén. Amikor az 1960-as évek elején ő vezette az IDF Déli Parancsnokságát, úgy érezte, semmiféle támogatást nem kap a Moszadtól. Most, hogy fellángolt az ún. felőrlő háború, az izraeli titkosszolgálatnak az volt a kötelessége, hogy erőfeszítései javát az izraeli fegyveres erők segítségének szentelje. Az IDF védelmi műveleteit különösen két dologgal segíthették: időben szállított megbízható figyelmeztetéssel a készülő támadásokra és mindenféle katonai szempontból fontos információgyűjtésével. 1968-ban, amikor Zamir átvette a Moszad vezetését, alátomos, váratlan támadástól nem nagyon kellett tartani, mert az arab hadseregek még a hatnapos háborúban elszenvedett sebeiket nyalogatták. A kérdés azonban égetően aktuálissá vált, amikor a felőrlő háború 1970-ben véget ért, és Szadat nyíltan kezdett fenyegetőzni a fegyveres konfliktus felújításával. Az izraeli katonai hírszerzés úgy ítélte meg, hogy ez alkalommal az egyiptomiak nem fogják beérni a statikus felőrléses hadviseléssel, hanem megpróbálnak majd átkelni a Szuezi-csatornán, és betörni a Sínai-félszigetre.

Az elsőbségi sorrenden a második nagyon lényeges változtatás a hírszerzési információk technikai jellegű forrásokból való gyűjtését (Signal

Intelligence – Sigint, híradó-felderítés) érintette, egészen pontosan annak erőteljesebb igénybe vevését az emberi hírszerzés (Human Intelligence – Humint) mellett. A Moszadot születése percében kizárólag emberi információforrásokat alkalmazó hírszerző szervezetként alakították ki. Meir Amit igazgatása alatt a titkosszolgálat elkezdte használni a technikai alapú felderítés különböző formáit, például a telefonlehallgatást és a „poloskázást”, vagyis lehallgatókészülékek telepítését épületek helyiségeibe. Hivatalba lépésekor Zamir elhatározta, hogy sokkal erőteljesebben fognak támaszkodni a híradó-felderítésre, s ezért külön új szervezeti egységet is felállított Keset (’Íj’) néven. Ezzel lényegében olyan területekre kellett benyúlni, amelyekkel addig kizárólag a katonai hírszerzés foglalkozott. Zamir, valamint az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének tisztségét betöltő Hájim Bar Lév és a katonai hírszerzést vezető Aharón Jariv szoros barátságának köszönhetően mégiscsak sikerült megőrizni az elfogadható viszonyt a különböző izraeli titkosszolgálatok között.

Zamir hivatalba lépése előtt a Moszad egymást követő vezetőinek sok gondot okozott bonyolult kapcsolatuk Izrael mindenkori miniszterelnökével. Isszer Harel David Ben Gurion legelkötelezettebb hívei közé tartozott, mégis sikerült összeütközésbe kerülnie Ben Gurionnal, s végül, 1963-ban lemondásra kényszerült az Egyiptomban dolgozó német tudósok ügye miatt. A következő években Lévi Eskól és Meir Amit Moszad-igazgató között is feszült volt a viszony. A Moszad vitatható belekeveredése – vélhetően Eskól tudta nélkül – a marokkói ellenzéki vezető, Mehdi Ben Barka elrablásába és meggyilkolásába, 1965-ben még tovább nehezítette a helyzetet. Amikor pedig a Ben Gurion-féle Rafi Párt lett Eskól legjelentősebb politikai ellenfele, a miniszterelnökök pedig komolyan aggasztotta, hogy a Moszad vezetője egy követ fűj Ben Gurionnal, Amitnak nemigen maradt más lehetősége, mint a lemondás.

Elődeivel ellentétben Zamirnak semmilyen komoly, nyilvános vagy nem nyilvános politikai kapcsolata nem volt. A Palmah egykori tisztjeként szoros kapcsolatot tartott az államiség elnyerése előtti fegyvertársaival, de hivatásos katonai pályafutása alatt is és a Moszad főnökeként betöltött pozíciójában is elzárkózott a pártpolitikától. Munkával kap-

csolatos ügyekben Eskól fogadta őt néhányszor, de pusztán a találkozásaik alapján nem tudhatta volna, hogy az ő szempontjából Zamir különösen kevés gondot okozó Moszad-főnök lesz. A miniszterelnökre azonban kiváló benyomást tett az egyik jelentés, amelyet Zamir mint nagy-britanniai katonai attasé írt, s amelyben a londoni katonai attasé hivatal létszámának csökkentését javasolta. Attól kezdve, hogy Eskól, aki a honvédelmi miniszteri tisztséget is betöltötte, látta a jelentést, nagy előszeretettel példálózott vele: lám-lám, így illene működnie egy katonai attasénak!

Zamirnak azonban alig adódott alkalma együtt dolgozni Eskóllal, mert a miniszterelnök 1969 februárjában meghalt. Komolyabb személyes kapcsolata Eskól utódával, Golda Meirrel alakult ki. Hivatalba lépése előtt Meir alig ismerte Zamirt, de a Moszad-főnök gyorsan elnyerte a bizalmát, és gyakorlatilag ő lett a miniszterelnök asszony mentora titkosszolgálati ügyekben. „Zvikával [Zamir] nagyon könnyű együtt dolgozni mindaddig, amíg az ember azt teszi, amit ő akar” – szellemeskedett egyszer Golda Meir.³⁹ Ugyanakkor a szélesebben értelmezett biztonságpolitikai kérdéseket a miniszterelnök asszony majdnem kizárólag honvédelmi minisztere, Móse Dajan ítélőképeségére bízta.

Ez nem okozott gondot mindaddig, amíg Dajan attól az Aharón Jarivtól, a katonai hírszerzés főnökétől kapta hírszerzési értékelő jelentéseit, akivel Zamir remekül együttműködött. 1972 októberében azonban Éli Zejra vezérőrnagy vette át Jariv posztját, és attól kezdve egyre több lett az eltérés a két hírszerző szervezet helyzetmegítélése között. Dajan általában Zejra jelentéseire hagyatkozott, Golda Meirnek pedig nem akaródzott kétségbe vonni minisztere döntéseit. Zamiron egyre jobban eluralkodott a tehetetlen düh. Neki meggyőződése volt, egész sor különböző forrás információi alapján, amelyek közül Asraf Marván volt a legjelentősebb, hogy Egyiptom háborúra készül. A katonai hírszerzés, különösen pedig maga Zejra, nagyon másképpen látta dolgokat. Mivel azonban Dajan alapvetően Zejrára hagyatkozott, Golda Meir pedig Dajanra, Zamirt kizárták a döntés-előkészítésből, és ő ezt tudta is.

Később látni fogjuk, milyen pusztító hatást gyakorolt egész Izraelre a csillagok ilyenén együttállása. Ezen a helyen elég annyit kijelentenünk,

hogy 1970 végére Zvi Zamir elegendő tapasztalatot gyűjtött a Moszad arról folytatandó vitáinak levezetésére, hogy vajon igénybe vegyék, vagy sem Asraf Marván szolgálatait.

* * *

Egy csekély létszámú, de roppant tapasztalt csoport vett részt azokon a megbeszéléseken, amelyek Dubi első találkozóját követték Marvánnal. Zamirhoz, Vardihoz és Gorenhez csatlakozott Slómó Kohen Abrabanel, a Comet egyik rangidős tisztje, aki a Moszad helyettes igazgatójává emelkedett, valamint Nahik Navot, Zamir vezetési törzsének főnöke. A viták során két központi jelentőségű kérdésben sikerült konszenzusra jutni.

Először, egyetértettek abban, hogy Marván felajánlkozása példátlan lehetőséget kínál egy olyan forrás beszerzésére, akinek bejárása van az egyiptomi döntéshozatal legmagasabb szintjeire. A dokumentumok, amelyeket Dubinak átadott, éppen csak ízelítőnek látszottak abból, amit szállíthat. Beszélgetésük során Marván utalt rá, hogy pozíciójának köszönhetően magához veheti az elnök íróasztalára kerülő anyagok többségét. A megbeszélések résztvevői elfogadták minősítését a helyzetéről és a titkos iratokhoz való hozzáférési lehetőségeiről is. Mert hát Egyiptom politikai életének legfelső szintjén nem természetes-e, hogy Naszser veje előtt mindig minden ajtó megnyílik?

A második kérdés, amelyben megegyezésre jutottak, az volt, vajon nem az egyiptomi titkosszolgálat küldte-e Marvánt. Minden szempontból megvizsgálták a problémát, s végül a csoport arra a következtetésre jutott, nagyon csekély a valószínűsége, hogy Marván más, mint aminek látszik. Ennek három fő oka volt. Először is, mert csak a legkifinomultabb hírszerző szervezetek értenek ahhoz, hogyan kell kettős ügynököket hosszabb ideig működtetni. Ezen a területen a britek teljesítettek a legjobban, különösen a második világháború alatt. A szovjetek is kifejezetten jól csinálták, bár nem annyira jól, mint a britek. A Moszad ismerte az ezzel a tevékenységgel együtt járó nehézségeket, és teljes mértékben tartózkodott a kettős ügynökök alkalmazásától. Az egyetlen izraeli titkosszolgálat, amely alkalmazott ilyeneket, a Sin Bét volt, de ők is csak

korlátozott tapasztalatokat szereztek ezen a területen. Az egyiptomi Muhabarat akkoriban nem a hírszerzői mesterség különösen kifinomult művelőjeként volt ismert. Kémek Izraelbe való beszivárogtatására tett próbálkozásai alapján meglehetősen amatőr szervezetnek tűnt, amely leginkább az egyiptomi belső ellenzék eltiprásában jeleskedett. A Moszad vezetői távolról sem akarták alábecsülni ellenségeiket, de nehezükre esett olyan szakmai megbecsüléssel tekinteni az egyiptomiakra, amelyre az ő megítélésük szerint nem szolgáltak rá. Ezen az alapon úgy döntöttek, nagyon csekély a valószínűsége, hogy Marván az egyiptomi titkosszolgálat utasítására jelentkezett náluk.

A második okot, amely miatt elvetették ezt a lehetőséget, Marván családi kapcsolataiban látták. Egy dolog egy átlagos ügynököt olyan veszedelmes feladatra küldeni, mint a kettős ügynöki tevékenység, és egészen más dolog Naszser vejét használni ilyesmire. Saját, a lehetséges kockázatokat és eredményeket áttekintő elemzésükben az egyiptomiaknak kötelességük lett volna figyelembe venni azt a lehetőséget is, hogy a szemben álló titkosszolgálatok küzdelmében az izraeliek kerekednek felül – és azt is, hogy Marvánt megölhetik vagy bebörtönözhetik. Ebben az esetben Egyiptomnak elviselhetetlenül magas árat kellett volna fizetnie a kudarcért, részben, mert Marván nagyon sok államtitkot ismert, beleértve az egyiptomi felső vezetők magánéletének titkait is, s ezeket mind kiszolgáltathatta volna az izraelieknek.

És végül, ami miatt valószínűtlennek tűnt a kettősügynök-hipotézis, az a Marván által első találkozásukon Dubinak máris átadott információk minősége volt. A kettős ügynök és vélelmezett tartótisztjei között folyó játékban az ügynök gyakran ad át valódi információt, de csak olyan jellegűt, amely vagy gyorsan elavul, vagy amelyet a fogadó fél valószínűleg már ismer. Igaz, a titkosszolgálat kénytelen átadni némi valódi információt is, hogy megteremtse az ügynök szavahihetőségét – az ilyen információt nevezték a britek, akik a második világháború alatt művészi fokra fejlesztették a kettős ügynökök alkalmazását, „csirketápnak”. Ennek talán legjelentősebb példájára az 1944. júniusi normandiai partraszállás előtt került sor. Juan [vagy Joan] Pujol García, a Nagy-Britanniában „Garbo” fedőnéven működtetett kettős ügynök, éppen csak néhány

órával a bekövetkezte előtt figyelmeztette a németeket a közeledő invázióra. Mivel az invázió pontosan abban a rendben kezdett kibontakozni, amelyet ő előre jelzett, a németeknél megerősödött a „Garbo” iránti bizalom, és a korábbiaknál is jelentősebb forrásnak tekintették. Három nappal később újabb figyelmeztetést küldött, amelyben azt közölte, a normandiai partraszállás elterelő hadművelet volt, amellyel német seregeket akarnak elvonni a Pas de Calais térségében tervezett még nagyobb partraszállás helyéről. A német hírszerzés hitt Pujolnak, ezért a németek továbbra is, egészen június végéig, Pas de Calais térségében tartották szárazföldi erőik zömét. Mire rájöttek, hogy rászedték őket, már késő volt. A szövetségesek szilárd hídfőállást alakítottak ki Normandiában, sőt mélyen behatoltak Franciaország belsejébe.⁴⁰

A Moszad emberei ismerték Pujol esetét, valamint sok más hasonlót, és kínos alapossággal ellenőrizték a dokumentumokat és más információkat, amelyeket Marván átadott Dubinak. Amit kaptak, nem csírkétáp – állapították meg. Nemcsak megbízható volt, de rendkívül értékes is. Így aztán még kevésbé látszott valószínűnek, hogy az egyiptomi titkosszolgálat küldte. És ami nem kevésbé fontos: a Moszad vezető tisztviselői úgy ítélték meg, ha kettős ügynök is, ők akkor is rendelkeznek a megfelelő eszközökkel, hogy a kellő időben leleplezzék. Folyamatosan kettős ellenőrzés alá kell majd vetniük a Marvántól kapott információknak a pontosságát és a stílusát. Két bizottságot is felállítottak Marván kezelésének felügyeletére: az egyiket kizárólag a Moszad tisztviselőiből, a másikat vegyes bizottságként, közösen a katonai hírszerzéssel. Az utóbbit az izraeli hírszerzés azon erős hagyományát követve hívták életre, amely megköveteli, hogy az új ügynökök alkalmasságát értékelő szakemberek között legalább néhány olyanak kell lennie, akinek semmi köze sincsen sem a toborzásukhoz, sem a kezelésükhöz.

A két kezdő alapkérdésben kialakult konszenzus tette lehetővé, hogy Zamir, Vardi, Goren és mások gyakorlatiasabb ügyek felé tereljék a tárgyalásokat. Az első ilyen a fizetség kérdése volt. Marván nem említett konkrét összeget, amit elvár, de mindenki tudta, hogy ő nem lesz olcsó. Több mint négy évvel korábban, 1966 augusztusában a Moszad 50 000 dollárt fizetett Munir Redfa iraki pilótának, hogy szökjön meg korszerű

MiG-21-esével, és az izraeli légierő Hacór támaszpontján szálljon le a sértetlen vadászgéppel. Ez a drámai, nagy precizitással megtervezett és végrehajtott hírszerzési hadművelet lehetővé tette, hogy az izraeli pilóták testközelből tanulmányozhassák az egyiptomi és a szíriai arzenál meghatározó jelentőségű harci repülőgépét, ez a körülmény pedig jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Izrael jelentős légi fölényt vívott ki a hatnapos háborúban. Saját vizsgálataik után az izraeliek az Egyesült Államok légierője szakértőinek is megengedték a repülőgép tanulmányozását. Ez erősítette Izrael titkosszolgálati és katonai kapcsolatait az amerikaiakkal, akiknek a MiG-21 akkoriban rejtélyt jelentett. Amikor rá akarták venni Redfát a szökésre, az akkor Moszad-főnök Meir Amit a végül kifizetett pénz kétszeresét is kész lett volna megadni, de Redfa elfogadta az eredetileg felkínált összeget. Az iraki pilóta esete azonban egyedi és kivételes volt. Az izraeliek úgy számoltak, hogy Marván minden egyes találkozóért, amelyen titkos információt ad át, pénzt akar majd. Ezen a ponton nem nagyon lehetett más választásuk, mint kivárni, amíg ő maga közli szolgálatai árát.

Ez azonban felvetett egy másik problémát. Minden, amit Marvánról addig megtudtak, arra utalt, hogy a kapott jelentős összegű készpénz hirtelen és látványosan kicsapongó életmódra csábíthatja a férfit, ennek hatására viszont sokan feltehetik a kérdést, vajon nem államtitkok eladásával szerezte-e a pénzt. A Moszad korábban került már szembe ezzel a dilemmával, az összegek azonban mindig kicsik, az ügynökök pedig kellőképpen óvatosak voltak. Asraf Marván ügynöknek való megnyerése most egészen új dimenzióba emelte a problémát. Az izraeliek azonban jól ismerték az egyiptomi felső tízezer viselkedési normáit, és úgy ítélték meg, Marván tud majd találni hihető magyarázatot életszínvonalára hirtelen megváltozására. Amint később ő maga fogja elmondani tartótisztjeinek egy olyan országban, mint Egyiptom, ahol a kenőpénz elfogadása sokkal inkább a szabály, mint a kivétel, az embernek nem kell megmagyaráznia, miért van pénze Nasszer vejének. A lehetséges válasz annyira nyilvánvaló, hogy fölösleges feltenni a kérdést.

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, ki legyen Marván tartótisztje. Bonyolult probléma volt ez. A sikeres tartótiszt sokféle, kiemelkedő

szintű szakértelem és jellemvonás sajátos elegyével rendelkezik. John le Carré, aki szolgált a brit hírszerzésnél, egy helyen olyan embernek írta le a sikeres tartótisztet, aki ügynökének egyszerre szolgáltatja „a mentor, a lelkipásztor, a szülő és a segítséget nyújtó barát képét, támasza és házassági tanácsadója, vétkei megbocsátója, hivatásos szórakoztatója és védelmezője...”⁴¹ Hasonló felfogás uralkodott a Moszadnál is, különösen, amikor egy olyan komplex személyiségű fiatalember kezelésének mikéntjéről gondolkodtak, mint Asraf Marván. A tartótisztnek kikezdetlen tekintélyű személynek kell lennie, széles vállnak, amelyre az ügynök mindig támaszkodhat, aki képes segíteni az ügynöknek teljesíteni a feladatát, miközben veszélyes kettős életet él. Valaki, aki idősebb, tapasztalt, bölcs és körültekintő.

Dubi nem felelt meg pontosan ennek a követelményrendszernek. A Marvánval való londoni találkozás lebonyolítására főként azért őt választották, mert a rendelkezésre álló kevés idő alatt mást nem tudtak találni. Felmerült, hogy talán nem ő volt az igazán jó választás. Ügynökök kezelésében viszonylag kevés tapasztalattal rendelkezett. Az ekkor zajló megbeszéléseken egész sor név merült fel. Mindazonáltal Dubi bőségesen bizonyított, amióta megérkezett a londoni kirendeltségre, és felelős viselkedésű, igazi profiként szerzett megbecsülést magának, aki pontos és betart minden szabályt. Olyasvalaki, aki a jelentéseiben úgy írja le a dolgokat, ahogyan azok vannak, szépítés nélkül. Ez a legutóbbi tulajdonság különösen értékes egy tartótiszténél. Az olyan ügynökök, mint Marván, gyakran csak egyetlen személlyel hajlandóak együttműködni, ami azt jelenti, hogy a tartótiszt a titkosszolgálat egyetlen információforrása arról, hogy mi történik kinn a terepen. Dubi más előnyökkel is rendelkezett. Tudott viselkedni, volt személyes varázsa, és megadatott neki a kölcsönös rokonszenv felkeltésének képessége is. Mindezek együtt megteremtették a kiváló minőségű kapcsolat kialakításának lehetőségét Asraf Marvánval.

Ami végül Dubi felé billentette a mérleget, az a kialakult körülmények sajátos együttese volt. Egyetlen találkozója Marvánval látványosan jól sikerült. Visszafogott jelentéséből egyértelműen kiviláglott, hogy a kapcsolat létrejött, de a személyét fenyegető veszélyek miatt Marván kikö-

tötte, hogy senki mással nem hajlandó találkozni, csakis „Alexszel”. Kapcsolatuknak ebben a fázisában Zamir és a többiek leginkább amiatt aggódtak, hogy Marván nem veszi fel újra a kapcsolatot a Moszaddal, amikor legközelebb Londonba jön, s ezért az izraeliek semmiféle kockázatot nem akartak vállalni. Ha lecserélik Dubit, Marván könnyen úgy érezheti, hogy a Moszad nem veszi komolyan az igényeit, és az új kapcsolatot könnyen elveszíthetik. Éppen ezért – nem kevés fontolgtatás után – úgy határoztak, egyelőre Dubi marad a tartótisztje. Más ügynököktől eltérően azonban Marvánval a tel-avivi központtal közvetlenül egyeztetve fogják tartani a kapcsolatot. Ez az intézkedés Marván rendkívüli jelentőségét mutatta, másrészt ez a felállás Vardit és Zamirt is bekötötte a kezelésével közvetlenül foglalkozók körébe.

Miután mindezeket tisztázták, lezárták az Asraf Marván ügynöki beszervezéséről folytatott vitát. Már csak egy csomó bürokratikus eljárás maradt hátra, amely minden új ügynök beszervezéséhez hozzátartozik. Az egyik az ügynök személyazonosságát védő fedőnév kijelölése volt. Ez a Comet egyik alegységének hatáskörébe tartozott. A fedőneveket előre összeállított névsorokból, véletlenszerűen választották. Asraf Marvánt kezdetben „Pakti” és „Atmosz” fedőnéven is emlegették. Amelyik azonban rajta ragadt, az az „Angyal” volt. A tiszt, aki előrukkolt vele, nagy rajongója volt az 1960-as évekbeli, Roger Moore főszereplésével forgatott, *The Saint* (Az Angyal) című tévésorozatnak. Az eredeti angol cím keresztény hangzása miatt a sorozatot Izraelben *Hámál'áh* (Az Angyal) – címen vetítették.

Évekkel később, a jom kippuri háború után derült ki, hogy mennyire találó ez a fedőnév.

3.

1971. ÁPRILIS: SZÍNRE LÉP
A KATONAI HÍRSZERZÉS⁴²

Az első találkozóra Asraf Marvánnal nagyjából négy hónappal azután került sor, hogy 1970. augusztus 7-én tűzszüneti egyezményrel vetettek véget az Egyiptom és Izrael között dúló felőrlő háborúnak. A háború kimenetele semmilyen szempontból nem adott okot az egyiptomi kormányzatnak annak feltételezésére, hogy olyan helyzetbe került, amelyből érdemes megindítani a háborúzás újabb fordulóját, különösen olyat nem, amelynek célja az átkelés a Szuezi-csatornán és a Sínai-félsziget visszafoglalása. Igaz, a felőrlő háború bizonyította az egyiptomiak eltökéltségét a hatnapos háborúban elszenvedett veszteségeik pótlására – de haderejük állandósult minőségi hátrányát is.

A felőrlő háború mögött az a stratégiai elképzelés húzódott meg, hogy az Izraeli Védelmi Erők katonáinak folyamatos véres veszteségeket okozva az egyiptomiak megtörik Izrael harci kedvét. Egyiptom, tűzérési fölényét kihasználva, rendszeresen ágyúzta a Szuezi-csatorna mentén kiépített, a Bar Lév-vonal néven ismert izraeli erősített állásrendszert, valamint a vonal erődjait összekötő utakat, és időnként kommandó jellegű rajtaütéseket is végrehajtott, azzal a céllal, hogy izraeli katonákat öljön. Ez sokba került Izraelnek, de nem elviselhetetlenül sokba. A harcok tizenhét hónapja alatt az Izraeli Védelmi Erők 260 katonája vesztette életét, kevesebb mint a fele az 1970-ben Izraelben közlekedési balesetben elhunytak számának. Nem tudhatjuk, pontosan hány egyiptomi halt meg ebben a furcsa háborúban. Egy amerikai forrás legalább 5000 főre becsüli az egyiptomi halottak számát, míg izraeli források szerint számuk 15 000

körül járhatott. Ilyen nagyságrendű embervesztéség nemcsak elviselhetetlen volt az egyiptomiaknak, de állandóan emlékeztette őket arra is, hogy minden harcmezőn, akár a levegőben, akár a szárazföldön, Izrael van fölényben.

Ez az állapot a legeggyértelműbben a légi hadviselésben látszott. A repülőgép-lelövési arány hét az egyhez volt Izrael javára, amit érdemes például az ugyanakkor zajló vietnami háborúval összehasonlítani, ahol az amerikaiak hatalmas gépvesztéseket szenvedtek el: akár tizenöt F-105-ösüket is lelőtték, mire az észak-vietnamiak elveszítettek egy-egy MiG-21-est. Az izraeli légierő 1969 végére kibelezte az egyiptomi légvédelmi ütegeket, s attól kezdve az ország teljesen védtelen volt a légitámadásokkal szemben. 1970 elején Izrael rajtaütésszerű bombatámadásokat kezdett indítani mélyen Egyiptom belsejében fekvő célpontok ellen, gépei sorra bombázták a Kairó külvárosaiban, Alexandriában és máshol található katonai létesítményeket. Ezekkel a légicsapásokkal nemcsak katonailag akarták meggyengíteni Egyiptomot, hanem Nasz-szer egész rendszerét próbálták megingatni, s így tűzszünetre kényszeríteni az egyiptomi vezetőt. Ekkor azonban Egyiptom segítségére siettek a szovjetek, és egy teljes légvédelmi hadosztályt küldtek az országba, 3 dandárba szervezett 24 – SA-2 és SA-3 típusú rakétával felszerelt – üteggel, ütegenként 4, azaz összesen 96 rakétaindítóval, továbbá hetven MiG-21 vadászpilótát. Ez a seregtetszintű csapaterősítés véget vetett az Egyiptom mélységébe indított izraeli légitámadásoknak, sőt bizonyos mértékig kiegyenlítette az erőviszonyokat a légi háborúban. Az összecsapások eszkalálódtak, amíg 1970. július 30-án el nem érték csúcspontjukat. Aznap az izraeliek és a szovjetek közvetlenül egymással vívtak légi csatát, melyben hét szovjet gépet lőttek le, míg az izraelieknek mindössze egyetlen gépük sérült meg, de az sem zuhant le. Ez után az összecsapás után fogadták el a szemben álló felek a tűzszünetet.

Júliusban, amikor Marván először telefonált a londoni izraeli nagykövetségre, a felőrlő háború éppen tetőfokán tombolt. December közepére, amikor végül találkozott Dubival, a felek már aláírták a kilencvennapos tűzszünetet, sőt az addigra már le is járt. Aláírták ugyan a meghosszabbítását újabb kilencven napra, de nyilvánvaló volt, hogy

jelentős diplomáciai előrelépések nélkül – amelyeknek magukban kellett foglalniuk Izrael kötelezettségvállalását a visszavonulásra a Szezei-csatorna partjáról – a harcok kiújulása csak idő kérdése. Az Angyal gyorsan kulcsfontosságú információforrássá vált az izraeliek számára, miközben próbálták kipuhatolni az egyiptomiak szándékait a háború kérdésében, és ez a probléma dominált az új ügynöknek adott információgyűjtési feladatokban.

A kérdést természetesen komolyan bonyolította Nasszer 1970 szeptemberében bekövetkezett halála, majd az a körülmény, hogy Nasszert Anvar Szadat követte hivatalában. Dubi és Marván találkozóinak sorozata nyomán Egyiptom új vezetőjéről az a kép alakult ki, hogy ez az ember megoldhatatlan dilemma elé került. Egyrészt minél több időt szánt Szadat az Izraellel szembeni katonai kiállítás lehetőségeinek vizsgálatára, annál inkább rádöbbsent, milyen kevés ilyen lehetőség áll rendelkezésére, és azok is milyen csekély sikert ígérnek. A felőrlő háború lezárulása után egyes tábornokok váltig állították, ismerik a módját, hogyan foglalhatnák vissza a Sínai-félszigetet, Szadat azonban még abban sem hitt, hogy hadserege képes átkelni a Szezei-csatornán. Őt inkább olyan, kisebb támadó hadművelet indítása foglalkoztatta, amelynek célja Izrael visszakényszerítése a tárgyalóasztalhoz. Ugyanakkor még ez is veszélyes vállalkozásnak ígérkezett: az izraeliek a félreértést kizáró nyíltsággal figyelmeztették Egyiptomot, ha újrakezdi a háborút, Izrael gondoskodni fog róla, hogy az ne maradjon helyhez kötött és korlátozott jellegű. Szadatnak a legsúlyosabb gondot az izraeli légierő nyomásgo-
főlénye okozta, amely miatt mérhetetlenül sebezhető volt az egyiptomi hátszág. Egyiptom egyedül abban az esetben akadályozhatta meg, hogy Izrael légierje teljes súlyát bevesse, ha a szovjetek bizonyos mennyiségű „elrettetésre szolgáló fegyvert” is átadnak az egyiptomiaknak, nevezetesen olyan, nagy hatótávolságú harci repülőgépeket, amelyek az izraeli légierő honi, Izrael belsejében található támaszpontjait is támadhatják, és olyan rakétákat, amelyek elérhetik Izrael sűrűn lakott területeit. Csakhogy a szovjetek attól tartottak, hogy Egyiptom megint vereséget szenved, és meg akarták óvni az Egyesült Államokkal akkoriban kibontakozó enyhülési folyamatot, s ezért vonakodtak nekik ilyesmit szállítani.

Éppen ezért 1971 elején Szadat nem hitte, hogy létezik olyan katonai megoldás, amelyet választhat.

Ugyanakkor úgy tűnt, a diplomácia ajtóit is bezáródtak előtte. Igaz, Móse Dajan izraeli honvédelmi miniszter szót emelt egy olyan megállapodás mellett, amelynek keretében az Izraeli Védelmi Erők visszavonulnának a Szezei-csatorna partjáról, de az egyiptomi fegyveres erők nem tennék be a lábukat a kiürített területre. Dajan tehát valószínűleg azt akarta elérni, hogy miközben lehetővé teszik a csatorna újrainvitását, ütközőzónát is hozzanak létre, amely jelentősen megnehezítené, hogy Egyiptom erővel visszaszerezze a Sínai-félszigetet. Abban az időben azonban Golda Meir miniszterelnök ellenzett mindenféle diplomáciai kezdeményezést Egyiptom irányába, s ezért megtiltotta Dajannak, hogy akár egyetlen lépést is tegyen a megegyezés érdekében. Amikor 1971 februárjában – nagyjából két hónappal azután, hogy Asraf Marván szállítani kezdte az információt Izraelnek – Szadat hasonló javaslattal állt elő, az izraeli miniszterelnök asszony kapásból elutasította.

1971 elején tartott egyik találkozásukon Marván elmesélte Dubinak, Szadatot mennyire nyomasztja, hogy úgy érzi, zsákutcába jutott. Majd hozzáfűzte, a jelenlegi elnök úgy véli, még ha nyitottabb is volna ő a diplomáciai megegyezésre, mint az elődje, akkor is legfőljebb valamiféle általános tűzszünetben reménykedhet, nem pedig igazi békeszerződésben. Marván átadta az új egyiptomi offenzíva elvi elgondolását is, amelyet Favzi hadügyminiszter dolgozott ki, és beszámolt a szovjetekkel „az elrettetésre szolgáló fegyverek” szállításáról folytatott eredménytelen tárgyalásokról. Mindebből az izraeliek fokozatosan teljes mélységében megértették, hogy Egyiptom szempontjából mennyire irreális a helyzet katonai megoldására törekedni – ami nem melleleg komolyan alátámasztotta az izraeli kormányon belül azoknak, különösen Golda Meirnek az álláspontját, akik elleneztek a diplomáciai kezdeményezést.

Marván viszonylag szerény anyagi ellenszolgáltatásban részesült mindezt. Akárcsak első találkozásukon Dubival, az egyiptomi a másodikon sem hozta szóba a fizetség kérdését, s így hagyta a dolgot érlelődni, amíg az izraeliek megtanulják teljes mértékben értékelni őt. Amikor a téma végül mégiscsak felmerült, a felek abban állapodtak meg,

hogy időről időre 10 000 dolláros összegeket fognak kifizetni neki. Ez nem kis summa volt, de méltányos ár, tekintettel az általa szállított hírszerzési információk minőségére, különösen a szigorúan titkos minősítésű iratokra az Elnöki Hivatalból, amelyek megdöbbentő sebességgel kezdtek eljutni az izraeli vezetők íróasztalaira.

Enyhén szólva ígéretes kezdet volt. Ám a könnyedség dacára, amellyel „Alex” és az Angyal megteremtette sajátos kapcsolatát, az izraeliek máris erőfeszítéseket tettek Dubi, mint Marván tartótisztje, lecserélésére. A szálakat Smúél Goren, a Moszad nyugat-európai hálózatának főnöke mozgatta. Ő tapasztalatból tudta, hogy a tartótiszt és ügynöke közötti túlságosan szoros kapcsolat gondokat okozhat, például amikor nyomást kell gyakorolni az ügynökre a sürgetően szükséges információk gyors átadása érdekében. Dubi minden kiválósága ellenére abszolút kezdő volt még feladatkörében, Goren pedig valaki tapasztaltabbat akart. Lehettek azonban hátsó gondolatai is. Feszült volt a kapcsolata a londoni kirendeltségvezetővel, és maga akarta átvenni az orbitális sikernek bizonyuló művelet közvetlen irányítását. Jelöltje a feladatra egy, a szíriai Aleppóban született veterán hírszerzőtiszt volt. Goren nyaggatta Zvi Zamirt, aki meg is ígérte, hogy átgondolja a javaslatot, de végül úgy határozott, nem hajtja végre a személycserét. Nem ez volt az utolsó alkalom, amikor Dubi lecserélésének gondolata felmerült.

Ahogy azonban mind nyilvánvalóbbá vált Marván fontossága, az is kiderült, hogy az új ügynököket be kellene mutatni az izraeli hírszerzés különböző szervezeteit képviselő tiszteknek, olyan szakembereknek, akik saját tapasztalataikkal gazdagíthatnák az ügynök és alkalmazói közötti dialógust. Az elképzelés nem számított szokatlannak. Az izraeli hírszerzésen belül abban az időben érvényesülő elfogadott munkamegosztás szerint az országos szintű hírszerzési helyzetjelentések megalkotása az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálatának feladatkörébe tartozott. A Moszad viszont hivatalosan a miniszterelnök közvetlen alárendeltségében működött, és az volt a feladata, hogy ügynököket működtessen az arab országokban és más fontos helyeken. A Moszad által megszerzett információt azután átküldték az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálatára Kutatási Részlegének, amely a Moszad által begyűjtött hírszerzési

információk legfőbb felhasználója volt, és ott a Sin Béttől, valamint az Izraeli Védelmi Erők saját titkosszolgálatától kapott anyagokkal együtt vették elemzés alá. Ezek után a katonai hírszerzés Kutatási Részlege alkotta meg a hírszerző szervezetek tevékenységeinek és a felderítendő céloknak a fontossági sorrendjét, azt is beleértve, hogy konkrét kérdéseket fogalmazott meg, amelyekre az Izraeli Védelmi Erők választ várnak. A katonai hírszerzés II. egysége felelt a kapcsolattartásért a Moszaddal, megfogalmazta a kérdéseket, majd átküldte őket a Moszad Comet nevű műveleti részlegének, amely végül kiadta azokat a megfelelő tartótiszteknek. Ezt az eljárási rendet alkalmazva kezelték Marvánt az első találkozásától egészen 1971 kora tavaszáig. Dubi feltette neki a II. felderítőegység által szolgálati úton megküldött kérdéseket, leírta a válaszokat, majd hazaküldte őket a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének és a légierő felderítőszolgálatának.

A két titkosszolgálat együttműködése során azonban egy másik eljárásmódot is alkalmaztak, amelynek keretében a legértékesebb ügynökök nemcsak Moszad-tartótisztjükkal találkoztak, hanem az éppen szóban forgó területek különböző szakértőivel is, általában a katonai hírszerzés állományából. Marván gyorsan elfoglalta az őt megillető helyet mint Izrael legfontosabb ügynöke az egész arab világban. A Moszad és a katonai hírszerzés főnöke úgy döntött, hogy tekintettel a légi harcok jelentőségére az Egyiptommal vívott összes elképzelhető fegyveres konfliktusban, valamint azért, mert Marván kulcsfontosságú anyagokhoz férhet hozzá ezen a területen, hasznos lehet, ha találkozik vele az izraeli légierő felderítőszolgálatának valamelyik elemzője. Az az ember azonban, aki meggyőződésük szerint legnagyobb hasznát láthatta a személyes találkozásnak, a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. (Egyiptom) osztályának vezetője, Meir Meir alezredes volt.

1971-re Meir Meir már majdnem két éve vezette a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének 6. osztályát, de sokkal régebben szolgált a hírszerzésnél. Az 1948-as függetlenségi háborúban súlyosan megsebesült a Negba kibuc védelmében vívott, halogató harc jellegű csatában, amely-

lyel lelassították az egyiptomi hadsereg benyomulását Izrael központi területeire. Amikor felgyógyult sebesüléséből, Meir az Izraeli Védelmi Erők alakuló Katonai Hírszerző Szolgálatához került, és az 1956-os háború előkészületeinek során őt választották ki a Sínai-félszigetről szóló azon kézikönyv összeállítójának, amely abban a háborúban az Izraeli Védelmi Erők legfontosabb kézikönyvéül szolgált. A mű, amelyet az ország legkiválóbb geológusainak, hidrológusainak, olajfúrási és más szakembereinek segítségével írtak meg, rendkívül pontosnak bizonyult, és nélkülözhetetlen segédeszköze volt a félszigetet elfoglaló csapatoknak. Meir a háború után beosztások sorát töltötte be a katonai hírszerzésnél, köztük volt az Északi Parancsnokság vezetési törzse felderítési osztályának helyettes vezetője, majd amikor Meir Amit volt a katonai hírszerzés főnöke, ő vezette a törzset. Az 1967-es hatnapos háborút megelőző válság alatt Aharón Jarivnak, a katonai hírszerzés főnökének személyi segédtisztjeként szolgált. Amikor azonban Nasszer lezáratta a Tirán-szoros, s ezzel megbénította Eilatnak, Izrael déli kikötőjének a hajóforgalmát, és olyan helyzetet teremtett, amelyben gyakorlatilag bármelyik pillanatban kitörhetett a háború, Meir megpróbálta valamilyen, harchoz közelebb beosztásba helyeztetni magát. A háborúban a 84. páncéloshadosztály – a Sínai-félsziget északi részén állomásozó egyiptomi csapatok zömének szétverésével megbízott seregtest – felderítőfőnökeként szolgált Izrael Tal vezérőrnagy parancsnoksága alatt. A háború után Meir részt vett a fogságba esett egyiptomi tisztek kihallgatásában, később pedig helyettes katonai attasévá nevezték ki Párizsba. Ez volt az utolsó beosztása, mielőtt az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálatának legelső Egyiptom-szakértőjévé emelkedett.

Az 1960-as évek végén a 6. (Egyiptom) osztály volt az izraeli katonai hírszerzés Kutatási Részlegének legfontosabb szervezeti egysége. Parancsnoki minőségében Meir az ország legtehetségesebb hírszerző elméi közül hozott össze néhányat osztályán. Katonai alosztályának vezetője, Szusza Kaniazer őrnagy, briliáns hírszerzőtiszt volt. A politikai alosztályt Simson Jicháki vezette, aki utóbb, a katonai hírszerzésnél szerzett tapasztalatai alapján, könyvet ír majd a hatnapos háború arab percepciójáról. Jichákit hamarosan egy Albert Szudai nevű civil, az ország egyik

legkiválóbb Egyiptom-szakértője váltotta posztján. Kaniazer és Szudai irányítása alatt egész osztálynyi olyan ifjú tiszt nőtt fel, aki hatalmas tudást halmozott fel az egyiptomi fegyveres erőkről és politikai rendszerről. A katonai hírszerzés Kutatási Részlegének többi osztályától eltérően a 6. olyan nagy létszámú volt, hogy nem tudták egyetlen irodai térben elhelyezni. Meir és a katonai alosztály a katonai hírszerzés épületének ugyanazon az emeletén dolgozott, amelyiken a véderők titkos szolgálatának parancsnoka, Aharón Jariv vezérőrnagy. A politikai alosztály, valamint a különböző észak-afrikai országokkal foglalkozó más tisztek az épület egy másik emeletén ültek a Kutatási Részleg parancsnoka, Arje Salev dandártábornok irodájának a szomszédságában.

1971 áprilisának elején Meirt Jariv irodájába hívták. Ott az asztal körül ülve Jarivot, Salevet, valamint a légierő felderítőszolgálatának parancsnokát, Smúél Sefer ezredest találta. Jariv nem vesztegette az időt. Közölt némi háttér-információt egy új információforrásról, akit a Moszad talált Egyiptomban, majd elmesélte, hogyan sikerült beszervezni. Jariv nem fedte fel a forrás nevét, de Meir az általa szállított anyagok alapján megértette, hogy kivételesen nagy értékű forrásról van szó, olyasvalakiről, akinek felső szintű hozzáférési lehetősége van a legmagasabb titkosítási kategóriákba sorolt információkhoz a fegyveres erők és a diplomácia területén, az egyiptomi–szovjet kapcsolatokra vonatkozó bizalmas információkat is beleértve. Jariv hozzátette, hogy a forrás információinak megbízhatóságát még ellenőrizni kell, majd közölte Meirrel, a Moszad hozzájárult, hogy az ügynökkel szervezett következő találkozón a katonai hírszerzés képviselője is jelen legyen. Az izraeli légierő felderítőfőnökének jelenlétéből Meir megértette, hogy a légierőtől is ott lesz majd valaki a találkozón.

Jariv azzal zárta a kihallgatást, hogy megparancsolta Meirnek, azonnal menjen át a Moszad főhadiszállására, ahol megkapja a szükséges eligazítást, mert másnap reggel repül Londonba. Azon a célkitűzésen túl, hogy a katonai hírszerzés szempontjából még hasznosabbá tegyék az ügynökkel folytatott párbeszédet, a találkozón fő célja Meir Egyiptomra vonatkozó szakértelmének felhasználása volt két kulcsfontosságú kérdés megválaszolására: először, vajon a forrás tényleg valódi, és nem csapda;

és másodszor, valóban hozzáfér-e mindahhoz, amiről azt állítja, hogy neki elérhető. A két kérdés megválaszolása érdekében Meirnek részletes kérdőívet kellett összeállítania, mielőtt elindul Londonba.

Meirt nem különösebben lepte meg a dolgok ilyenén fordulata. Posztjának átvétele óta többször is utazott már külföldre, olyan egyiptomiakkal találkozni, akik felajánlották szolgálataikat az izraeli hírszerzésnek. Az izraeli hírszerzők a legjobban attól félték, hogy ezek a besétálók valójában kettős ügynökök. Ellenőrzésük legalkalmasabb módjának olyan szakértő kiküldése bizonyult, aki hosszú, részletekbe menő beszélgetést folytatott velük, amelyből egyértelműen kiderült, az általuk átadott információ illeszkedik-e a titkosszolgálat már megszerzett ismereteihez. Ami pedig magukat az önként jelentkezőket illeti, azt kell ellenőrizni, hogy hihetően hangzik-e, amit önmagukról és a hazájuk elárulásához vezető okokról mondanak. Ezenkívül az ilyen jellegű beszélgetés alapján a szakértő közvetlen benyomást szerezhetett az ajánlkozó forrásban rejlő potenciális értékekről is.

Meir egyiptomi besétálókkal szerzett minden tapasztalata ellenére úgy érezte, ez az eset valahogy más. Az ügy sürgőssége, a katonai hírszerzés főnökének személyes részvétele és a kérdéses forrás által máris átadott információk minősége, mindez olyasvalakire utalt, aki egészen más körhöz tartozik, mint az átlagos hazaárulók.

Ezenfelül pedig, mindezen szakmai kérdések mellett, maradt még egy nyomasztó kérdés, amit Meir egyszerűen nem tudott kivenni a fejéből: a zsidó húsvét. Széderig már csak alig több, mint egy hét volt hátra, és a felesége, Gita, soha nem bocsátaná meg, ha nem lenne otthon, hogy levezesse az ünneplést. Ezt a gondolatot azonban el kellett hessegetnie, mert ekkor éppen az izraeli légierő felderítőszolgálatának parancsnoka beszélt hozzá. Közölte Meirrel, hogy mivel a kérdéses forrástól kapott információk nagy része az egyiptomi légierőre, illetve a Szovjetuniótól igényelt fegyverekre vonatkozik, csatlakozni fog hozzá az izraeli légierő felderítőszolgálatának képviselője.

A Jariv irodájából a Moszad főhadiszállására vezető utat Meir számtalanszor végigjárta már, amióta a katonai hírszerzés Kutatási Részlegénél dolgozott. Elhagyta az Izraeli Védelmi Erők vezérkarának épületét,

és észak felé gyalogolt, amíg el nem érte a zárt objektumnak a tel-avivi Saul Király Boulevard sarkán lévő kijáratánál az őrbódét. Ott jobbra fordult, és öt percen belül ott volt a Saul Király és a Dafna sarkán. A sarkon álló szürke irodaház akkoriban Tel-Aviv egyik legmagasabb épülete volt. A Hadar-Dafna Épület néven ismert házról nagyon kevesen tudták, hogy a Moszad főhadiszállásának székhelye. Meir az épület jobb oldala felé került, lement néhány lépcsőfokon, majd megnyomta a kaputelefon gombját. Az őr ismerte, de egyébként is figyelmeztették Meir jövetelére. A katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. osztályának vezetője a biztonsági szolgálatnál leadta tiszti személyazonosító igazolványát, kapott cserébe egy látogatói kitűzőt, és beszállt a szűk liftbe, amely felvitte Zamir irodájába.

A Moszad-főnök irodájában négyen ültek. Zamirt Meir még abból az időből ismerte, amelyet az Izraeli Védelmi Erők Déli Parancsnokságánál éppen a tábornok parancsnoksága alatt felderítőtisztként töltött. Az 1960-as évek elején a parancsnokság tisztjei közötti kapcsolat bizalmas és közvetlen volt, Meir a felségével többször is járt vendégségben Zamir otthonában. A második jelen lévő férfit, Rehavia Vardit, szintén ismerte. Meir szolgált Vardi parancsnoksága alatt a katonai hírszerzés információgyűjtő részlegénél. Joáv Dajagi százados az izraeli légierő felderítőszolgálatának az egyiptomi légierővel foglalkozó kutató-elemző tisztje volt, és Meir már addig is napi gyakorisággal dolgozott együtt vele. A negyedik férfi Nahik Navot, Zvi Zamir vezetési törzsének a főnöke volt.

Váltottak pár udvarias és tréfás megjegyzést, majd Vardi belefogott a két katonatiszt, Meir és Dajagi eligazításába. Nem mindenbe avatta be őket, de abból a kevésből, amit elmondott, egyértelműen kiviláglott, hogy ez a forrás hihetetlenül előnyös pozíciót tölthet be. Elmondta a tiszteknek, hogyan kereste meg az Angyal az izraeli nagykövetséget, hogyan sikerült majdnem elszalasztaniuk a lehetőséget, és hogyan zajlott le a londoni szállodában a találkozó Dubival. Vardi habozott. „Nem hétköznapi forrással van dolgunk! – tette hozzá óvatosan. – Nem katonatiszt, és nem diplomata. Olyanokkal már volt dolgunk a múltban, és lesz a jövőben is. Ez a forrás nagyon közel áll az elnökhöz, pozíciója és családi

kapcsolatai okán is.” Nem részletezte tovább, de biztosította az egybegyűlteket, hogy az Angyallal tartandó találkozó előtt Dubi be fogja őket avatni a részletekbe, a forrás személyazonosságát is beleértve. A két katonatiszt tökéletesen megértette Vardi viselkedését. A katonai hírszerzésnél és a Moszadnál is az alapszabályok közé tartozott, hogy információkba mindenkit szigorúan a „csak annyit, amennyit tudnia kell” elv szerint avattak be. Idegen országban végzendő tevékenységre készültek, és még ha az a bizonyos ország szövetséges is volt, őrizetbe vételük és vallatásuk veszélye mindig fennállt. Minél kevesebbet tudnak, annál kisebb az esetleges kár.

Az értekezletet Zamir néhány gyakorlati műveleti utasítással zárta. Az El Al hétfő reggeli heathrow-i járatával hagyják el Tel-Avivot. Oda-kinn Navot íróasztalán mindkettőjükre egy-egy boríték várt, benne útlevel, repülőjegyek és készpénz a londoni költségeikre. Arra számítottak, hogy a találkozóra röviddel érkezésük után kerül sor, de mindig lehet változás az utolsó percben. Ha angliai tartózkodásuk a vártnál hosszabbra nyúlik, és további pénzre lenne szükségük, a Moszad londoni kirendeltségétől fogják megkapni.

Ez az utolsó megjegyzés nem nagyon tetszett Meirnek. A múltban az ilyen, Moszad-ügynökökkel való találkozás céljából szervezett londoni kirándulások legfeljebb két vagy három napig tartottak. Ez másmilyen esetnek tűnt, a széder pedig fenyegetően tornyosult a látóhatáron. Amikor már távozóban volt, odafordult Zamirhoz:

– Zvika! – fakadt ki. – Ha nem érek vissza széderre, Gita a fejemet veszi!

– Te foglalkozz az Angyallal! – felelte Zamir mosolyogva. – Gitával majd foglalkozom én!

Meir és Dajagi visszaindult az irodájába, és mind a ketten bezárkóztak. Gyorsan át kellett nézniük a kapott vastag dossziét, amely számtalan hírszerzési információmorzsát tartalmazott, emberi és híradó-felderítési forrásokból egyaránt, mindenféle dokumentumok másolatait, valamint a szövetséges államoktól kapott hírszerzési jelentéseket. Mindezek alapján összeállították az Angyallal felteendő kérdések listáját. Bár az időszűke nagyon szorongatta őket, feladatukat sokkal egyszerűbbé

tette saját komoly szaktudásuk, valamint az, hogy a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. osztályának és az izraeli légierő felderítőszolgálatának az irattára számos dossziét tartalmazott, tele olyan konkrét kérdésekkel, amelyeket más forrásoknak vagy azoknak az idegen hírszerző szervezeteknek szántak, amelyekkel az izraeli hírszerzés hosszú évek óta együttműködött.

Meir az esti órákban ért haza holoni lakásába. Egy kis bőröndöt csomagolt be, mert nagyon remélte, hogy csak néhány napig lesz távol. Ezt a reményét elmondta a feleségének is. Másnap reggel érte jött a Moszad gépkocsija. Dajagi már a kocsiban ült. Két órával később ott ültek a Londonba induló Boeing-707-esen.

* * *

A Heathrow repülőtéren viszonylag kevesen tartózkodtak hétfőn déltájban, a bevándorlási tisztviselők pultjánál sem állt hosszú sor. Meir Meirt kellemetlen érzés fogta el, amikor átnyújtotta útlevelét a tisztviselőnek. Negyedszer lépett Nagy-Britannia területére a Moszadtól kapott, hamisított útlevelemmel, és minden alkalommal aggódott, hogy a bevándorlási tisztviselő esetleg kérdezősködni kezd. Az akkori brit bevándorlási tisztviselők azonban általában udvariasak és gyanútlanok voltak – a nemzetközi terrorizmus még nem csapott le az Egyesült Királyságra. A tisztviselő lepecsételte az útlevelet. Két perccel később Meir már túl is volt az útlevel- és vámvizsgálaton. Dajagi már várta, mindketten fogták a bőröndjüket, és a repülőtér hirdetőtáblájához mentek. A mobiltelefon és a személyhívó megjelenése előtt sok repülőtér tartott fenn nagy hirdetőtáblákat, ahol az emberek üzenetet hagyhattak egymásnak. Tekintettükkel végigpásztázták a táblát, amelyen a címzett vezetékneve szerint betűrendben helyezték el az üzeneteket, és meglátták az üzenetet, amelyik a Meir útleveleiben álló névre szólt. Egy Moszad-ügynök járt ott nem sokkal korábban, ő hagyta a kézzel írott cédulát. Utasításait követve fogtak egy taxit, és a megadott címre vitették magukat London belvárosában. Az utazás egy óráig sem tartott. Kifizették a viteldíjat, gyalog mentek tovább majdnem kétszáz métert, és kopogtattak egy ajtón.

Harmincas évei közepén járó magas férfi nyitott ajtót. Kellemes külsejű, karcsú, barna hajú és kék szemű, halk szavú ember volt. Dubi már várta őket. Behívta a két izraelit, és azonnal nekilátott kávé főzni. Amikor már mindenki tele csészét tartott a kezében, lenyűgöző részletességgel mesélni kezdte az Angyal történetét.

Meir még sohasem hallott Asraf Marvánról, sem az apjáról, a magas rangú egyiptomi katonatisztról. Később ezt azzal magyarázta, hogy bár nagy gonddal tanulmányozta az egyiptomi fegyveres erők legtöbb főtisztjének és tábornokának, természetesen a hadosztályparancsnokoknak is, a nevét és a személyi adatait, a Köztársasági Gárda egyszerűen sohasem keltette fel az érdeklődését. A 6. osztály legeslegfontosabb feladata azoknak az egyiptomi harcoló alakulatoknak a kiismerése volt, amelyekkel az Izraeli Védelmi Erők a következő háborúban szembekerülhetnek. A Köztársasági Gárda feladatkörét viszont fontos kairói létesítmények és általában a rezsim egészének belföldi védelme képezte, továbbá alegységei gondoskodtak utazásai alatt az elnök személyi biztosításáról, az ilyesmi pedig nem nagyon izgatta az izraeli katonai hírszerzést. Nasszer és Szadat magánélete sem tartozott azon kérdések közé, amelyek komolyan fölkeltek volna Meir szakmai érdeklődését: az egyiptomi vezetők viselt dolgaiban alig látott többet, mint pletykák alapanyagát. Sokkal kíváncsiabb volt arra, hogyan vélekedik Nasszer a szovjetekről, mint arra, hogy mit gondol a vejről. Mindazonáltal az egyiptomi kultúráról és társadalmi normákról Meir eleget tudott ahhoz, hogy értékelni tudja olyasvalakinek a jelentőségét, mint Marván. Még ha az Előki Hivatalban betöltött hivatalos pozíciója viszonylag csekély jelentőségű is volt, akkor is módjában állhatott olyan hivatalos iratokat megkaparintani, amelyeknek a megpillantásáról más, Egyiptomban működő izraeli ügynök nem is álmodhatott. Meirre igazán mély benyomást gyakorolt a dolog.

Marván váratlan jelentkezése a Moszadnál ugyanakkor óvatosságra is intette Meirt. A gondolat, hogy egy ilyen kiváló kapcsolatokkal rendelkező egyiptomi, aki otthonosan mozog a hatalom folyosóin, és előtte van még az egész élet, megteszi azt a rendkívül drámai lépést, hogy felhívja telefonon a nagykövetséget, és az izraeli Muhabarat embereivel

próbál találkozni – hát ezt így, együtt kissé nehéz volt lenyelni. Igaz, látott ő már néhány hasonló esetet az évek során, de Marván életrajza nagyon kilógott a sorból. Igaz, a Moszad kínos alaposítással ellenőrizte az új forrást. Mindazonáltal rangidős hivatásos hírszerzőként, aki együtt fog működni vele, úgy érezte, kötelessége megvizsgálni az ügynök megbízhatóságát – mikroszkóppal, ha szükséges. Korábban találkozott már potenciális Moszad-ügynökökkel, szerzett jártasságot az ilyesfajta ellenőrzésben, és Egyiptomot is ismerte. Olyan embernek tartotta magát, aki képes megbirkózni a feladattal.

Dubi következő közlése kevésbé keltett benne izgalmat. Először is, a találkozót Marvánval nem másnapra tűzték ki, ahogyan eredetileg tervezték. Emberük valóban megérkezett Londonba, magyarázta Dubi, de azután váratlanul elutazott Rómába néhány napra. „Nem tartjuk kellőképpen kézben a tettei irányítását – fűzte hozzá Dubi. – Tudatában van, hogy mindent el fogunk követni, csak megtarthassuk. Szóval, nem írhatjuk elő neki, hogy mit tegyen.” Ekkor említette meg a következő problémát. Előző nap Marván közölte vele, hogy semmilyen körülmények között nem hajlandó egyetlen másik izraelivel sem találkozni a saját tartótisztjén kívül. Dubi azt magyarázta társainak, hogy némi időt és nem kis fáradságot kíván Marván maradéktalan meggyőzése arról, hogy a Moszad valóban meg akarja oltalmazni őt. Állandóan az életéért rettegett, és minden újabb izraeli, aki előtt felfedi magát, potenciálisan olyan ember volt, aki elárulhatja őt az egyiptomiaknak. Ezért amikor Dubi elmondta neki, hogy következő találkoójukon két izraeli szakértő is csatlakozik hozzájuk, egy, akinek az egyiptomi hadsereg, és egy másik, akinek a légierő a specialitása, Marván kerek perccel elutasította az ötletet.

Ez a probléma nem volt ismeretlen. Az, hogy megtagadta, hogy Dubi kívül bárki mással is találkozzon, csak egy újabb eset volt azon eltökélt elutasítások sorában, amelyekbe a Moszad tartótisztjei ügynökeik körében többször beleütköztek. Minden olyan ügynök esetében, akivel kapcsolatban már felmerült, hogy kettős ügynök lehet, ez az elutasítás csak erősítette a gyanút. Marván tudta, hogy az izraeliek nem dönthetnek tetszésük szerint, hogy van neki néhány nagyon erős aduja. Nem

pusztán azért játszotta ki őket, mert növelni akarta a fizetségét, hanem azért is, hogy tökéletes biztonságban érezhesse magát.

A tartótiszt és az ügynök között zajló kényes játékban azonban a Moszad kezében is akadt néhány ütőkártya. Dubi már elnyerte Marván bizalmát. Sok más ügynök és tartótiszt esetéhez hasonlóan kapcsolatuk olyan volt, amelyben az ügynöknek nincsen más választása, mint teljesen megbízni a tartótisztben. Marván sorsa szó szerint és teljes mértékben Dubi ítélőképességétől függött. Ezenfelül a Moszad máris csinos összegeket fizetett ki Marvánnak. A vásárlónak pedig minden joga megvan, hogy a pénzéért cserébe igényeket támasszon. Végül pedig Marván tudta, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor elkezdte eladni hazája titkait az izraeli hírszerzésnek, nem engedheti meg magának, hogy ne tartsák tökéletesen hasznosnak azok az egyedüli emberek a világon, akik tisztában vannak vele, hogy mit követ el. Dubi mégis kénytelen volt hangsúlyosan közölni Meirrel és Dajagival, hogy ha Marván nem tágit, továbbra is ő fog vele találkozni egyedül, és az Izraeli Védelmi Erőknek le kell nyelniük ezt a békát. Az Angyal túlságosan értékes információforrás volt ahhoz, hogy olyasmit tegyenek, amivel az elvesztését kockáztatják.

Ez bizony súlyos probléma volt, és egyelőre még nem lehetett tudni, mi lesz a megoldása. Meirnek azonban már megint egy másik ügy miatt fáj a feje. Izraelből azt az utasítást kapták, tájékoztatta őket Dubi, hogy Dajagi és Meir maradjon Londonban Marván visszatéréséig. Annak valószínűsége, hogy erre a zsidó húsvét előtt sor kerül, csekély volt, és egyre csökkent. Ez a fejlemény nyugtalanította Meirt, de volt egy előnye is. Dubi ugyanis azt mondta, amíg Londonban tartózkodnak, azt csinálnak, amit akarnak, a rendelkezésükre bocsátott költségkereten belül. Egyetlen kötelezettségük naponta kétszer, reggel 09:00 és délután 17:00 órakor, nyilvános telefont használva, jelentkezni. A hívásukat fogadó személy tájékoztatni fogja őket az esetleges változásokról.

Így azután Meir Meir alezredes és Joáv Dajagi százados a következő két hetet Londonban töltötte várakozással. Tanulmányozták a Hyde Park és a St. James Park gyalogútjait, a Mayfair és a Belgravia negyed csendes zsákutcáit, a Kings Roadon éppen akkoriban sorra nyíló éjszakai szórakozóhelyeket és a Piccadilly Circus közelében a Soho kínai étter-

meit. A British Museum és a Tate Gallery teremőrei már arcról ismerték őket. Minden reggel és minden délután felhívták a Dubitól kapott telefonszámot, és mindig azt a választ kapták, hogy semmi sem változott. Pár naponként hazatelefonáltak egy nyilvános telefonról, és sietve váltottak néhány szót szeretteikkel. Mindössze ennyit engedhettek meg maguknak. Eljött a péntek, majd a zsidó húsvét is. Ígéretéhez híven Zvi Zamir felhívta Gitát, és elmondta neki, hogy a férjével minden rendben van, de nem ér haza széderre.

És akkor, a harmadik hét elején áprilisban, a hang a vonal másik végén valami mást közölt: „Meglesz a találkozó. Ma!”

* * *

Dubi előző nap késő este találkozott Marvánnal. Az egyiptomi éppen csak visszaérkezett Rómából, ahol Moammer Kadhafi ezredes líbiai rezsimjének magas rangú képviselőivel találkozott. Rómában egy olyan vállalat alapításáról tárgyaltak, amelynek segítségével Egyiptom megkezdhetné az Egyesült Államok és Nagy-Britannia által Líbia ellen érvénybe léptetett fegyverszállítási tilalmat. Ezen a találkozójukon Dubi közölte Marvánnal, hogy a két izraeli hírszerzőtiszt már Londonban tartózkodik, és arra várnak, hogy fogadja őket. Marván ekkor is a megjósolható választ adta: kategorikusan megtagadta a velük való találkozást. Az a helyzet, magyarázta, hogy nagyon aggódik, mert úgy érzi, az egyiptomi titkosszolgálat hamarosan a nyomára fog jutni, és a kör bővítése csak növelné a veszélyt. Dubi azonban szilárdan kitartott kérése mellett, és bedobott minden nyomásgyakorlási fogást, amelyet csak megtanult. Végül kompromisszumra jutottak. Marván hajlandó találkozni az egyik tiszttel, de nem mind a kettővel. A kézenfekvő választást Meir Meir jelentette, a rangidős kettőjük közül, akinek a hatásköre és a kitekintése is sokkal szélesebb volt. Dajagi, és vele az izraeli légierő felderítőszolgálat, kimaradt azon izraeliek bizalmas, szűk köréből, akik találkozhattak Marvánnal.

Másnap Dubi leült Meirrel, és lépésről lépésre végigbeszélte vele az este tervét. Meirnek el kell mennie egy gazdagoknak fenntartott lakóházba a Mayfair negyedben. Ott be kell mondania nevét a kapuőrnek – mármint azt a nevet, amelyik a Moszadtól kapott útlevelelben állt. Az ór

át fog adni neki egy kulcsot. Balra látni fog egy liftet, amely felviszi a negyedik emeletre, ott pedig meg kell keresnie a kulcs számával egyező számú lakást. Amint bejut, várakoznia kell a hálósobában. Dubi és Marván együtt fog érkezni, és a nappaliban fognak beszélgetni. Amikor eljön az ideje Dubi be fogja hívni Meirt, hogy csatlakozzon hozzájuk.

Meir nagy megkönnyebbülésére minden a terv szerint ment. Az ő már várta őt, a kulcs illett a zárba. A lakás lenyűgözően elegáns volt, bár Meir nem fordított túl sok időt a megcsodálására. Amint bejutott, már ment is a hálósobába, becsukta maga mögött az ajtót, és leült egy székre az ágy mellett. Fél órával később hallotta, hogy nyílik az ajtó. Megismerte Dubi hangját, és volt vele egy másik férfi is. Dubi italt töltött a vendégének. Meir nem tudta kivenni, mit beszélnek, de azt megállapíthatta, hogy angolul beszélnek. Eltelt pár perc, majd Dubi kopogott a hálósoba ajtaján, és megkérte Meirt, csatlakozzon hozzájuk.

A róla készült fényképek alapján Meir már tudta, hogy néz ki Marván, de volt valami, amit a fotósok nem kaptak el igazán. Első benyomása róla az volt, hogy fiatal és öntelt. Az egyiptomi hátradőlt, és kényelmesen elterpeszkedett egy karosszékben, meggyújtott cigarettával az egyik és egy pohár skót whiskyvel a másik kezében. Amikor Meir kezét nyújtott, és legjobb angolságával azt mondta, „How do you do?“, Marván nagy kegyesen megfogta a felé nyújtott jobbot, de eszébe sem jutott, hogy fel is állhatna. Meir később úgy idézte fel a pillanatot, hogy Marván úgy viselkedett, mintha egy óriási csótány tévedt volna a szobába. Meir azonban veterán hírszerzőtiszt volt. Cseppet sem zavartatta magát, higgadtan leült a Marván melletti fotelba. Dubi, aki egészen eddig állva maradt, az ebédlői asztal mellett ült le egy székre, elővette az íróasztalját és a tollát, és várta, hogy Marván és Meir megszólaljon. Dubi az egész beszélgetés alatt csendben volt, és beszéd helyett szorgalmasan leírta a másik kettő minden egyes szavát.

Az izraeli katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. osztályának vezetője jó előre elhatározta, hogy a legnagyobb súlyú, legsürgetőbb kérdésekkel fog indítani. Két okból tett így: először, hogy maximálisan kihasználja

a találkozóban rejlő lehetőségeket, és a lehető leghasznosabb, legrészletesebb információkat csikarja ki az ügynökből. Másodszor pedig, hogy azt a benyomást keltse Marvánban, hogy egy vérbeli szakértő kérdezi őt, Egyiptom jó ismerője, aki a katonai kérdésekhez is ért, akit tehát komolyan kell vennie. Az akkoriban Izraelt leginkább nyomasztó probléma az a lehetőség volt, hogy Egyiptom áttérhet a statikus felőrlő hadviselésről az aktív, támadó hadviselésre, és erőit is ennek megfelelően rendezi át. Minden, amit az izraeliek Egyiptom stratégiai terveiről már tudtak, arra utalt, hogy a felőrlő hadviselést az általános háború nyitányának szánják, azzal akarják „megpuhítani” az izraeli védelmet, hogy megteremtsék az Egyiptom számára a legelőnyösebb körülményeket a csatornán való átkeléshez és a Sínai-félsziget visszafoglalásának megkísérléséhez. Amikor Meir rákérdezett, hogy Egyiptom miként tervezi ezt végrehajtani, Marván azt felelte:

– Hidakat és pontonhidakat fogunk építeni a csatornán, és át fogunk kelni.

– És hogyan fognak harcolni a sivatagban – tette fel a kérdést Meir –, amikor mi birtokoljuk a légi fölényt?

Marván azokkal a szavakkal felelt, amelyeket nyilvánvalóan a tábornokoktól hallott. Egyiptom csapásmérő repülőgépeket és föld-föld rakétákat fog kapni, amelyekkel támadni és semlegesíteni tudja majd Izrael légi támaszpontjait a Sínai-félszigeten. Meir tovább erőltette a témát: Hogyan fogja Egyiptom semlegesíteni magában Izraelben, a rakéták hatótávolságán kívül található légi támaszpontokat? Marván habozott, majd elismételte azt, amit Meir már számtalan más forrásból hallott. Ha Egyiptomnak nem sikerül „kikapcsolnia” az izraeli légierő támaszpontjait, a szovjetek majd adnak fejlett légvédelmi fegyverzetet, amely lehetővé teszi, hogy az egyiptomiak annak védőernyője alatt kelljenek át a csatornán. Utána, amint elfoglalják az első területsávot a csatorna keleti partján, át fogják szállítani a légvédelmi rakétákat a Sínai-félszigetre, kiterjesztik a védőernyőt kelet felé, és ezzel lehetővé teszik a földi csapatok benyomulását a félsziget belsejébe.

Meir erre nem kapott részletes eljárási utasítást, de szerzett már anynyi tapasztalatot a Moszad más ügynökeivel, hogy ösztönösen el tudta

dönteni, mikor érdemes a társalgást hasznosabbnak ígérkező témákra terelni. Újra és újra megpróbálta, óvatosan, szőr mentén Marván tudtára adni, hogy amit Egyiptomnak a Sínai-félsziget visszafoglalására kidolgozott terveiről elmond, annak vagy nincsen értelme, vagy hallotta már korábban. Ismét megkérdezte, hogyan tervezik az egyiptomi tábornokok legyőzni Izrael légi és páncélos fölényét, de újra és újra inkább jelmondatokat, mint valós terveket hallott. Meir számára világossá vált, hogy Marvánnak valójában fogalma sincsen, hogyan tudnák az egyiptomiak visszafoglalni a Sínai-félszigetet. De ez nem azt jelenti, hogy ne volna tudomása ilyen hadműveleti tervekről, vagy hogy ne tudná megkaparintani őket. Meir itt jött rá, hogy Marván válasznak alig tekinthető közhelyei azt tükrözik, amit a dologról Egyiptomban beszélnek. Maguknak a tábornokoknak is meg kell még oldaniuk a feladatot, vagyis ki kell ötleniük a módját, hogyan birkózhatnak meg Izrael légi és páncélosfölényével.

Miközben próbálta kihúzni Marvánból, amit csak lehet Egyiptom háborús terveiről, Meir az ügynök megbízhatóságát is igyekezett felmérni. Időről időre bedobott egy olyan kérdést, amelyre már ismerte a választ. Ki a parancsnoka a 21. páncélosadosztálynak, és hol van a parancsnoksága? Ki a parancsnoka a Kairó-Nyugat (Cairo-West) repülőtérnek, és milyen gépek állomásoznak ott? Marván egyszer sem adott rossz választ. Válaszai a legtöbb esetben megegyeztek azzal, amit Meir már tudott. Máskor, amikor nem tudta a választ, egyenesen elismerte ezt, és megígérte, a következő találkozóra hozza a megfejtést. Az eszmecsere előrehaladtával változni kezdett a hangulat a szobában. Marván sokat feladott a pózából, és kezdett úgy tekinteni a vele szemben ülő hírszerzőtisztre, mint valakire, aki általában a hadügyeket, és különösen az egyiptomi fegyveres erők ügyeit, minden részletre kiterjedően, pontosan olyan jól ismeri, mint maga Marván. Kezdeti elbizakodott, arrogáns stílusa helyett egyre gondosabban válogatta meg a szavait. Időről időre, amikor Meir kérdései apróbb részletekre vonatkoztak, és kifejezetten szakmai jellegűekké váltak, Marván kénytelen volt elismerni, hogy nem tudja a választ.

Meir Meir mindvégig ennek a célnak az elérésén munkálkodott.

Ekkor váltottak a beszélgetők arra a témára, ami különösen nyugtalanította Izrael vezetőit 1970 márciusának közepe óta: az izraeliek ekkor fedezték fel, hogy Egyiptomban bizonyos légvédelmi alakulatoknál szovjet katonák szolgálnak. Az izraeli döntéshozókat komolyan aggasztotta, hogy a következő háborúban az Izraeli Védelmi Erők közvetlen harcérrintkezésbe kerülhetnek a szovjet hadsereg katonáival. Amikor Meir erről a témáról érdeklődött, Marván elárulta, mennyire utálja az Egyiptomban állomásozó szovjet alakulatokat és az egész Szovjetuniót. Itt is hangot adott azon meggyőződésének, hogy a szovjetek uralmuk alá próbálják hajtani Egyiptomot és annak fegyveres erőit. Ezen a ponton őszinte, erős hazafias érzésről tett tanúbizonyságot. Csakhogy a szovjetek egy különösen nehéz történelmi pillanatban hatékonyan segítették Egyiptomot önvédelmi harcában, miközben Marván hazája legszigorúbban őrzött titkait adta el éppen az ország legveszélyesebb ellenségének – így aztán ebben a hazafiságban volt valami szánalmas, sőt perverz. Híven tükrözte a gondolkodásmódját uraló bizarr kettősséget, lelke ellentmondásait.

A találkozó három teljes óráig tartott. A vége felé Meir kiadta Marvánnak a következő találkozóra megoldandó feladatokat. El kellett hoznia az egyiptomi hadseregnek a Szuezi-csatornán való átkelésre vonatkozó terveit, valamint az egyiptomi fegyveres erők teljes hadrendjét. A 6. osztály szempontjából ezek voltak a minden mást megelőző jelentőségű információk – és az a fajta anyag, amely végleg eloszlatozott minden gyanút afelől, hogy Marván esetleg kettős ügynök.

Dubi kikísérte Marvánt a lakásból. Meir leült a robusztus ebéd-lőasztalhoz, és írni kezdett, mert mindent meg akart örökíteni, amíg még friss az élmény. A legnehezebb ezekben a találkozóknak, gondolta magában, arról gondoskodni, hogy semmit se felejtessenek ki vagy ferdítsenek el. Szerencsére nem egyedül kellett dolgoznia. Dubi néhány perc múlva visszatért, és a két izraeli hírszerzőtisztt összehasonlította feljegyzéseit. Minden részletet ellenőriztek, és kiküszöböltek minden belső ellentmondást. Végül felvettek egy négyoldalas hivatalos jegyzőkönyvet, amelybe mindent belefoglaltak, amit Marván elmondott nekik.

Másnap reggel ezt a Moszad londoni kirendeltségéről megküldték a tel-avivi központnak.

A találkozót követő napon Meir és Dajagi is visszatért Izraelbe. A repülőtéren gépkocsi várta, és egyenesen a Moszad központjába vitte őket. Leadták hamisított útlevelüket, majd a könyvelésen a pénzköltségeiket igazoló bizonylatokat is. Mindkettőjüket nagyon szigorúan figyelmeztették, véletlenül se fecseggék ki senkinek az utazásuk célját. Meirt felszólították, nézze át a Moszad jelentését, amelyet a központ munkatársai az aznap reggel Londonból kapott emlékeztetőre alapozva írtak. Néhány órával később a jelentést továbbították, „Kotel”^{*} fedőnév alatt mindössze három személynek: Golda Meir miniszterelnöknek, Móse Dajan honvédelmi miniszternek és az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének, Hájim Bar Lévi tábornoknak. A következő néhány évben ez a szokatlan gyakorlat – hogy az Angyallal tartott találkozókra szerzett nyers hírszerzési információt nem vetik alá a katonai hírszerzés bevett kompilálási és elemzési eljárásának, hanem közvetlenül a legfelső vezetők elé terjesztik – rutineljárássá fog válni.

Golda Meir és Móse Dajan ettől kezdve teljes mértékben ezekre a „Kotel”-jelentésekre hagyatkozott.

* * *

Meir Meir és Asraf Marván következő találkozására körülbelül négy hónappal később került sor. Szadat addigra bejelentette, hogy 1971 lesz az év, amelyben eldől, Egyiptom a diplomáciai vagy a katonai utat választja-e a Sínai-félsziget visszaszerzésére. Mivel a diplomáciai megoldással egyetlen előrelépést sem sikerült tenni, a háborús megoldás nyert teret, azonban Egyiptom katonai felkészültsége nem fejlődött jelentősebb mértékben. Szadat tudta, hogy hadserege nem áll készen az Izraeli Véderővel megvívandó küzdelemre.

Második találkozásukkor Meir kérdései is mindenekelőtt akörül forogtak, hogy vajon kiújul-e a háború, és ha igen, mikor. Marván válaszai azonban nem tűntek teljesen kielégítőnek. Ez a benyomás azonban szer-

tefoslott abban a pillanatban, amikor az Angyal elővette a magával hozott iratokat. Meir a kezében tartotta a Szuezi-csatornán végrehajtandó átkelés terveit és a teljes egyiptomi szárazföldi haderő hadrendjét is, pontosan azt a két dokumentumot, amelyet kért. Ha Meirnek maradtak még kétségei Marván szándékaival kapcsolatban, akkor azok most már elszálltak.

A legutóbbi találkozásjuk óta eltelt hónapokban Egyiptom számos belső változáson ment át Nasszer halála után. Új kádergárda foglalta el az ország legtöbb felső szintű vezetői posztját. Az egyikük Asraf Marván volt.

* Ez a Siratófal héber neve. (A ford.)

4.

1971. MÁJUS: A FELSZÁLLÁS

Attól a naptól kezdve, amikor a világpolitika színpadára lépett, az izraeli vezetők Gamal Abden-Nasszerban a potenciálisan legveszedelmesebb ellenséget látták, akivel valaha is szembekerültek. Olyan embert, aki egy napon képes lehet a zsidó állam megsemmisítéséért indított háborúban egyesíteni az egész arab világot. Számos fejlemény látszott igazolni ezeket a félelmeket. 1955-ben Nasszer drámai mértékben javított Egyiptom katonai képességein azzal a húzással, hogy hatalmas fegyverüzletet kötött a keleti tömb országaival. 1958-ban ő kezdeményezte országa formális egyesülését Szíriával, s így megteremtette az Egyesült Arab Köztársaságot (az államszövetség azonban három év múlva felbomlott), 1967-ben pedig ő robbantotta ki azt a súlyos válságot Izraellel, amely a hatnapos háborúhoz vezetett.

Az 1955-ös fegyvervásárlásban az izraeliek példátlan fenyegetést láttak. Szentül hitték, hogy ha a szállítások megtörténnek, Izrael nem lesz többé képes háborúban legyőzni Egyiptomot. Ennek a veszedelemnek az elhárítására indította meg David Ben Gurion miniszterelnök az 1956-os Sínai-félszigeti hadjáratot, hogy szétverjék az egyiptomi hadsereget, még mielőtt komoly fenyegetéssé nő. A terv bevált, de csak rövid időre, mert a heves nemzetközi nyomás hatására Izrael hamarosan kivonta csapatait a Sínai-félszigetről. Egyiptom egyesülése Szíriával, az iraki monarchia bukásával, valamint Jordániában Huszein [Huszein ibn Talal] király, Libanonban pedig az uralkodó keresztények megbuktatására tett erőfeszítések együttesen azt az érzetet keltették az izraeliekben, hogy

hatalmas földrajzi kiterjedésű bekerítő gyűrű szorul mind szűkebbre országuk körül. Az izraeli hírszerzők úgy vélték, érlelődnek a Nasszer által Izrael ellen tervezett általános háborúnak kedvező körülmények.

Azután, 1967 májusában, Nasszer távozásra szólította fel az 1956 óta a Sínai-félszigeten állomásozó ENSZ békefenntartó csapatokat, majd elkezdte tömegesen átcsoportosítani csapatait a félszigetre. Ezen a ponton eltaktikázta magát, mert a csapatösszevonások megindítása után a Tirán-szoros (a Sínai-félszigetet Szaúd-Arábiától elválasztó szűk vízi út) izraeli hajók előtti lezárását is elrendelte, amivel az összes tengeri szállítási lehetőségtől elvágta Izrael déli kikötőjét, Eilatot. Ez minden mérce szerint *casus belli*t jelentett. Többé már nem pusztán a feszültség fokozásáról volt szó, hanem igazi válság robbant ki, amelyben Egyiptom az arab hadseregek széles koalíciójának vezetőjévé vált. Nasszer olyan helyzetet teremtett, amelyet sok izraeli a függetlenség 1948-as kivívása óta az első, hazáját létében fenyegető válságnak látott. Számos izraeli még sokkal azután is érezte a háborúhoz vezető hetekben átélt feszültség traumatizáló hatását, hogy az 1967 júniusában hat nap alatt aratott elsöprő győzelemnek köszönhetően túljutottak a válságon.

Végző soron valószínűleg az a győzelem okozta Nasszer halálát is. „Azok, akik ismerték Nasszert – írta utóbb Szadat az emlékirataiban –, felismerték, hogy nem 1970. szeptember 28-án halt meg, hanem 1967. június 5-én, egy órával a háború kitörése után.”⁴³ Nasszer őszintén úgy érezte, hogy az a katasztrófa politika idézte elő Egyiptom legújabb kori történetének legpusztítóbb katasztrófáját, amellyel a háború előtt ő az országát vezette, és ez hozzájárulhatott egészsége hanyatlásához.

Nasszer azonban már hosszú évek óta küszködött egészségi problémákkal, különösen a cukorbetegséggel és különböző fekélyekkel. Ezért ette mindig a külön neki készített ételeket, még állami díszvacsorákon is. A túlhajtott munkatempó sem javított a helyzeten – Nasszer 1961-től rendszeresen fájdalomcsillapítókat szedett. Az 1967-es háború után Nasszer állapota rosszabbra fordult. Elviselhetetlen fájdalmakat érzett, ezért hormonterápiának vetették alá, az viszont menedzserbetegséget és ideg-rohamokat váltott ki. Cukorbetegsége súlyosbodott, és megjelentek nála a szívbetegség első jelei. Akkor már egy ideje saját orvost tartott, a kar-

diológus dr. asz-Szavi Habíb személyében. Emlékiratában Habíb azt írja, Nasszer 1969 decemberében szenvedte el első szívrohamát. Felgyógyulása után az elnök kerek perec visszautasította Habíb tanácsát, hogy lassítson élettempóján. 1970 júliusának elején, egy moszkvai látogatása alatt, kórházba szállították, és egy sor vizsgálatnak vetették alá. Felfedezték, hogy ütőér-meszesedése és szívbaja van. Az orvosok ismét pihenést javasoltak, de megint Nasszer munkamániája győzött.

Egy hónappal később, néhány nappal az Izraellel vívott felőlő háborúnak véget vető tűzszüneti egyezmény tető alá hozatala előtt, az orvosi vizsgálatokból az derült ki, hogy Nasszer állapota nem javult, és Habíb ismét nyomatékosan javasolta, hogy pihenjen. Annak a háborúnak a lezárulása rövid időre átmenetileg csökkentette a rá nehezedő lelki terheket, de aztán, alig néhány héttel később, harcok robbantak ki Jordánia és az ország lakossága között elvegyülve élő és tevékenykedő palesztin csoportok között – ez a vérontás vonult be Fekete Szeptember néven a történelembe. 1970. szeptember 28-án, néhány órával azután, hogy elbúcsúzott az arab vezetőktől – akik nagy csúcstalálkozóra gyűltek össze, amelyen Huszein jordán királlyal és a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PLO) vezérével, Jasszer Arafattal, Nasszer közvetítőként kialakulta a vérontásnak véget vető egyezséget –, Nasszer újabb szívrohamot kapott. Néhány órával később, közeli rokonaitól, barátaitól és orvosaitól körülvéve, a Szaláhaddín óta legnagyszerűbb arab vezető meghalt.⁴⁴

A nyugati médiában időről időre felbukkantak tudósítások Nasszer rossz egészségi állapotáról, de hirtelen halála az egész világot sokkolta – különösen az arab világot, azon belül pedig még annál is erősebben magát Egyiptomot. A Kairó utcáin síró, több millió egyiptomi látványa, a temetési menet, amelyhez több mint kétmillióan csatlakoztak, és amely kicsúszott a rendezők irányítása alól, amikor a vigasztalhatatlan gyászolók tömeghisztériába estek a koporsó közelében, a lapok szalagcímei, amelyek százmillió arab elárvulásáról harsogtak – nos, mindez az őszinte, mérhetetlen fájdalom, a Nasszer után maradt légüres teret tükrözte.

Nasszer halála nagy horderejű következményekkel járt Egyiptom és általában az arabok, valamint az izraeli-arab konfliktus jövőbeli alakulása

szempontjából. Heves hatalmi harcot robbantott ki az egyiptomi vezető rétegek között, s rövid távon átrendezte az arab világon belüli szövetségi viszonyokat. Hosszú távon pedig alapvető változáshoz vezetett Egyiptom és a hidegháborús szuperhatalmak viszonyrendszerében.

Nasszer halála bámulatosan nagy hatást gyakorolt a Moszad legfontosabb kémjének sorsára is. Nyolc hónappal a nagy tekintélyű vezér végzetes szívrohama után alig ismert, viszonylag jelentéktelen állást betöltő veje drámai körülmények között az új elnök egyik bizalmas munkatársává lépett elő. Ettől kezdve Marván majdnem korlátlanul hozzáfért az egyiptomi rezsim legszigorúbban őrzött titkaihoz. Más szavakkal, Nasszer halála ennek a legkiválóbb hírszerzési információforrásnak, amellyel Izrael valaha is rendelkezett, nagyot lendített a karrierjén, és ez a fordulat a korábbinál sokkal, de sokkal kedvezőbb helyzetbe emelte.

* * *

Asraf Marván szempontjából apósának halála új veszélyeket és új lehetőségeket egyaránt teremtett. A legnagyobb veszélyt az jelentette, hogy akár el is veszíthetett minden kiváltságot, amelyre az elnöki család tagjaként tett szert. Ez a veszély elég gyorsan elmúlt. A Nasszer iránti össznépi tiszteletet ugyanis csak növelte a halála, és a család, amelyet maga után hagyott, a királyi családok tagjainak fenntartott bánásmódban részesült Anvar Szadat és később Hoszni Mubarak elnöki rezsimje alatt is. Asraf Marván persze mindig is fekete báránynak számított. A felső tízezer soraiban nem kevesen voltak, akik pontosan tudták, hogyan vélekedett Nasszer a vejéről. Tudták, hogy halála előtt alig egy évvel az elnök azt követelte leányától, hogy váljon el Marvántól, és a válásra csak Mona konoksága miatt nem került sor. Marván tudta, hogy a hatalomnak a Nasszer halála után színre lépő új birtokosaira minden bizonnyal kevésbé fognak hatni Mona szenvedélyes érzelmei, mint az apjára, és könnyen megtörténhet, hogy kivetik őt maguk közül.

Ugyanakkor Marvánnak jó oka volt hatalmas megkönnyebbülést is érezni. Feltételezte ugyan, hogy a rezsim olyasfajta főtisztviselői, mint Számi Saraf, továbbra is rajta tartják majd a szemüket, de tudta, egyikük sem fogja Nasszernak azt a szigorú követelményét támasztani vele szem-

ben, amely szerint a család tagjainak tilos anyagi hasznot húzni társadalmi helyzetükből. Éppen ellenkezőleg, az állam e magas rangú tisztviselői a dolgok tökéletesen normális rendjének tekintették, hogy hatalmi helyzetben az ember jól megszedi magát. Hirtelen drámai mértékben csökkent annak valószínűsége, hogy Marván körül olyan botrány robban ki, mint korábban a Szuad asz-Szabáhtól kapott pénz miatt. Nasszer halálával megszűnt az akadály, amely addig meggátolta Marvánt, hogy jelentősen javítson anyagi helyzetén.

Sokkal nehezebb azt megállapítani, vajon az elnök elhunytá gyakorolt-e bármiféle hatást Marván motivációjára, hogy Izraelnek dolgozzon. Nasszer még élt, amikor Marván megtette első lépéseit, de nincs okunk azt gondolni, hogy Nasszer halálával bármi is megváltozott volna. A pénzszerzés vágya, mint indíték, talán veszített valamit az erejéből, hiszen új és nem akármilyen lehetőségek kínálóztak. A lelki indíttatás, hogy kamatostól megfizessen Nasszernak a becsületén ejtett méltatlan sérelmekért, veszíthetett valamit az erejéből most, hogy az elnök meghalt. A tény azonban az, hogy Marván a jelét sem mutatta soha semmilyen tétozásnak, miközben Izraelt segítette, sem az elnök halála előtt, sem utána. Miután 1970 júliusában, amikor először telefonált az izraeli nagykövetségre, átlépett egy határvonalat, a következő év decemberében már sokkal könnyebbnek tűnt újra jelentkezni.

Nasszert a helyettese, a Szabad Tisztek 1952-es forradalma után hatalomra került egyiptomi vezetőréteg egyik kevésbé karakteres tagja, Anvar asz-Szadat (Anvar Szadat), követte az elnöki tisztségben. A legtöbb bennfentes, az arab világban és Izraelben egyaránt, azt hitte, Szadat nem sokáig lesz hatalmon. A következő néhány hónapban azonban Szadat megszilárdította a helyzetét, túljárt ellenfelei eszén, és a felszínen maradt. Nasszer 1970 szeptemberében halt meg, Szadat pedig 1971 májusában hajtotta végre az általa „javító forradalomnak” nevezett tisztogatást, amellyel megszabadult a nasszerizmushoz ragaszkodó elemektől. Ez az időszak egyértelműen megmutatta, milyen tehetséges politikai túlélő Egyiptom új elnöke, és világszerte mély benyomást gyakorolt a megfigyelőkre. Azok a politikai tornamutatványok, amelyeket Marván hajtott végre ugyancsak a hónapokban, persze sokkal, de sokkal ke-

vesebb figyelmet keltettek – kivéve az izraeli titkosszolgálatok vezetőinek szűk körét. Akárcsak Szadat, Marván is lélegzetelállító tehetségről tett tanúbizonyságot: ő is úgy tudta megragadni a kínálkozó lehetőségeket, hogy közben elhárította a pozícióját fenyegető veszélyeket is. Bizalmas szövetségesi viszony alakult ki Szadat, valamint Nasszer ifjú és nagyra-törő veje között, olyan szövetség, amely nem kis mértékben a szerencsének köszönhetően jött létre. Ennek edényeként 1971 májusára, amikor Szadat véglegesen megszilárdította hatalmát Egyiptomban, Asraf Marván üstököszerű emelkedéssel dicsekedhetett az egyiptomi hatalmi hierarchián belül.

Így aztán Egyiptom nyitott könyvvé vált az izraeli hírszerzés számára.

* * *

Anvar asz-Szadat ötvenkét éves volt, amikor Egyiptom alelnökeként, addig betöltött hivatala miatt, őt választották ki Gamal Abden-Nasszer utódjának a köztársasági elnöki tisztségben. 1918. december 25-én született a Nílus-delta egyik isten háta mögötti falujában, Mít-Abu-al-Kumban. A tiszti iskolát 1938-ban végezte el, és hamar az egyiptomi brit befolyás ádáz ellenzőjeként vált ismertté. Komoly hírnévre tett szert a második világháború alatt, amikor a britek a németeknek végzett kémtevékenység vádjával őrizetbe vették. Később azzal gyanúsították, hogy benne volt a keze egy tekintélyes Wafd párti miniszter meggyilkolásában – a Wafd Párt vezette az egyiptomi kormányt, amelyet széles körben a britek bábjának tekintettek –, de végül bizonyíték hiányában felmentették. Szadat tagja volt a Szabad Tisztek Mozgalmának, amely végrehajtotta az 1952-es államcsínyt, megfosztotta hatalmától Fárúk királyt, és bevezette az új, köztársasági államberendezkedést. A köztársaságot névleg Muhammad Naguib, Egyiptom első köztársasági elnöke vezette, de valójában Nasszer, aki 1954-ben megbuktatta Naguibot, és maga vette át az elnökséget. Összeesküvőtársai emlékeztében leginkább az ragadt meg Szadatról, hogy több létfontosságú órán át nem jelent meg, és csak nagy késéssel csatlakozott a többiekhez, amikor a forradalmi mozgalom éppen próbálta megdönteni Fárúk király hatalmát – mert moziba ment a feleségével! Az egyiptomi közvélemény azonban pozitívabb emléket

őrzött meg Szadatról, mert végül ő volt az a tiszt, aki az egyiptomi rádióban bejelentette a király trónfosztását.

Általános ismertsége ellenére azonban Szadat nem tartozott a Szabad Tisztek Mozgalmának prominens alakjai közé. Sorra töltötte be az inkább ceremoniális jellegű, mint valódi hatalommal járó tisztségeket. Nasszer és a többiek nem sokra becsülték. „Adjatok neki egy gépkocsit meg egy rakás benzinjegyet – szokta mondani Nasszer Szadatról –, és elégedett lesz a sorsával!” Sokan azt hitték, Szadatból hiányzik a politikai ambíció, és viszonylag olcsón megvásárolható. Amikor pedig mégis sikerült fontos állásba kerülnie, a legjobb esetben is csak gyengének nevezhető teljesítményt nyújtott. Ennek egyik példája volt igencsak emlékezetes szereplése Egyiptom jemeni háborújában. 1962-ben, amikor Jemenben egy katonai államcsíny részlegesen megdöntötte a monarchiát, polgárháború robbant ki az Egyiptom támogatását élvező új köztársasági rezsim és a királyhű erők között, amelyeket viszont Szaúd-Arábia és a nyugati államok támogattak. Nasszer Szadatot küldte Jemenbe felmérni, volna-e értelme Egyiptom közvetlen beavatkozásának. Amikor Szadat visszatért, a Nemzetgyűlés teljes létszámú ülésén kijelentette, hogy segítséget nyújtani a köztársaságpártiaknak a háború megnyeréséhez olyan lesz, „mint egy piknik a Vörös-tenger partján”. Döntését erősen Szadat véleményére alapozva Nasszer Jemenbe vezényelte hadseregét. A háború gyorsan véres döntetlenné fajult, lekötötte Egyiptom teljes fegyveres erejének az egyharmadát, évekig húzódott, és nem sok remény látszott a befejezésére. Szadat elkapkodott és elbizakodott helyzetértékelése Nasszer egyik legnagyobb nemzetközi kudarcához vezetett.

Az a Szadat-kép, amely az izraeli döntéshozók körében kezdett kialakulni, nem sokban különbözött attól, amilyennek egyiptomi vezetőtársai látták. Simon Samir történészt, aki akkoriban tartalékos tisztként a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének 6. (Egyiptom) osztályán szolgált, azonnal behívták szolgálati helyére, amint megérkezett Nasszer halálhíre. Letették eléje három lehetséges jelölt dossziéját, és utasították, mind a háromról fejtse ki a véleményét. Az egyik Ali Szabri volt, akit Nasszer után a rezsim legnagyobb hatalmú emberének tekintettek, ott

volt továbbá Saravi Goma, a belbiztonsági apparátust vezető belügyminiszter, és végül Anvar Szadat. 1970. október 6-án kelt jelentésében Samir arra a következtetésre jutott, hogy Szadatot messze megelőzve Szabri és Goma a két esélyes jelölt. Szadat nyilvánvalóan nem képes betölteni Nasszer helyét. Minden beosztásban, amelyet addig ellátott, írta Samir, „Szadat alig volt több, mint diplomáciai postát kézbesítő futár, vagy egy a tanácsterem oszlopai közül”. Az abban az időben az izraeli katonai hírszerzés rendelkezésére álló információk alapján Szadatot nehéz fel fogású, szűk látókörű embernek tekintették, „akiből hiányzik az önálló politikai gondolkodás képessége, »szürke« diplomata, akinek nemigen van saját arculata”. Szadat szellemi korlátainak taglalásán túl a jelentésíró kihangsúlyozta, hogy különböző források Szadatot „opportunistának tekintik, aki gátlástalan, demagóg, és képmutató”, illetve „nevetlen ripók, aki tehetségtelen, és képességeiből nem futja arra, hogy valami egyénivel járuljon hozzá a politika alakításához”. Samir a következő szavakkal zárta értékelését: „Szadat nem olyan személyiség, aki rendelkezik azokkal a készségekkel és ismeretekkel, amelyek egy ország vezetéséhez szükségesek. Alapvető képességei hiányoznak ahhoz, hogy bármilyen valóságos módon kezében tartsa a kormányzat gyeplőjét, vagy ahhoz, hogy Egyiptomban elfogadják Nasszer utódjának és az arabok vezérének.”⁴⁵ Szadat személyéről hasonló értékelő jelentéseket írtak számos más titkosszolgálatnál is a világ minden táján, és e jelentések egyike-másika Izraelbe is eljutott.

Akadtak, akik felvetették, hogy az a Szadatról alkotott kép, amely őt az egyiptomi vezetés legtehetségtelenebb tagjaként mutatja be, valakiknek a szándékos mesterkedése nyomán alakult ki. Anísz Manszúr, egy veterán egyiptomi újságíró és Szadat egykori barátja szerint Nasszer utódja valójában kivételesen okos és ambiciózus ember volt, sokkal okosabb és ambiciózusabb, mint azt valaha is feltételezték róla. Manszúr szerint Szadat megértette, ha túl nagy feltűnést kelt, annak az lehet a látszata, mintha Nasszerral kívánna rivalizálni, sőt vezető szerepének aláásására törekedne. Ezért aztán mindig visszafogottan viselkedett, és igyekezett veszélytelennek mutatkozni, amennyire csak lehetett. Mindezzel saját túlélését igyekezett szolgálni. Ha Manszúr igazat állít, Szadat

stratégiája tökéletesen bevált, ugyanis pontosan ez az ártalmatlanságot sugárzó kép hozta meg neki 1969-ben az alelnöki tisztséget, ezt a főként protokolláris jellegű posztot, amely csak akkor vált igazán fontossá, amikor Nasszer a következő évben váratlanul meghalt.

Függetlenül attól, hogy a gyenge Szadatról alkotott kép a valóságot tükrözte-e, vagy maga Szadat hozta létre szándékos manipulációval, könnyen megérthető, miért voltak olyan emberek, mint Szabri, Goma, Számi Saraf és a korábbi alelnök, Huszein as-Safei, akik kezdetben elfogadták Szadat elnökségét. Az elnöki utódlásnak ez a megoldása két előnnyel járt. Először is, a rezsim folytonosságát és alkotmányos jellegét jelképezte. Másodszor pedig az új elnök politikai gyöngeségéből az következett, hogy alig jelentett fenyegetést a többi egyiptomi vezető addigra elért státusára, amikor pedig eljön majd az ideje, gondolták, még mindig futja majd az erejükből Szadat megbuktatására. Végére is Nasszer utódja nem volt különösen népszerű közszereplő Egyiptomban, és saját hatalmi bázissal sem rendelkezett. Akkoriban Kairóban keringett egy mondás: „Isten két csapást mért Egyiptomra! Elvette Nasszert, és Szadatot tette a helyére!” Az 1971-es május elsejei ünnepségeken, amelyeket Heluán városában, egy acélműben rendeztek meg, Szadat tartotta a programbeszédet. Ünneplők ezrei kántálták, „Szadat! Szadat!” – s közben Nasszer képével ékesített táblákat lóbáltak a magasban.

Szadat politikai gyengesége szervesen következett részben abból a sajátságos kormányzati struktúrából, amely Nasszer uralma alatt alakult ki. Egyenes következménye volt annak, hogy az országot karizmatikus és erőskezű vezető irányította, aki tudta, hogyan szóljon közvetlenül a tömegekhez, de ettől még szüksége volt olyan gépezetre, amellyel érvényesíthette hatalmát, szemmel tarthatta és motiválhatta az egyiptomi népet. Ami így létrejött, az a második vonalbeli vezetőkől, összesen nagyjából tizenöt főből álló réteg volt, akik közel álltak Nasszerhoz, és „a hatalom központjai” (*markaz al-kavi*) néven váltak ismertté. Mind-egyikük egy adott szakterületért felelt, a diplomáciáért, a honvédelméért, az infrastruktúráért, a pártpolitikáért, és a hatalmát egyikük sem annyira a Nasszerhoz fűződő kapcsolatára vagy egyéni tehetségére építette, hanem inkább arra a képességére, hogy megszervezhette a mindenekelőtt

hozzá hű hívek hosszú láncolataiból álló „kíséretét”, sleppjét, amelyet Egyiptomban „az üstökös farkának” neveztek.

Ezért aztán ezek a vezetők sokkal nagyobb hangsúlyt helyeztek híveik hűségének megtartására, mint hivatali kötelességeik megbízható teljesítésére. Így aztán amikor Abdel-Hakím Amer marsall a hatnapos háború következtében kegyvesztetté vált, akadtak, akik azt mondták, többet törődött katonai sleppjének megtartásával, mint a háborúra való felkészüléssel. Hasonlóképpen az elképesztően nagy létszámú titkosszolgálati ügynökhálózatokat, amelyeket Saravi Goma belügyminiszter és az elnök titkára, Számi Saraf működtetett igazi hűséggel, kevésbé az állam biztonságát, sokkal inkább a két főnököt szolgálták. Mivel Nasszer személyes vezetése olyannyira áthatotta az egyiptomi élet minden területét, és a nép páratlan támogatását élvezte, fel sem merült, hogy tartani lehetne attól, versengés alakul ki az elnök és a politikai viszonyokat saját céljaik érdekében kihasználó második vonalbeli vezetők és sleppjeik között. Amikor azonban Szadat került hatalomra, a helyzet már nem így állt. Hatalmának megtartása teljes mértékben attól függött, képes-e együttműködni a hatalmi központokkal, vagy manipulálni őket.

Ez nem volt könnyű feladat. A második vonalbeli vezetők, a hatalom legfőbb közvetítői és egyben haszonélvezői azon túl, hogy sleppet szerveztek maguknak, az egymás közötti kapcsolataikat is kiépítették. Egyes esetekben, például Számi Saraf és a hadügyminiszter, Mohamed Favzi között a kapcsolat a rokonságra épült. Más esetekben a közös világnézet vagy a politikai célszerűség szolgált a szövetség alapjául. A végeredmény egy viszonylag olajozottan működő vezetési gépezet volt, amely Nasszer mellett dolgozott, és a birtokolta a hatalom legnagyobb részét az országban. Ezek közül a nagy hatalmú alvezérek közül a két legjelentősebb Ali Szabri, az Arab Szocialista Unió elnöke volt, aki azután is megőrizte a hatalmát, hogy Nasszer leváltotta az alelnöki tisztségből és Szadatot ültette a helyére; valamint Saravi Goma belügyminiszter. Világszerte sokan, köztük az izraeli katonai hírszerzés vezetői is, ezt a két embert tekintették Nasszer természetes utódjának, és arra számítottak, hogy egyikük gyorsan váltani fogja Szadatot az államfői tisztségben. A hatalom központjai azonban valaki másnak az utódlására spekuláltak. Köny-

nyen lehet, hogy valóban Szadat gyors lecserélését tervezték, de hosszú távon – legalábbis ők így vélhették – Számi Sarafnak, Asraf Marván főnökének, kellett az ország élére kerülnie.

Anvar Szadat sohasem épített ki magának hatalmi központot vagy sleppet. Az ilyesmi nem csak vezetési stílusával ellenkezett. Ő ugyanis a hűséges munkatársak kicsiny hadára szeretett hagyatkozni, de mert az általa viselt tisztségek majdnem mind ceremoniális jellegűek voltak, nehezen is építhetett volna ki jelentős létszámú tábor, mert nagyon kevés anyagi forrással rendelkezett, amiből lekenyerezhetne volna a híveit. Ezért aztán elnöksége első hónapjaiban együttműködött a hatalom központjainak nevezett befolyásos vezetőkkel, annak ellenére is, hogy tudta, mit terveznek ellene. Ugyanakkor sorra hozta a népszerű intézkedéseket, például szabadon bocsátotta a politikai foglyokat, és emelte Egyiptomban az általános életszínvonalat.

Ezek a lépések erősítették Szadat helyzetét, és néhány hónapon belül meggyőzték arról, hogy képes lehet megtartani pozícióját a hatalom központjaival vívott küzdelemben. Az utóbbiak nézete szerint Szadat nem Nasszer, legfeljebb első az egyenlők között (*primus inter pares*), és az is csak ideiglenesen. Szadat azonban kezdett önálló döntéseket hozni, mire nőni kezdett a feszültség közte és a többi vezető között. Különösen igaz ez a Sínai-félsziget visszaszerzésére tett erőfeszítések esetében. Mivel úgy ítélte meg, hogy Egyiptom semmilyen körülmények között sem foglalhatja vissza a területet erővel, Szadat 1971 februárjában átmeneti rendezést javasolt, amelynek keretében az Izraeli Védelmi Erők éppen csak annyira húzódnának vissza a Szezi-csatorna partjáról, hogy Egyiptom újra megnyithassa a vízi utat. A javaslat feldühítette Ali Szabrit, aki úgy vélte, az izraeli megszállás egyetlen ellenszere a háború lehet. Szabri mindenekfelett abban reménykedett, hogy a szovjetek majd segítenek Egyiptomnak leküzdeni fegyveres erői minőségi hátrányát. A vezetők közül sokan vagy támogatták az álláspontját, vagy legalábbis aggodalmaiknak adtak hangot, amiért Szadat önállóan cselekszik.⁴⁶

A Szadat és a hatalom központjai közötti feszültség 1971 májusának második hetében érte el tetőfokát. A kibontakozó drámai eseményekben Asraf Marván központi szerepet játszott. Szadat elmondása szerint Mar-

ván volt az, aki a kezébe adta a nyerő kártyát, amelynek segítségével egyszer s mindenkorra legyőzhette ellenfeleit.

Szadat egyik gyenge pontja az volt, hogy az ellenfelei, főként Számi Saraf és Saravi Goma, tartották hatalmukban a titkosszolgálatokat – lehallgatták a telefonjait, és ügynököket szivárogtattak be a legközelebbi környezetébe. Ennek tudatában Szadat olyan megoldásokat keresett, amelyek révén megkerülheti a kommunikáció szokásos eszközeit, amit különösen megnehezített, hogy mint már tudjuk, ő nem rendelkezett lekötözött hívekből álló sleppel. Ezért aztán kénytelen volt a saját családjára támaszkodni. Amikor a Mohamed Haszanein Heikaltól, az *Al-Ahram* főszerkesztőjétől, Nasszer egyik legközelebbi barátjától kapott figyelmeztetés igazságtartalmát akarta ellenőrizni – Heikal a meggyilkolására szőtt összeesküvésre figyelmeztette –, akkor tizenhárom esztendő lányát, Nohát küldte a főszerkesztő lakására azzal az üzenettel, hogy Szadat az otthonában kívánja fogadni. Hasonlóképpen, amikor május 13-án úgy érezte, a hatalmi harcban közeledik az igazság pillanata, idősebbik leányát, Lubnát küldte – a lány saját kocsijával! – Alexandriába, ahol Lubna a város polgármesterével, Mamdúh Szálemmel találkozott. Szálem korábban a Nyomozó Testület, a többi más feladat mellett az ország vezetőinek személyi védelmével megbízott rendőrségi alakulat tisztje volt. Lubna rövid és egyértelmű üzenetet vitt el neki: „Az elnök azonnal fogadni kívánja Önt! Senkinek se mondja el!” Szálem rohant Kairóba. Szadat azt kérdezte tőle, kész-e átvenni a belügyminiszeri tisztséget. Szálem elfogadta az ajánlatot, és szép csendben beiktatták hivatalába Saravi Goma helyett.

Amint feleskették, Szálem magához rendelte a belbiztonsági szolgálatok alexandriai főnökét, és kinevezte az egész egyiptomi rendőrség új főnökévé. Szadat átadta Szálemnek mindazok névsorát, akiket „leleplezett”, mint az elnök elleni összeesküvés tagjait. Elrendelte valamennyiük őrizetbe vételét.

Szálem még le sem tette a hivatali esküt – Szadat még az irodájában ülve várt rá, hogy megérkezzen Alexandriából –, amikor az elnök úgy döntött, próbának veti alá El-Leithi Nasszif tábornok, az Elnöki Gárda parancsnokának a hűségét. A tábornokot még maga Nasszer nevezte ki, és az ő feladata volt gondoskodni Szadat személyi biztosításáról. A tábornok és gárdája azonban Számi Saraf parancsnoksága alá tartozott, tehát Nasszifot a közvetlen alárendeltségi viszony az elnöki titkárság vezetőjéhez fűzte. Előző nap azonban Saraf tett valamit, amit utólag visszatekintve élete legnagyobb hibájaként kell értékelnünk. Azt a szokatlan utasítást adta Nasszifnak, hogy minden körülmények között tartsa emlékezetében, hogy katonai szolgálati kötelmeinek része a parancsnoklási lánc tiszteletben tartása. Ennek következtében, amikor Szadat aznap megkérdezte Nasszif tábornokot, hűséges-e az elnökhöz, továbbá kész-e és képes-e letartóztatni az elnök ellen összeesküvést szövő kormányzati főtisztviselőket, Nasszif megértette, mi folyik körülötte, és feltétlen hűséget esküdött az elnöknek. Szadat megeskette, hogy senki-nek sem szól erről a beszélgetésükről. Nasszif megesküdött, és be is tartotta az esküjét.

Szadat, maga is tapasztalt összeesküvő lévén, ekkor úgy érezte, minden a helyére került, eljött a cselekvés pillanata. Az időzítést nem csekély mértékben Asraf Marván határozta meg, aki még mindig Számi Saraf beosztottjaként dolgozott az Elnöki Palotában.

Abban minden forrás egyetért, hogy kulcsszerepet játszott azok között, akik 1971 májusában segítettek Szadatnak megfosztani hatalmuktól ellenfeleit és szilárd alapra helyezni az elnök hatalmát Egyiptomon belül, de abban már megoszlanak a vélemények, hogy pontosan mit is tett. Szadat *In Search of Identity* (Önazonosságunkat keresve) című, alapvető tárgyi tévedésektől hemzseggő memoárjában az áll, hogy Marván május 13-án 22:57 órakor felkereste őt, és magával hozta a népi tanács elnökének, a hadügyminiszternek, az elnöki titkárság vezetőjének és a Legfelső Végrehajtó Tanács tagjainak a lemondólevelét. Kollektív lemondásuk oka Szadat szerint az lehetett, hogy olyan alkotmányos válságot akartak előidézni, amely magát az elnököt is lemondásra kényszeríti. Ehelyett, amint Szadat megírta: „Elfogadtam a lemondásukat.”⁴⁷

Szadat felesége, Dzsehan, aki *A Woman of Egypt* (Egy egyiptomi nő) címmel szintén megírta az emlékiratát – amelyben fontos szerepet tulajdonít magának férje irányításában általában és az összeesküvés felszámolásában különösen –, drámaibb hangulatú és részletesebb beszámolót közöl a történetekről. Az asszony elmondása szerint otthon nézték az elnökkel a tíz órai tévéhíradót, amikor meghallották, hogy valaki kopog az ajtón. Asraf Marván volt az, aki azon túl, hogy családi kapcsolat fűzte Nasszerhoz, és megvolt a maga szerepe az Elnöki Hivatalban, Szadaték barátja is volt. Átadta a házaspárnak a lemondóleveleket, majd feszengve hozzátette, hogy néhány percen belül nyilvános bejelentésre kerül sor annak a hírműsornak a keretében, amelyet éppen néznek. Szadat hitetlenkedve csóválta a fejét. És akkor a műsorvezető tényleg beszámolt a tömeges lemondásról. Marván továbbra is csak állt ott feszengve, majd amikor Dzsehan megkérdezte, miért nem figyelmeztette őket előbb, azt felelte, hogy Számi Saraf nem engedte eltávozni a hivatalból. Dzsehan ebből megértette, hogy Marvánnak, akinek a Szadat iránti hűségében sohasem kételkedett, valóban nem adódott lehetősége Saraf utasításának kijátszására, majd emlékiratában mégis hozzáfűzi, „Már nem tudtam, mit higgyek”. Szadat felesége talán azért jelentette ki ezt, mert az egyik összeesküvő szerint Marvánnak azt az utasítást adták, hogy 20:00 órakor kézbesítse a lemondóleveleket.⁴⁸ Ebben a pillanatban – Dzsehan szerint – Marván szerepe véget ért, és elkezdődött El-Leithi Nasszif tábornoké. Szadat megparancsolta Nasszifnak, azonnal vegyen őrizetbe mindenkit, aki szerepel a listán.

Szadat is és a felesége is azt írja Marvánról, hogy ő főként a hírvívó szerepét játszotta. Egyikük beszámolójából sem derül ki, hogy Saraf utasítására kereste-e fel őket, azzal a céllal, hogy a hivatali működés szabályai betartásának látszatát keltse, miközben kézbesíti a rezsim megdöntése érdekében megszervezett tömeges lemondásról szóló iratokat. Vagy saját kezdeményezésből, Szadatnak az Elnöki Hivatalban működő szövetségeseként, aki – bár megkésve – elvitte nekik a leveleket, amelyek létezéséről a televíziós bejelentésig nem lett volna szabad értesülniük. Más források azonban arról számolnak be, hogy Marván nemcsak úgy döntött, magánkezdeményezésből, hogy elviszi Szadatnak a leveleket,

de az életét is kockáztatta a Szadat ellenfeleit terhelő bizonyítékok megszerzése és az elnökhöz való eljuttatása közben. Más szóval, ő adta Szadat kezébe az ellenségei megsemmisítéséhez szükséges eszközöket.

Nasszer, úgy tudjuk, két titkos széfet tartott a házában. A nagyobbikban azt a készpénzt őrizte, amelyből legtitkosabb manővereit finanszírozta, a kisebbikben pedig a hírszerző és biztonsági szolgálataitól kapott legérzékenyebb iratokat. Nasszer halála után özvegye, Tahia, Számi Sarafnak adta át a két széf kulcsait. Saraf május 13-án elküldte a személyi titkárát, Muhammad Szaidot, hogy vigye át a kisebbik széfben őrzött dokumentumokat egy másik rejtékhelyre. Két beszámoló is van, amely szerint Marván értesült erről, és követte Szaidot. Láta az iratokkal a kezében kijönni Nasszer házából, beülni a kocsijába, és elindulni. Marván odahajtott mellé, elővette a pisztolyát, és löni kezdett. Szaid megállította az autót, Marván pedig elvette tőle az iratokat, és elvitte Szadathoz.⁴⁹ Köztük voltak az összeesküvők központi hatalmi bázisának szánt Szocialista Egységpárt alapító dokumentumai, Számi Saraf és más ellenzéki vezetők személyi anyaga, valamint bankszámla-információk arról, hogy feltételezhetően hol tartják a pénzüket. Van egy olyan beszámoló, amelyik szerint bizonyos iratok arra is utaltak, hogy Számi Saraf és Asraf Marván régebben együtt ócsárolta Szadatot, s hogy Marván fordított egy kis időt ezeknek a papíroknak az eltüntetésére, mielőtt a többi elvitte az elnöknek.⁵⁰ Egy másik beszámoló azonban ellentmond ennek az állításnak, és leszögezi, hogy Marván mindent elvitt Szadatnak, amit Szaid kivett a széfből.

Az események történetének egy további változatában a CIA játszott kulcsszerepet az államcsíny megakadályozásában, annak köszönhetően, hogy lehallgatta egyes összeesküvők telefonját, meg annak is, hogy Vlagyimir Szaharov, a helyi KGB-kirendeltség egyik tisztje, titokban az amerikaiaknak dolgozott. A CIA kairói kirendeltségének igazgatóhelyettese, a később a CIA műveleti igazgatójává emelkedett Thomas Twetten bocsátotta Marván rendelkezésére azokat a terhelő bizonyítékokat, amelyeket ő azon a bizonyos estén átadott Szadatnak.⁵¹ Egy másik hasonló beszámolóban a Moszad adott át információkat James Angletonnak, a CIA kémelhárító részlege főnökének és az amerikai hírszerzés

legfontosabb izraeli összekötőjének egy készülő államcsínyről, amelynek keretében az egyiptomi szovjetbarát erők Szadatot is meg akarták ölni. Ezt az információt küldték meg Twetternek Kairóba, aki átadta Marvának, ő pedig figyelmeztette Szadatot.⁵²

Mindezekkel a beszámolókkal szemben rendelkezésünkre áll Számi Saraf saját változata is az eseményekről. Ő azt állítja, hogy május 13-án este ő adta az utasítást Marvának, hogy vigye el a lemondóleveleket Szadatnak. Nasszer veje megtagadta a parancsot, s teljesítése helyett felajánlotta a saját lemondását. Saraf nem fogadta el, és ragaszkodott ahhoz, hogy Marván maradjon a posztján, amíg nem találnak valaki hűségesebbet a helyére. Amikor Marván, nem lévén más választása, vállalta a feladatot, Saraf és Szaid átadott neki három, bőr utazótáskát, tele a Nasszerhoz kötődő emberekre vonatkozó iratokkal, de miniszterekre, a Legfelső Végrehajtótanács tagjaira és az elnöki család tagjaira vonatkozó dokumentumok nem voltak közöttük.⁵³

Amiben mindenki egyetérteni látszik, az az a tény, hogy közvetlenül Egyiptom leghatalmasabb embereinek másnapi letartóztatása után Szadat megjutalmazta Marvánt hűséges szolgálatáért.

* * *

Bár nehéz meghatározni, pontosan mit tett Asraf Marván az 1971. májusi puccs megakadályozásáért, szerepe nyilvánvalóan messze túlment a lemondólevelek pusztá kézbesítésén. Nagyon úgy tűnik, hogy Marván az összeesküvők ellen felhasználható terhelő bizonyítékokat is adott át az elnöknek. Sem Szadat, sem a felesége nem említi meg emlékiratában, de megbízható egyiptomi források állítják, hogy a következő esztendőben Szadat többször is kijelentette, Marván „világította meg az útját” az 1971. májusi eseményekkel kapcsolatban.⁵⁴ Ennek, valamint annak tudatában, hogy Marvánt azonnal és elképesztő mértékben előléptették, szerepe csakis lényeges, sőt döntő jelentőségű lehetett.

Még az a történet is, amely szerint Marván fegyverrel rabolta el a kényes iratokat Szaidtól, akármennyire is túlhajtottnak hangzik, még mindig valószínűbbnek tűnik, mint Számi Saraf állítása, mely szerint ő volt az, aki utasította Szaidot, adja át az iratokat Marvának. Számi Saraf

sok mindennel vádolható, de naivitással biznyosan nem. A felvetés, hogy ő maga juttatta szándékosan Szadat kezére azokat a dokumentumokat, amelyek alapján néhány órával később őrizetbe vették, enyhén szólva valószínűtlennek tűnik.

Így tehát, ha nyugodtan feltételezhetjük, hogy Marván adta át Szadatnak május 13-án éjszaka azokat a bizonyítékokat, amelyekre az összeesküvők bűnösségének bizonyításához szüksége volt, akkor az is nagyon valószínűnek látszik, hogy előbb eltávolított mindent, ami rossz fényt vethetett rá az elnök előtt. Tudjuk, hogy Marván nem becsülte túl sokra Szadatot.⁵⁵ Ha akadt erre utaló bizonyíték a terhelő iratokban, bizonyosan mindent elkövetett, amit csak tudott, hogy az elnök azt a bizonyítékot sohase lássa. Ez egybevág Dzsehan Szadat beszámolójának azon részletével, amely szerint aznap esti látogatása alatt Marván mindvégig nyugtalannak látszott, és mentegetőzött, amiért késve érkezett. Végtére is, ha egyértelmű bizonyítékokat hozott mások gáztetteiről, olyan anyagot, amelynek megszerzéséért az életét kockáztatta, miért kellett volna fesszengenie, amiért elkészt? Észszerűnek tűnik tehát a feltételezés, hogy Marván fordított némi időt az összes dokumentum átnézésére, és mindent eltüntetett, ami őt bajba sodorhatta volna – és ez volt késésének valódi oka.

* * *

A Szadatot és Marvánt összehozó érdekek találkozása képezi az egyik sarokpontot, amely körül az Angyal egész története forog, éppen ezért megérdemli az alaposabb tanulmányozást. Hogyan történhetett meg, hogy Szadat, aki szándékosan igyekezett bagatellizálni Marván szerepét az egész összeesküvési ügyben, mégis rendkívüli mértékben hagyatkozott a szolgálataira? Sőt őt nevezte ki Számi Saraf helyett az Elnöki Hivatal főigazgatójának rendkívül fontos és bizalmas jellegű posztjára – pedig Marván tapasztalatlan volt, és nem rendelkezett említésre méltó kapcsolatokkal a katonai és titkosszolgálati vezetők körében sem. Kérdések a másik fél motivációjával kapcsolatban is felmerülnek: Mi vette rá Nasszer vejét, hogy a hatalmi harcban a mellé a Szadat mellé álljon, aki a legtöbb korabeli megfigyelő szerint enyhén szólva nem látszott esé-

lyesnek a győzelemre, s így Egyiptom legnagyobb hatalmú embereivel szembeszállva tegye kockára addig elért pozícióját?

Ami az első kérdést illeti, Asraf Marvánt két megfontolás tette különösen vonzóvá Szadat szemében. A fontosabbik az a tekintély volt, amely a nemzet atyja családjának tagjaként rá is átsugárzott. A hatalom központjainak nevezett vezetők Nasszer igazi örököseiként léptek fel a közvélemény előtt, és Szadatnak is a Nasszer családhoz fűződő kapcsolatára alapozva kellett felépítenie a saját öröklési jogát. Marván volt a Nasszer család egyetlen olyan tagja, aki ebben segíthetett neki. Tahia, Nasszer özvegye, már férje életében is, távol tartotta magát a közélettől, és még inkább így tett férje halála után. Nasszer három fia még túl fiatal volt. A legidősebb, Háled is még csak huszonhárom éves volt, és szívből utálta Szadatot. Mindössze egy hónappal az államcsínykísérlet előtt Szadat felhívta telefonon a Nasszer-házat, és kérte, engedjék meg, hadd használja a páncélozott Mercedes limuzint, amely 36 000 dollárjába került az államnak. Az elnök halála óta a kocsit érintetlenül állt a család garázsában. A család azonban elutasította, mondván, a gépkocsi az övék, nem pedig az államé. Szadat ragaszkodott a kéréséhez. A vita hevében Háled kiment a garázsba, leöntötte benzinnel, és felgyújtotta az autót.⁵⁶

Háled talán szokatlanul indulatos formában adott kifejezést Szadat iránti ellenszenvének, de az érzéseit osztotta a Nasszer család tagjainak zöme. Nasszer idősebb lánya, Hoda és a férje voltak a család egyedüli tagjai, akiket bárki természetes örökösnek tekinthetett, őket azonban szoros szálak fűzték a hatalom központjainak nevezett vezetőkhez. Szadatnak ezért nem maradt más választása, mint hogy Asraf Marvánhoz forduljon, ha bármi módon maga mögött akarta tudni és fel akarta mutatni a család támogatását. Maga Nasszer valószínűleg nem helyeselte volna ezt a húzását, de az egyiptomi népnek ezt nem kellett tudnia.

A második megfontolás alapja egy tény volt: Marván az Elnöki Hivatalban dolgozott, amely paradox módon az összeesküvés agyközpontjává vált. Szadatnak szorongatóan szüksége volt ott valakire, aki képes és hajlandó elmondani neki, mi folyik abban az egyetlen intézményben, amelyről mindenki azt hitte, az ő érdekeit szolgálja. Marván, aki nem

sok lojalitást érzett a hivatalban hemzseggő nasszeristák iránt, tökéletesen ki tudta elégíteni az elnöknek ezt az igényét.

Szadat szempontjából azonban az sem bírt csekélyebb jelentőséggel, hogy Nasszer veje elérhető volt. Nem tartozott senkinek a sleppjéhez, egyetlen „hatalmi központ”, még hivatali előjárója, Számi Saraf lekötöztetett sleppjéhez sem. Ez roppant értékessé tette az elnök szemében, aki olyan közegben próbálta megvetni a lábát, ahol szinte minden játékos kötődött valamilyen, már létező, szövetséghez. Marván helyzete más-milyen volt. Ő Mona Nasszer férje volt, s Anvar és Dzsehan Szadat bizalmas barátja is. Ennek a barátságnak a komponensei közül persze nem hiányzott az érdek. Dzsehan úgy jellemezte Marvánt, hogy egy olyan férfi, akinek a jelleme és az ambíciói jobban hasonlítottak a férje jellemére és ambícióira, mint bárki másé a Nasszer családból. Dzsehan ugyanis kihasználta barátságát Szuad asz-Szabáhhallal, a kuvaiti sejk feleségével, aki annak idején Londonban segítette Marvánt, amikor Marván és Szadat kapcsolatának elmélyítésén ügyködött.⁵⁷

Az a kérdés, hogy Marván miért döntött úgy, hogy szövetkezik Szadattal, már kényesebb, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy Szadat látszólag a gyengébb félként vett részt az utódlási küzdelemben. Még problematikusabbá teszi a dolgot az a körülmény, hogy a Nasszer családban a Szadat melletti kiállást magát a családot megtagadó lépésnek tekintették, és a vétkes számolhatott az ezzel együtt járó összes következménnyel. Marván szempontjából a Szadatnak nyújtott támogatása könnyen véget vethetett politikai pályafutásának, és lerombolhatta a család tagjaként a közéletben élvezett tekintélyét. Döntése, amellyel vállalta ezt a kockázatot, sokat elárul számító gondolkodásmódjáról és a jelleméről is.

Először is, lássuk a választási lehetőségek kérdését. Igaz, biztonságosabb lett volna Számi Saraf és a többi vezető mellé állni, de Marván számára ez nem tűnt különösebben vonzó lehetőségnek. Megszégyenítve érezte magát az Elnöki Hivatalban betöltött alacsony beosztása miatt, és nem volt oka azt feltételezni, hogy helyzete javulni fog, ha Saraf lesz az elnök. Saraf pontosan tudta, hogyan vélekedett Nasszer Monának a Marvánval kötött házasságáról, és azt is, hogy Marván inkább becs-

vágytól, mint szerelemtől hajtva vette el az elnök leányát. Ráadásul Saraf és a többiek valószínűleg bőségesen rendelkeztek terhelő bizonyítékokkal arra, hogy Marván mennyire szereti a Nasszer szigorú erkölcsi felfogásával élesen ellenkező fényűző életet, bizonyítékokkal, amelyeket könnyen felhasználhattak volna ellene. A lehetséges legkedvezőbb forgatókönyv is csak annyit tett volna lehetővé, hogy egy legyen a sokak közül, akik könyökölve igyekeznek felküzdeni magukat valakinek a sleppjében. Marván nem ilyen sorsot szánt magának.

Ezzel szemben a gondolat, hogy Szadat szűk környezetének válik a tagjává, sokkal ígéretesebbnek tűnt. Szadat nem rendelkezett lekenyerezett hívekből álló sleppel, helyette csekély számú hűséges emberre támaszkodott, akikben megbízott. Marvánnak sokkal kedvezőbb lehetőséget jelentett, ha közvetlenül a vezető irányítása alatt dolgozhat, mint ha beállna egyik vagy másik ilyen csoportosulásba. Ebbe a helyzetbe úgy kerülhetett, ha hűséget esküszik Szadatnak. A legfontosabb, amit Marván az elnöknek kínálhatott, az a Nasszer családhoz fűződő – bármennyire is hiteltelen, de mégiscsak létező – kapcsolata volt, amely a nasszerizmus folytatásaként legitimálhatta Szadat nasszerizmussal szakító politikai törekvéseit.

Ezen túl létezett egy pénzügyi szempont is. Marván pontosan tudta, hogy Nasszerral ellentétben, aki megkövetelte, hogy családtagjai tartózkodjanak a baksis elfogadásáról és a haszonszerzés más módjaitól, Anvar és Dzsehan Szadat sokkal toleránsabban tekint ezekre a dolgokra. Nasszer spártai életstílusa nekik taszítóan idegen volt. Szadat még nem követte Nasszert az elnöki poszton, amikor a legidősebb lányukat ahhoz az Oszman Ahmed Oszmanhoz, Egyiptom egyik leggazdagabb emberéhez adták feleségül, aki az Asszuáni-gát építésének egyik fővállalkozójaként ugyanis kihasználta a vagyona révén adódó lehetőségeket. Egy másik lányuk később Szaid Mareihez, az egyik legvagyonosabb egyiptomi család ifjú sarjához ment feleségül. A Szadat házaspár akkor sem vacakolt sokat, ha a saját pénzügyeiről volt szó. Az akkoriban Kairóban terjedő pletykák szerint röviddel azelőtt, hogy Szadat elnök lett, a felesége beleszeretett egy kairói házba, amelyet azonban a tulajdonosoknak eszük ágában sem volt eladni. 1970 júliusának elején Nasszer elutazott

Moszkvába. Szadat, mint alelnök, átvette az ország kormányzását, és azonnal rendeletet bocsátott ki, amellyel elkobozta a házat, teljes berendezésével együtt. Amikor Nasszer néhány napon belül visszatért Egyiptomba, a ház tulajdonosa folyamodványban emelt panaszt nála ingatlanja elkobzása miatt. Gyors, rövid vizsgálat után Nasszer érvénytelenítette Szadat rendeletét, és visszaadta a férfi otthonát. Az egyik beszámoló szerint Nasszer olyannyira feldühödött, hogy úgy döntött, elcsapja Szadatot, de szeptemberben bekövetkezett halála előtt már nem maradt rá ideje.

Függetlenül attól, hogy igaz-e a történet, vagy csak egy a Szadat család korrupcióhoz való hozzáállásáról terjedő számtalan híresztelés közül, az egyértelmű, hogy Egyiptom új vezetőjének legszűkebb, bizalmas köre sokkal lazábban kezelte az ilyen magatartást, mint korábban Nasszer. Marván, aki a legélesebb konfliktusba azért került apósával, mert pénzt fogadott el Szuad asz-Szabáhtól, biztosra vehette, hogy Szadat égisze alatt ilyen összeütközésre sohasem kerülhetett volna sor. Marvánnak végül, de nem utolsósorban, hihető magyarázatra volt szüksége újonnan – a Moszadnak dolgozása óta – beindult vagyonosodására. A kenőpénz elfogadása tökéletes álcául és mentségül szolgált.

Mindezeken a megfontolásokon túl szerepet játszott azonban egy lélektani elem is. A racionális indítékokon túl Marvánt mélyen gyökerező belső kényszer hajtotta az izgalmak és a kockázat keresésére. Azzal, hogy Szadathoz kötötte a sorsát, megszerezte kockázatvállalásos viselkedésének „kábitószeraadagját” – annál biztosan sokkal nagyobb adagot, mint ha Számi Saraf sleppjéhez csatlakozott volna. Jelen volt azonban még egy további lelki tényező, amelyet leginkább talán „a vesztesek szövetekezésének” nevezhetnénk. Marván úgy érezte, Nasszer elutasítja őt, Saraf és a hatalom többi fő közvetítője és haszonélvezője pedig ennek megfelelően kezelte. Ugyanezek a személyek azonban Szadatot is lenézték, és Marván valamiféle közösséget érezhetett az ellenségei által szorongatott elnökkel. Szadatot persze maga Marván sem becsülte túl sokra, ahogy arról izraeli tartótisztjeinek többször is beszámolt, de ettől függetlenül azonosulhatott is vele. Egy olyan bonyolult lélekben, mint Asraf Marváné, amelyet az erőteljes belső kényszerek rideg számítással

keveredve működtek, ez a sorsközösségérzés kulcsszerepet játszhatott abban, hogy a döntő pillanatban kit válasszon.

Végül emlékeznünk kell arra, hogy Asraf Marvánból hiányzott bármiféle valódi politikai lojalitásérzés, vagy ami azt illeti, erkölcsi értékrend. Az egyedüli ember, akihez állhatatos hűség fűzte, a felesége, Mona volt – aki saját apjával szemben is kiállt mellette –, és rajta kívül a két fia. Végső soron egy olyan embernek, aki kész volt eladni hazája titkait az ország legádázabb ellenségének, igazán nem lehetett nagy ügy átadni Szadatnak azokat a bizonyítékokat, amelyek börtönbe juttatták Számi Sarafot és összeesküvőitársait.

Amikor Anvar Szadat Asraf Marvánt választotta Saraf helyett az Elnöki Hivatal vezetőjének, a Moszad valaha volt legfontosabb kémje hirtelen még a korábbinál is sokkal nagyobb értékre tett szert, mert attól a pillanattól kezdve ő irányította az arab világ legnagyobb hatalmú rezsimjének vezetési központját. Marván, természetesen, nem Számi Saraf volt, ez az állás nem ruházta fel automatikusan ugyanakkora hatalommal a viselőjét, mint amekkorára Saraf fokozatosan szert tett. „Elnöki ügyekért felelős államtitkári” minőségében Saraf rémítően hatékony titkosszolgálat, s ugyanakkor minden, az ország, valamint a Nasszer-rendszer szempontjából lényeges hírszerzési információk értékelő és elosztó központjává alakította az Elnöki Hivalt. Sarafnak azonban évek hosszú sorára volt szüksége e kormányzati szerv ilyen jellegű átalakításához és kibővítéséhez. Hálóját 1954-ben kezdte szőni – amikor Marván élete tizedik évében járt –, és lépésről lépésre növelte befolyását, s ezzel párhuzamosan nőtt a jártassága is az információgyűjtésben is. Hálózata Egyiptom minden sötét zugára kiterjedt, és nagyon kevés olyan dolog volt, amiről Számi Saraf nem tudott, vagy nem tudott volna kideríteni. Ez a hálózat egyedi igény szerint mértékre szabott, kézművesmunkával előállított remekmű volt, és Saraf mindenáron igyekezett biztosítani, hogy kizárólag olyan emberek dolgozzanak benne, akik rendíthetetlen hűséggel kötődnek személyesen hozzá. Neki ez a sajátos titkosszolgálat volt a sleppje.

És ez volt az, amiből senki semmit sem adott át Asraf Marvánnak, amikor átvette Saraf tisztségét.

Marván ráadásul majdnem teljesen szakirányú tapasztalat nélkül lépett hivatalba. Igaz, dolgozott már két évet Saraf beosztottjaként, de főnöke sohasem bízott meg benne. Ezért aztán igen keveset tudott meg a hivatal belső működéséről, és ritkán bíztak rá bizalmas jellegű feladatot. Marván korábban a többi „hatalmi központtal”, például Saravi Goma belügyminiszterrel, vagy a fegyveres erők vezetőivel, sem tudott hasznosnak mondható kapcsolatot kiépíteni. Amint elfoglalta hivatalát, megkísérelte átvenni Saraf hírszerző hálózatának irányítását, de nem sok sikerrel. Nagyon gyorsan kiderült, hogy Saraf emberei nem hajlandóak olyan fiatal és kipróbálatlan emberre átruházni lojalitásukat, mint ő. Ezenfelül Szadat egészen máshogy dolgozott, mint Nasszer, aki az Elnöki Hivatalból alkotta meg az egész rezsim legfontosabb irányítási központját. Szadat jobban szeretett nem túlzottan belefolyni a napi ügyekbe. Figyelme javát inkább a nagy, stratégiai döntésekre, a háború vagy béke kérdéseire összpontosította, és másokra hagyta az ország kormányzásának rutintevékenységeit, olyan emberekre, akikben érzése szerint megbízhatott. Marván a fiatalsága, a tapasztalatlansága és a politikai gyengesége, meg az ezekhez társuló egyéni szokásai, különösen pedig korlátokat nem ismerő becsvágya miatt gyorsan konfliktusba keveredett más vezetőkkal, mindez pedig kizárta, hogy Szadat Saraf teljes korábbi hatáskörét Marvánra ruházza.

Ezért, miközben Marván egy ideig viselte még az elnök titkárának titulását, a gyakorlatban a hatáskörét drasztikusan szűkítették, és valamiféle „különleges ügyekben eljáró összekötő tiszt” vált belőle, aki mindenekelőtt az elnöknek az arab világ kulcsfontosságú vezetőihez küldhető személyes politikai megbízottjaként tevékenykedett. A fiatalsága és annak a családnak a tekintélye, amelybe benősült, kiváló kapcsolattartóvá tették Marvánt például az Idrisz király hatalmát 1969 szeptemberében puccsal megdőntő Moammer Kadhafi ezredes vezette új líbiai rezsimmel. Kadhafi, aki Nasszer legfanatikusabb rajongói közé tartozott, mindössze két évvel volt idősebb Marvánnál, Abdesszalam Dzsallud, Kadhafi helyettese, pedig éppen annyi idős volt, mint ő.

Mint kiderült, Szadat bölcsen választott. Dzsallud és Marván, remekül megtalálva a közös hangot, jól tudott együttműködni. Együttműködésük leglényegesebb eredménye az az üzleti megállapodás volt, amely lehetővé tette, hogy Egyiptom kijátssza azt az 1967-ben bevezetett fegyverembargót, amellyel Franciaország a háborúskodó államok fegyverhez jutását igyekezett akadályozni. Cserébe Marván viszont azokat a tiltó rendelkezéseket segítette kijátszani Dzsalludnak, amelyeket az Egyesült Államok és Nagy-Britannia vezetett be fegyverek és polgári repülőgépekhez való pótalkatrészek eladására Líbiának. A kapcsolat azonban túlnőtt a szorosan vett munkafeladatokon. Kairóban hamarosan híresztelések kezdtek terjedni a törvénytelen üzletekről, amelyeket a két férfi együtt agyalt ki, valamint a vad bulikról is, amelyeken együtt vettek részt Londonban, Rómában és Kairóban.

A líbiai kapcsolaton túl Szadat az Egyiptom állami költségvetésének jelentős részét fedező Szaúd-Arábiával fenntartott kapcsolatok ápolását is Marvánra bízta. A szaúdi királyi családnak az a tagja, akivel Marván a kapcsolatot tartotta, Fejszál király sógora, Kamal Adham volt, aki az 1960-as években megalapította, és akkoriban még mindig vezette, a szaúdi hírszerző szolgálatokat. A sors fintoraként ezeket a szervezetekeket eredetileg főként az Arab-félszigeten nasszeri pánarab eszméket terjesztő mozgalmak feltartóztatására hozták létre. De miután Egyiptom kivonta csapatait Jemenből, határozottan javult a szaúdi királyi család és Nasszer kapcsolata. Szadat választása itt is bölcsnek bizonyult. Adham és Marván a szakmai kapcsolaton túl össze is barátkozott – s ez a bizalmas barátság nem csekély anyagi hasznot is hozott mind a kettőjüknek. Nem sokkal azután, hogy a szaúdi kapcsolatokat is rábízták, tudósítások kezdtek megjelenni az egyiptomi lapokban különféle korrupciós ügyekről, amelyekben Marván állítólag nyakig benne volt, és legalább egy esetben Kamal Adham nevét is felvetették. Vissza fogunk még térni általában Marván korrupciós érintettségére ebben az időszakban, és az Adhamot szintén érintő ügyre is. Fontos azonban megjegyezni, hogy Marván korrump híre igen nehézzé tette, hogy bárki felfigyeljen arra a pénzre, amelyet árulásáért kapott.

Mindenesetre Marván értéke a Moszad szempontjából a korábban Saraf által birtokolt teljes hatáskör nélkül is az egekbe szökött 1971 májusa után. Közeli, bizalmas viszonya Szadattal, amely azelőtt kizárólag személyes kapcsolatra épült, ekkor öltött hivatalos formát. Marván immár törvényesen kérhetett bárkitől bármilyen információt, amit csak jónak látott. Ettől kezdve nem volt határa a hírszerzési információk körének, amelyeket Izrael Egyiptomból megszerezhetett.

5. A VILÁG MINDEN KÉMSZERVEZETÉNEK ÁLMA

Asraf Marván már az 1971. májusi „javító forradalom” előtt is mélyebb benyomást gyakorolt a vele foglalkozó hírszerzőtisztekre, mint bármelyik ügynök Izrael történetében. Dubival való első találkozásokor, 1970 decemberében, első osztályú, iratokra alapozott hírszerzési információkat adott át, majd a következő találkozókön folyamatosan szállította a rendkívül pontos értesüléseket mindenről, ami az egyiptomi vezetés berkeiben történt. Meir Meir alezredes bekapcsolása a londoni találkozókba segített „kihegyezni” Marván hatékonyságát, hogy erőfeszítéseit mindig annak a megszerzésére összpontosítsa, amit Izrael éppen a legfontosabb információnak tartott. Első találkozásokor Marvánval, 1971 áprilisában, Meir az egyiptomiak szuezi-csatornai átkelési terveit kérte. Következő találkozójukra Marván eredetiben magával hozta a hadsereg hadműveleti parancsát az átkelésre, amely minden részletet tartalmazott arról, hogyan fognak támadni az egyiptomiak. A parancsban pontosan meghatározták, mely alakulatok fogják építeni a hidakat, hol lesznek a megindulási terepszakaszai a támadás megindítása előtt, ki fog elsőnek átkelni, és így tovább, csak úgy sorjázott a végrehajtás sok további részlete. Ennek a parancsnak egy példánya ott rejtőzött minden olyan hadosztályparancsnok széfjében, aki csak egy kicsit is közel állomásozott a csatornához. Marván beszámolója szerint az egyiptomi csapatok már a felőrlő háború 1970. augusztus vége előtt elkezdtek e tervek alapján gyakorlatozni, azóta pedig lényegesen nagyobb sürgősséggel folytatták gyakorlataikat. Ez a hadműveleti parancs, ma már tudjuk, kivételesen

pontos volt: első fázisát betű szerint hajtották végre a jom kippuri háború kezdőnapján, 1973. október 6-án.

A második dokumentum, amelyet Marván átadott Mcirnek, az egyiptomi haderő teljes hadrendje volt. Ez magában foglalta a fegyveres erők szervezeti struktúráját, a parancsnokok névsorait, a hadosztályok hadrendi számát, parancsnokuk nevét, a rendelkezésükre álló fegyver-állományt, a harci repülőgép-állomány részletes leltárát, és azt is, hogy a légierő melyik repülőszázada melyik légi támaszponton milyen gépekkel rendelkezik. A dokumentum a részletek hatalmas gyűjteményét tartalmazta az egyiptomi fegyveres erők minden hadra fogható alakulatáról. Korábban az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatára fáradságos munkával, apró részletekből rakta össze a maga elfogadhatóan pontos „térképét” az egyiptomi fegyveres erőkről sok különböző emberi és technikai forrásból szerzett értesülések alapján. Amit most Marvántól kaptak, az viszont olyan mélységű és részletességű betekintést kínált, ami messze meghaladta addigi tudásukat. Az új anyag példátlan minőséget képviselt, és nagyban hozzájárult a már ismert adatok valóságának megállapításához. És mert nagyrészt alátámasztotta a már birtokukba került információkat, ez a dokumentum drámai módon megerősítette az izraeliek azon meggyőződését, hogy Marván nem kettős ügynök. Ha valakinek még maradtak kétségei, ez az információ eloszlathatta az összezet.⁵⁸

A Marván életében és státusában bekövetkezett nagy horderejű fejlemények, és különösen a kinevezése arra a kormányzati tisztségre, amelyet addig Számi Saraf töltött be, a kémkedés történetében kivételesen ritka helyzetet teremtettek. Egy ellenséges állam megtámadására készülő ország vezetőjének egyik bizalmas munkatársa az illető ellenséges állam titkos ügynöke volt. Nagyjából ugyanakkor, amikor Marván a Moszadnak kezdett kémkedni, Markus Wolf keletnémet kémfőnöknek a nyugatnémet kancellár, Willy Brandt mellé sikerült személy titkárnak beépítenie Günter Guillaume nevű ügynökét. Akárcsak Marván esetében, Guillaume tartótisztjei sem képzeltek sohasem, hogy emberük ilyen magas pozícióba fog kerülni, ők mindössze azt tűzték ki céljuknak, hogy

legyen valakijük a kormánypárt vezető rétegében. Guillaume négy évig dolgozott Brandt közvetlen munkatársaként, és szállította a szigorúan titkos információkat Kelet-Németországnak és tágabb értelemben Moszkvának. Guillaume 1974-ben lebukott, Brandt pedig lemondásra kényszerült.⁵⁹ Az 1970-es Egyiptomtól eltérően Nyugat-Németország azonban nem tervezte a közeli jövőben megtámadni Kelet-Németországot, az információ, amelyet Guillaume a keletnémeteknek szállított politikai és diplomáciai, nem pedig katonai jellegű volt. Marván viszont Egyiptom legszigorúbban őrzött katonai titkait, a támadási terv konkrét részleteit adta ki a Moszadnak, az izraeli hírszerzők kívánságlistájának első helyén szereplő tételeket.

A Marván által Izraelnek átadott dokumentumok ma négy nagyon nagy iratgyűjtőt töltenek meg a Moszad irattárában. A dossziékban nemcsak maguk az iratok és héber fordításuk található meg, hanem a Marván életrajzában elmondott magyarázatairól, az úgynevezett „a forrás saját értékeléseiről” készített feljegyzések is. Témák széles választékát találjuk bennük. Egyesek viszonylag csekélyebb jelentőségűek, mint például a kormányzatban belül tervezett kinevezések, Szadat megoldásai országa gazdasági gondjaira, a rendőrség és a belbiztonsági szolgálatok átszervezése és más belpolitikai kérdések. Mindezek az információk lehetővé tették, hogy az a nagyon csekély számú izraeli hírszerzőtiszt, aki olvasta őket, olyan pontos és érzékletes képet alkosson az egyiptomi társadalom felső osztályainak életéről, mintha közvetlenül maga gyűjtötte volna a tapasztalatokat.⁶⁰

A legnagyobb fontossággal azonban a katonai jellegű anyag bírt. Ennek nagy hányada gyorsírással jegyzőkönyvekből áll – olyan feljegyzésekből, amelyek a hivatalos emlékeztetőktől eltérően többnyire a megbeszélések alatt, és nem utánuk készültek –, és Egyiptom legfontosabb testületeiben a leginkább kritikus jelentőségű témákról folytatott eszmecserékről számolnak be. Megtalálhatóak közöttük például a Fegyveres Erők Legfelső Tanácsának vitái, a Hadsereg vezérkarának ülései, a legmagasabb beosztású tábornokok és szovjet partnereik megbeszélései, találkozók más arab államok hivatalos tényezőivel, köztük a csúcs-

találkozók is, továbbá Szadat külföldi utazásai során más államok vezetőivel folytatott tárgyalásai. Szadat sajátos vezetési stílusába belefért, hogy időnként kihagyott olyan értekezleteket, amelyeken őt nem túlságosan érdeklő témák voltak terítéken, s ezt még akkor is megtette, ha a tanácskozás a legtitkosabbak közé tartozott, mint például a Hadsereg vezérkarának vezetői értekezletei. Ilyenkor gyakran küldte maga helyett Marvánt. Ezekben az esetekben a gyorsírással feljegyzések csak a habot jelentették a tortán. Dubival és Meirrel folytatott beszélgetéseiben Marván nem hagyott kétséget afelől, hogy személyesen vett részt a eseményen. „Nagy volt a zaj a szobában”, közli velünk a forrás saját értékelése. Vagy máskor: „Szadat egész idő alatt láthatóan ingerült volt.” És még sok hasonló.

Marván különösen részletes és mélyreható információkat adott át a szovjetekkel folytatott tárgyalásokról, és ez a kérdéskör majdnem minden másnál jobban érdekelte az izraelieket, azért, mert az egyiptomiak szentül hitték, hogy szovjet fegyverzetre van szükségük a támadáshoz. Az Angyal nem csupán Szadat és a szovjet vezetők tárgyalásairól hozott anyagot, amelyet a szokásos, gyorsírással rögzített kommentárokkal egészített ki, de részletes beszámolókat is szállított az alacsonyabb szintű, a honvédelmi miniszterek, a vezérkari főnökök és a titkosszolgálati vezetők között lezajlott megbeszélésekről is. Ezek az információk együttvéve széles ablakot nyitottak, amelyen át Izrael felső szintű politikai és hírszerzési vezetői nemcsak azt láthatták, hogyan vélekedik Egyiptom az Izrael elleni háborúról, hanem a Kreml gondolkodásába is betekintést nyertek – vagyis megtudták, hogy a szovjetek szerint az egyiptomiak nem állnak készen a küzdelemre az Izraeli Véderővel.

Talán a legjobb példa arra, hogy Marván milyen mélységig nyújtott betekintést az izraeli hírszerzésnek az egyiptomi–szovjet kapcsolatokba, az a Szadat 1971. októberi moszkvai tárgyalásairól szállított anyaga. A látogatás célja a Kreml meggyőzése volt, hogy érdemes „elrettentő fegyvereket” szállítania, mert ezeknek már a pusztta léte is megakadályozná, hogy Izrael légierije Egyiptomba mélyen behatolva érzékeny célpontokat bombázzon. A tárgyalások egy korábbi fordulójában, 1971 márciusában a Leonyid Brezsnyev szovjet vezetővel folytatott tárgyalá-

sán Szadat Kelt rakéták* – Tupoljev Tu–16 bombázóról indított levegő–föld rakéták – szállítását kérte. Ez alkalommal Scudokat,** körülbelül 270 kilométer hatótávolságú föld–föld harcászati rakétákat, igényelt – ez elegendő volt a legtöbb jelentős izraeli célpont eléréséhez.

Az izraeli katonai hírszerzés és a Moszad csak részleges információt kapott a két látogatásról, de ezek között szerepelt az az értesülés, hogy a legutóbbi októberi tárgyalásokon megfogalmaztak egy fegyverszállítási egyezményt. Mivel azokra a tárgyalásokra éppen akkor került sor, amikor végéhez közeledett Szadatnak az Izraellel vívandó háború sorsáról határozó „döntés éve”, az izraelieket különösen érdekelte, miről tárgyaltak, és mit foglal magában a fegyverszállítási egyezmény. Alighogy Szadat elutazott Moszkvából, Marván már találkozott is Londonban Meirrel és Dubival. Meir elárasztotta Marvánt – aki nem volt tagja Szadat kíséretének Moszkvában – a kérdéseivel, amelyek legtöbbjét az izraeli légierő felderítőszolgálatja dolgozta ki. Hogyan tálták az egyiptomiak a háborús terveiket? Mik a fegyverszállítási egyezmény részletei, milyen fegyverrendszerekről szól, és mikor fogják azokat leszállítani? Marván legjobb tudása szerint válaszolgatott, de nagyon sok dolgot nem tudott. A találkozó végén Meir megkérdezte tőle, tudna-e szerezni beszámolót Szadat és Brezsnyev megbeszéléséről, és hangsúlyozta, mennyire nagy jelentőségű volna egy ilyen tartalmú dokumentum. Marván kijelentette, hogy meg fogja szerezni a tárgyalás jegyzőkönyvét.⁶¹

Korábban hetek vagy hónapok teltek el két találkozó között, ezúttal azonban Marván napokon belül visszatért tartótisztjeihez, és átadta nekik az egyiptomi–szovjet csúcstalálkozó hiteles jegyzőkönyvét. Kiderült, hogy a szovjetek megígérték, adnak át Kelt rakétákat Egyiptomnak, és nem követelik meg (ahogy márciusban még megkövetelték), hogy Egyiptom kérjen engedélyt Moszkvától, mielőtt beveti a rakétákat Izrael ellen. Szállítási határidőt azonban még mindig nem voltak hajlandók

* A Kelt a fegyver NATO-kód szerinti neve, a szovjet típusjelzés az AS–5. (A ford.)

** A Scud a NATO-kód, a szovjet jelzés az SS–1C. (A ford.)

vállalni, és az Egyiptom által olyannyira vágyott Scudok eladását is megtagadták.

Az egyiptomi fegyvervásárolásokra vonatkozó rendkívül értékes konkrét információkon túl az izraeliek közvetlen betekintést nyertek Egyiptom háborús felkészülésébe, megismerték a szovjetek véleményét ezekről az előkészületekről, sőt sok mindent megtudtak a két állam kapcsolatának dinamikájáról is. Mohammed Ahmed Szadek egyiptomi hadügyminiszter a Sínai-félszigetnek a Kreml egyik tanácstermében kifüggesztett jókora térképe előtt állva ismertette Egyiptom tervét az átkelésre a Szuezi-csatornán, és arra, hogyan szándékozik utána páncélosait a Mitla- és a Gid-di-hágó irányába, a sivatagon átvágva, támadásra küldeni a Sínai-félsziget belsejébe. Itt tartott a miniszter, amikor Brezsnyev felállt, és kérte, mutassák meg neki a térképen a két hágót. Szadat odasietett, és megmutatta. A tárgyalási jegyzőkönyvből egyértelműen kiviláglott, a szovjetek kétségbe vonták, hogy Egyiptom végre tudja hajtani a haditervét. A tárgyalások alatt nemegyszer közölték Szadattal és az embereivel, hogy az egyiptomi fegyveres erők nem állnak készen a megmérkőzésre az Izraeli Védelmi Erőkkel a földön vagy a levegőben, és ezért a térképen bemutatott tervnek nincsen esélye a sikerre. „Önöknek T-34-cseik vannak! – fakadt ki az egyik szovjet szakértő. – Azokkal akarnak harcolni a zsidók ellen?” A T-34-es akkor egy harmincéves harckocsitípus volt, amely a maga idejében – a második világháborúban – a szovjet páncélos fegyvernem gerincét képezte, de az Izraeli Védelmi Erők korszerű fegyverzetével szemben nem ért semmit. Igaz, a szovjetek a következő generációba tartozó harckocsijaikat is eladták Egyiptomnak, és a tárgyalások idején az egyiptomi páncélos fegyvernem alapját már a T-54-es és a T-55-ös képezte. A legújabb típust, az amerikai M60-as méltó ellenfelének szánt T-62-est azonban nem adták át, márpedig az Izraeli Védelmi Erők főerőssége akkor már az M60-as volt. A megjegyzést – az izraeliek megértették – nem szó szerint kellett venni, hanem annak jeleként, hogy a szovjet szakértő lesújtóan rossz véleménnyel van az egyiptomi páncélos csapatok harcképességéről. Sőt tágabban értelmezve ott rejtőzött benne a Kreml vágya is, hogy elvegye az egyiptomiak kedvét egy újabb, katasztrofális vereségbe torkolló, Izrael elleni hadjárattól.⁶²

A Szadat moszkvai tárgyalásairól kiadott részletek, amelyeket Marván átadott Izraelnek, lettek a központi elemei annak a hírszerzési helyzetértékelő jelentésnek, amelyet az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, Hájim Bar Lév tábornok küldött meg a beavatottak igen szűk körének. Ebbe a körbe csak Golda Meir miniszterelnök, Móse Dajan honvédelmi miniszter, Jigal Allon miniszterelnök-helyettes, és Jiszráél Galili tárca nélküli miniszter tartozott bele. 1971. november 21-én Bar Lév jelentette, hogy a szovjetek beleegyeztek egy századnyi, vagyis tizenkét olyan Tupoljev Tu-16 bombázó eladásába Egyiptomnak, amelyről indítható a féltonnás robbanófejjel felszerelt, 200 km hatótávolságú Kelt rakéta. Bar Lév szerint akkor nagyjából 9500 szovjet tanácsadó, technikus és kiképző tartózkodott Egyiptomban, továbbá a szovjet hadsereg több mint 10 000 katonája egy légvédelmi hadosztály rakéta-ütegeinél, valamint több vadászrepülő-századnál, ahol szovjet pilóták repültek. A tábornok intenzív katonai tevékenységről számolt be a Szuezi-csatorna mentén, amelynek keretében az egyiptomiak gyakorolták az átkelést a csatornán, s hogy folynak az átkeléshez szükséges földmunkák is. Ezeknek az információknak a nagy része, joggal feltételezhetjük, nem kizárólag Marvántól származott, hanem a katonai hírszerzés saját forrásaiból, megfigyelésből, légi felderítésből, rádió- és telefonlehallgatásból és más forrásokból. A Moszad is rendelkezett más forrásokkal Marván mellett. Egy további, különösen nyugtalanító részinformáció forrása azonban valószínűleg ő volt: Szadat, tudták meg tőle az izraeliek, beköltözött a hadsereg „10. központ” fedőnevű föld alatti vezetési pontjára, s ez a lépés szándékai komolyságát mutatta. Hasonló kép rajzolódott ki egy beszédből is, amelyet Szadat a csatorna mentén állomásozó tiszteknek és katonáknak tartott, s amelyben kijelentette, mivel nem lát esélyt a Sínai-félsziget diplomáciai eszközökkel való visszaszerzésére, csak egy megoldás maradt: a háború.⁶³

A Marvántól kapott adatok döntő jelentőségűnek bizonyultak Izraelnek az egyiptomi szándékok megfejtésére tett próbálkozásaiban, amikor a Szadat-féle „döntés éve” a végéhez közeledett. A szovjetek, akik mindenki másnál többet tudtak Egyiptom katonai képességeiről, még talán nyugalommal is gondolhatták azt, hogy Egyiptom úgysem tudja

megnyerni a háborút, s ezért nem is kellene próbálkoznia vele, Izrael szempontjából azonban számos, jelzés értékű körülmény együttes fennállása bőven adott okot a riadalomra. Hogy kiokoskodják, mire készül többé-kevésbé titokban Egyiptom, az izraeli katonai hírszerzés Kutatási Részlege egész sor forró hangulatú értekezletet tartott, amelyeken a résztvevők leginkább arra az ellentmondásra összpontosítottak, amely egyrészt Szadatnak nyilvánosság előtt tett ellenséges kijelentései és Egyiptomnak a csatornaátkelésre tett előkészületei, másrészt az izraeli katonai hírszerzésben uralkodó azon meggyőződés között feszült, mely szerint az egyiptomi tábornokok olyan mélyen tudatában vannak minőségi hátrányuknak a szárazföldön és a levegőben, hogy nagyon csekély valószínűséggel képesek támadást indítani. Végül Meir Meir, aki a katonai hírszerzés Egyiptommal foglalkozó osztályát vezette, azt a végkövetkeztetést vontale, amennyiben további jelek nem utalnak arra, hogy az egyiptomiak befejezték háborús előkészületeiket, nem szükséges a riadót megfűjni. Egyes elemzők utóbb azt állították, hogy ez a józan helyzetértékelés hozta meg Meirnek az ezredesi előléptetést.⁶⁴ Ám, még ha józansága bölcs hozzáállásnak is bizonyult abban az időben – a jom kippuri háború még kétévnyire volt –, Egyiptom fegyvervásárlásai a Szovjetuniótól komoly aggodalomra adtak okot. Az izraeli honvédelmi miniszter a kabinet egyik 1971. novemberi ülésén kifejtette: Egyiptom, még ha végül vereséget is szenved bármilyen, Izrael elleni háborúban, immár akkor is képes súlyos károkat okozni. Dajan különösen a Kelt rakéták miatt aggodott. Ha egy ilyen rakéta „Tel-Aviv, Ramat Gan, vagy Bat-Jam térségében talál becsapódni – figyelmeztette minisztartársait –, az nagy rombolást okozhat, mert ezeken a területeken magasházak is állnak”.⁶⁵

* * *

Az anyagok, amelyeket Marván a Moszadnak átadott, Izrael és az Egyesült Államok kapcsolataira is hatást gyakoroltak. A Moszad időnként átküldött a Marvántól kapott információkra alapozott jelentéseket a CIA-nak, de ezeket mindig gondosan úgy szerkesztették meg, hogy ne lehessen megállapítani az értesülések forrását: ezt az eljárást nevezik parafrázisnak. Ezenfelül a legbizalmasabb részinformációkat a Mo-

szad főigazgatója, Zvi Zamir közvetlenül a CIA igazgatójának, Richard Helmsnek adta át, s ily módon gondoskodott arról, hogy az amerikaiaknál is csak minimális számú beavatott lássa a dokumentumokat.

Az októberi Szadat–Brezsnyev-találkozó jegyzőkönyve azonban túlságosan fontos volt ahhoz, hogy az izraeliek megtartsák maguknak, vagy parafrázissá átírva adják át a CIA-nak. Golda Meir miniszterelnök úgy döntött, Izraelnek az eredeti formájában kell átadnia a jegyzőkönyvet a Fehér Háznak, amivel az amerikaiaknak ritkán adódó betekintése nyíthat a Szovjetunió és egyik legjelentősebb harmadik világbeli kliensállama kapcsolatának működésébe. A dokumentum első kézből származó beszámolót is tartalmazott arról, hogyan ítéli meg a Kreml a közel-keleti helyzetet, és lehetővé tehetette, hogy az amerikaiak a szovjet külpolitika számos más részletéről is véleményt alkossanak. Zamir vonakodott a dologtól, mert félt hírforrása lelepleződésétől, de belenyugodott Golda Meir döntésébe. Magához hívatta a Moszad washingtoni kirendeltségének vezetőjét, Efraim Halévit, aki az anyja halála miatt éppen Izraelben tartózkodott, és megbízta az átadás megtervezésével. Ezt követően Zamir csatlakozott a washingtoni látogatásra induló Golda Meirhez. Amikor leült tárgyalni Nixon elnökkel és Henry Kissinger nemzetbiztonsági tanácsadóval, az izraeli miniszterelnök átnyújtotta nekik a jegyzőkönyv egy-egy példányát. Zamirt közben Helms CIA-igazgató fogadta egy közeli szobában. A Moszad vezetője azt tudakolta, hogyan vélekedik amerikai partnere a dokumentumról. A CIA, szögezte le Helms, igazolva látja a jegyzőkönyv eredetiségét, és gratulál a Moszadnak az ilyen értékes információforrás beszerzésével és megtartásával elért sikerhez. A két titkosszolgálati vezető a bizalmas, közvetlen érintkezésben egyértelmű viselkedési szabályokhoz tartotta magát. Helms egy árva kérdést sem tett fel a forrás kilétéről, Zamir pedig még csak egy utalást sem ejtett el, amelyből partnere ezt kikövetkeztethette volna.

Golda Meir nem tartozott a nagy jegyzetírók közé, de a washingtoni látogatás végén írt párt szót egy róla és Nixon elnökről készített fénykép hátára Zamirnak, amellyel háláját és nagyrabecsülését fejezte ki a munkájáért. Szóban még hozzáfűzte, Izrael teljesítménye és készsége, hogy eredeti alakjában megossza a dokumentumot az amerikaiakkal, nemcsak

mély benyomást gyakorolt Nixonra és Kissingerre, de az elnök végül kifejezte készségét, hogy a már leszállítottakon túl további F-4 Phantom vadászbombázókat adjanak el Izraelnek.

Nem sokkal ezután Marván további szigorúan titkos információkat adott át a szovjet–egyiptomi kapcsolatokról, és Golda Meir azokat is tovább akarta adni a Fehér Háznak. Zamir ezúttal keményen ellenezte az értesülések eredeti formában való megosztását, mert meggyőződése volt, hogy a CIA így biztosan ki fogja következtetni, kicsoda a forrás. A miniszterelnök megmakacsolta magát; patthelyzet alakult ki. Egy felső szintű vezetői értekezleten, amelyen részt vett Izrael Lior dandártábornok, a miniszterelnök hadügyi titkára, és Jisráél Galili tárca nélküli miniszter is, Zamir közölte Golda Meirrel, amennyiben ráerősolja az akaratát, ő végrehajtja a parancsot, de továbbra is kitart azon véleménye mellett, hogy ezzel veszélyeztetik a forrás biztonságát. A nem kevésbé konok Golda Meir erre utasította, hogy szálljon fel a Amerikába induló legközelebbi repülőgépre, és személyesen vigye el az anyagot. Zamir rávágta, hogy Efraim Halévi ugyanúgy teljesítheti ezt a feladatot, mint ő. Meir azt követelte, Zamir ne csak hajtsa végre a parancsát, de *elvieken* is fogadja el a miniszterelnök álláspontját, vagyis a döntést, hogy átadják az anyagot. Zamir ezt megtagadta, mire Golda Meir fel pattant, és kiviharzott a szobából. Zamirt nem hatotta meg Meir aszszony passzív–agresszív tárgyalási taktikája, továbbra is ragaszkodott véleményéhez.

Végül a miniszterelnök volt az, aki kapitulált, és az amerikaiak sgha sem láthatták a kérdéses iratot.⁶⁶

1968 végétől kezdve, amikor az egyiptomiak nagyjából befejezték fegyveres erőik újjáépítését a hatnapos háborúban elszenvedett vereség után, az lett az izraeli hírszerzőket leginkább nyugtalanító kérdés, hogy vajon fognak-e, és ha igen, mikor fognak támadni. A katonai hírszerzés dicséretes munkát végzett, hogy még időben megválaszolja ezt a kérdést. Annak az évnek az őszén úgy becsülték, hogy Nasszer 1969 márciusában fog támadni. A konfliktus, legalábbis eleinte, helyhez kötött jellegű lesz.

Erre alapozva az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, Bar Lév tábornok kiadta az utasítást: március 1-re a Szuezi-csatorna mentén az izraeli csapatok fejezzék be a felkészülést a háborúra. A Bar Lév-vonal, a föld-sáncok és erődített védőállások csatorna mentén kiépített rendszere, valamint a vonalat az Egyiptommal vívott elhúzódó küzdelem alatt kiszolgáló logisztikai infrastruktúra el is készült határidőre. Amikor 1969. március 8-án elkezdődött a felőrlő háború, Izrael készen állt. Ez a háború 1970. augusztus 7-én ért véget, és Egyiptom semmit sem nyert vele, sem diplomáciai, sem katonai téren.

Egyiptom kudarca azonnal felvetett két kérdést. Ezek után az egyiptomiak vajon diplomáciai vagy katonai eszközökkel próbálják majd visszaszerezni a Sínai-félszigetet? Ha pedig a háborút választják, mikor fogják úgy érezni, hogy készen állnak a támadásra?

Marvánt az 1971. májusi „javító forradalom” után történt előléptetése és bekerülése Szadat bizalmasainak belső körébe olyan helyzetbe emelte, amelyet kihasználva a következő év júliusában magának az egyiptomi elnöknek a fenti első kérdésre vonatkozó gondolatait ki tudta adni az izraelieknek. Az izraeli katonai hírszerzés abban a hónapban kiadott jelentése szerint:

Egy magas rangú egyiptomi forrás szerint nincs már remény diplomáciai megegyezésre, Izraelnek pedig minden jel szerint nem áll szándékában kivonulni a megszállt területekről. A „diplomáciai megegyezés” az egyiptomiak nézete szerint megkövetelné, hogy Izrael adjon garanciát Egyiptomnak, hogy visszaszolgáltathat minden, 1967-ben elfoglalt területet, és nem csak a Sínai-félszigeten [azaz a Nyugati Parton és a Golán-fennsíkon is Jordániának, illetve Szíriának]. Az egyiptomiak arra a meggyőződésre jutottak, hogy az amerikaiak hamis reményeket keltve becsapták őket, miközben az az igazság, hogy sem nem akarják, sem nem tudják Izraelt rászorítani a visszavonulásra. Egyiptom arra a következtetésre jutott, hogy az adott helyzet ismeretében nincsen mód az egyiptomi hadsereg és az egyiptomi nép meggyőzésére arról, hogy még mindig van remény a diplomáciai rendezésre, s ezért nem maradt más választása, csak a katonai erő alkalmazása.⁶⁷

Nagyjából ugyanebben az időben Izrael Egyesült Államokba akkreditált nagykövetét, Jichák Rabint utasították, készítsen el egy kizárólag a címzettnek szánt jegyzéket, amelyet személyesen fog kézbesíteni Nixonnak és Kissingernek. Ezt is a Marvántól kapott információk alapján írták meg, arról szólt, hogyan fest a helyzet egyiptomi szemszögből nézve, és négy pontot tartalmazott:

1. Egyiptom kész a teljes békeszerződés megkötésére Izraellel a Rogers-terv alapján [amely a Sínai-félsziget visszaadását javasolta a békéért cserébe];
2. Az Egyesült Államok megismételte az egyiptomiaknak elkötelezettségét a Rogers-terv mellett;
3. Ha az Egyesült Államok nem hajlandó nyomást gyakorolni Izraelre, Egyiptomnak nem marad más választása, mint a hadba lépés;
4. A Szadat-rezsim politikai és katonai küzdelmében nem a palesztinok sorsára, hanem az egyiptomi területek visszaszerzésére helyezi a hangsúlyt.⁶⁸

Nem világos, mi készítette arra Golda Meirt, hogy olyan üzenetet küldjön Washingtonba, amelyben Egyiptomot békére törekvő, Izraelt és az Egyesült Államokat pedig háborúpárti hatalomként ábrázolta. A legvalószínűbb, hogy azt próbálta megmutatni az amerikaiaknak, Izrael igenis az amerikai kormányzat keményvonalas közel-keleti stratégiájával összhangban teszi a dolgát – amely stratégiának központi eleme volt, hogy nem megengedhető semmiféle békealku, amely visszaadná Szadatnak a Sínai-félszigetet anélkül, hogy a hidegháború nagystratégiai játszmájában Egyiptom átállna az amerikaiak oldalára. És mivel az izraeli döntéshozók eleve nem nagyon hittek Egyiptom békés szándékaiban, s ezért semmilyen feltételek mellett nem tekintették érdeküknek a Sínai-félsziget keleti harmada fölötti uralom feladását, az izraeli és az amerikai érdekek úgy fonódtak össze, hogy mindkét fél köteleességének érezte minden olyan egyiptomi erőfeszítés megtorpedózását, amely a békeszerződésért cserébe a teljes Sínai-félsziget visszaszolgáltatását várja el – vagyis azokkal a feltételekkel érné el a békét, amelyek alapján hét évvel

és sok-sok emberélet elvesztésével később a Camp David-i egyezményt meg fogják kötni. Rabin azonban sohasem kézbesítette ezt az üzenetet a címzetteknek, mert attól félt, hogy az Egyesült Államok növelni fogja miatta az Izraelre gyakorolt nyomást.

Függetlenül attól, hogy utólagos bölcsességgel milyen ítéletet alkotunk ezekről a lépésekről, annyi biztosan tény marad, hogy Asraf Marvánnak köszönhetően az izraeli döntéshozók nagyon pontos képet alkothattak Egyiptom szándékairól a háború vagy béke kérdésében. Az egyiptomiak tudták, hogy képtelenek erővel visszafoglalni a Sínai-félszigetet, és az izraeliek tudták, hogy tudják. Az Izraeli Védelmi Erők katonai hírszerzése elemzőinek körében az a meggyőződés alakult ki, hogy amennyiben Egyiptom mégis háborút indít, azt nem a Sínai-félsziget visszaszerzésének céljával fogja tenni, mert az irreális célkitűzés volna, hanem csak azért, hogy „beavatkozásra kényszerítse a nagyhatalmakat, és így erőszakoljon ki egy megoldást”.⁶⁹

Miután sikeresen megválaszolta az első kérdést, az izraeli katonai hírszerzés dolgozni kezdett a másodikon: Milyen feltételek teljesülése esetén tartaná magát Egyiptom késznek a támadásra, még ha korlátozott célokért is? Ebben az irányban tett erőfeszítéseik fontos lépést jelentettek a „kontzeptzia” – vagyis a Koncepció – néven ismertté vált elgondolás megalkotása felé, amely 1970 és az 1973. októberi jom kippuri háború közötti időszakban az izraeli hírszerzést és döntéshozatalt vezérlő, átfogó paradigmává emelkedett. A „kontzeptzia” szerint Egyiptom semmiképpen sem támadna úgy, hogy előbb nem oldja meg fegyveres erői minőségi hátrányának problémáját. A Marván szállította hírszerzési információk ezen a területen is döntő mértékben járultak hozzá az izraeliek ismereteihez.⁷⁰

Az egyes számú gondot, amellyel Egyiptom szembesült, Izrael nyomasztó légi főlnye jelentette. A Sínai-félsziget elvesztésével az olyasfajta egyiptomi meglepetésszerű támadás az izraeli légierő támaszpontjai ellen, amilyenell az izraeli légierő semmisítette meg a teljes egyiptomi légierőt 1967. június 5-én, majdnem lehetetlenné vált; két ok miatt is. Először, a sokkal nagyobb távolság, amelyet az egyiptomi vadászgépeknek immár meg kellett tenniük, és a légteret a korábbinál tökéletesebben

ellenőrző izraeli radarrendszer együttesen gyakorlatilag kizárta, hogy az egyiptomi légierő úgy meglepje az izraelit, ahogyan 1967-ben az izraelieknek sikerült meglepniük őket. Másodszor pedig a szovjeteknek ki kellett még rukkolniuk egy olyan vadászgéppel, amelyik képes áthatolni az izraeli légvédelmen. A nyugati országokkal ellentétben, amelyek olyan fejlett technikájú harci repülőgépeket állítottak elő, mint az amerikai F-4 Phantom és A-4 Skyhawk (amelyeket Izrael rendszeresített), vagy a francia Mirage 5 (amelyet kifejezetten az izraeli légierőnek fejlesztettek ki), a szovjet gyártók a rövid hatótávolságú elfogó vadászgépekre és a nukleáris fegyverek hordozására szánt nagy hatótávolságú hadászati bombázókra összpontosították erőfeszítéseiket. A Kreml egyszerűen nem rendelkezett olyan fajtájú harci repülőgéppel, amilyenre Egyiptomnak szüksége volt. Az egyiptomi légierő parancsnoka, Ali Musztafa Bagdadi tábornok megfogalmazta reményvesztettségét a Legfelső Tanács egyik, 1972 elején tartott ülésén: „Amire nekem szükségem van, az egy elrettentésre alkalmas repülőgép. Vadászbombázó, Mach 2 körüli sebességgel, jó hasznos teherrel és hatótávolsággal, ami képessé tesz minket a mély behatolásra az ellenség területére.”⁷¹ Abban az időben egyetlen gép létezett, amelyik megfelelt Bagdadi tábornok követelményeinek: az F-4 Phantom. Mindaddig, amíg Egyiptom szovjet kliensállam volt, nem állt rendelkezésére megoldás az izraeli légi fölény problémájára.

Izrael légi fölényének semlegesítése nélkül azonban minden egyiptomi kísérletre, hogy benyomuljanak a Sínai-félsziget belsejébe, biztos kudarc várt. A felőrlő háború vége óta Egyiptom fő katonai sikerét az jelentette, hogy – szovjet segítséggel és a tűzszüneti egyezményt botrányosan megsértve – nagyszámú légvédelmi üteget telepített a Szuzei-csatorna nyugati partja mentén. Ezek a légvédelmi rakétás alakulatok hatásos védőernyőt vonhattak a Szuzei-csatornán átkelő egyiptomi gyalogság és harckocsik fölé. A légvédelmi eszközök helyhez kötött jellege miatt azonban olyan helyzet alakult ki, hogy azok az egyiptomi erők, amelyek a csatornától kelet felé kicsit kevesebb, mint tíz kilométer mélyen túl terjedő légvédelmi védőernyő alatt maradtak, biztonságban voltak, nem sok kárt tehetett bennük az izraeli légierő, de abban a pillanatban, amikor megpróbálták ezen a távolságon túl is folytatni az előrenyomulást, az égből zúdulni

kezdett rájuk a pokol. Ilyen körülmények között képtelenség volt visszafoglalni a Sínai-félszigetet. És mivel az egyiptomiak minden, 1972 végéig készített támadási tervének fő célja a Sínai-félsziget jelentős részének visszafoglalása volt, az izraeli légi fölény volt és maradt a háború valószínűségét meghatározó, döntő jelentőségű tényező. Más szóval, a döntéshozók Izraelben és Egyiptomban is egyértelműen úgy vélték, hacsak valami lényeges változás nem történik, Egyiptom nem támadhat.

Marván két döntő fontosságú elemmel járult hozzá Izrael ismereteihez azokról a feltételekről, melyek fennállása esetén Egyiptom kész lehet támadni, valamint arról, mit gondolnak maguk az egyiptomiak, mennyire jutottak közel e feltételek teljesítéséhez. Az Angyal szóban tett jelentései és az általa kiszolgáltatott hivatalos iratok megerősítették Izrael helyzetértékelését, mely szerint a légi fölény kérdése döntő jelentőséggel bír. A Meir Meirrel abban az időben folytatott beszélgetéseiben, amikor még Számi Saraf beosztottja volt, Marván csak egyetlen megoldást fejtegetett. A légvédelmi ütegek fedezete alatt végrehajtott csatornaátkelés után az egyiptomiak meg fogják próbálni kelet felé előretelepíteni helyhez kötött légvédelmi rendszerüket, és így teszik lehetővé harckocsi-alakulataiknak, hogy fokozatosan, mindig a védőernyő alatt maradván hatoljanak be a félsziget belsejébe, a Mitla- és a Giddi-hágó irányába. Azonban minden, amit akkoriban Egyiptom haditervéről tudni lehetett, egyértelműen arra utalt, hogy az egyiptomiak messze túl nagy figyelmet fordítottak a földi támadás megtervezésére, majd csapataik ilyen támadásra való kiképzésére, és még megközelítően sem elegendőt hadseregük Achilles-sarkára, az izraeli légierő támadásainak elhárítására. 1970-ben az egyiptomiak nem rendelkeztek még mozgékony SA-6 légvédelmi rakétaütegekkel, csak a helyhez kötött SA-2-esekkel és SA-3-asokkal. Az SA-3-asokat szovjet katonák kezelték, és nem derült még ki, hogy a Kreml hozzájárul-e a bevetésükhöz, ha Egyiptom úgy dönt, támadást indít az Egyesült Államok közeli szövetségese ellen. Akárcsak egyetlen légvédelmi rakétaüteg áttelepítése a csatorna egyik partjáról a másikra azonban még e nélkül a megszorítás nélkül is borzasztóan bonyolult feladatnak ígérkezett; az a csekély számú üteg pedig, amelyet sikeresen áttelepíthettek, biztosan nem lesz elegendő az izraeli légierő

tömeges csapásainak elhárítására. Ráadásul ezt a légierőt az 1960-as évek végétől jelentősen megerősítették az Egyesült Államokból nagy számban kapott F-4-esekkel és A-4-esekkel. Tehát, még ha az egyiptomiak ki is dolgozták az átkelés terveit, és azoknak a terveknek megfelelően gyakorlatoztatták is csapataikat, mindenki tudta, hogy a tervek a gyakorlatban megvalósíthatatlanok.⁷²

De ha az egyiptomiak tudták, hogy nem indíthatnak győztes hadjáratot a birtokukban lévő fegyverekkel, vajon mit gondoltak, mire van szükségük, hogy mégis megindulhassanak? Nasszer halála és különösen 1971 májusa után az egyiptomiak kezdtek realisztikusabban tekinteni az izraeli légierő által jelentett problémára. Az új hadügyminiszter, Mohammed Ahmed Szadek irányításával egész sor lehetséges forgatókönyvet dolgoztak ki, és egyértelműen kiderült, hogy a légvédelmi rakéta-ütegek fokozatos keletre telepítésének elképzelése a gyakorlatban nem megvalósítható. Ugyanakkor Egyiptom az ország belsejének újbóli rendszeres bombázását sem képes elviselni. Az egyetlen valós megoldás mindkét problémára nyilvánvaló volt: meg kell győzni a szovjeteket, adjanak nekik jobb minőségű fegyvereket, köztük nagy hatótávolságú, az izraeli légítámaszpontokig komoly bombateherrel elrepülni képes bombázókat, valamint Izrael sűrűn lakott régióit elérni képes levegő-föld és föld-föld rakétákat, hogy azokkal elvegyék Izrael kedvét az egyiptomi hátszág elleni légítámadásoktól.

Azokból a részletekből, amelyeket Szadat 1971. márciusi és októberi moszkvai tárgyalásairól Marván átadott Izraelnek, világosan kiderült, Egyiptom leginkább az olyan fegyverek iránt érdeklődik, amelyekkel Izrael hátszágát fenyegetheti, hogy elriassza Izraelt az egyiptomi hátszág elleni támadásoktól. Amint az ma már tudható, 1971 októberére a szovjetek beleegyeztek, hogy eladnak egy századnyi, a Kelt rakéta hordozására és indítására alkalmas, Tu-16-os bombázót, de Scud föld-föld rakétarendszert még mindig nem voltak hajlandóak adni Egyiptomnak. 1972 szeptembere körül Marván átadta az izraelieknek Szadat Nyikolaj Podgornijhoz, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökéhez intézett levelének másolatát, amelyben Szadat elpanaszolta, hogy a szovjetek továbbra sem hajlandóak Egyiptomnak „megtorló fegyvereket adni,

amelyekkel elriaszthatjuk az ellenséget a területünk mélységében lévő egyiptomi célpontok támadásától”. Szadat hozzáfűzte, „eddig is egyértelmű volt, és ez után is az marad, hogy amennyiben nem rendelkezünk ilyen jellegű megtorló fegyverekkel, semmiféle katonai megoldási lehetőséget nem választhatunk”.⁷³ Az információk, amelyet Marván később adott át, részletesen beszámoltak a folyamat következő szakaszairól, beleértve a Kelt rakéták Egyiptomba érkezését 1972 vége felé, majd hadrafoghatóságuk elérését 1973-ban. Szintén Marván volt az első forrás, aki tájékoztatta Izraelt a szovjet álláspont megváltozásáról a Scud rakéták kérdésében 1973 májusában, majd a rakétakomplexumok leszállításáról – szovjet kezelőszemélyzettel együtt – 1973 augusztusában.

A nagy hatótávolságú vadászbombázók ügye keményebb diónak bizonyult, főként azért, mert a szovjetek nem rendelkeztek ilyesmivel. Az egyiptomiak nagy reményeket fűztek a MiG-23-ashoz, de 1971-ben ennek a típusnak még nem indult be a sorozatgyártása. Hadrafoghatóságuk legkorábbi várható időpontját az egyiptomi légierőnél 1974-re becsülték, és ami Szadatot illeti, az elnök ilyen hosszú várakozási időt nem tartott valós alternatívának, főként azért, mert nem volt rá garancia, hogy a gépek addigra valóban rendszerbe lépnek, és hadra foghatóvá is válnak. Az egyiptomi stratégiai tervezők öt vadászbombázó-repülőszázadnyira (hatvan-hetvenöt gépre) tették az izraeli légítámaszpontok hatásos támadásához minimálisan szükséges MiG-23-asok mennyiségét.

Valamivel Szadat hatalomra jutása után Marván jelentést tett az izraelieknek az új elnök és legmagasabb beosztású tábornokainak értekezletéről, ahol a tábornokok az elnök elé tárták, hogy a háború előfeltételeként szükségük van az izraeli F-4 Phantomhoz hasonlítható teljesítményű harci repülőgépre. A későbbi jelentések alapján az izraeli katonai hírszerzés és az izraeli légierő lépésről lépésre követni tudta az egyiptomiak nézeteinek alakulását arról, pontosan milyen összetételű légierőre van szükségük az izraeli légi fölény semlegesítéséhez. Egy bizonyos ponton az izraeli helyzetértékelésekben megjelent az öt vadászbombázó-repülőszázad, mint az egyiptomi támadás minimális feltétele – pontosan az a mennyiség, amelyet, mint ma már tudjuk, az egyiptomi stratégiai tervezők valóban kijelentettek.

Fontosabb ennél a tény, hogy 1972 utolsó hónapjaitól kezdve a helyzetértékelések hirtelen nem említik többé a hadba lépés előfeltételeként a nagy hatótávolságú vadászbombázókat. Egészen pontosan 1973. június 3-án, nagyjából négy hónappal a háború kezdete előtt, Marván közölte Dubival, hogy az egyiptomi tábornokok a továbbiakban nem tartják az ilyen típusú repülőgépek szállítását a háború megindításához szükséges feltételnek. Ehelyett ekkor már a csatornától nyugatra kiépített, nagy kiterjedésű és erejű légvédelmi rendszerüket, az izraeli légierő erejének az északi és a déli front közötti kényszerű megosztását és a meglepetés elérését tekintik az izraeli légi fölény leküzdése fő eszközeinek.

Az izraeliek tudtak erről a hangsúlyváltozásról, de nem sikerült megérteniük, hogy mit is jelent. A katonai hírszerzés Kutatási Részlege és az izraeli légierő felderítőszolgálatára továbbra is, egészen a jom kippuri háború 1973. októberi kirobbanásáig, sőt hitte, hogy az egyiptomiak nem vállalják a támadást a kérdéses vadászbombázók nélkül. Ezért aztán például 1973. szeptember 24-én, alig két héttel a háború kezdete előtt, Éli Zejra, a katonai hírszerzés főnöke még mindig azt bizonygatta, hogy az Izrael belsejében található célpontok támadásához szükséges, kellőképpen robusztus vadászbombázók beszerzése, az egyiptomiak szempontrendszer szerint, továbbra is a háború megkezdésének előfeltételét képezi – és ezt a feltételt az érintettek legalább 1975-ig nem tudják teljesíteni!⁷⁴ Ez a hiba rögeszmeként korlátozta az izraeli hírszerzési elemzők gondolkodását, akik a „kontzeptziájukat” jórészt a Marvántól kapott információk alapján dolgozták ki, nem voltak hajlandóak revideálni elgondolásukat akkor sem, amikor Marván már egészen másmilyen képet kezdett felfesteni nekik.

* * *

Az egyiptomiak kezdték felfogni, hogy a Szovjetuniótól majdnem lehetetlen a megfelelő képességekkel rendelkező harci repülőgépeket vásárolni, s ezért kényszerűségből elkezdtek más megoldást keresni. A körülbelül egy évvel a háború előtt az országba kis számban érkező MiG-17-esek, Suhoj Szu-7-esek, sőt Szu-17-esek nem tudták elvégezni a feladatot. Az Egyesült Államokon kívül az erre legalább megközelí-

tőleg alkalmas repülőgépeket gyártó egyetlen állam Franciaország volt. A helyzet iróniája, hogy a földi célok támadására tervezett francia gép annak a Mirage 5J-nek az egyik változata volt, amelyet az izraeliek által szolgáltatott követelményrendszernek megfelelően szabtak a megrendelő igényeire, és eredetileg az izraeli légierőnek szántak. A hadviselő államokra bevezetett francia fegyverembargó azonban megakadályozta ötven ilyen vadászbombázó leszállítását Izraelnek, és Franciaország akkoriban vevőt keresett ezekre, valamint a Mirage más változataira is, például a Mirage 5D-re, amelynek a hatósugara mélyrepülésben végrehajtott csapásmérő feladat esetében 680 kilométer volt, és ilyenkor két 907 kilogrammos bombát hordozhatott. Ezek az adatok nem voltak valami fényesek az izraeli F-4 Phantomokéhoz képest, de még mindig jobbak voltak, mint bármi, amit a szovjetek kínálni tudtak.

A Mirage-okhoz hozzájutni azonban nem volt egyszerű. A francia embargó ugyanis Egyiptomra éppúgy vonatkozott, mint Izraelre. Ezért aztán 1969 novemberében, mindössze két hónappal a Moammer Kadhafi hatalomra juttató líbiai államcsíny után, tárgyalások kezdődtek Líbia és Franciaország között Mirage vadászbombázók vásárlásáról, hivatalosan a líbiai légierő számára, de valójában Egyiptomnak. 1970 januárjában Líbia és Franciaország aláírta a 110 repülőgép vásárlásáról szóló szerződést – a mennyiség felét tették ki az Egyiptomnak szánt 5D-k. A szállítások Líbiának 1971-ben kezdődtek el, nagyjából akkor, amikor Szadat Marvánra bízta a líbiai kapcsolatok gondozását. Izrael természetesen megismerte a repülőgép-vásárlásra vonatkozó összes információt, minden részletet a szállításról Líbián át, majd az új vadászbombázók integrálásáról az egyiptomi légierőbe 1971 júliusában. A jom kippuri háború alatt az egyiptomi 69. repülőszázad negyvenöt, több különböző változatba tartozó Mirage-t vethetett be Tanta melletti támaszpontjáról. A harci alkalmazásukra teljesen kiképzett pilóták száma esekélyebb volt, körülbelül huszonöt. A háború első napjaiban ezek a gépek hajtották végre Egyiptom légierőjének legfontosabb harci feladatait. Hála Marvánnak, az izraeli hírszerzés mindent tudhatott tudott erről a repülőszázadról, azt, hogy ki a parancsnoka, a pilótái nevét és a titkos hangárok pontos helyét is.

Ezeknek a harci repülőgépeknek az érkezése nem változtatott az izraeli katonai hírszerzés főnöke, Zejra tábornok, és legfontosabb munkatársai véleményén, ők továbbra is makacsul ragaszkodtak addigi elgondolásukhoz. A Mirage 1724 kilogrammos harci terhe* kevesebb mint a negyede volt a háború kitörésekor az izraeli légierőben szolgáló száz Phantom egyenként 8165 kilogrammos harci terhének.** Még ha a Mirage-okat Izrael erősen védett légitámaszpontjainak támadására vetették is be, aligha tehettek komoly kárt a bunkerszerűen megerősített hangárokból tárolt izraeli harci gépekben. Ráadásul a Marván szállította információkból az is kiderült, hogy ezt az egyiptomiak is így gondolják. A Mirage 5-ösöket tartották ugyan a legjobb csapásmérő repülőgépeiknek, de nem tekintették őket az izraeli légi fölény semlegesítésére alkalmas eszközöknek.

A jom kippuri háború óta nagyon sok információ került nyilvánosságra, többnyire hivatalos emlékiratok és kutatók dokumentumokra alapozott munkái alakjában, az eseményeknek a háborúhoz vezető hosszú láncolatáról. Sok mindent megtudtunk arról, hogyan vélekedtek maguk az egyiptomiak, mire van szükségük a támadás megindításához, a fegyverzetről, amelyet kaptak, valamint a támadás időpontjáról hozott döntésekről. Mindebből, a kétség leghalványabb árnyéka nélkül, az derül ki, hogy az információk, amelyeket Asraf Marván adott át az izraelieknek, mindig helyesek voltak, és pontosan tükrözték mindazt, ami Egyiptomban éppen történt.

Izraelnek a jom kippuri háborút megelőző napokban elszenvedett hatalmas hírszerzési kudarcát vizsgálva egy dolog világos: a kudarcot

* A Mirage 5 esetében ez a valóságos bombateher, ehhez jött még a mély behatoláshoz szükséges üzemanyag, amelyet külső felfüggesztésű póttartályokban vitt magával. A kettő együtt legfeljebb 4200 kg lehetett. (A ford.)

** Az F-4 Phantom valójában 7257 kg fegyvert és/vagy üzemanyag-póttartályt szállíthatott a szárnya és törzse alatti számos felfüggesztési ponton, amelyből többel és több nagy teherbírásával rendelkezett, mint a Mirage, s ebből adódott fő előnye, hogy sokkal többféle variációban állíthatták össze harci terhét. (A ford.)

nem a pontos információk hiánya okozta, hanem a katonai hírszerzés konok ragaszkodása a „kontzeptziához” azután is, hogy az események nyilvánvalóan és cáfolhatatlanul meghaladták. Marvánnak köszönhetően az izraeliek pontosan tudták azt is, hogyan vélekednek az egyiptomiak a háború szükségességének kérdéséről, és azt is, milyen feltételeket tekintenek elengedhetetlenül szükségesnek a háború megindításához egészen 1972 októberéig. Csakhogy Szadat körülbelül ekkortájt megváltoztatta addigi elhatározását, és úgy döntött, belevág a háborúba anélkül, hogy tovább várna a megnyeréséhez szükséges fegyverekre. Asraf Marván, mint látni fogjuk, ezt is megbízhatóan jelentette Izraelnek, az izraeli katonai hírszerzés azonban elmulasztotta ennek megfelelően módosítani helyzetértékelését. Ez, és egyedül ez, vezetett Izrael kudarcához, ahhoz, hogy amikor a háború kitört, a zsidó állam még nem állt készen.

Marván hozzájárulása az izraeli titkosszolgálatok általános teljesítményéhez azonban nem korlátozódott a „kontzeptzia” megalkotására, majd utóbb megcáfolására. Marván információi hihetetlenül pontosnak bizonyultak mindenben, ami Egyiptom konkrét támadási terveihez kapcsolódott. Ezen a területen a katonai hírszerzés is a forrásbőség előnyeit élvezte, de a Marvántól kapott információk részben erősítették az izraeliek saját helyzetértékeléseikbe vetett bizalmát is, és részben bőseges, alapvető fontosságú részletekkel egészítették ki más információkat.

1968 óta, amikor az egyiptomi fegyveres erők elkezdtek a Sínai-félsziget visszafoglalását szimuláló Tahrir hadgyakorlataikat, az izraeli katonai hírszerzés szoros figyelemmel kísérte az egyiptomiak minden mozdulatát, különösen a 848. egység híradó-felderítési (Signal Intelligence, Sigint) alakulata hatalmas megfigyelő-lehallgató apparátusával.

A katonai hírszerzés Kutatási Részlegének az 1969 elején tartott egyiptomi hadgyakorlat után kiadott jelentése ezt a végkövetkeztetést vonta le: „Hadgyakorlata keretében Egyiptom a Sínai-félsziget nyugati része elfoglalásának, majd négy-öt napon belül a (Mitla- és Giddi-) hágóktól keletre védelmi vonal kialakításának problémáját vizsgálta öt

gyalogos-, egy vagy két gépesített és két páncélosadosztálynyi erővel.”⁷⁵ 1971 nyarán Marván átadta Meir Meir ezredesnek a „Gránit” fedőnevű terv részleteit, s ezekből az izraeli katonai hírszerzés részletesebb és megbízhatóbb képet alkothatott arról, hogyan nézne ki a háború Egyiptom oldaláról. Egy másik, a korábbiakhoz hasonló haditerv, amelyet Marván 1972 elején adott át, lehetővé tette, hogy a katonai hírszerzés Kutatási Részlege április 16-án különleges hírszerzési elemző jelentést adjon ki, amely még részletes térképeket is tartalmazott az egyiptomi offenzíváról. A háború első szakaszát, amelynek a terv szerint nem volt szabad huszonnégy óránál több időt igénybe vennie, öt gyaloghadosztály öt különböző ponton végrehajtandó átkelésére építették a Szezei-csatornán. Ezeknek a seregtesteknek biztosítaniuk kellett az átkelőhelyeket és közvetlen környéküket, majd következett két páncélosadosztály, a 4. és a 21. átdobása a keleti partra és az izraeli erőrendszerig húzódó területsáv elfoglalása. Ezt a fázist nappal vagy éjjel egyaránt végrehajthatták. Az izraeli légierő korlátozott éjszakai harcképessége miatt a katonai hírszerzés mindent összevetve úgy vélte, az egyiptomiak a sötétség védelme alatt fognak megpróbálkozni. Hogy elvágják a csatornaövezetet a Sínai-félsziget többi részétől, az egyiptomiak légi úton, helikopterrel, hét-tíz kommandós zászlóaljat fognak szállítani a Mitla- és a Giddi-hágó keleti kijáratához. Egy tengerészgyalogos-dandárt, egy harckocsi- és két gyalogzászlóaljjal, Rumaninál, a nyílt tengerparton terveztek partra szállítani, majd ezzel egy másik, dandár nagyságú, gyalogságra alapozott hadműveleti csoportnak kellett találkoznia a keleti zatonysor átjárójánál azzal a céllal, hogy lezárják a Sínai-félsziget északi részén vezető útvonalat az izraeli erősítések előtt. Az egyiptomi terv kételtű, partraszállásszerű átkelést irányzott elő a csatorna mint vízi út részét alkotó Timszáh-tavon és a Nagy-Keserű-tavon. Ezeket a hadműveleteket a csata első napján tervezték végrehajtani.

A második napon a páncélosadosztályoknak nagyjából tizenhárom kilométer mélységig be kellene hatolniuk a félszigetre, a harmadik napon el kellene érniük a hágókat, s ezzel gyakorlatilag azok keleti kijáratainak vonaláig foglalnák el a Sínai-félsziget nyugati részét. Az offenzíva ne-

gyedik és végső szakaszában az egyiptomi hadsereg Izrael határáig nyomulva fejezné be a Sínai-félsziget visszahódítását.⁷⁶

* * *

A Marván által leszállított dokumentumok rendkívüli precizitása – az általuk ismertetett egyiptomi tevékenységek lenyűgöző sokféleségével és fontosságával párosulva – azzá emelték Asraf Marvánt, amit Zvi Zamir Moszad-igazgató így nevezett: „a legnagyobb hírforrás, amellyel valaha rendelkezünk”.⁷⁷ Zamir kijelentette, hogy „[Marván] első osztályú forrás volt, mert egy olyan teljes területről tudott kimerítő jelentéseket szolgáltatni, amelyhez nagyon nehéz volt hozzáférni, és annak, amit közölt, magas volt a megbízhatósági szintje. Léteztek mások, akik adtak nekünk itt-ott információt, amely megerősítette vagy kiegészítette az állításait. Ő azonban úgy ismerte a dolgait, mint a tenyerét. El tudta mondani, hogy volt régen, és milyen változások történtek. Ebből a szempontból igazi unikum volt.”⁷⁸

Mások, akik tudtak Marván eredményeiről, igazolják Zamir benyomásait. Ámós Gilboa (tartálékos) dandártábornok, aki az 1980-as években a katonai hírszerzés Kutatási Részlegét vezette, nagy gonddal átvizsgálta a Marván által szállított anyagokat, majd kijelentette, sem előtte, sem utána nem akadt olyan kém Izrael történetében, aki olyan módon értette meg velünk Egyiptomot, ahogyan ő.⁷⁹ Aharón Levran (tartálékos) dandártábornok, aki a jom kippuri háború előtt a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének parancsnokhelyettese volt, azt szögezte le, hogy az anyag, amelyet Marván Izraelnek átadott „az a fajta kiváló minőségű információ volt, amilyenre a titkosszolgálatok világéletükben vágyanak, de amelyet soknemzedékenként csak egyszer látnak”.⁸⁰ Ő így minősítette Marvánt: „Olyasfajta hírforrás, amilyen nemzedékenként csak egyszer bukkan fel a hírszerző testület küszöbén. Megéri a saját súlyát aranyban.”⁸¹

A titkosszolgálatok vezető beosztású tisztviselői nem az egyedüliek voltak, akik dicsérték Marvánt. Évekkel a háború után Móse Dajan a következőt találta helyénvalónak kijelenteni:

A Koncepció nem holmi, a katonai hírszerzésnél dolgozó, eszelős tudós, a katonai hírszerzés főnökének vagy a honvédelmi miniszternek a kitalációja volt. Olyan roppant tárgyszerű hírszerzési információk alapján állt össze külön nekünk, amelyekről azt gondoltuk, valószínűleg a megszerezhető legjobbak... Teljes bizonyossággal állíthatom, hogy a világ bármelyik hírszerző szervezete, bármelyik ország védelmi minisztere vagy vezérkari főnöke, aki megkapta volna ezt az anyagot, és tudta volna, hogyan szerezték meg, ugyanerre a végkövetkeztetésre jutott volna.⁸²

Az összes személy közül, aki kapcsolatba került a Marván által szállított anyagokkal, mindössze két olyan akadt, aki – utólag – kétségbe vonta, hogy valóban Izraelt akarta segíteni. Egyikük a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. (Egyiptom) osztályának Meir Meirt 1972 nyarán váltó új vezetője, Jóna Bandman ezredes volt. Az ő véleménye szerint a komoly gond Marvánval az volt, hogy folyton arra figyelmeztetett, Szadat mindjárt megindítja a háborút, ami azután nem történt meg. Bandman úgy állítja be a helyzetet, hogy Marván örökösen farkast kiáltott, és éppen ezért indokolható, észszerű hozzáállás volt figyelmen kívül hagyni a jom kippuri háborút megelőző sorozatos figyelmeztetéseit. Ráadásul Marván képtelen volt megfelelően válaszolni azokra a kérdésekre, amelyeket Bandman adott Dubinak, hogy tegye fel őket; olyan jellegű kérdésekre, amelyekkel Szadat viselkedési mintáit próbálták feltérképezni. A várt válaszok helyett Bandman ezredes folyamatosan sterilen szakmai jellegűeket kapott, amelyek az egyiptomi haditerv részleteit taglalták. És bár sohasem merészkedett odáig, hogy kettős ügynöknek minősítse Marvánt, Bandman nyilvánvalóan úgy vélte – utólag visszatekintve –, hogy az anyag, amelyet Marván szállított, megbízhatatlan volt, és hogy „olyasvalakitől, aki a hierarchián belül az ő helyzetében volt, joggal feltételezhettük, hogy bizonyos dolgokról tudnia kell”, de ezeket a dolgokat nem mondta el az izraelieknek.⁸³

A másik személy, aki komolyan kételkedett Marvánban, Éli Zejra vezérőrnagy, a katonai hírszerzés háború alatti főnöke volt. Zejra idővel sokkal szélsőségesebb álláspontig jutott, mint Bandman, és váltig állí-

totta, Marván kettős ügynök volt, aki a háború előtt Izrael figyelmének elterelésére indított egyiptomi erőfeszítések legfőbb eszközéül szolgált. Állítása igazolására Zejra éles különbség fennállását állapítja meg a Marván által átadott iratok és az ügynök szóbeli helyzetjelentései között:

Egyes „információi” mutatók voltak, beleértve olyan ellenőrzött adatokat, amelyek a világ minden hírszerző szervezetének az álmai... A leszállított „információk” az esetek döntő többségében iratok és a legmagasabb szintű vezetők értekezletein felvett jegyzőkönyvek másolatai voltak. Ezzel ellentétben a háború várható időzítésére vonatkozó figyelmeztetések rendszerint jelentés, részben írott, részben szóbeli beszámoló alakjában érkeztek, de valamennyi *a valóságosságát igazoló dokumentáció nélkül*. 1973 októberére valamennyiről kiderült, hogy *téves*.⁸⁴

Habár sohasem mondja ki nyíltan, Zejra a könyvében érvek egész arzenálját sorakoztatja fel annak igazolására, hogy Marván volt a kulcsfigura abban a bonyolult beugratós játékban, amellyel Szadat a háború kezdetéig félrevezette Izraelt. Zejra véleménye szerint Marván a mindjárt kitörő háborúra figyelmeztető hamis riasztást adott 1972 végén, majd 1973 áprilisában, hogy elaltassa az izraeliek éberségét, majd utána, az 1973 októberét megelőző hónapokban, szándékosan elmulasztotta riasztani őket. Amikor végül valóban leadta a figyelmeztető üzenetet, az homályos volt, és a játszmán belül olyannyira megkésett, hogy az egyiptomiak véleménye szerint az Izraeli Védelmi Erők már lekéstek a mozgósításról.⁸⁵ Egy televíziós interjúban, amelyben könyve átdolgozott kiadását népszerűsítette, Zejra vonakodott sarkos egyértelműséggel megfogalmazni állításait. Igaz, közölte, nincsen a kezében bizonyíték, de ő ettől függetlenül úgy vélte, és most is úgy véli, hogy Asraf Marván becsapta Izraelt „Szadat parancsára, és én azt hiszem, ezt ők ketten együtt dolgozták ki”.⁸⁶

Amikor mérlegeljük Zejra nagy horderejű állítását, két dolgot fontos leszögezni. Először is, Zejrán és bizonyos mértékig Bandmanen kívül mindenki, aki ismerte Marvánt és látta az általa sok éven át szállított anyagot, fenntartás nélkül elvetette a kettősügynök-hipotézist. Arje Salev dandártábornok például, aki Zejra közvetlen alárendeltjeként szolgált,

mint a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének parancsnoka, elvégzett egy sor vizsgálatot, és minden kétséget kizáróan arra a végkövetkeztesre jutott, hogy Asraf Marván nem volt kettős ügynök – még akkor sem, ha sohasem adta el teljesen a lelkét a zsidó államnak.⁸⁷ Aharón Levran, aki egyébként Éli Zejra csodálójaként határozza meg önmagát, máig úgy véli, hogy Marván autentikus kém volt, és ebben a kérdésben vitába száll Zejárával.⁸⁸ Más, alacsonyabb beosztású tisztek, akik a kérdéses időszakban az izraeli katonai hírszerzésnél szolgáltak, olyanok, mint a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének 6. (Egyiptom) osztályán a politikai alosztályt vezető Albert Szudai, az ugyanott a katona alosztályt vezető Jaakov Rosenfeld, illetve Rosenfeld elődje, aki nagyon nagy hányadát látta Marván anyagainak, Szuszá Kaniazer – nos, nekik valamennyiüknek a mai napig meggyőződésük, hogy Marván hűséges ügynök volt, ahogy az összes többi Moszad-főtisztviselő is úgy véli, aki látta a kapott anyagokat.

A másik dolog pedig az, hogy milyen széles körben terjedt el a kettős ügynök teóriája Izraelben és általában a világban. Ha ebből afféle városi legenda lett, az azért történt, mert a Marvánról mostanáig publikált anyagokat majdnem mindig erőteljesen befolyásolták az Éli Zejárával folytatott különböző beszélgetések. Egyszerűen Zejra volt az egyetlen a beavatott izraeliek közül, aki hajlandó volt bárkivel szót váltani az ügyről – mert Marván 2007-ben bekövetkezett haláláig senki, aki ismerte az igazságot, nem merészelt beszélni róla, hiszen féltette az egykori kém életét. Ennek következtében az ügyről a nyilvánosság előtt elhangzott állítások döntő többségét vagy olyanok tették, akik Zejra közvetlen befolyása alatt álltak, vagy magas rangú egyiptomi tisztségviselők, Marván és Nasszer családjának tagjai, és mások, akiknek bőségesen akadt volna veszténivalójuk, ha mást találnak mondani, mint hogy Marván Egyiptom hűséges állampolgára volt.

* * *

A modern kémkedés történetében az egyik legfantasztikusabb ügynök működésének elemzése nem lehet teljes az irányításában alkalmazott módszerek vizsgálata nélkül. Az eltelt hosszú évek alatt a valóságtól tökéletesen elrugaskodott állítások láttak napvilágot az összegekről, ame-

lyeket Marvánnak kifizettek, egyesek találkozónként 200 000 dollárra tették a honoráriumát, ami mai dollárban nagyjából 1 milliónak felel meg.⁸⁹ A Moszad nagyon messzire volt hajlandó elmenni, hogy kielégítse Marván igényeit, de a valós számok ennél nagyságrenddel kisebbek.

Marván szinte mindig találkozott Dubival, amikor Európába utazott, néha hivatalos küldöttség tagjaként, máskor üzleti ügyben, sőt olyankor is, amikor csak szabadságra ment. Az első néhány találkozó után, amikor a fizetség még csak szóba sem került, Marván 10 000 dollárt kezdett kapni minden, akár több, ugyanannak az utazásának az idejére szervezett ülésből álló, eszmecsereért, de csak amikor ő kérte. Később kérte díjazása megkétszerezését. A Moszadnál természetesen akadtak olyanok, akikben aggodalmat ébresztett az egyetlen ügynöknek kifizetett összegek példátlan nagysága, de miután Marván a kapcsolat megszakításával fenyegetőzött, megadták neki azt, amennyit követelt. A kifizetéseket Dubi eszközölte készpénzben, közvetlenül Marván kezébe, kis címletű, használt bankjegyekben, amelyeket egy kis Samsonite táskába raktak. Marván a találkozók végén anélkül vitte magával a táskát, hogy belenézett volna.

Ám ha a pénzösszeg kisebb is volt, mint amiről a legenda mesél, ahhoz még mindig elég nagy volt, hogy komoly deficitet okozzon a Moszad európai hálózatának költségvetésében. A hiányt csak a pénzügyminisztérium soron kívüli külön engedélyével fedezhették. Egyik megbeszélésükön Golda Meir elejtett egy utalást Pinkasz Sapir pénzügyminiszternek arról, hogy a Moszad szert tett egy legfelső szintű információforrásra, akinek közvetlen bejárása van Szadathoz, de ennél pontosabb részleteket nem közölt. A hiány csak nőttön-nőtt tovább, és elérkezett a pillanat, amikor Sapir átküldte a Moszadhoz egyik hivatalnokát, ugyan kérjen már magyarázatot a Moszad európai hálózatának vezetőjétől, Smúél Gorentól. Gorennek számos palack francia borra és néhány ingyencvacsorára volt szüksége a Pénzügyminisztérium engedélyének megszerzéséhez a költségek fedezésére – úgy, hogy a követelt magyarázatot nem adta meg a nyakára küldött bürokratának.

A Moszadot folyamatosan gyötrő másik kérdés a tartótisztte volt. Ebben az esetben is, a kezdet kezdetétől, magas beosztású titkosszolgá-

lati tisztek makacsul kötötték az ebet a karóhoz, hogy egy ilyen szintű forrást csakis a ranglétra legtetetjén álló, tapasztalt veterán hírszerző irányíthat. Zamir azonban megtartotta Dubit annak dacára, hogy mindössze három évvel korábban került a Moszad állományába. A döntés helyesnek bizonyult: Dubi sikeresen tartotta kézben a kapcsolatot olyan módon, amely minimálisra csökkentette a gondokat és maximálisra emelte az eredményességet. Dubi viselkedésének lényege abban rejlett, hogy mindig azt a benyomást keltette Marvánban, hogy őt, Dubit, elsősorban hozzá, az Angyalhoz, és csak másodsorban a Moszadhoz fűzi lojalitás. Marván fokozatosan elhitte, hogy „Alex” valahogy más, mint az izraeli titkosszolgálat többi embere. Dubi hatásosan tudta képviselni Marván érdekeit, az ő oldalára állt a hierarchiával kialakult olyan nézeteltérések esetében, mint a díjazás mértéke, az Angyal kilétét ismerők és a találkozókon részt vevők körének meghatározása, sőt tartótisztje személyének kiválasztásában is.

Marván tartótisztjének lenni nem volt könnyű feladat. Marván azal indított, hogy nem tette meg a saját védelme biztosításához szükséges alapvető lépéseket. Hiába adtak meg neki más telefonszámokat, az első hónapokban következetesen mindig Izrael londoni nagykövetségét hívta, amikor találkozót akart szervezni. Hogy erről leszoktassa, Dubi megszervezte az úgynevezett „kézbesíthetetlen levelek postafiókját”, a követségitől független telefonvonalat, ahol egy közvetítő várta az ügynök hívását. Marvánt megkérték, hogy ezt a számot hívja a nagykövetség helyett, amikor üzenetet akar eljuttatni Dubihoz. A közvetítő egy ötvenes éveiben járó londoni nő volt, aki ritkán hagyta el a lakását. Marván bármikor is telefonált, a nő azonnal kapcsolatba lépett Dubival. Nagyjából ugyanebben az időben dobták piacra az első üzenetrögzítőket; Dubi is beszerelt egyet a lakásba, így Marván akár éjszaka is telefonálhatott.

Ennek ellenére Marván továbbra is vállalt szükségtelen kockázatokat. Legalább egy alkalommal az egyiptomi nagykövetség egyiptomi sofőr vezette kocsiján érkezett a találkozóra. Egy másik alkalommal Dubit és Meir Meirt a londoni Mayfair negyedben található lakására hívta megbeszélésre. Amíg ők a nappaliban tárgyaltak, egy helybeli prostituált

egész idő alatt a hálósobában várt Marvánra. A nő minden szót hallhatott, de Marván ezzel nem törődött.

A Nagy-Britanniába hozott hivatalos iratokkal is kockázatokat vállalt. Sok közülük eredeti volt, még csak nem is fénymásolat. Amikor Dubi megkérdezte, miért nem aggódik amiatt, hogy megtalálhatják nála a dokumentumokat, Marván csak mosolygott, és annyit mondott: „Ezek engem nem kutatnak át!” Egyes esetekben Dubinál hagyta a magával hozott iratokat, máskor, ha tartalmuk különösen kényes volt, Dubi lefényképezte őket egy kézben tartott fényképezőgéppel, és visszaadta őket. Csak a legkényesebb, elemelhetetlen dokumentumok esetében jártak el úgy, hogy Marván pontokba szedve leírta a tartalmuk lényegét, majd lediktálta Dubinak.

Marván meggondolatlan vakmerősége még ezen is túl ment. Néhány hónappal azután, hogy Marván dolgozni kezdett a Moszadnak, Dubi észrevette, hogy pisztoly markolata lóg ki a zakója alól. Amikor megkérdezte, minek neki a fegyver, Marván előhúzta a töltött Smith & Wesson .38-ast, és felajánlotta, Dubinak ajándékozza. Dubi megdöbbsent. Elmagyarázta Marvánnak, hogy ami Kairóban talán elfogadható, az a brit fővárosban, ahol még a maffiafőnökök is tartózkodnak a löfegyverviseléstől, tökéletesen elfogadhatatlan. Marván nem hatódott meg a hallottaktól. Diplomáciai útlevele van, közölte, és ez azt jelenti, a helyi hatóságok egy ujjal sem nyúlhatnak hozzá. Újra felajánlotta a pisztolyt. Pompás fegyver volt, süllyesztett kakassal, hogy nadrág- vagy zakózsebből is lőhessen vele tulajdonosa anélkül, hogy attól kellene félnie, hogy a mozgó alkatrészek beleakadnak a szövetbe. Dubi érzett kísértést, de visszautasította az ajánlatot. Következő találkozásjukra Marván egy másik pisztolyt hozott magával, ez alkalommal egyértelműen és előre megfontoltan ajándéknak. Dubinak nem sok választása maradt, átvette a fegyvert, és megköszönte az Angyalának.

Az egyetlen terület, ahol Marván élesen kockázatkerülő magatartást tanúsított, a rádiós kommunikáció volt, ő arra a területre egyáltalán nem akart bemerészkedni. Mivel könnyen hozzáférhetett a legfontosabb egyiptomi államtitkokhoz, a Moszad olyan „riasztó ügynök” feladatkörével is fel akarta ruházni, aki azonnali figyelmeztetést adhat le, ha az

egyiptomiak elérkezettnek látják az időt a támadásra. Londonba küldtek egy szakértőt, hogy egyszemélyes „gyorstalpaló” tanfolyamon képezze ki Marvánt egy bizonyos rádiókészülék használatára. A szakember végül átadta Marvánnak magát a készüléket, az elrejtésére szolgáló eszközöket és a használandó frekvenciák listáját. Marván azonban nem kezelte ügyesen a technikai kütyüket. A Moszadnál valaki egyszerűen a „kétbalkezes” kategóriába sorolta őt. Amikor legközelebb találkozott tartótisztjével, Marván közölte, a készülék túl nagy veszélyt jelentett, ezért behajította a Nílusba. A sok év alatt, amíg a Moszadnak dolgozott, az Izrael történetében a legnagyobb kém soha, egyetlenegyszer sem továbbított információt rádión.

És mégis, az ügynök és a kapcsolattartók között kialakult viszonylag zökkenőmentes kapcsolat ellenére a tartótiszt kérdése újra és újra felmerült. Dubi, állították azok, akik le akarták cserélni, „átállt” Marván oldalára, vagyis elkövette a tapasztalatlan tartótisztek tipikus hibáját, a túlzott azonosulást az ügynökkel. Egyéb kérdések is felmerültek, mint például, hogy mi fog történni, ha Dubi nem áll majd rendelkezésre, amikor Marvánnál éppen szükség volna rá, mondjuk betegség, szabadság vagy szakmai áthelyezés esetén. Az igazság az, hogy a hírszerző szervezetek általában igyekeznek eleve elkerülni azt a helyzetet, amikor egyetlen tartótiszt hosszú idő alatt túlságosan közeli kapcsolatba keveredik az adott ügynökkel, ezért időről időre cserélik a tartótiszteket, vagy bekapcsolnak egy második tartótiszteket. Marván azonban hajthatatlanul elutasított minden próbálkozást Dubi lecserélésére vagy valaki másnak a bekapcsolására Dubi mellé, sőt valahányszor a kérdés felmerült, ő azonnal kilépéssel fenyegetőzött. Zamir úgy érezte, zsákutcába került, és csak egyetlen – meglehetősen szokatlan – lehetősége maradt az előrelépésre. Ő maga fog bekapcsolódni az Angyal irányításába. Ezzel a húzással szemben még Asraf Marván sem élhetett ellenvetéssel.

Annak a problémának a megoldásán túl, hogy Marván ne kizárólag Dubival álljon kapcsolatban, Zamir erősíteni akarta az Angyal motivációját is. Kezdetől fogva világos volt, hogy Marván lélektani szükségletei – különösen az a kínzó vágya, hogy elégtételt szerezzen a Nasszer-től és embereitől elszenvedett sérelmeiért – lényeges szerepet játszottak

abban, hogy úgy döntött, a Moszad kémje lesz. Ezért magától értetődőnek tűnt, ha rendszeresen lehetőséget biztosítanak neki a találkozásra a legendás izraeli hadsereg egyik nyugállományú tábornokával, aki jelenleg a világ legtöbb legendával övezett titkosszolgálatát vezeti, az bizonyosan hízelegni fog az önbecsülésének, és arra fogja sarkallni, hogy még keményebben dolgozzon Izrael javára. És valóban, az első percben, amint Dubi felvetette a lehetőséget, Marván boldogan beleegyezett.

Izrael legfőbb kémfőnöke, „a Tábornok”, ahogyan Marván nagy előszeretettel nevezte, és Izrael legnagyobb kémje között az első találkozó sikeresnek bizonyult. Marván szemszögéből nézve találkozásuk pusztán ténye máris státusának az emelkedését jelezte, annak jelét láthatta benne, hogy mennyire fontosnak tekintik őt az izraeliek. Zamir is élvezte a találkozást. A gyakorlati műveleti kihívásokon túl, amelyekkel az ilyen szintű titkos találkozó lebonyolítása járt – és amilyeneket hosszú katonai pályafutása alatt Zamir addig személyesen még sohasem tapasztalt meg –, Marván komoly személyes varázssal és remek humorérzéssel megáldott, érdekes embernek, született társalgónak bizonyult. Ezért aztán nem csoda, hogy személyes kapcsolatuk nagyon gyorsan fejlődött. Ők ketten Dubi jelenlétében találkoztak, valahányszor csak lehetőségük adódott rá. Időnként, műveleti okokból, még ugyanabban a hotelban is szálltak meg, és több egymást követő napon is összeültek beszélgetni.⁹⁰

Zamir nem ment bele a Marván által szállított információk részleteinek taglalásába, helyette nagyvonalúan, általánosságokban beszéltek, globális ügyeket tárgyaltak, és úgy, hogy Zamir csak néhány kérdést tett fel, majd hagyta Marvánt beszélni. Zamir számára kevésbé volt fontos az, amit Marván ezekről a témákról mondani tudott, mint az, hogy megadja az Angyalnak az érzést, a Moszad főnöke csügg minden szaván. Amikor Egyiptom háborús stratégiája került szóba, Marván meglátásai fontosabbá váltak. Első találkozásuk óta sokat mesélt a szakadékról, amely az ellenségeskedéseket a Sínai-félsziget visszaszerzésével végződő politikai folyamat kikényszerítésc érdekében a lehető legkorábban megkezdni akaró Szadat és tábornokai között kialakult, s akik, Marván megfogalmazása szerint, görcsösen kapaszkodtak a „Nasszer-tervbe”, amely az egész Sínai-félszigetet kizárólag katonai eszközökkel szándékozott visz-

szahódítani. Mivel a katonai vezetők tudták, hogy tervük nem valósítható meg újabb, csak a szovjetektől beszerezhető fegyverrendszerek nélkül, megtagadták a háború megindítását. Ugyanakkor Szadat kereste azokat a tábornokokat, akik készek elfogadni az ő stratégiai elképzeléseit, és korlátozott területszerzési célokkal is megindítani a háborút.⁹¹

A Moszad más úton-módon is támogatta Marvánt. Gyors felemelkedése az egyiptomi hatalmi hierarchián belül és meggondolatlan magatartása figyelmet keltett, s e figyelem jelentős része helytelenítő volt. A Moszad próbált segíteni neki az ellene felhozott vádak másfelé terelésében, láthatóan nem csekély sikerrel. Néha egy apró gesztus is nagyon sokat számított. Például amikor Marván házassági válságot élt át, Zamir utasította embereit, vásároljanak egy gyémántgyűrűt egy tel-avivi ékszerésznél, és juttassák el Marvánhoz, aki azután a feleségének ajándékozta. Így szubvencionálta az izraeli adófizető a házastársi szeretet újbóli kivrágását Nasszer lánya és a férje között.

De annak ellenére, hogy immár Zamir is részt vett Dubi és Marván találkozóin, a Moszadnál még mindig maradtak vezető tisztviselők, akik úgy gondolták, Dubi helyett célszerűbb lenne bekapcsolni az ügybe egy tapasztaltabb tisztet. Zamir meggyőződött róla, s ezért tudta, hogy Dubi kiválóan teszi a dolgát, de a szervezeten belüli nyomás végül csak hatott. Egyik 1971-es londoni találkozójuk előtt az izraeliek megegyeztek, hogy a kiszemelt új tartótiszt, egy férfi, aki sok tapasztalatot gyűjtött már a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének egyiptomi osztályán, a szoba előtt fog várakozni, amíg Zamir elmagyarázza Marvánnak, miért van szükség a tartótisztcserére. Csakhogy, amint Zamir pedzeni kezdte a témát, Marván azonnal és erőteljesen megtagadta a csere elfogadását. Zamir megkérte tartótisztnek szánt beosztottját, csatlakozzon hozzájuk. A tiszt bejött, majd önmagáról és a szakmai pályafutásáról kezdett beszélni Marvánnak, arabul. Marván még ránézni sem volt hajlandó. Miután a férfi kiment a szobából, Marván szemrehányást tett Zamirnak és Dubinak, amiért magukkal hozták „ezt az irakit” a találkozóra. Zamir azt magyarázta, hogy a férfi zsidó, az izraeli titkosszolgálat tisztje, szakember. Marván nem enyhült meg. „Az arab világban – magyarázta – létezik egy hierarchia. Az egyiptomiak foglalnak helyet a piramis legte-

tején. Utánuk következnek a szíriaiak, a jordániaiak, a szaúd-arábiaiak és így tovább.” Marván hunyorított. „Az irakiak vannak legalul. Az egyiptomiak rajtuk taposnak, amikor gyalognak”, fejezte be a magyarázatot, s utolsó szavait egy jelképes lépéssel is szemléltette.

Zamirnak nem volt szüksége további érvekre. Dubi lecserélésének kérdése nem merült fel többé, amíg ő volt a Moszad főnöke.

* * *

Marván elképesztő sikere példátlan szakmai dilemma elé állította a Moszadot. Egyrészt Zamir tudatában volt, hogy az izraeli kormány ellátása az általános helyzetet bemutató hírszerzési jelentésekkel nem az ő szervezetének, hanem az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatának a feladata volt. Ezért mindennek, amit Marván szállított, hivatatosan a katonai hírszerzés Kutatási Részlege volt a címzettje. Ott vetették alá elemzésnek, feldolgozták, majd egyetlen egységbe foglalták az Izraelbe eljutott, összes többi információval, s végül olyan formába öntötték, amelyben Izrael legfelső szintű katonai és diplomáciai döntéshozói használhatták. Másrészt a forrás kényessége és az attól való félelem miatt, hogy Marván személyazonossága esetleg kiderülhet, ha egy maroknyinál több ember tud a létezéséről, a tőle kapott anyagokat csak morzsákra tördelve adhették át a katonai hírszerzésnek. Ez viszont azzal a komoly kockázattal járhatott, hogy amikor a Marvántól kapott anyagokat egybegyűrték az összes többi adattal, az egyveleg tömegével elnyomja az Angyal információinak egyedülálló fontosságát, és azok mesze nem kapják meg azt a figyelmet, amelyet megérdemelnének, amikor az izraeli vezetőkkel meg kell értetni, hogy mi történik éppen Egyiptomban.

Mint már említettük, e problémák kiküszöbölése érdekében Marván jelentéseit teljes egészükben és nyers formájukban, közvetlenül megküldték kizárólag a miniszterelnöknek, a honvédelmi miniszternek, az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének és az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatának főnökének. Egy ötödik személyt is bevontak, titokban, ebbe a legbelső bennfentes körbe, Jisráél Galili tárca nélküli minisztert, Golda Meir személyes bizalmasát. A jelentéseket

maga Zamir osztotta ki, s ha ő valamiért nem volt jelen, vezetési törzsének mindenbe beavatott, megbízható főnöke végezte el ezt a feladatot. Hogy beledolgozhassák a katonai hírszerzés általános helyzetértékelő jelentéseibe, az információelosztó tisztek fogták az így kapott információkat, és besorolták olyan kategóriákba, mint a szovjet–egyiptomi kapcsolatok, az egyiptomi hadsereg, az egyiptomi légierő és így tovább. Ily módon szétbontva adták tovább a Kutatási Részleg különböző osztályainak és alosztályainak, ám előtte megváltoztatták az anyagban szereplő fedőneveket, hogy leplezzék aényt: mindez a rengeteg információ egyetlen forrásból érkezett.

A Kotel-jelentések legmohóbb fogyasztója bizonyosan Móse Dajan volt, aki gyakran rendelte hivatalába Zamirt egy-egy részlet tisztázására, vagy hogy további tájékoztatást kérjen tőle. Golda Meir azonban nem sokkal maradt el honvédelmi minisztere mögött: Galilivel könnyörtelenül ízekre szedték, és megvitatták Zamirral a miniszterelnök asszony Ramat Aviv-i otthonában tartott heti megbeszéléseiken. Még e zártkörű fórumokon is, telefonbeszélgetésekben pedig különösen, Marvánt mindig csak rögtönzött fedőneveken emlegették. Dajan például gyakran használta „a legutóbb kapott információm szerint” fordulatot. A háború első napjaiban valamit lazult ez az óvatosság. A legfelső szintű kormányzati értekezleteken felvett jegyzőkönyvek szerint Bar Lév és Meir is nyíltan utalt „Zvika barátjára”, Zamirt a becenevén Zvikaként emlegetve. Ez is azon rögtönzések közé tartozott, amelyek a háború első, szenvedélyes napjaiban születtek, amikor egyrészt legszorongatóbb volt a kényszer, hogy az izraeli vezetők megértsék Szadat indítékait és terveit, másrészt a vitákban és a döntéshozatalban részt vevők körében gyakran szerepeltek olyanok, akik nem tartoztak a Marván-ügybe beavatottak közé.

Az a körülmény, hogy a Kotel-jelentéseket csak a négy kulcsfontosságú döntéshozó kapta meg, merev korlátot szabott a jelentések tartalmáról folytatható viták lehetőségének és így az értelmezésükről megfogalmazható vélemények változatosságának is. Ez a tény különösen a katonai hírszerzés vezetőjét, Aharón Jarivot aggasztotta. Az ő szakmai szempontjai szerint a hírszerzési információk megértése elengedhetetlenül megkövetelte, hogy először rendszerezzék, kombinálják őket más

értékesülésekkel, és fontosságuk szerint rangsorolják a nagy általános helyzetkép keretein belül, amelybe a katonai hírszerzés Kutatási Részlegéhez különböző forrásokból befutó, összes többi információval együtt folyamatosan illesztik be. Ha az egyik forrásból kapott anyagot nyers formában egyenesen a döntéshozók kezébe adják, olyan helyzetet teremtenek, hogy az a forrás esetleg roppant pontatlan képet festhet arról, ami valójában Egyiptomban történik. Jariv tárgyalt erről a problémáról Zamirral, és azt javasolta, Zamir továbbra is adja ki a jelentést az eddigi alakjában, de egyedül csak a miniszterelnöknek, aki egyébként is a Moszad vezetőjének közvetlen szolgálati előjárója. Zamir respektálta Jariv véleményét, és a következő jelentést nem adta át sem Dajannak, sem a vezérkari főnöknek. Csakhogy Meir röviddel azután, hogy megkapta, felhívta Dajant, hogy megkérdezze, mit gondol arról, „amit Zivka átküldött”. Pár perccel később Dajan vérgis sértetten hívta fel Zamirt, és követelte, mondja meg, miért nem kapta meg a példányát a jelentésből. Zamir próbálta megmagyarázni, hogy Jariv bölcsőbbnek véli beszüntetni a jelentések küldését, mert attól tart, torzíthatják a honvédelmi miniszter helyzetelemzését. Dajan azonban belefojtotta a szót. A katonai hírszerzés héber mozaikszó elnevezését („Aman”) használva egyszerűen annyit mondott: „Aman, schmaman. Küldje át, most!” És ezzel a Marván nyers hírszerzési anyaga terjesztésének korlátozására tett próbálkozás, minden szakmai értéke dacára, villámgyorsan véget is ért.⁹²

* Az „Aman” az *agaf modiin* (‘hírszerző szárny’), azaz az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálata névből alkotott mozaikszó. (A ford.)

6. SZADAT KÜLÖNLEGES ÜGYEKBEN ELJÁRÓ MEGBÍZOTTJA

Anvar Szadat döntése, amellyel Marvánt nevezte ki személyes összekötő tisztjének egy nagyon különleges, kulcsfontosságú ügykörben – nevezetesen Egyiptom és Líbia, valamint Szaúd-Arábia kapcsolatainak kezelésére –, nagyon jól illett Szadatnak az országa ügyeinek irányításáról kialakult általános felfogásába. Miközben rendelkezésére állt a hatalom gyakorlásának összes hagyományos eszköze, úgymint a hadsereg, a külügyminisztérium és a különböző titkosszolgálatok, Szadat elnök a maga fondorlatos politikai céljainak elérésére ritkán vette igénybe ezt az eszköztárat. Nem volt türelme szószátyár, zavaros politikai felterjesztéseket olvasni, vagy végtelenbe nyúló értekezletekre vesztegetni az idejét, hogy a végén nagy nehezen összehozzon valami senkinek sem igazán megfelelő kompromisszumot az egymással vetélkedő, sokszor ellentétes stratégiát követő minisztériumok között. Legfontosabb döntéseit rendszerint elvonultságban töltött időszakok végén hozta meg. Ilyenkor elzárkózott a tanácsadók és a jelentések elől, nem fogadott senkit, és egyedül próbált választ találni az éppen aktuális kérdésre. Ezért aztán Szadat a kimért lépések és a finoman kiszámított stratégia komótos követése helyett a merész, gyakran kockázatos húzásokat kedvelte. Ezt a módszert alkalmazta, amikor 1971 februárjában felajánlotta a kiegyezést a Szuezi-csatornától végrehajtandó részleges izraeli visszavonulásért cserébe, és amikor három hónappal később inkább őrizetbe vetette politikai ellenfeleit, ahelyett hogy próbált volna megalkudni velük. Így járt el, amikor 1973 októberében egyértelmű fölényt élvező ellenséggel szem-

ben indított háborút, majd akkor is, amikor 1977 novemberében elment Jeruzsálembe, és beszédet intézett a Knesszethez anélkül, hogy előbb egyértelmű megállapodásra jutott volna Izraellel vagy az Egyesült Államokkal, és kívárta volna a még csak küszöbönálló béketárgyalások végkimenetelét. E döntései bármelyike véget vethetett volna politikai pályafutásának, Szadatot azonban nemcsak kiváló politikai intuícióval áldotta meg a Teremtő, de – legalábbis 1981-ig – nem kis adag szerencséével is.

Szadat hajlama, hogy szerette inkább átvágni magát a bürokrácián, semmint hogy együttműködjön vele, elnöki működése nélkülözhetetlen feltételévé tette a rendkívül hűséges alárendelt munkatársak alkalmazását. Ebből a szempontból Asraf Marvánt isten is Szadatnak teremtette. Marván nem tartozott semmiféle hierarchiához, és nem fűzte lojalitás senki máshoz. Szadat hitte, hogy Marván mindig hűséges marad személyesen hozzá, és nemcsak azért, mert ő az államfő, hanem azért is, mert ő az a vezető, aki magas posztra emelte őt. Marván hozta magával a határtalan becsvágyát, okosságát, hálózatműködtetési ügyességét, személyes varázsát és mindenekfölött azt a bűvös kisugárzást, amely a Nasz-szer család tagjait magától értetődően övezte.

Marván szemszögéből nézve érvényesülési vágya, fiatalsága és az a körülmény, hogy nem rendelkezett hatalmi bázissal az egyiptomi vezető rétegen belül, mohó pénzvágyával és a cselszövés szenvedélyes szeretetével együtt voltak azok a tényezők, amelyek szakadatlanul bonyolódó drámává változtatták az életét. Az 1971-es felemelkedése és 1981-es politikai bukása, majd Egyiptomból való távozása között eltelt évtizedben egész sor magas kormányzati tisztséget töltött be. Nagyon sok ellenséget szerzett, botrányokba keveredett, a korrupciónak hol ilyen, hol olyan formájával vádolták meg nyilvánosan – általában eredménytelenül –, belebonyolódott a Szadat család életének legbelsőbb ügyeibe, és jókora vagyont halmozott fel, amelynek értéke, bírálói szerint, 1981-re elérte a 400 millió angol fontot.

* * *

Ami igazán képessé tette Marvánt arra, hogy gyümölcsöző viszonyt alakítson ki egyfelől az egyiptomi elnök, másfelől a szaúdi királyi család tagjai és a líbiai forradalmárok között, az főleg két személyhez, Kamal Adhamhoz és Abdesszalam Dzsalludhoz, fűződő kapcsolata volt.

Kamal Adham 1929-ben született albán apa és török anya gyermekeként mint a szaúdi királyi család egyik oldalának sarja. Adham éppen egyéves volt, amikor családja Szaúd-Arábiába költözött. Leány féltestvére, Iffat, idővel Fejszál trónörökös kedvenc felesége lett. 1961-ben Fejszál, aki addigra már a rezsim erős embere volt, Kamalt jelölte ki tárgyalásra az Arab Olajipari Társaság (Arab Oil Company) nevű japán konzorciummal, amely meg akarta szerezni az olajkitermelés jogát a Szaúd-Arábia és Kuvait közötti semleges zónában. Ellenszolgáltatásként Adham, aki elnyerte Fejszál bizalmát, 2 százalékot kapott minden, a cég által kitermelt kőolaj eladásából. Az akkori szaúdi olajügyi miniszter, Abdullah at-Tariki, helyesen, úgy becsülte, ennek a megbízatásnak dollármilliárdokban mérhető az értéke, és közölte Fejszállal, a maga részéről ellenzi Adham megbízását. Válaszul a herceg elcsapta at-Tariki minisztert. Adham hamarosan milliárdossá vált, és közel-keleti üzleti körökben „Mr. Két Százalék” néven híresült el.

1964-ben Szaúd király halálát és Fejszál trónra lépését követően Adhamot hivatalosan kinevezték az új király tanácsosává. Egyéb szolgálati feladatai mellett Adham szervezte meg a Muhabarat al a'amahot, a királyság központi hírszerző szervezetét, és sok éven át ő is vezette. A király azért döntött a titkosszolgálat létrehozatala mellett, mert Szaúd-Arábiának hatékony eszközre volt szüksége az Arab-félszigetre beszivárgó nasszeristák okozta gondok megoldására. Ezek a gondok súlyosbodtak a jemeni polgárháború miatt, amelyben Egyiptom az egyik, Szaúd-Arábia a másik küzdő felet támogatta. A szervezet további feladatai közé tartozott Szaúd-Arábia hatalmi pozíciójának erősítése világszerte, de különösen az Egyesült Államokban. Ezt főként vesztegetéssel kívánták elérni.

Az ügyek intézésének szaúdi módja szerint a nasszerista propaganda feltartóztatása Szaúd-Arábiában egyebek között megkívánta hasznos kapcsolatok kiépítését is Nasszer belső körének tagjaival. Adhamnak ez

annyit jelentett, hogy feladata baráti szolgálatokkal megnyerni Dzsehan Szadatot, annak az embernek a feleségét, aki akkoriban az egyiptomi Nemzetgyűlés elnöke volt. Bob Woodward újságíró szerint 1970-ben Szadat rendszeres járandóságot húzott a szaúdiaktól, s ebben az állításban hallgatólagos következtetésként benne rejlik, hogy a Dzsehan és Kamal között lebonyolított különböző üzleti ügyek valójában csak ezt a kenőpénzt fedezték. Tekintettel Kamal és a CIA szoros együttműködésére, az amerikaiak nyilvánvalóan tudtak erről a kapcsolatról, hogy aztán némelyik baksis mögött ők álltak-e, az máig tisztázatlan.

Az Adham és Dzsehan Szadat között szőtt szálak Nasszer halála után különös jelentőséggel bírtak. A szaúdi-egyiptomi kapcsolatok sokat javultak a hatnapos háború és Egyiptom jemeni kivonulása után, és a szaúdiak elkezdtek jelentős gazdasági segítséget nyújtani Egyiptomnak a Szezi-csatorna lezárása, a Sínai-félszigeti olajmezők, valamint a turizmus visszaesése miatt kiesett bevételei pótlására. Amint Anvar Szadat átvette a hatalmat, ezek a kapcsolatok még jobban megerősödtek. Fejszál király Kamal Adhamot választotta az új egyiptomi elnökkel kapcsolatot tartó személyes összekötőjének. Adham titokban ellátogatott Kairóba kifejezetten azzal a céllal, hogy kipuhatolja, hogyan vélekedik Szadat a két ország közötti új megállapodásokról. Adham kifejtette a szaúdiak aggodalmait a szovjet befolyás erősödése miatt a térségben, majd hangsúlyozta, hogy a szovjetek egyiptomi jelenléte az a tényező, amely arra kényszeríti az amerikaiakat, hogy sokkal erőteljesebben támogassák Izrael, mint valójában szeretnék. Szadat azt válaszolta, mindaddig szüksége van az egyiptomi területen állomásozó szovjet csapatokra, ameddig fennáll a háború veszélye. Hangsúlyozta azonban, hogy amennyiben az amerikaiak készek nyomást gyakorolni Izraelre a Sínai-félsziget problémájának – akárcsak részleges – egyezményes megoldása érdekében, ő szívesen hazaküldi a szovjeteket. Ezek a szavak eljutottak Washingtonba, ahol Henry „Scoop” Jackson, a Szenátus egyik legelszántabb szovjetellenes héjája kiszivárogtatta őket a sajtónak. A kiszivárogtatás kellemetlen helyzetbe hozta a Kremlt, és nem használt Moszkva és Szadat viszonyának. A Szadat-Adham-dialógus azonban folyt tovább, és az Egyesült Államok és Egyiptom közötti kapcsolattartás fő csatornájává

vált, a közvetlen diplomáciai kapcsolatot ugyanis a hatnapos háború alatt megszakították. Ezen a csatornán Adham közvetítette az üzeneteket a két fél között, beleértve Henry Kissinger nemzetbiztonsági tanácsadó határozott ígérését, hogy ha Egyiptom véget vet stratégiai szövetségének a szovjetekkel, és hazaküldi a tanácsadókat, az Egyesült Államok segíteni fog neki a Sínai-félsziget visszaszerzésében.⁹³

Adham és Szadat szoros kapcsolata az egyiptomi–amerikai viszony sötétebb részterületein is meghozta gyümölcsseit. Mohamed Haszanein Heikal szerint, amikor Szadat hatalomra került, a titkosszolgálatok jelentést tettek neki egy „Dr. Madárka” (*Doktor asfour*) fedőnevű titkos műveletről. A művelet keretében, amelyről Heikal szerint Egyiptomban nem tudott tíznél több ember, és amelyet 1967-ben vagy 1968-ban hajtottak végre, lehallgatókészülékeket helyeztek el a diplomáciai kapcsolatok megszakítása után a kairói spanyol nagykövetségen felállított amerikai érdekképviselő irodáiban. A műveletet maga Nasszer hagyta jóvá, aki rendszeresen kapta is a lehallgatási jelentéseket. Röviddel a hatalom átvétele után Szadat beszélt Adhamnak a lehallgatókészülékekről. Heikalt, aki magától Szadattól értesült a beszélgetésről, és aki befolyással rendelkezett a művelet fölött, valósággal sokkolta, hogy az új elnök beszámol a CIA egy közismert informátorának egy ilyen hihetetlenül kényes hírszerzési műveletről. Akármi is motiválta Szadatot, Heikal villámgyorsan reagált kettejük beszélgetése után: a műveletet leállította, és a berendezéseket kikapcsoltatta.⁹⁴

Asraf Marván és Kamal Adham már az előtt összebarátkozott, hogy Szadat Marvánt választotta a Szaúd-Arábiával kiépülő kapcsolatok ápolására. Közös barátok, többek között Dzsehan Szadat, valamint Abdullah asz-Szabáh sejk és felesége, Szuad, mutatták be őket egymásnak. Akad egy forrás, amely szerint Adham volt az, aki rávette Szadatot, hogy 1971 májusában Marvánt válassza Számi Saraf utódjának. Szadat gyorsan olyan helyzetben találta magát, amelyben kénytelen volt szigorúan korlátozni Marván hatáskörét. Gyakorlatilag azonban azzal, hogy továbbra is meghagyta kapcsolattartónak általában a szaúdiakkal, és különösen Fejszál királlyal, az egyiptomi elnök Marván és Adham kapcsolatát a két állam közötti érintkezés központi csatornájává léptette elő, mert ezzel

a megoldással megkerülte a hagyományos utakat, a diplomátákat és a követéseket. Akármilyen előnyökhöz is juttatta a kapcsolattartásnak ez a módja a két államfőt, Marván és Adham villámgyorsan megtanulta, hogyan fordíthatja a dolgot mellesleg a saját hasznára is.

Szaúd-Arábiában akkoriban olyan politikai és üzleti kultúra uralkodott, amely még nem ismerte az érdekütközés fogalmát. Éppen ellenkezőleg, az, hogy az ember vagyona gyarapítására használja a pozícióját, elfogadott, sőt általános tisztelettel övezett normának számított. És olyan norma volt, amely tökéletesen megfelelt Marván személyiségének. Kamal Adham, aki a rátermettségét már a nevezetes 2 százalékaival, de más, olajeladási, valamint (főként a Boeingsgel kötött) repülőgép- és fegyvervásárlási üzletekkel is bizonyította, tökéletes üzleti partner volt a homályos ügyletekhez, amelyeket Marván bonyolítani kezdett röviddel azután, hogy hatalmi pozícióba került Szadat kormányapparátusában.

Első közös vállalkozásukat az ingatlanpiacon bonyolították le. Marván a felesége, Mona nevére megvásárolt egy 9,3 hektáros földdarabot a Kardassza régióban, a gízai piramisok közelében. Vételárként 150 000 egyiptomi fontot (60 000 USA-dollárt) fizetett ki. Később kihasználta elnöki tanácsadói befolyását, felhajtatta a terület értékét, majd nagy haszonnal eladta. Ezt a pénzt felhasználva néhány hónappal később Marván ismét megvásárolt egy még nagyobb földdarabot, ismét Mona nevére. Ezt is jókora profittal adta tovább. Ebben a buliban Kamal Adham játszott a vevő szerepét.

Amikor Marván vetélytársai értesültek az üzletről, gondoskodtak róla, hogy nagy nyilvánosságot kapjon. Egy Dzsalal ad-Din al-Hamamszi nevű újságíró egész sor korrupciós cselekménnyel vádolta meg Marvánt. Hogyan történhetett meg, tette fel a kérdést Hamamszi, hogy egy köztisztviselői család, mindegy, mennyire magas beosztású a családfő, ilyen nagyságrendű pénzüsszetre tett szert? Hogyan nőtt meg a föld értéke ilyen drámai mértékben ilyen rövid idő alatt? A közvélemény felháborodott, és Szadatnak nem maradt más választása, mint hogy utasítsa a legfőbb államügyészt, indítson nyomozást az első ingatlan adásvételi ügyében. Marván a kérdésekre azt válaszolta, hogy az üzlethez szükséges pénzt azoknak a gépkocsiknak az eladásából szerezte, amelyeket Nasszer

lányaként a felesége kapott ajándékba más arab államok kormányzataitól, és egyébként az is a felesége volt, aki eladta a földet. A magyarázatot elfogadták – részben az egyiptomi népnek a Nasszer család iránti megingathatatlan ragaszkodása miatt –, és az ügyet lezárták. A második ügylet vizsgálatát követelő felszólítások semmiféle eredményt nem hoztak. Évekkel később Marván beismerte, hogy hazudott a pénz forrásáról, de tagadta, hogy pozíciója kihasználásával jutott üzleti előnyhöz. „Egy baráttól vettem kölcsön pénzt, és együtt vásároltuk meg a földet – mesélte akkor Marván. – Szerencsénk volt, és az értéke két év alatt megötszöröződött.”⁹⁵ Egy másik alkalommal, amikor arról kérdezték, hogyan kezdte összegyűjteni a vagyonát, azt állította, egy abu-dzabi ingatlanüzlettel. Az pedig, hogy az beütött, állította Marván, nem az ő valamiféle sajátos tehetségének köszönhető, hanem a vakszerencsének.⁹⁶

Joggal feltételezhetjük, hogy a „barát”, aki az első ingatlan megvételéhez szükséges pénzt kölcsönadta Marvánnak, Kamal Adham volt. Akár azért, mert politikai befolyást akart vásárolni a Szadat-rezsimben, akár őszinte barátságból, Adham minden tőle tehetőt elkövetett, hogy gazdaggá tegye Marvánt – beleértve a birtoktest magas áron való megvásárlását a második ügyletben. Fennáll azonban egy másik lehetőség is, nevezetesen, hogy az első vásárláshoz szükséges pénz nem Adhamtól, hanem a Moszadtól származott. Ha így történt, Adham említése egyszerűen lehetővé tette Marvánnak, hogy a kapott összeget társadalmilag elfogadható módon többszörözze.

Bizalmas kapcsolata Kamal Adhammal nemcsak pénzügyi lehetőségeket kínált Marvánnak, hanem belépési lehetőséget is új társadalmi körökbe. E körök közül az egyik legfontosabb az alexandriai Victoria College-ban, az arab világ legelitebb világi felső oktatási intézményében végzett diplomásoké volt. 1902-es alapítása óta a Victoria sok öregdiákja került vezetői pozícióba az üzleti életben vagy az államapparátusban. Más országok elit iskoláihoz hasonlóan a diákok éveket, sőt évtizedekig tartották a barátságot végzés után. Adham is a Victoria öregdiákja volt, és az egyetemen szerzett baráti körébe beletartozott Huszein jordán király, Huszein miniszterelnöke, Zaid ar-Rifai, továbbá a Kasoggi testvérek, Adnan és Esszam, a szaúdi király személyi orvosának fiai, akikből

globális szerepet játszó milliárdos üzletemberek lettek. Adham bemutatta Marvánt a barátainak, és az ifjú egyiptomi teljes mértékben kihasználta ezeket a kapcsolatokat (különösen Adnan Kasoggival) üzleti célokra, illetve politikai előmenetele támogatására (ahogyan Manszúr Hasszán egyiptomi tájékoztatási miniszter esetében tette, aki az egyik legbefolyásosabb ember volt Szadat Elnöki Hivatalában, s ugyanakkor Dzsehan Szadat jóbarátja is). Más esetekben a victoriás öregdiákok voltak azok, akik ilyen-olyan ügyeik kedvező elnöki elbírálásának elérése érdekében használták fel kapcsolatukat Marvánnal. 1978 szeptemberében például Huszein király Londonban fogadta Marvánt, és arra kérte, adjon át Szadatnak egy titkos üzenetet. Az üzenetben a jordániai uralkodó közölte, hogy az izraeli miniszterelnök, Menahém Begin, és az amerikai elnök, Jimmy Carter mellett ő is részt akar venni a küszöbönálló békekonferencián Camp Davidben. Huszein minden erőfeszítése ellenére – Marván biztatására még telefonon is felhívta Szadatot – az egyiptomi elnök elutasította a király kérését.⁹⁷

* * *

Ott voltak aztán a líbiaiak. A líbiai kérdést különösen bonyolulttá tette az ország ifjú vezérének, az 1969. szeptemberi győztes katonai államcsínyt vezető Moammer Kadhafi ezredesnek az állhatatlansága, messianizmusa és hajlama a meggondolatlan viselkedésre. Kadhafi lelkes nasszeristának vallotta magát, s mint ilyen, a társadalmi és gazdasági haladás útjára akarta terelni országát, de úgy, hogy közben hangsúlyozta a hűséget az iszlámhoz. Harcosan elutasította az imperializmust, és kiállt a pánarab mozgalom eszméi mellett is. Sajátos világnézete részeként ismételt megpróbálta elérni Líbia és Egyiptom egyesülését – amivel állandó fejfájást okozott Szadatnak. Az egyiptomi elnök azonban fontos stratégiai célnak tekintette a jó kapcsolatot Líbiával, az országnak a fő olajtársaságokkal újratárgyalt kőolaj-kitermelési szerződésekből származó új keletű gazdagsága miatt, és azért is, mert Líbia volt a fő közvetítő, amelynek közbeiktatásával az egyiptomi légierő megvásárolhatta az Izrael belső területein fekvő légitámaszpontok támadásához elegendő hatótávolsággal rendelkező vadászbombázókat.

A szaúdiak esetében Marván kapcsolattartó párja egy milliárdos volt, aki országa titkosszolgálatát is vezette, és a király bizalmasai közé tartozott, ám legfőbb líbiai kapcsolata sem volt kevésbé rendkívüli ember: Abdesszalam Dzsallud őrnagy, Kadhafi jobbkeze, s 1972-től Líbia miniszterelnöke. A valamikor az 1940-es évek elején (az évet különböző források 1940-ként, 1941-ként, 1943-ként és 1944-ként is megadják) az aprócska, elszegényedett al-magarba törzsben született Dzsallud Kadhafhoz hasonlóan mélyről jött, társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt. Ő azonban törzse többi, vele egykorú tagjától eltérően beküzdötte magát az egyetemre, sőt már arra gondolt, hogy orvosi pályára lép. Kadhafival először a börtönben találkozott, miután egy 1959-es tüntetésen mind a kettőjüket letartóztatták. Dzsallud ekkor döntött úgy, hogy életpályáját a katonaság felé fordítja, és a tiszti iskolára iratkozott be. Katonáskodással töltött évei alatt Dzsallud falta az akkoriban divatos forradalmi irodalmat, amely döntő többségében az egyiptomi és a kubai forradalom tapasztalatain alapult. Ehhez társult, hogy ellentétben Kadhafival, aki valamiféle őseredeti, szigorú erkölcsi felfogású törzsi ethosz szellemében nevelkedett, Dzsallud a törzsi világ sokkal nyitottabb változatát tapasztalta meg gyerekkorában. Viszonylagos nyitottságának és a forradalmi arab nacionalizmus iránti vonzalmának ez a sajátos keveréke némileg ellentmondott Kadhafi önsanyargató fundamentalizmusának, s ugyanakkor vezérénel sokkal inkább hajlamossá tette Dzsalludot a „jó élet” élvezésére.⁹⁸

Dzsallud egyből szemet szúrt még azon rikítóan színes egyéniségek tarka gyülekezetén belül is, akik Kadhafi alatt a fiatal líbiai vezetésben nyüzsgtek. Egyik legemlékezetesebb tulajdonságaként hajlamos volt külön módon, kifejezett tiszteletlenséget mutatni külföldi hatalmak képviselői iránt. Azon a reggelen például, amikor a királyt megfosztották hatalmától, az Egyesült Államok, a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és Franciaország nagykövetsége megbízottakat küldött, tájékoztatást kérni az előző éjszaka eseményeiről, és megtudni, amit lehet, az új rezsimről. Ezeknek a diplomatáknak líbiai utasításra a követségük előtt kellett várakozniuk, amíg egy katonai dzsip körbejárt, és összeszedte őket. A végén mind a négyen ott zsúfolódtak a hátsó ülésen. A vezető

mellett gyakorló-egyenruhába öltözött alak ült, aki „Mohammed őrmesterként” mutatkozott be. A rádió és televízió székházába vitték őket, ahol Mohammed őrmester, más parancsnokokkal együtt, tájékoztatta őket a helyzetről. Az „őrmester” természetesen nem más volt, mint maga Dzsallud, aki a Tripoli összes fontos kormányépületét megszálló csapatoknak volt a parancsnoka az előző éjszakán.

Abdesszalam Dzsallud fő szerepet játszott azokon a tárgyalásokon is, amelyek az új rezsim és külföldi olajtársaságok képviselői között kezdődtek a százalékról, amely az új kormányzatot minden exportált tétel után megilleti. Ez a részesedés akkor már majdnem tíz éve nem változott, ezért Dzsallud drámai mértékű emelést követelt. A tárgyalások során Dzsallud időnként késő éjjel rendelte magához a társaságok képviselőit, írásban a kezükbe nyomta követeléseit vagy javaslatait, majd visszaküldte őket a szállodájukba. Kicsivel később felhívta őket a szállodában, és azonnali választ követelt. Időnként a vállalatok azonnali államosításával is megfenyegette őket, amennyiben nem elégitik ki az igényeit. Egyszer Dzsallud gépkarabélyt lóbálva sétált be a tanácsterembe, és panaszos hangon azt fejtegette, a nyugati hatalmaknak kötelességük volna fegyvert eladni Líbiának. Végül a nagy olajtársaságok beleegyeztek Líbia követeléseinek teljesítésébe.⁹⁹

Becsületére legyen mondva, Dzsallud sohasem tett különbséget egyfelől a globális hatalmak – amelyeket mélyen megvetett azért, amit ő a hazája kifosztásának tekintett –, másfelől azok között, akik állítólag Líbia legközelebbi barátai és szövetségesei voltak. 1973 márciusában Egyiptomba utazott a két állam katonai együttműködéséről tárgyalni. Tárgyalópartnerei között ott volt az egyiptomi hadügyminiszter, Ahmed Iszmáil Ali tábornok, és persze Asraf Marván is. Tárgyalás közben vita robbant ki az ifjú líbiai és az egyiptomi miniszter, egy ötvenes évei vége felé járó hivatásos katona között egy bizonyos föld-föld rakéta hatótávolságáról. Iszmáil azt állította, negyven kilométer, Dzsallud viszont azt, hogy csak négy! A vita megoldására elővették a mértékadó kézikönyvet, és kikeresették benne a kérdéses rakéta adatait. Dzsalludnak volt igaza. Képtelen volt türtőztetni magát, és odavágta Iszmáilnak, egy olyan apró dolog, mint egy tizedesvesző néha hatalmas jelentőségre tehet szert, és

jobb lenne, ha a tisztek szakszerűbben jelentenék az apró részleteket, mert akkor a politikai vezetők is jobb döntéseket hozhatnának. A minisztert bosszantotta az ebben az okfejtésben rejlő burkolt vád, különösen olyasvalakinek a szájából, aki alig négy éve még csak egyszerű csapattiszt volt. „Három háborúban harcoltam – vágott vissza Iszmáil –, amikor maga még csak kisfiú volt!” Dzsallud kapásból rávágta, azok a háborúk mind vereséggel végződtek, és a vereségek oka abban rejlik, hogy a katonatisztek hamis adatokat jelentettek államuk vezetőinek. Ezután peckes léptekkel kimasírozott a teremből – és zátonyra futtatta a tárgyalásokat.

Marván utánarohant, mert azt remélte, sikerül lecsillapítania, Dzsallud azonban berontott Szadat irodájába, és azt követelte, tartsák tiszteltben a becsületét. Javában magyarázta az álláspontját Szadatnak, amikor a hadügyminiszter is beviharzott, Dzsalludra mutatott, és felordított: „Ez a tanulatlan fiú megalázott a tisztjeim előtt!” Amikor Dzsallud válaszolni próbált, Iszmáil megfenyegette: „Ha ez a kölyök nem fogja be a pofáját, csizmás lábbal fogom seggbe rúgni!” Ezzel a hadügyminiszter kísértált az irodából, és jól bevágta maga mögött az ajtót. Hazament a házába, és három napig nem volt hajlandó felvenni a munkát. A nem kevésbé feldühödött Dzsallud hazatért Líbiába, s ezzel sikerült megszakítania a tárgyalásokat. Marván, akinek minden diplomáciai fortélyára szüksége volt, hogy visszahozza a tárgyalásokat a sírból, követte Dzsalludot Tripoliba, és Kadhafinak Szadathoz intézett válaszával tért vissza. A líbiaiak Iszmáil leváltását követelték. Szadat erről hallani sem akart, mert hiszen javában folytak az Izrael elleni háború előkészületei. A végén Iszmáil megmaradt hivatalában, de Egyiptom elfogadta Dzsallud követelését, hogy építsenek ki az addig használttól eltérő diplomáciai csatornát, amelynek segítségével a hadügyminisztert megkerülve tárgyalhatnak. Dzsalludot azonban még ez sem elégítette ki. Utasította líbiai ügyvédjét, indítson pert Iszmáil ellen, és a vádat még a jom kippuri háború után sem vonta vissza. Iszmáil soha többé nem tette be a lábát Líbiába, és 1974 végén meghalt.¹⁰⁰

Kamal Adhammal ellentétben, aki sokkal idősebb volt Marvánnál, Dzsallud nagyjából egyidős volt vele. Ez a tény, Marván lenyűgöző csa-

ládi kapcsolataival, és azzal a képességével együtt, hogy személyes varázsával a csillagokat is le tudta hozni az égről, gyorsan átlendítette kettőjük kapcsolatát a hivatalosból baráti jellegűvé. Dzsallud gyakran távozott lopva Tripoliból, amely Kadhafi uralma alatt az iszlám aszketizmus védőbástyájává alakult át, és indult a világ valamelyik olyan zugába, ahol a jó élet várt rá. Ez gyakran jelentette Kairót, ahol ő és más líbiai tisztek éjszakákat ittak végig, és Marván vezérletével kiélvezték a város éjszakai életét. Dzsallud és Marván néha Rómában vagy Londonban találkozott. E közös londoni meneküléseik egyikén Marván ténylegesen felhívta Moszad-tartótisztjét azzal, hogy az izraeliek azonnal szerezzenek prostituáltakat – így, többes számban – magas rangú líbiai barátjának. Dubi nem sok tapasztalattal dicsekedhetett a londoni éjszakai életnek ebben az üzletágában, ezért a Moszad londoni kirendeltségén dolgozó barátaihoz fordult segítségért. Ők találtak is egy jó nevű hoszteszszolgálatot Dzsallud igényeinek kielégítésére. Így aztán Dzsallud az izraeli adófizetők számlájára bujálkodhatott.

Marván ellenfelei természetesen megtették mindent, amit csak tudtak, hogy a nyilvánosság elé tárják ezeket a kalandokat. Egyszer Kairó egyik drágább lakónegyedében, egy magánlakáson rendezett partin valaki bezárta Marvánt, Dzsalludot és líbiai forradalmár cimboráikat a lakásba. Amikor kiáltozni kezdtek, hogy engedje már ki őket valaki, a tréfacsinálók felhívták a rendőrséget, és panaszt tettek a zajongás miatt, ezért hamarosan rendőrök szálltak ki a helyszínre. Szadat jelentést kapott az incidensről, de úgy döntött, nem intézkedik, s hagyta elaludni az ügyet. Még ha ártott is az ilyesmi Marván jó hírének Kairóban, Egyiptom nem nélkülözhetette a szolgálatait.

Marván és Dzsallud barátsága vált azzá a tengellyé, amely körül Egyiptom és Líbia kapcsolatai forogtak, és meghozta gyümölcsét az akkori leglényegesebb közös kezdeményezés, a Mirage vadászbombázók vásárlása ügyében.¹⁰¹ Az üzletnek, amely 110 Mirage 5-ös beszerzését irányozta elő, több mint 200 millió akkori dollárra becsülték az értékét. Hogy tető alá hozza, Marván gyakran utazott, nemcsak Tripoliba, hanem Franciaországba is, bár hivatalosan, a nyilvánosság előtt, mindent a líbiaiaknak kellett volna intézniük. Maga Szadat többször kijelentette, hogy Asraf

Marván személyesen hárított el számos olyan akadályt, amelyet a francia államapparátus, valamint a gyártó Marcel Dassault cég gördített az üzlet útjába a háború 1973. októberi kitörését megelőző emberpróbáló napokban.¹⁰² Szokás szerint Marván eredményei nem korlátozódtak a hazája szolgálatában elért sikerekre, egyes egyiptomi források beszámolója szerint csinos összegű kenőpénzt is zsebre tett.¹⁰³ Az *Al-Shaab* című lap szerint 10 millió dollárba rúgott a részesedése.¹⁰⁴ Akár söpört be kenőpénzt Marván, akár nem, az bizonyos, hogy az izraeliek gyorsan értesültek mindenről, amit a Mirage-üzletről érdemes volt tudni.

* * *

Marvánnak különös tehetsége volt a szeszélyes és kiszámíthatatlan líbiai vezér kordában tartására, és stabil kapcsolatot teremtett a szaúdiakkal is, és ez elmozdíthatatlan bútor darabbá tette őt Szadat környezetében. Korábban nagy gonddal ápolta kapcsolatát Szadat legbizalmasabb körének néhány másik tagjával, mindenekelőtt a feleségével, Dzsehannal, Marván arra használta, hogy még jobban bebiztosítsa Szadat politikai támogatását. Asraf Marván megértette, hogy a kétes üzleti vállalkozások iránti vonzalma és az a hajlama, hogy ádáz ellenségeket szerezzen hazájában, csak még inkább nélkülözhetetlenné teszi számára az elnök támogatását.

Szadat hivatalában az első perctől sokakat irritált Marván üstököszerű felemelkedése. Kiállása Szadat mellett az 1971. májusi „javító forradalom” idején, majd utána Nasszer legközelebbi barátai közül sokaknak a bebörtönzése árulóvá tette Marvánt sok magas pozíciójú egyiptomi szemében – és ezek közé az egyiptomi előkelőségek közé tartozott a korábbi elnök özvegye, Tahia, Hoda lánya és annak férje, valamint Nasszer fiai is. Marván gyakran fordította a maga hasznára a család ellenséges viselkedését. Panaszkodott Szadatnak, milyen súlyos árat fizet ő és Mona az elnök támogatásáért, s ezzel két legyet ütött egy csapásra: erősítette pozícióját, és fedezte korrupciós üzletemeit.¹⁰⁵

Az ellenséges érzület másik forrását azonban a féltékenység képezte mindarra, amit Marván képviselt: jóvágású, nagy dumájú, felkapaszkodott senkiházi, aki bármiféle korábbi tapasztalat vagy látható teljesítmény

nélkül került be az egyiptomi társadalom legfelső körébe. Bizalmas viszonya az elnökkel, aki rendületlenül támogatta, és az elnök feleségével, aki sokkal erőteljesebben beleártotta magát az államügyekbe, mint az előző elnök hitvese, csak fokozta a Marván iránti közutálatot, s újabb, helytelen magatartásáról szóló pletykáknak adott táptalajt. Maga Marván egyszer így magyarázta a vele szemben kialakult általános ellenszenvet: „Az egyiptomiak 70 százaléka gyűlölt. 10 százaléku esetében ennek a Gamal Abden-Nasszerhoz fűződő kapcsolatam, 60 százalékuknál a korom volt az oka. Az érvényes törvény szerint senki sem volt kinevezhető miniszterré, aki nem töltötte még be 35. életévét – én pedig felügyeleti jogkört kaptam az összes miniszter fölött, amikor még csak a húszas éveimben jártam. Ez elképzelhetetlen volt.”¹⁰⁶ Még ha túl is hangsúlyozta saját jelentőségét, és jórészt el is kente saját felelősségét az ellenszenv kialakulásában, sok igazság rejlik a szavaiban.

Végül soron azonban Marván viselkedése volt az a tényező, amelyik minden másnál nagyobb mértékben váltotta ki a személyét érő állandó támadásokat. Marván ugyanis valóban korrupciós volt. Ennek egyik jellemző példája az 1971-es ügy, amikor Mercedes gépkocsikat vásároltak az Elnöki Hivatalnak. Amikor Egyiptom Általános Titkosszolgálatának (Muhabarat) vizsgálótisztjei részletekbe menően ellenőrizték a szerződést, valamint az importőről begyűjtött üzleti dokumentációt, egy csekkfüzetben olyan ellenőrző szelvényeket találtak, amelyek szerint összesen 1 millió dollár értékben állítottak ki csekket Asraf Marván nevére. A titkosszolgálat főnöke, Ahmed Iszmáil Ali tábornok, Szadat elé tárta a felfedezett tényeket, az elnök azonban az ügy lezárására adott utasítást. A vesztegetési ügy felderítésében részt vett titkosszolgálati tiszték felrobbantak tehetetlen dühükben, és egyikük kiadta a részleteket egy újságíróknak, aki Szadathoz folyamodott, és rábeszélte az ügy újbóli megnyitására. Szadat végül beleegyezett, és Marvánt, sőt az apját is kihallgatták. Marván próbálta az Elnöki Hivatal egy másik alkalmazottjának a nyakába varrni a felelősséget, de eredménytelenül. Mivel azonban a nyomozóknak nem sikerült Marvánt terhelő egyértelmű bizonyítékokkal kirukkolniuk, végül nem tettek ellene jogi lépéseket.¹⁰⁷

Az a körülmény, hogy Asraf Marvánt és az apját is kihallgatták, senkit sem lepett meg különösebben. Hosszú hivatásos tiszti pályafutás után az idősebb Marván átlépett az üzleti világba, és az 1970-es években a „Mr. Ötven Százalék” gúnynéven tett szert kétes hírnévre a megbízóinak felszámolt magas „jutalék” miatt. Dzsalal ad-Din al-Hamamszi – ugyanaz az újságíró, aki Marvánnak Kamal Adhammal bonyolított ingatlanüzleteit leleplezte – nyomozott Marván apja után is. Az egyiptomi kereskedelmi miniszter, Zakaria Taufik, megerősítette, hogy Abu al-Vafa Marvánnal szemben fennáll a kenőpénz elfogadásának gyanúja, majd hozzátette, állandó nyomás alatt tartják, hogy menjen már végre nyugdíjba. További kérdezősködésre kiderült, hogy Marván és az apja is súlyos gyanú alatt áll, számos különböző forrás állította egybehangzóan, hogy Marván volt az, aki pozíciójával minden lehetséges módon visszaélve kikényszerítette az apjának kifizetett baksisokat. A legfelső szintről kapott utasításra ebben az esetben is ejtették az ellene felhozott vádak, hiába gyűlt már össze jelentős tömegű bizonyító anyag.¹⁰⁸

Marván botrányai nem korlátozódtak a pénzügyeire. Egy jó nagy skandalum az Ahmed al-Maszirivel, a Köztársasági Gárda egyik, az Elnöki Hivatalban is szolgáló tisztjével kialakult rivalizálása miatt robbant ki. A részletek ebben az ügyben is csak nagy vonalakban ismertek, és sok érdekelt fél adott elő ellentmondásos változatokat a történetekről. Úgy tűnik azonban, hogy abban valamennyien egyetértenek, hogy al-Masziri, egy tehetséges és ígéretes, nagyratörő és felvilágosult gondolkodású ifjú vált Marván legnagyobb vetélytársává az Elnöki Hivatalban, és Marván már attól tartott, al-Masziri az ő helyére tör. Minél inkább elnyerte al-Masziri Szadat bizalmát, annál nagyobbra nőtt a hatalma. Akárcsak Marván, al-Masziri is tudta, hogyan érdemes forgolódnia az elnök családja körül – különösen igaz ez Szadat idősebb lányára, a húszas éveinek elején járó Lubnára. Vagy valódi érzelmektől, vagy hidegen számító törtéteztől hajtva, al-Masziri megkérte Lubnát, legyen a felesége. Marván, aki aztán igazán tisztában volt az elnöki családba való bekerülés potenciális következményeivel, az ő pozíciója ellen intézett nyílt fenyegetést látott a leánykérésben, és mániájává vált a házasság megfűrése. Szadat bizánci vezetési stílusa miatt Marván akár el is érhetette a célját.

Az elkövetkező időben Marván két, mérhetetlenül nagy hatalmú emberrel szövetkezett: Dzsehan Szadattal – akit enyhén szólva nem lelkesített a kilátás, hogy a lánya egy köztisztviselő felesége lesz, még akkor sem, ha az illető olyan ígéretes jövő előtt állhat, mint al-Masziri – és Fauzi Abdel-Háfezzel, Szadat magántitkárával, barátjával és bizalmasával. A történet egyik változata szerint Dzsehan ténylegesen meghívta Marvánt, vegyen részt e kis összeesküvésben. Nyilvánvalóan mindketten olyan messze akarták tudni al-Maszirit Lubnától, amilyen messze csak lehetséges. Dzsehan levelet küldött a férfinak, amelyben közölte, leánya nem szereti, és kéri, hagyjon fel az udvarlással. Attól tartva, hogy ez nem lesz elég, Dzsehan, Marván és Háfez mindent megtett, hogy rávegye Szadatot, helyeztesse az Elnöki Hivatalból máshová al-Maszirit, mert így remélték csökkenteni a két fiatal találkozási lehetőségeit. Szadat beleegyezett, hogy a fiatalembert diplomáciai feladattal elküldjék Jemenbe. Al-Masziri teljesítette feladatát, ami eleve nem tartott hosszú ideig, és hazatéréseivel ismét fennállt a veszélye annak, hogy feleségül veszi Lubnát, de kiújult a frigy megakadályozása érdekében Szadatra gyakorolt nyomás is. Próbálták eltántorítani al-Maszirit azzal is, hogy látogatók végtelen sora kereste fel, és világosította fel csupa jóindulatból, hogy semmi esélye elnyerni Lubna kezét. Mások Szadat al-Masziriről kialakult kedvező véleményének lerontásán munkálkodtak. A titkosszolgálat például rendszeresen szállította a jelentéseket a fiatalember nem éppen példaadó magatartásáról. Lassú víz partot mos, ezeknek a jelentéseknek is megvolt a hatásuk.

Szadat végül döntött. Úgy látta, nincsen más választása, mint áthelyezni a lányába habarodott fickót a külügyminisztériumba, ahol diplomáciai pályára lépett. A romantikus szerelmi viszony véget ért. Nem sokkal később Lubna feleségül ment valaki máshoz – egy előkelő egyiptomi családból származó gazdag üzletemberhez –, anyja legnagyobb meglepődésére.¹⁰⁹

Marván győzelméhez azonban egy kevésbé örömteli epilógus is kapcsolódott. Az 1970-es évek közepén, miután már hegyekben álltak a Marván elleni panaszok Szadat íróasztalán, az elnök végül úgy határozott, vizsgálatot indíttat bizalmasa ellen. A vizsgálat vezetésével

nem mást bízott meg, mint Ahmed al-Maszirit. Al-Masziri elment Londonba, és megkezdte a titkos vizsgálatot. Nasszer veje által elkövetett pénzügyi szabálytalanságokra utaló írásos bizonyító anyagot tárt fel. Al-Masziri egyebek mellett olyan iratokat vitt haza Egyiptomba, amelyek bizonyították, hogy 1972-ben Marván részvényenként 2 fontos áron kétmillió részvényt vásárolt egy nagy londoni vállalatban. Ezúttal Marván már sehogyan sem tudta megmagyarázni, honnan szerezte a négymillió fontot, és amikor Szadat meglátta a bizonyítékokat, többé nem tehetett úgy, mintha semmiről sem tudna. Al-Masziri vizsgálata indította el a folyamatot, amelynek végeredményeként Marvánt száműzik majd Szadat bizalmasainak köréből, végül pedig Egyiptomból is távozni fog.¹¹⁰

* * *

Mindez azonban még a távoli jövő. Az 1970-es évek elején Marván nagy buzgalommal épített három különböző karriert, és mind a háromban rendkívül sikeresen teljesített. Hivatalos, a közvélemény által ismert pályáján Egyiptom elnökének bizalmasa és különleges ügyekben eljáró megbízottja volt, különös tekintettel a Szaúd-Arábiával és Líbiával fenn tartott kapcsolatokra. Nemzetközi megbízások tucatjait teljesítette, arab vezetőket fogadott Kairóban, és arab fővárosokba repült átadni elnöke üzeneteit. 1973 júniusában és júliusában az arab sajtó beszámolókat közölt Marván hivatalos látogatásáról Rijádban, ahol Fejszál király is fogadta. A következő hónapban a kuvaiti emírnél, Szabáh asz-Szalim asz-Szabáh sejknel tett látogatásáról számoltak be, mikor is Marván bizalmas üzenetet vitt a sejknek Szadatától. Más találkozóit titokban tartották. Az események után ezek közül az 1973. augusztusi, szaúd-arábiai útja vált a legismertebbé, amikor Szadatot kísérte el a Fejszál királlyal tartott titkos találkozóra, amelyen az egyiptomi elnök tájékoztatta a szaúdi királyt arról a szándékáról, hogy a közeljövőben háborút indít.¹¹¹ Marván részt vett azokban az erőfeszítésekben is, amelyekkel Egyiptom közvetlenül a háború előtt további fegyverzetet próbált beszerezni a többi arab államtól. Nemcsak arról kellett gondoskodnia, hogy a Mirage-ok Líbián át mindenképpen megérkezzenek, hanem meg kellett próbálnia

beszerezni további harminckét Mirage vadászbombázót Szaúd-Arábia közvetítésével, valamint brit gyártású Sea King helikoptereket is. Ezt az ügyletet, amely végül megghiúsult, Marván és Fejszál tárgyalta le, anélkül hogy bárki konzultált volna Egyiptom hadügyminiszterével, hadseregének vezérkari főnökével vagy légierije parancsnokával.¹¹²

Második pályafutása keretében Marván a kiépített kapcsolatrendszerét saját vagyona megteremtésére használta. Még ha a korrupcióságáról kavargó híresztelések túloztak is, kétségtelenül túl gyorsan gazdagodott meg. Négymillió fontos – a Moszadtól valaha is kapott összeget messze meghaladó értékű – részvényvásárlását a londoni tőzsdén 1972-ben hajtotta végre.

Nyilvánvaló, hogy ingatlanüzleteinek vagy más, homályos manővereinek köszönhetően, azt követően, hogy Kairóba behúzott farokkal tért haza – mert adósságai kifizetésére pénzt fogadott el az asz-Szabáh házaspártól –, Asraf Marván három éven belül eléggé megtollasodott ahhoz, hogy a felső tízezer fényűző életét élje Londonban, vagy bárhol máshol, egyetlen árva penny kölcsönkérése nélkül. A meggazdagodásról dédelgetett álma valóra vált.

Harmadik pályáját kémként futotta be. A fő kérdés itt az, milyen indítékok mozgatták őt. A két legfontosabb ok, ami miatt 1970-ben Izraelhez fordult – a szorongató pénzhiány és Nasszer iránti sértett neheztelése – nem állt már fenn. Immár gazdag és híres ember volt, nagy hatalommal, és magas társadalmi-politikai státussal. Akkor pedig miért adta el továbbra is hazája államtitkait?

Amennyire tudjuk, a Moszad sohasem próbálta kényszeríteni. A háború előtt Marván sohasem kérte, hogy ne kelljen már segítenie az izraelieknek. Az ok részben valószínűleg a tehetetlenségi nyomaték volt, a Moszadnak végzett munkája ebben az időszakban valószínűleg kevésbé veszélyesnek tűnt, ugyanakkor jövedelmezőbbnek, mint korábban várta. Úgy látszik ez a tevékenység kielégítette mélyen gyökerező kockázatvállalási és stimulációigényét – a benne rejtőző hazardjátékost –, amelynek köszönhetően nemcsak a veszéllyel járó erőteljes borzongást érezhette, de a történelem személyes alakításával járó hatalmat is, valamint

azt az érzetet, hogy környezete minden tagjától eltérően ő az erősebb és okosabb fél oldalán áll az arab–izraeli konfliktusban.

Ez jól egybevágna azokkal a más természetű híresztelésekkel, hogy ebben az időszakban Marván más hírszerző szervezeteknek, köztük a CIA-nak, az MI6-nak és az olasz titkosszolgálatnak, is dolgozni kezdett. Ha ilyen kapcsolatok egyáltalán léteztek a jom kippuri háború előtt, akkor takaréklángon pislákolnak. Az tény, hogy ezeknek az államoknak a hírszerzési információra alapozott ismeretei Egyiptomról a kérdéses időszakban sokkal szegényesebbek voltak, mint Izraelé, a Marván által szállított információknak köszönhetően. A CIA például a legkiválóbb forrásaiktól – olyan kényes forrásoktól is, mint Huszein jordán király – kapott legrészletesebb információkat is átnyújtotta Izraelnek. Ha Marván bármi igazán lényegeset adott volna át a CIA-nak a háború előtt, azt az amerikaiak bizonyosan továbbították volna Izraelnek. De nem továbbítottak semmit, valószínűleg azért, mert nem rendelkeztek ilyen-mivel. Howard Blum, aki Marván és a CIA kapcsolatát az Ügynökségnél fellelhető források alapján vizsgálta, arra a következtetésre jutott, hogy Marván ugyan valóban dolgozott az amerikaiaknak, de sokkal később, főként az 1980-as években.¹¹³ Ugyanez lehet igaz a britekre és az olaszokra is. Egy neve elhallgatását kérő olasz forrás határozottan állította, hogy Marván leadta nekik „a figyelmeztetést a háborúra néhány órával az előtt, hogy találkozott a Moszad tisztviselőivel Londonban”.¹¹⁴ Ez azonban valószínűtlennek tűnik, mert – mint látni fogjuk – Marván roppant elfoglalt volt aznap Londonban.

Így tehát a híresztelések ellenére vajmi kevés okunk van azt feltételezni, hogy Marván a háború előtt Izraelen kívül bármely más idegen hatalom hírszerző szolgálatának dolgozott volna. De azt is nehéz elfogadni, hogy sikerült teljesen titokban tartania árulását. A brit hírszerzés például valószínűleg tudott róla, hiszen tisztában volt vele, hogy Dubi a Moszad embere – ami egy mesterségéhez értő hírszerző szervezetnek már bizonyosan elég a helyes következtetés levonásához. És valóban, az MI5 egyik tisztje akkoriban találkozott a Moszad egy tisztviselőjével, felvetette Marván nevét, majd hozzátette: „De persze ti őt jól ismeritek.”

Mindazonáltal nem lévén bizonyíték arra, hogy Marván valóban kémkedett bárki másnak is, azt kell feltételeznünk, hogy nem kémkedett, és még ha meg is tette, bizonyosan az izraeli hírszerzést látta a legfontosabb ügyfelének, amelynek a legkiválóbb minőségű titkos információkat szállította. A következő hónapokban, egészen a háború kitöréséig, hozzájárulása Izrael védelmének erősítéséhez újra és újra nélkülözhetetlennek bizonyult.

7.

EGYIPTOM FELKÉSZÜL A HÁBORÚRA

1972 júliusában, miután többszöri próbálkozással sem sikerült „az elretentés fegyvereit” megszerezni a szovjetektől, Szadat váratlanul bejelentette, hogy a szovjet hadsereg 1970 eleje óta Egyiptomban állomásozó alakulatai hazatérnek. A szovjetek annak idején azért küldték oda őket, korszerű légvédelmi rakétakomplexumokkal és több századnyi szovjet vadász- és egyéb repülőgéppel, hogy segítsenek Egyiptomnak semlegetíteni Izrael légi fölényét, de jelenlétükkel aláásták Egyiptom önállóságát a biztonságára vonatkozó legfontosabb döntések meghozatalában. Mindaddig ugyanis, amíg szovjet alakulatok védtek Egyiptom légterét, a Kreml vétőjoggal bírt Egyiptom minden, a háború kérdésében hozott döntése felett – és ennek Szadat fájó bizonyossággal tudatában is volt. Ezért aztán, ahogyan elenyészett a Sínai-félsziget diplomáciai eszközökkel való visszaszerzésének lehetősége, egyre fájdalmasabban szorongatták a döntéshozókat az Egyiptom háborús kezdeményezési lehetőségeit korlátozó béklyók.

Az ember, aki valószínűleg a legnagyobb hasznot húzta Szadat szorongatott helyzetéből, az Henry Kissinger volt. Egyiptommal folytatott közvetett üzenetváltásaiban – ezek lebonyolítására leginkább a Kamal Adham által felügyelt szaúdi csatornákat használta – Kissinger egyértelműen leszögezte, hogy az Egyesült Államok véleménye szerint a háború kezdeményezése nem tartozik Egyiptom reális lehetőségei közé, és mindaddig, amíg a szovjetek ott vannak Egyiptom területén, a Fehér Ház nem hajlandó nyomást gyakorolni Izraelre. Ami Kissingert illeti,

az egyetlen háború, amely neki számított, a hidegháború volt, és a Sínai-félszigetet csaliként lóbálta az egyiptomiak orra előtt, hogy átálljanak Amerika oldalára.

És tényleg, a háború nem tartozott Egyiptom valóban választható lehetőségei közé. A Scud rakéták nélkül, amelyek szállítását a szovjetek megtagadták, és a nagy hatótávolságú vadászbombázók nélkül, amelyekkel a szovjetek nem rendelkeztek, Egyiptom teljesen védtelen volt az izraeli légierő támadásaival szemben, a csatamezőn is és a hátsószágban is. És bár a szovjet légvédelmi hadosztály minden bizonnyal javított a helyzeten, azt nem tette lehetővé, hogy Egyiptom önállóan offenzívát indítson, mert a szovjet vezetők nagy valószínűséggel bármilyen lépést készek voltak megvétózni, amellyel azt kockáztatták volna, hogy csapataik közvetlen harcérintkezésbe kerülnek az Izraeli Védelmi Erőkkel. Szadat tehát elküldte csomagolni a szovjet katonákat – de a rakétaütegeket és a repülőgépeket természetesen megtartotta Egyiptomnak. A szovjet–egyiptomi kapcsolatokban beállt válság dacára a Kreml, amely ettől kezdve kevésbé kényszerült részt venni Egyiptom védelmében, viszont aggasztotta Egyiptom és az Egyesült Államok újbóli közeledése, enyhített fegyverelladási politikája szigorán. 1972 utolsó hónapjaitól kezdve özönlenni kezdtek Egyiptomba az új fegyverrendszerek, olyanok, mint a T-62 harckocsi, az SA-6 légvédelmi rakétaütegek, valamint a korszerű vízi átkelési eszközök.

Szadat kártyái kiterítésére kényszerítette Kissingert – és kiderült, hogy az amerikaiak képtelenek teljesíteni az alku rájuk eső részét. A következő hónapokban semmi új nem érkezett az amerikaiak oldaláról, és Szadat rádöbbsent, hogy a Fehér Háznak nem áll szándékában visszajuttatni Egyiptomnak a Sínai-félszigetet cserébe a békekötésért Izraellel. Az egyiptomi elnök zsákutcába jutott.

1972. október 24-én Szadat rendkívüli ülésre hívta össze a Fegyveres Erők Legfelső Tanácsát gízai rezidenciájára. Tájékoztatta a haderőnemi vezérkari főnököket, hogy tekintettel azoknak az erőfeszítéseknek hiábavalóságára, amelyeket az amerikaiak meggyőzésére tettek a diplomáciai megoldás előmozdítása érdekében, az egyiptomi elnök úgy határozott, háborút indít „az éppen rendelkezésünkre álló eszközökkel”. Az

ebben rejlő következtetések egyértelműek voltak. Ha egészen addig az egyiptomi hadviselési paradigma (és annak kiterjesztéseként az izraeli hírszerzés „kontzeptziája” is) abból az alapfeltételezésből indult ki, hogy Egyiptom nem indíthat háborút, amennyiben nem jut „elrettentő fegyverekhez”, akkor ez az akadály ezennel megszűnt. Egyiptom meg fogja keresni a módját, hogy ezek nélkül az eszközök nélkül is hadba szálljon. Szadat hangsúlyozta, mennyire döntő fontosságúvá válik ettől a pillanattól az időtényező, és kiadta a parancsot katonai vezetőinek, hogy a nagyon közeli jövőben, 1973 elején indítandó támadásra készüljenek fel – vagyis két hónapot adott nekik a felkészülésre.

A találkozó résztvevői közül sokan adtak hangot erőteljes tiltakozásuknak. Egyesek a hátszág sebezhetőségét emlegették fel az izraeli bombatámadásokkal szemben. Mások, különösen a Szuezi-csatornán végrehajtandó átkeléssel megbízott seregtestek parancsnokai, a hadművelet gyakorlati nehézségeiről panaszkodtak, mondván, nagyon nehéz lesz egyszerre visszaverni a minőségi fölényt élvező izraeli páncélosok rohamait, s közben leküzdeni az irdatlan sáncokat, amelyeket Izrael az egyiptomi átkelések megakadályozására a sivatag homokjából emelt a csatorna partján. A szárazföldi haderőnem vezérkari főnöke, Szaad as-Sazli, és hadműveleti osztályvezetője, Mohamed Abdel-Gani el-Gamaszi, nyomatékosan kérték az elnököt, folymodjon a többi arab államhoz, és kérjen segítséget a háborús felkészüléshez. A hadügyminiszter, Mohammed Ahmed Szadek tábornok pedig kijelentette, a háború céljának a teljes Sínai-félsziget visszafoglalását kell kitűzni, ám az egyiptomi fegyveres erők nagyon messze állnak attól, hogy ezt képesek legyenek megvalósítani.

Szadat megingathatatlan volt. Megismételte, nem lát más lehetőséget a háborún kívül, a támadást a legközelebbi hónapokban kell megindítani, a hadjárat célja pedig nem a teljes Sínai-félsziget elfoglalása lesz, hanem inkább a *status quo* szétzúzása, és olyan diplomáciai erőfeszítések kiváltása, amelynek végeredményeként Egyiptom visszanyeri minden területét. Két nappal később olyan félreérthetetlen jelét adta szándéka eltörlésének, amelyet csak adhatott: elcsapta a hadügyminisztert,

a helyettesét, valamint a haditengerészet parancsnokát, és a háború kérdésében kevésbé hezitáló vezetőket állított a helyükre.

A következő hónapokban Egyiptom katonai vezetői hadműveleti tervekbe ültették át Szadat irányelveit. A háború céljának Izrael azon hitének megrendítését tűzték ki, hogy a Sínai-félsziget megszállása önmagában biztosítja az ország védelmét, a következő módokon: a) Izrael gazdaságának aláásával az elhúzódó háború révén, amely a tartalékok és az anyagi tartalékok hosszú idejű mozgósítását fogja megkövetelni; b) Izrael diplomáciai elszigetelésével és c) a térségen belüli erőegyensúly megváltoztatásával úgy, hogy meggyőzzék az amerikaiakat, érdemes nyomást gyakorolniuk Izraelre az 1967-ben elfoglalt területek, különösen a Sínai-félsziget feladása érdekében. Egyiptom új hadviselési koncepciója új területi célokat is jelentett. 1971 nyaráig, amikor Szadat alig néhány hónappal a májusi „javító forradalom” után Szalit nevezte ki a fegyveres erők élére, a háborús cél a teljes Sínai-félsziget elfoglalása volt a „Gránit II” terv alapján. Amikor Szali átvette a vezetést, korlátozottabb jellegű terveket dolgoztak ki „41. számú hadművelet” fedőnév alatt, amelyek a Sínai-félsziget nyugati részének hegyei között nyíló két átjáróig, a Mitla- és a Giddi-hágóig, tehát a Szuezi-csatorna vonalától számított 40–65 kilométeres mélységben irányozták elő a terület visszafoglalását. Ehhez a tervhez azonban még mindig szükség lett volna „az elrettentés fegyvereire”, hogy megküzdhesse Izrael légierijével. Szadat új utasítása alapján, amelyben azt rendelte el, hogy 1973 elejére készüljenek fel a háborúra, a hadvezetőség úgy döntött, azokra a hadicélokra korlátozza céljai kitűzését, amelyek elérése észszerűen elvárható az egyiptomi hadseregtől még nagy hatótávolságú rakéták és repülőgépek nélkül is.

Az új tervet, a parancsnak megfelelően, 1973 januárjára részletesen kidolgozták. A „Magas Minaretek” fedőnevű új hadműveleti terv az egyiptomi fegyveres erők izraeli légitámadásokkal szembeni sebezhetősége problémájának megoldását is célként tűzte ki, valamint Szadat igényét is kielégítette, hogy olyasmit tegyenek, ami felrázza a térséget, és a diplomácia frontján is kikényszeríti az előrelépést. A terv mindenekelőtt az átkelésre összpontosított a Szuezi-csatornán – és pontosan ugyanazt a résztervet tartalmazta, amelyet Marván már 1971-ben átadott Izraelnek:

öt gyaloghadosztály átkelését irányozta elő öt ponton. Azonban a korábbi tervekkel ellentétben, amelyek alkotói az átkelést csak az első lépésnek tekintették, hogy utána a páncéloshadosztályok előretörhessenek a Mitla- és a Giddi-hágó felé, a „Magas Minaretek” hadműveletben az átkelést a csatornán és a keleti part elfoglalását az egész háború végcéljának tűzték ki. Ezzel a megoldással az egyiptomi seregtettek elkerülhették a ki-mozdulást a légvédelem védőernyője alól, amelynek kiterjedése a csatornától keletre alig haladta meg a kilenc kilométert.

A „Magas Minaretek” hadművelet tervét szigorúan titokban tartották – és nem csak az izraeliek elől titkolták el. Az egyiptomi vezetők kulcsfontosságúnak gondolták, hogy a szíriaiak ne tudják meg, hogy valójában mennyire korlátozottak Egyiptom terület-visszafoglalási céljai. Szadat számára hadistratégiája alapkövét az izraeliek egyidejűleg két fronton vívott harcra, korlátozott létszámú élőerejük és figyelmük megosztására kényszerítése jelentette. Ehhez azonban arra volt szüksége, hogy a szíriaiak is támadjanak észak felől, a Golán-fennsíkon. És mert a Golán-fennsík elfoglalásával megnyílhatott az út a szíriaiak előtt az átkeléshez a Jordán folyón, és betörhettek Izrael északi részébe, Szadat megértette, hogy míg a Szuezi-csatorna nagyon messze van az izraeli határoktól, de ha Szíria megtámadja Izraelt, a zsidó államot mindekelőtt az északi offenzíva elhárítása fogja lekötni, ez pedig nagyon megnöveli annak valószínűségét, hogy Egyiptom sikeresen elfoglalja, majd meg is tartja a Szuezi-csatorna keleti partját. Csakhogy, ha az együttműködéshez el akarták nyerni Háfez al-Aszad szíriai elnök beleegyezését, a szíriaiaknak azt kellett hinniük, hogy az egyiptomiak minden erejüket bevetve a Sínai-félsziget teljes visszafoglalására törekzenek, és nem érik be annyival, hogy csapataikat a légvédelem védőernyője alatt a csatornaövezetben tartják. Ha Aszad értesül a „Magas Minaretek” hadművelet valóságos célkitűzéseiről, az egyiptomiak kidobhatják az egész tervet.

Azért, hogy Aszad ne ismerhesse meg a valóságos haditervet, s ugyanakkor megszerezze együttműködését a tervezett közös támadáshoz, az egyiptomi vezérkar „Gránit II” (Tökéletesített) fedőnéven kidolgozott egy második stratégiai tervet, amely 1973 áprilisában készült el. Ebben

a változatban, amelyet viszont megosztottak a szíriaiakkal, sőt, amely az egyiptomiakkal a háborúról folytatott valamennyi tárgyalásuk alapját képezte, a hadművelet első szakaszában a gyalogság dolga volt átkelni a csatornán, majd utánuk a páncéloshadosztályoknak is át kellett érniük a Sínai-félszigetre, és megindulni a hágók felé.¹¹⁵

A „Gránit II” (Tökéletesített) terv néhány komoly előrelépést iktatott be a csatornai átkelés eszköztárába is. A túlparton homokból emelt óriási sáncok leküzdésére vízágyúkat állítottak be, hogy rést vágjanak a sáncba a keleti partra kikapaszkodó kételtű járműveknek. Hogy minimálisra csökkentsék az egyiptomi emberveszteséget, és a lehető legnagyobb területet foglalhassák el a keleti parton, az egyiptomiak inkább körül fogják zárni, és el fogják vágni a külvilágtól az Izraeli Védelmi Erők erődítményeit, mint hogy megpróbálkozzanak a lerohanásukkal. Az izraeli tartalékok előrevonásának megakadályozására vagy késleltetésére az egyiptomiak kommandós egységeket terveztek helikopterrel átdobni a Sínai-félsziget úthálózatának kulcsfontosságú pontjaira, hogy elvágják a front felé vezető utakat. A csata első napján Egyiptom az öt gyaloghadosztályát szándékozott harcba vetni, hogy öt hídfőállást foglaljanak a keleti parton. A második napon a gyaloghadosztályok feladata a hídfők kiterjesztése, a harmadikon pedig az egyesítésük, hogy a félsziget belsejébe legfeljebb 12 kilométer mélyen benyúló, egybefüggő területsávot alakítsanak ki a csatorna mentén. Amint ezt megvalósították, következhetett két páncéloshadosztály, a 4. és a 21. átkelése, hogy keleti irányban támadást indítsanak a Mitla- és a Giddi-hágó felé.

Így festett a „Gránit II” (Tökéletesített), a hivatalos terv, amelyet megosztottak a szíriaiakkal. Az a terv azonban, amelyet Szazli valóban végre akart hajtani, továbbra is a „Magas Minaretek” hadműveleté volt – azonos a „Gránit II” (Tökéletesített) tervvel, csak a páncéloshadosztályok átkeléséből és a Sínai-félsziget mélységébe indított támadásból álló utolsó szakasz nélkül. Ez a terv olyannyira titkos volt, hogy még a hadosztályparancsnokok sem tudtak a létezéséről.¹¹⁶

Míg mindez zajlott, Egyiptom elkezdte a támadáshoz szükséges kiképző hadgyakorlatokat. A múltban a gyakorlatok főként a páncélosalakulatok trenírozásával a Sínai-félszigeten vívandó harcra összponto-

sítottak, most viszont maga az átkelés kapta a fő szerepet – különösen azoknak a rohamcsónakoknak a felkészítése, amelyek az első szakaszban 32 000 katonát szállítanak majd át a csatornán; a második szakaszban pedig a nehéz felszerelés partváltását lehetővé tevő hidak építését, majd az izraeli oldalon tornyosuló sáncok áttörését is gyakorolták. Ami az egyiptomi harckocsikat illeti, sokat közülük a gyaloghadosztályok támogatására rendelték, hogy az első szakaszban azok harcát segítsék, és nem a félsziget egészének csak a fikciós tervben szereplő inváziójára készültek.

1973 tavaszára Egyiptom készen állt. Első ízben fordult elő 1967 óta, hogy az egyiptomiak a gyakorlatban megvalósítható hadműveleti tervvel rendelkeztek Izrael megtámadására anélkül, hogy „az elrettentés fegyvereire” vártak volna. Most már csak az időpontot kellett kitűzniük.

* * *

Asraf Marván, aki olyan döntő jelentőségű szerepet játszott Izrael arra vonatkozó „kontzeptziájának” megalkotásában, hogy melyek azok a minimális feltételek, amelyeket Egyiptom szükségesnek tart a háború indításához, az egyiptomi elképzelések változására vonatkozóan is a kulcsfontosságú információforrás volt, az a forrás, amelynek meg kellett volna győznie az izraelieket arról, hogy a korábbi paradigma már nem érvényes. Ehelyett az történt, hogy az izraeli katonai hírszerzés vezetőinek egy része továbbra is olyan mélyen hitt a „kontzeptziában”, hogy egyszerűen elvetették Marván új jelentéseit, mondván, tévesek, vagy nincsen jelentőségük. Hajthatatlanul ragaszkodtak álláspontjukhoz egészen 1973. október 6. reggeléig – és ezzel ők maguk voltak a legfontosabb okai annak, hogy a dolgok olyan pokoli rosszul alakultak Izrael szempontjából.

Marván nem vett részt a sorsdöntő tanácskozáson egy évvel a háború előtt, 1972. október 24-én, amikor Szadat meghirdette új vízióját, de egyik munkatársa jelen volt, és jegyzetelt. Alig egy héttel később Marván találkozott Londonban Zamirral és Dubival, és olyan dokumentumokat adott át nekik, amelyek egyértelműen bizonyították, hogy Szadat eldöntötte, hamarosan megindítja a háborút. Az egyik irat minden félreértést kizáróan úgy minősítette a szovjetek 1972. júliusi kiutasítását, mint az

első lépést Egyiptom mozgásszabadságának lehető legnagyobb mértékű visszanyerése felé. Az irat szerzője nem mondta ki nyíltan, hogy Szadat nem vár többé azokra a fegyverekre, amelyekről korábban úgy vélte, szüksége van rájuk, ha támadni akar. De akármilyen hiányzott a leírt szövegből, azt pótolta és kikerekítette Marván szóbeli beszámolója az október 24-i tanácskozásról és annak hatásairól. Közölte az izraeliekkel, hogy Szadat azt állapította meg, hogy a diplomáciai megoldás keresése zsákutcaba jutott, és csak egyetlen módon indítható be újra: katonai eszközök alkalmazásával. Az Angyal azt is elmondta, hogy az elnök azért váltotta le a hadügyminiszterét, mert a miniszter megtagadta a támadás előkészítését elrendelő parancsot. Marván elmagyarázta, hogy Szadat más tábornokokat is elcsapott, akik kételkedtek az egyiptomi hadsereg felkészültségében, s mindezt azért tette, hogy megteremtse azt a széles körű egyetértést, amely lehetővé teheti a támadás leghatékonyabb előkészítését. Marván menetrenddel is szolgált. Az egyiptomi hátszág védelmét szolgáló intézkedéseket 1972. november végére kellett befejezni, és december folyamán a hadseregnek is el kellett készülnie az alacsony intenzitású, „statikus” hadviselés előkészületeivel. Az átkelést a csatornán nem fogják végrehajtani 1972 vége előtt. Végül azt is jelentette az izraelieknek, hogy Szíria is társult a haditervezhez. Az izraeli hírszerzés már ebben a fázisban rendelkezett az összes szükséges információval annak a következtetésnek a levonásához, hogy a „kontzeptzia” érvényét veszítette.

Három héttel később Marván ismét találkozott az izraeliekkel. Ez alkalommal az derült ki, milyen óriási szakadék tátong Szadat támadásra való elszántsága és Egyiptom háborús felkészülésének valóságos szintje között. A szovjetek továbbra sem voltak hajlandóak Scud rakétákat és nagy hatótávolságú vadászbombázókat szállítani, a Szuhoj Szu-17 vadászgépek pedig, amelyeket átadtak Egyiptomnak, nem bizonyultak az izraeli Phantomok méltó ellenfelének. Mindazonáltal, amint Marván ismételtelen rámutatott, Szadatot ez sem tántorította el szándékától. Az elnök ki fogja adni a támadási parancsot, a hadsereg pedig nem fogja megtagadni azt.

Mivel magyarázta Marván Szadat eltökéltségét, hogy megvív egy háborút, amelyet nagy valószínűséggel csakis elveszíthet? Szadat, felelte

az Angyal, nagyon magas árat is kész megfizetni azért, hogy kimozdítsa a holtpontról a tárgyalásokat.

A mindebből elkerülhetetlenül levonható konklúzió úgy hangzik, hogy bármely olyan értelmű állítás, amely szerint az izraeli hírszerzésnek fogalma sem volt arról, hogy a „kontzeptzia” elavult, hogy fogalmuk sem volt arról, hogy az egyiptomiak megváltoztatták álláspontjukat a támadáshoz nélkülözhetetlenül szükséges feltételek kérdésében, sőt, hogy Marván valami trükkel rávette az izraelieket, tartsanak ki régi elgondolásuk mellett azzal a céllal, hogy maximalizálja az egy évvel később megindított meglepetésszerű egyiptomi támadás hatását – tehát minden ilyesféle állítás tökéletesen alaptalan. Egyébként nem Marván volt az egyedüli információforrás, akitől Izrael értesült Szadat felfogásának változásáról, vagy döntéséről, hogy Egyiptom felkészül a háborúra – távolról sem.

És ennek a tudásnak nem is kizárólag a Moszad volt birtokában. 1972. november 26-án, egy hónappal azután, hogy Szadat elcsapott számos olyan katonai felső vezetőt, aki nem értett egyet új elgondolásával, és mindössze pár nappal a Marvánval Londonban tartott második találkozó után, Móse Dajan a következőt jelentette a kormánynak: „vannak jelentések... amelyeket kötelességünk nagyon komolyan venni, és amelyek az ellenségeskedések újrakezdését célzó irányvonal erősödéséről számolnak be Egyiptomban... beleértve a háború kiterjesztését is, ha lehetséges a naptári év végéig”. A jelentések szerint, közölte Dajan, az egyiptomi lépésre Szíriával összehangolva fog sor kerülni, azzal a céllal, hogy „Jordániával együtt »keleti frontot« hozzanak létre”.¹¹⁷

Az Egyiptomból érkező figyelmeztetések hatására az izraeli miniszterelnök összehívta „konyhai kabinetjét”, a kormány legfelső döntéshozatali testületét. 1972. október 1-jén összeült Dajannal, Jigal Allonnal és Jiszráél Galilivel, továbbá az Izraeli Védelmi Erők új vezérkari főnökével, a Hájim Bar Lévi tábornokot váltó David Elazar tábornokkal, a katonai hírszerzés új főnökével, Éli Zejárral, és a Moszad vezetőjével, Zvi Zamirral. A napirenden egyetlen pont szerepelt: Egyiptom háborús szándékai a közeljövőt illetően. Azon információk alapján, amelyeket a katonai hírszerzés az október 24-én tartott egyiptomi vezetői értekezletről kapott,

Zejára bejelentette, hogy „Szadat kiadta a parancsot az előkészületek befejezésére december végére, [de] a támadás időpontját nem tűzte ki”. Úgy becsülte, hogy éppen ezért a támadás valószínűsége „nem nagy”, annak valószínűsége pedig, hogy Egyiptom ténylegesen megkísérli az átkelést a Szuezi-csatornán „a zéróhoz közelít”. Zejára tévedésének alapját Szadat azon lépésének a félreértése képezte, amikor mindössze néhány hónappal korábban hazaküldte a szovjet csapatokat, Zejára ezt ugyanis a háború egyik előkészítő intézkedése helyett Egyiptom védelmi képességét drámai mértékben csökkentő fordulatnak látta, amely éppen ezért *csökkentette*, nem pedig növelte Szadat támadásának valószínűségét.

A Moszad főnöke óvatosabb helyzetértékelést adott, és komolyabban vette az Angyaltól kapott legfrissebb információkat. „Annak fényében, amit tudunk, arra a feltételes következtetésre kell jutnunk, hogy lehetséges a fegyveres összecsapás – közölte a tanácskozás résztvevőivel Zamir. – Amikor a fegyveres összecsapás kifejezést használom, az nem jelenti szükségszerűen a harcok újraindulását a csatorna teljes hosszában, hanem inkább zavaró hadműveleteket itt-ott.” Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke a maga részéről kételkedett a háború közeljövőbeli lehetségesében, de egészséges óvatosságról tett tanúbizonyságot, amikor hozzáfűzte: „Nem tekinthetünk úgy magunkra, mintha megszabadultunk volna a felkészültség kényszerétől... nem jelenthetjük ki, hogy »nincsen valószínűsége« a fegyveres erő alkalmazásának, tehát nyugodtan alhatunk.”¹¹⁸

Az egyetlen személy, aki az értekezleten nagyon komolyan vette Marván figyelmeztetéseit, az Móse Dajan volt. „Fel kell tételeznünk, hogy Egyiptom támadást fog indítani a csatornánál 1973 elején – jelentette, ki majd hozzátette: – Egyiptom és Szíria összejátszik.” Dajan ezután határozottan felvetette, hogy Izrael amerikai közvetítéssel küldjön üzenetet Egyiptomnak, vagy esetleg a szovjeteknek, amelyben még a korlátozott jellegű egyiptomi támadás ellen is előre tiltakozik, és amelyben határozottan leszögezi, Izrael „nem érez hajlandóságot a belépéshez egy újabb felőrlő háborúba, és ha ők harcot kezdeményeznek, mi keményen vissza fogunk vágni”. Tekintettel a lehetőségre, hogy Jordánia is belép a háborúba, Dajan javasolta, hogy Huszein királynak is küldjenek hasonló tartalmú üzenetet.¹¹⁹

Annak ellenére, hogy Zejra helyzetértékelése szerint a csatorna menti egyiptomi támadás valószínűsége „közelít a zéróhoz”, Golda Meir és Móse Dajan úgy döntött, riasztják az amerikaiakat. Ugyanazon a napon Izrael washingtoni nagykövete, Jichák Rabin, üzenetet küldött Kissingernek, amelyben tájékoztatta, az izraeliek úgy értesültek, hogy Egyiptom offenzívát tervez december végére. Hasonló tartalmú üzenetet küldött a Moszad a CIA-nak. Még nem tisztázott, tették hozzá az üzenetek írói, hogy az egyiptomiak nagy háborút terveznek a Sínai-félsziget visszafoglalására, vagy valami korlátozottabb jellegű hadműveletet, például a csatornaövezet ágyúzását, vagy kommandó-rajtaütéseket anélkül, hogy megpróbálnák tartósan elfoglalni a keleti partot.¹²⁰ Az amerikaiak azt válaszolták, ők is kaptak olyan információkat, amelyek arra utalnak, hogy Egyiptom megváltoztatta az álláspontját, hogy milyen feltételek mellett indíthat háborút. A CIA azonban Zejra helyzetértékelésével értett egyet, és úgy vélte, Szadat teljes mélységében tisztában van saját fegyveres erői gyengeségeivel, és éppen ezért az új háború valószínűsége nem nagy.

A szemléletmódnak, amelyről Dajan, Elazar és Zamir is tanúbizonyságot tett a tanácskozáson, megvoltak a maga erői. Egyrészt figyelembe vette az egyiptomi álláspont változásáról kapott új figyelmeztetéseket. Másrészt komolyan vette azt a tényt, hogy Egyiptom katonai hátrányai nem változtak, hogy ennek Szadat tudatában van, és hogy éppen ezért sok magas rangú egyiptomi tisztségviselő ellenzi az új elképzelést. Más szavakkal, ezek az izraeli vezetők valószínűtlennek, de mégis lehetségesnek tartották a háborút, és úgy vélték, Izraelnek ennek megfelelően fel kell készülnie rá. Dajan, aki a legagresszívabb álláspontot képviselte a tanácskozáson, néhány nappal később azt ismételte, hogy bár az egyiptomi támadás nem valószínű a következő hetekben, de „bizonyosan bekövetkezhet még a tavasz előtt”.¹²¹

A szakadék a katonai hírszerzés főnökének nézetei – aki valóban hitte, hogy az egyiptomiak csatornai átkelésének a valószínűsége „közelít a zéróhoz” – és az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének véleménye között – aki úgy vélte, ez a valószínűség csekély, de ahhoz mégsem eléggé, hogy figyelmen kívül hagyják – gondolkodásmódjuk alapvető

Gamal Mubarak, Hoszni Mubarak egyiptomi elnök fia vigasztalja Asraf Marván özvegyét, Mona Abden-Nasszert – Gamal Abden-Nasszer egykori egyiptomi elnök lányát – Marván temetésén 2007 júliusában

Asraf Marván és Mona Nasszer az esküvőjükön, 1966. július

Asraf Marván a jobbra látható Carlton House ötödik emeleti erkélyéről zuhant le. Holttestét a sárga rózsákkal beültetett ágyásoknál találták meg. A rá várakozó csoport az Igazgatók Továbbképző Intézményéből figyelte meg lezuhanását

különbözőségét tükrözte. Amikor Zejra elfoglalta hivatalát, már a „kontzeptzia” elkötelezett híve volt. Elazar árnyaltabban gondolkodott. Láttá az eredeti, Marván által szállított, anyagokat, amelyekre a „kontzeptzia” épült. Attól a naptól azonban, hogy 1972. január 1-jén felváltotta Bar Lév tábornokot a vezérkari főnöki tisztségben, úgy tekintette a háborút, mint a következő két évben kifejezetten lehetséges eseményt. Ezért aztán sokkal inkább hajlandó volt az új információk alapján változtatni helyzetértékelésén, mint Zejra.

Ez a véleménykülönbség drámai következményekkel járt. 1972 nyarán, még mielőtt Szadat a háború mellett döntött, az izraeli katonai hírszerzés úgy becsülte, hogy az egyiptomiak 1973 áprilisa előtt nem fogják úgy megítélni helyzetüket, hogy rendelkeznek már a háború kezdeményezéséhez szükséges fegyverzettel. Ugyanakkor a katonai hírszerzés számításba vette azt az eshetőséget, hogy mivel erős nyomás nehezedik rá, hogy haladást mutasson fel a diplomácia frontján, Szadat szükségesnek találhatja katonai lépések megtételét anélkül, hogy előbb megszerezne a fegyverzetet. Miután megbízható forrásokból már kezdett áramlani az arra utaló információ, hogy az idő szorítása kezd valóban fontosabbá válni Szadat számára, a katonai hírszerzés helyzetértékelése arról, hogy rövid távon várható-e háború, furcsa módon nem a nagyobb, hanem a csekélyebb valószínűség felé mozdult el. 1973. január 20-án, nagyjából hat héttel Golda Meir „konyhai kabinetjének” tanácskozása után, a katonai hírszerzés Kutatási Részlege kiadta félévenként esedékes helyzetértékelő jelentését, amelyben kinyilatkoztatta, hogy a háború lehetősége „távolabb van, mint a múltban bármikor”.¹²² A kijelentés alapját főként az a hiedelem képezte, hogy a szovjet légvédelmi hadosztály 1972. júliusi kiutasítása jelentősen meggyöngyöztette Egyiptomot – annak dacára, hogy Marván egészen mást mondott. Nehéz nem észrevennünk azt a tényt, hogy a jelek szerint mindaz, amit Marván Izraelnek átadott Szadat 1972. októberi, háborúról hozott döntésével kapcsolatban, egyáltalán semmiféle hatást nem gyakorolt az izraeli katonai hírszerzés helyzetértékelésére.

Bezzeg Elazarra sokkal komolyabb hatással voltak az Angyal legújabb figyelmeztetései. Ő körülbelül másfél évvel a felőrlő háború lezárulása után vette át tisztségét, olyan időben, amikor az összes fronton viszony-

lagos nyugalom uralkodott. Ennek következtében erőteljes nyomást gyakoroltak rá az Izraeli Védelmi Erők költségvetésének megnyirbálása érdekében. A kormány új szociális intézkedésekből álló programot igyekezett elfogadtatni, anyagi erőforrásokat csoportosított át a Szovjetunióból éppen tízezrével érkező bevándorlók integrálására, és próbált megoldást kínálni azokra a társadalmi igazságtalanságokra, amelyek kiobbantották a szefárd zsidó „Fekete Párducok” tüntetéseit, akik nevüket az amerikai mozgalom mintájára választották. A békés államhatárok és az az általános érzület, hogy a közeljövőben nem várható háború, azzal a hittal párosulva, hogy Izrael minőségi fölényt élvező fegyveres erői bármely támadást képesek gyorsan visszaverni, mindez lehetővé tette – legalábbis Izrael vezetői azt hitték –, hogy változtassanak az államkincstár kiadásainak fontossági sorrendjén. A „takarékosági intézkedések” már 1970-ben elkezdődtek, és az a veszély fenyegetett, hogy egyre mélyebben bele fognak hasítani a katonai költségvetésbe.

Elazar azonban valós lehetőségnek tekintette az egyiptomi támadás bekövetkezését a saját hivatali ideje alatt, ezért azzal érvelt, hogy a költségvetési csökkentések a legsúlyosabban fenyegetik Izrael jövőjét. A legkártékonyabb az a terv volt, amelyik szerint három hónappal kívánták csökkenteni a kötelező katonai szolgálat időtartamát, mert ez drámai mértékben csökkentette volna azoknak a tényleges katonáknak a létszámát, akiknek pedig létfontosságú feladat jutott: nekik kellett feltartóztatniuk a rohamozó arab seregeket, amíg a tartalékosok bevonulnak, és a belőlük felálló alakulatok kiérnek a frontra. Elazar foggal-körömmel küzdött a terv ellen, erre egyebek között Marván figyelmeztetéseit használta fel.¹²³ Végeredményben Asraf Marván figyelmeztetése akadályozták meg egy olyan helyzet kialakulását, amelyben az Izraeli Védelmi Erőket még kevésbé felkészülten érte volna a támadás, mint amikor a következő év októberében kiobbant a háború.

* * *

1973 elején Izrael további jelentéseket kapott Egyiptomról. A jelentések egyik csoportja további részletekkel egészítette ki azt, amit már tudtak az október 24-i, legfelső szintű vezetői értekezletről. Az egyik jelentés

a nézeteltérésekről számolt be, amelyek azért alakultak ki, mert a résztvevők legtöbbszörének meggyőződése volt, hogy az egyiptomi fegyveres erők messze nem készültek még fel a háborúra, illetve Szadat azon döntése miatt, hogy leváltja Szadek hadügyminisztert és másokat „defetista” hozzáállásuk miatt. Ez a jelentés az új hadügyminiszter, Iszmáil azon parancsáról is pontosan számolt be, amellyel elrendelte egy olyan stratégiai terv kidolgozását, amely szerint a csatornán gyaloghadosztályokkal kelnek át, s ezeket később követik a páncélosok („Gránit II” [Tökéletesített] terv), valamint az átkelésre való felkészülést szolgáló új egyiptomi hadgyakorlatok hullámáról.

A jelentések második csoportja Asraf Marvántól érkezett. Január 17-én jelentette, hogy Szadat megparancsolta hadseregének, hogy az új fegyverek bevétele nélkül készüljön fel a támadásra. Ugyanabban az időben a jelentések ugyanazon csoportja arra utalt, hogy a tervek szerint Egyiptom nem általános háború keretében készül átkelni a csatornán, hanem inkább nyílt végű,* de statikus jellegű hadiviselést akar kezdeni, kommandós és légi rajtaütésekkel a Sínai-félszigeten, sőt magára Izraelre mért légicsapásokkal. Aszerint, amit maga Marván szóban közölt, az egyiptomi katonai akció 1973 májusában fog kezdődni, és Szíriával összehangoltan fogják végrehajtani.

Ezeknek a jelentéseknek is meg kellett volna erősíteniük azt a felismerést az izraeliekben, hogy Szadat megváltoztatta az álláspontját Izrael megtámadásáról. A jelentések azonban ismét süket fülekre találtak a katonai hírszerzés Kutatási Részlegénél. Marván január 17-i jelentésére reagáló saját helyzetértékelésében a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. (Egyiptom) osztályának vezetője, Jóna Bandman ezredes azt írta, hogy Marván jelentése „nem bizonyítja, hogy Szadat olyan döntést hozott volna, amely szerint a következő hónapokban tüzet fognak nyitni, annál is kevésbé, mert a döntés nem köszön vissza semmiféle hadműveleti tervben”. Bandman nézete szerint Marván jelentései alig tükröztek többet, mint egyiptomi ábrándokat, amelyek diplomáciai erőfeszítések újraindítása érdekében válsághangulat teremtésére tett próbálkozás részét

* Nyílt végű, azaz bármilyen irányba fejleszthető. (A ford.)

képezik. A más nézeteket vallók a hadgyakorlatokat is tévesen értelmezték ellenséges lépésnek pusztán a rezsimen belül tapasztalható válságtudat miatt, amelyet az egyiptomiak szintén csak azért gerjesztettek, hogy nyomást gyakoroljanak Izraelre.¹²⁴ Bandman reflexszerűen elutasított minden olyan jelentést, amely ellentmondott Izrael addigra már idejétmúlt „kontzeptziájának”, és ez a hozzáállás más módokon is kifejezésre jutott. Elődjétől, Meir Meirtől eltérően Bandman egész hivatali ideje alatt egyetlenegyszer sem találkozott személyesen Marvással. Amikor pedig lehetősége adódott találkozni Dubival, akár Londonban, akár Izraelben, ő soha nem élt ezzel a lehetőséggel.

* * *

1973 első hónapjaiban az egyiptomiak rohamléptekben folytatták a háborús felkészülést. A tervek kidolgozásán és hadgyakorlatok tartásán túl Egyiptomba özönlani kezdtek a szovjet fegyverek is. A szállítmányok SA-3 és SA-6 légvédelmi rakétaütegeket, SA-7 Strela vállról indítható légvédelmi kisrakétákat, Szuhov Szu-17 vadászbombázókat, T-62 harc-kocsikat és Sagger* páncéltörő rakétákat is tartalmaztak a meglévő állományt kiegészítő tüzérségi lövegek és hídépítő felszerelés mellett. Ugyanakkor Egyiptom olyan nyugati repülőgépeket is kapott, amelyek ha nem is drámai mértékben, de növelték csapásmérési lehetőségeit Izrael belső területein. Voltak közöttük brit Hawker Hunterek Irakból, viszonylag régi vadászgépek, amelyek a harci kedv javításán túl nem sokkal járultak hozzá Egyiptom harcképességéhez. Az egyiptomiak azonban új Mirage-okat is kaptak, amelyeket Líbia vásárolt Franciaországból. Márciusban és áprilisban tizenhárman érkezett meg, döntő többségükben IIIE típusúak, amelyek elég nagy hatótávolsággal rendelkeztek az izraeli légierő honi támaszpontjainak támadásához.¹²⁵ Ez még mindig nem volt elég Izrael általános légi fölényének semlegesítéséhez, de ezek a harci

* A Sagger az AT-3 optikai követésű, vezetékes, parancsközlő, kézi vagy félautomatikus távirányítású, kerekes vagy láncalpas járműről, helikopterről és talajra helyezett indítódobozból indítható páncéltörő rakéta NATO-kódneve. Az 1973-as háborúban az egyiptomi gyalogság az indítódobozos változattal okozott nagy meglepetést. (A ford.)

repülőgépek az egyiptomi háborús célok arányos csökkentésével együtt minden korábbinál jobb megoldást kínáltak az egyiptomi földi erők légitámadással szembeni kiszolgáltatottságának problémájára.

Ugyanakkor teljes gőzzel folytak a háborús előkészületek. Szadat tanácskozások sorát tartotta pártja, az Arab Szocialista Unió vezetésével és a minisztertanáccsal, amelyeken egyértelműen kijelentette, tekintettel arra, hogy a diplomáciai erőfeszítések holtpontra jutottak, nem maradt más választásuk, csak a háború vállalása, a cél pedig „a fegyverszünet szétzúzása” lehet. Ahogy közeledett a tavasz, a felőrlő háború lezárulása óta először az egyiptomiak úgy érezték, készen állnak a küzdelemre az Izraeli Véderővel.

* * *

1973 áprilisának elején az egyiptomi szárazföldi haderőnem hadműveleti főnöke, Mohamed Abdel-Gani el-Gamaszi tábornok több lehetséges időpontot is javasolt a támadásra a kedvező feltételek fennállása alapján: például amikor a csatorna vizében a leggyengébbek az áramlások, amikor ideális a vízállás, a holdfény erőssége, és amikor az Izraeli Védelmi Erők a legnehezebben tudnak gyors és hatásos ellenintézkedéseket tenni. Ezek közül a legkorábbi május közepére esett. Április 5-én Szadat kabinetülést tartott, és elmagyarázta a háború melletti döntése mögött meghúzódó logikát. A kabinet egyhangúlag jóváhagyta a döntést. Néhány nappal később az előkészületekbe beavatták a közvéleményt is. A *Radio Cairo* háborús jelszavakat sugárzott. A kormányüléseket elkezdték a 10. központban, a háború esetére épített föld alatti vezetési ponton tartani, és kiadtak egy felhívást, amelyben önkéntesek jelentkezését kérték „a népi ellenállásba” arra az esetre, ha az Izraeli Védelmi Erők területeket foglalnának el a csatornától nyugatra.

Ezek az előkészületek azonban mind megfeneklettek abban a percben, amikor a szíriaiakat beavatták. Április 23-án Háfez al-Aszad elnök két napos titkos látogatásra érkezett Egyiptomba. Szadat a Földközi-tenger partján, Burdzs al-Arabban fogadta. Az egyiptomiak előadták a „Gránit II” (Tökéletesített) tervet, amelyben szerepelt a páncélosok előretörése a Mitla- és a Giddi-szoros elfoglalására. Az átkelést a Szezi-csatornán

a Sínai-félsziget egészének visszafoglalására indított hadművelet első szakaszaként tálalták. Ami a szíriaiakat illeti, ők a Golán-fennsík elfoglalására készített terveiket ismertették. A két fél megegyezett ugyan támadása összehangolásában, Aszadnak azonban nagyon nem akaródzott meghúzni a ravaszt: úgy vélte, sem Egyiptom, sem Szíria nem áll készen a háborúra. A legfőbb gond, jelentette ki Aszad, hogy Szíria nem rendelkezik a földi erői oltalmazására alkalmas légvédelmi rakétaütegekkel. A két elnök megegyezett az egész hadművelet elhalasztásában a nyár végéig. Néhány nappal később Aszad elrepült Moszkvába, ahol hatalmas fegyvervásárlási szerződést írt alá. Néhány héten belül áramlani kezdtek az új fegyverek Damaszkuszba.

Ezek a fejlemények nem kerülték el az izraeli hírszerzés figyelmét. Már márciusban kezdtek befutni a jelentések Egyiptom korábbiánál magasabb szintre emelt háborús előkészületeiről. Valamennyi azt erősítette meg, amit Marván januárban állított, nevezetesen, hogy a háború megindításának kitűzött időpontja május, és Egyiptom Szíriával összehangoltan cselekszik.¹²⁶ Amint a haditerveket konkrét formába öntötték, és már a részműveletek időzítéséről folytak a viták, még sűrűbben kezdtek áramlani a hírszerzési információk.

Korántsem Asraf Marván volt az egyetlen, aki információval látta el Izraelt, de ő volt a legjelentősebb forrás. Április 11-én arról számolt be részletesen Dubinak, hogy Egyiptom május közepén támadást szándékozik indítani. A kezdő rohamot harmincnyolc perces tűzérési előkészítés fogja megelőzni, amelynek feladata a frontvonalbeli izraeli erődök „megpuhítása”. Ezzel egyidejűleg 178 repülőgépnél kellett katonai és polgári célpontokat (főként olajmezőket) támadnia a Sínai-félszigeten, másik 40 Mirage vadászbombázó pedig magában Izraelben fekvő célpontokra fog csapásokat mérni. Az egyiptomiak az oltalmazó sötétséget kihasználva akarnak majd támadni, ami meg fogja nehezíteni, hogy az izraeli légierő hatékony ellenlépéseket tegyen abban az első időszakban, amikor Egyiptom elkezd megépíteni hídjait a csatornán, és átdobja gyalogsága zömét a keleti partra. A gyalogság Sagger páncéltörő rakéták

százait fogja magával vinni, hogy sikeresebben vehesse fel a harcot az izraeli páncélosokkal. Ugyanakkor az egyiptomi haditengerészet aknamező telepítésével és két rombolóval le fogja zárni a Báb-el-Mandeb tengersizorost, ahol a Vörös-tenger az Indiai-óceánnal találkozik, hogy elvágja Izraelnek ezt a tengeri szállítási útvonalát. A támadás előtt Egyiptom fokozatosan csökkenteni fogja a Szezi-öböltől nyugatra elterülő Morgan-olajmezőről kiszivattyúzott kőolaj mennyiségét, majd végül teljesen le fogja állítani a kitermelést, attól való félelmében, hogy Izrael támadni fogja, és felgyújtja az olajmezőt.

Hat hónappal később, 1973. október 6-án, Egyiptom valóban megindította a támadást. Harmincnyolc percnél hosszabb tűzérési előkészítés után öt gyaloghadosztály kelt át a csatornán az ismert pontokon, és a sötétséget használta a hadihidak megépítésének és a csapatok átszállításának rejtésére. A gyalogosok valóban vitték magukkal a Sagger rakétákat, és irgalmatlanul kilőtték velük az izraeli harckocsikat – amelyek nem a harcászati szempontból megfelelő helyeken álltak, és amelyek kezelőit sikerült tökéletesen meglepni. Az első támadó hullámban bevetett egyiptomi harci repülőgépek száma kétszáz körül járt, bár magát Izraelt nem támadták, egyetlen próbálkozás kivételével, amikor egy Tü-16 bombázó megkísérelt két Kelt rakétát indítani Tel-Avivra, mint célpontra. Ezt a változtatást a tervben valószínűleg az a körülmény okozta, hogy az egyiptomiak mindössze huszonöt hadra fogható Mirage-zsal rendelkeztek a tervezett negyven helyett, ezért Izraelen belüliek helyett ezeket is Sínai-félszigeti célpontok ellen vetették be.

Más szavakkal, a gyakorlatban úgy alakultak a dolgok, hogy október 6-án az egyiptomiak megvalósították annak a tervnek majdnem minden részletét, amelyet április 11-én Marván kiadott az izraelieknek.

Addig azonban a befutó más információk még megerősítették Marván becslését, mely szerint a támadás várható időpontja május közepe. Egyes források kifejezetten május 19-ét nevezték meg, és a dátum közlése mellett azt is megmagyarázták, mely megfontolások vezették az egyiptomiakat a nap kiválasztásában. Marván azonban megmutatta nem akármilyen információforrási minőségét, amikor május elején (vagyis egy héttel az után, hogy Szadat és Aszad a támadás elhalasztása mellett

döntött) jelentette, hogy a dátumot elhalasztották, immár május végére vagy június elejére. Három héttel később újabb halasztásról tájékoztatta Dubit, nagyjából egy hónapnyiról. A szovjetek, jelentette Marván, nyomást gyakoroltak, főként Szíriára, hogy késleltesse az olyan jellegű katonai tevékenységet, amely válsághangulatot kelthet a június 15. és 25. között az Egyesült Államokban megrendezni tervezett Nixon–Brezsnyev-csúcstalálkozó előtt. Marván hozzátette, Egyiptomban érezhető némi reménykedés abban, hogy a csúcstalálkozó hatására haladás érhető el a diplomácia frontján, s ez szükségtelenné teszi a háborút.¹²⁷ Más források ebben a kérdésben is megerősítették Marván információját.

Marván ráadásul Szíria háborús terveivel kapcsolatban is Izrael egyik fő információforrása volt. A szíriai terv alapját három gyaloghadosztálynak a sötétség leple alatt végrehajtandó előrenyomulása képezte a Gólán-fennsíkon, nagyjából 9,5 kilométer mélységig. Másnap napkeltekor a szíriai 3. páncélosadosztálynak kellett utat törnie magának nyugat, az 1967-es határ felé, hogy visszafoglalják a teljes, a hatnapos háborúban elveszített területet. Később azonban kiderült, hogy Szíria szívesebben támadna a hajnal első fényénél az alkonyat utolsó fénye helyett, és az egyiptomiakkal folytatott heves vita után az utolsó percben kompromisszumos megoldásra jutottak: a H órát, a támadás időpontját, 14:00 órára tűzték ki. A páncélostámadás is változott, a valóságban októberben egy helyett két hadosztály hajtotta végre, mert a szíriaiak időközben felállítottak még egy páncélosadosztályt, ami lehetővé tette, hogy ketőt küldjenek támadásra. Ezeken az utólag hozott kiegészítő intézkedéseken kívül azonban Szíria támadása októberben végül majdnem teljesen úgy zajlott le, ahogyan Marván még áprilisban leírta.

Az értesülések, amelyek folyamatosan érkeztek az egyiptomi és a szíriai hadgyakorlatokról, alátámasztották azon jelentéseket, amelyek szerint Szadat valóban május 19-re tervezte a támadást, de az Aszaddal folytatott tanácskozás után változtatott elgondolásán. Az egyiptomi hadsereg márciusban kezdte összevonni erőit a csatornaövezetben, és április elején egy felderítő-repülőgép fényképeiről az derült ki, hogy a frontvonal mentén tüzelőállásba telepített tüzérségi lövegek száma minden korábbinál nagyobb. Április végén a katonai hírszerzés jelentette,

hogy a csatorna menti front déli szakaszát megszállva tartó 3. hadsereg nagy hadgyakorlatra készül május 20-tól 24-ig. Az egyiptomiak ezzel egy időben, vagy kicsivel előtte, a haditengerészet vezetése alatt összhaderőnemi hadgyakorlatra is készültek. A hadgyakorlatok persze gyakran csak az igazi támadás álzására szolgálnak, és a katonai hírszerzés úgy ítélte meg, az egyiptomiak egy ilyen gyakorlat közben fogják megemelni fegyveres erőik készenléti szintjét, csapatokat vonnak előre az arcvonal felé, felfüggesztik a tisztek szabadságolását, és további biztonsági óvintézkedéseket hajtanak végre, vagyis megteszik ugyanazokat a lépéseket, amelyeket valódi háború esetén is megtennének. Május elején a katonai hírszerzés azt jelentette, hogy az egyiptomi fegyveres erők minden haderőneme tömegével hívja be a tartalékosokat. Körülbelül ugyanabban az időben Marván hatalmas csapatmozgásokat jelentett, egyebek között a 6. és a 23. gépesített hadosztályt is előrevonták a csatorna felé. Ezt követően azonban, nagyjából egy héttel azután, hogy a két elnök úgy döntött, elhalasztja a háborút, fogatkozni kezdtek a jelek. Május második hetében az izraeliek megtudták, hogy a hadosztályok, amelyek Kairó elhagyására és a csatorna menti felvonulásra készültek, végül maradtak, ahol addig álltak, a csatorna mentén pedig nem mutatkozott jele az egyiptomi csapatok olyan harcrendbe szétbontakozásának, amelyet a Marvántól kapott tervek alapján vártak. Hasonló változásokat láttak a szíriai arcvonalon is. Az intenzív háborús előkészületekről beszámoló jelentések ellenére a szíriai hadsereg, amely a tavasz beálltakor rutinszerűen mindig megerősítette frontalakulatait, ezen a tavaszon ezt nem tette, sőt, még csökkentette is felvonultatott egységei számát.

Mindebből az derül ki, hogy április és május hónapban az Izraeli Védelmi Erők katonai hírszerzésének rendelkezésére állt minden ahhoz szükséges adat, hogy teljes mélységében megértse, mi történik az arabok oldalán, és miért. Ennek dacára azonban a katonai hírszerzés konokul elhibázta helyzetértékeléseit, és kapásból elvetette azt a lehetőséget, hogy Szíria és Egyiptom háborúra készül. A május 11-én kiadott különleges hírszerzési helyzetértékelő jelentés a háború valószínűségének felbecsülésére volt hivatott, de e helyett írói egyszerűen figyelmen kívül hagyták a számos forrásból kapott figyelmeztetéseket, és gondolkodás helyett

makacsul ragaszkodtak ahhoz a hiedelemhez, hogy Egyiptom nem fog támadni, amíg nem sikerül nagy hatótávolságú vadászbombázókat és Scud rakétákat beszereznie. A jelentés megemlíti a tizennyolc Mirage megérkezését, amit „jelentős lépésnek” minősít, amely változásra utalhat az egyiptomiak elképzeléseiben, de aztán így folytatódik: „kétséges, hogy ez az erősítés vajon azt a tévképzetet kelti-e az egyiptomi vezetőkben, hogy Egyiptom képes helytállni a légi fronton egy Izraellel vívott konfliktusban”.¹²⁸ A katonai hírszerzés Kutatási Részlege, és különösen a 6. (Egyiptom) osztály vezetője, Bandman alezredes, aki annak idején, amikor Marván először tárta a Moszad elé az alapjául szolgáló tényeket, két kézzel kapott a „kontzeptzián”, már megint nem volt hajlandó felismerni a nagyszámú figyelmeztető jelet – azokat sem, amelyeket maga Marván adott –, amely mind arra utalt, a „kontzeptzia” érvényét veszítette. Amikor pedig kénytelenek voltak foglalkozni az Egyiptomon belüli legjobb forrásokból érkező figyelmeztetésekkel, ezek a tiszték bármilyen magyarázatot elfogadtak, csak megmaradhassanak megrögzött hitükben. Az egyiptomi hadgyakorlatokat a belföldi propaganda részének minősítették, „amelynek célja hitelesíteni a rezsim azon állítását, hogy országuk általános háború felé tart”. Magukat a figyelmeztetéseket – amelyeket így minősítettek: „jelentések hulláma, amelyek közül egyesek Egyiptom támadó fellépését jósolják, sőt feltételeken még időpontokat is megneveznek” – elvetették, mondván, az Egyiptom által éppen végrehajtott „az »általános háborúra« való felkészülés légköréből erednek”. Évekkel később Bandman azzal a magyarázattal áll majd elő, hogy sohasem adott hitelt a Moszad forrásaitól kapott jelentéseknek, mert szentül hitte, egyszerűen összekeverték a hadgyakorlatok előkészületeit a háború előkészületeivel.¹²⁹

Nem világos azonban, hogy pontosan milyen mély benyomást gyakorolt mindez az ország legfőbb döntéshozóira. Április 18-án Marván egyik figyelmeztetése nyomán, a Moszad főnökének kérésére, akit nagyon aggasztottak a szervezete által addigra összegyűjtött információk, Golda Meir összehívta rezidenciájára a konyhai kabinetjét. A tanácskozás célja a háború valószínűségének felbecsülése és a szükséges előkészületek jellegének meghatározása volt. Éppen ezért Zamir is meghívást kapott,

annak ellenére, hogy hivatalosan nem az ő szervezetének a hatáskörébe tartozott az általános helyzetet értékelő hírszerzési jelentések készítése.

Valamennyi résztvevő a beavatottak szűk körébe tartozott, láthatta a Kotel-jelentéseket. A katonai hírszerzés vezetőjének, Zejrának a kivételével valamennyien úgy ítélték meg, hogy Egyiptomnak feltett szándéka a háború, valószínűleg a közeli hónapokban. „Hiszem, hogy háborút fognak indítani” – jelentette ki Dajan honvédelmi miniszter, s ezzel megadta a tanácskozás alaphangját. Nyilvánvalóan nem ragaszkodott már mereven a „kontzeptziához”, és a korábbinál erősebben vette figyelembe Szadat politikai dilemmáját, amely támadásra kényszerítheti az egyiptomi elnököt, még mielőtt hadserege teljesen felkészül. Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, Elazar elmondta, „van egy belső logika, amely a háborúnak kedvez..., kialakíthatnak egy [új] koncepciót, amely szerint a háború kihúzhatja őket a kutyaszorítóból”. Zamir azt hangsúlyozta, hogy a támadás feltételei, az egyiptomiak szemével nézve, beérőben vannak. Kijelentette, hogy a Mirage-ok érkezése elsőrendű fontosságú fejlemény, majd – minden bizonnyal a Marvántól kapott jelentések alapján – azt is, hogy az egyiptomiak azt hiszik, további francia vadászbombázók vannak úton hozzájuk, és egy ponton el fogják érni a kritikus tömeget, amely lehetővé teszi, hogy az izraeli légierő honi támaszpontjait támadják. És bár Zamir továbbra is a „kontzeptzia” valamilyen változatának feltételrendszerében gondolkodott abban az értelemben, hogy ő is még mindig azon töprengett, vajon milyen fegyverek meglétének birtoklását tartják szükségesnek az egyiptomiak a támadáshoz. Az ő változata ugyanabból azonban sokkal rugalmasabb volt, mint a katonai hírszerzést vezető kollégájáé. Zamir Egyiptom korábbinál tökéletesebb légvédelmi rakétarendszereiről beszélt, új hadihídkészleteiről, új elektronikai harceszközöiről, és általában az egyiptomi hátország tökéletesített védelmi rendszeréről, s minderről azzal a megjegyzéssel, hogy ezek a minőségi előrelépések Szadat szempontjából realisabban választható lehetőséggé teszik a háborút – majd csendesen hozzáfűzte azon meggyőződését, hogy a háború közeledik is.

Ami elmondott, drámai ellentmondásban állt Éli Zejra helyzetértékelésével. A katonai hírszerzés vezetője elvetette azt a lehetőséget, hogy

Szadat a jelenlegi feltételek mellett háborút fog indítani. Figyelmen kívül hagyta az intelmeket, és kizárólag a konfliktus ténylegesen megvalósított előkészületeire összpontosított. És bár tett annyi engedményt, hogy „ez alkalommal néhányal több konkrét előkészület zajlik, mint amennyit az 1972. november–decemberi előadásomban említettem”, ezeket is gyorsan elintézte, mondván, „a helyzet bármely logikus elemzése azt fogja mutatni, hogy Egyiptom hibát követ el, ha háborút kezdeményez”. Készséggel elismerte, lehetséges, hogy Egyiptom hibát követ el, és ezért, világosította fel a tanácskozás résztvevőit, a katonai hírszerzés továbbra is kutatni fog az Egyiptom szándékaira utaló jelek után. „Az igazság az – vontam le a végkövetkeztetést –, hogy több arra utaló jelet látunk, hogy [Szadat] nem szándékozik cselekedni, mint arra utalót, hogy valóban háború kezdeményezését tervezi, de még túl korai ezt határozottan kijelenteni.” Tekintettel a tényre, hogy ezeket a szavakat olyan helyzetben mondta ki, amikor javában zajlottak már Egyiptom háborús előkészületei, amikor az izraeli katonai hírszerzéshez folyamatosan dőltek a csatorna mentén állomásozó egyiptomi hadseregek megerősítéséről szóló jelentések, és amikor Izrael legjobb információforrásai állandóan arra figyelmeztettek, Szadat egy hónapon belül meg akarja indítani a háborút, ebben az időszakban tehát Zejra kijelentései a valóságtól egyre jobban elszakadni látszanak.

Az ezt követő vitában a miniszterelnök asszony és tanácsadója, Galili is, hajlott arra a véleményre, hogy az összehangolt egyiptomi–szíriai támadás valós lehetőség a legközelebbi néhány hónapban, és végül e körül az álláspont körül alakult ki egyetértés.¹³⁰ Másnap Elazar kiadta a parancsot az Izraeli Védelmi Erőknek, készüljenek egy esetleges, két fronton indított meglepetésszerű támadás elhárítására. Egy hónappal később Dajan két értekezletet tartott az Izraeli Védelmi Erők vezérkaránál, és ott az a döntés született, hogy attól kezdve az Izraeli Védelmi Erők abból az alapfeltételezésből kiindulva fognak tevékenykedni, hogy a nyár folyamán az egyiptomiak és a szíriaiak (a jordániaiak azonban nem) esetleg háborút kezdeményezhetnek. „Nyárra álljatok készen! – szólította fel Dajan a tábornokokat. – Mostantól számított egy hónap múlva kezdődik!” Ezzel vette kezdetét a köztudatba Kék-Fehér Készült-

ség néven bekerült történet, amely magában foglalta a seregtestek gyors feltöltését és megerősítését, valamint az előkészületeket egy olyan háborúra, amely hónapokon belül kitörhet.¹³¹

A Kék-Fehér Készültség hatékonynak bizonyult. Az Izraelben elterjedt közhiedelemmel ellentétben intézkedéseibe nem tartozott bele a tartalékosok tömeges behívása. Beletartozott viszont 515 harckocsi – az izraeli hadsereg tényleges alakulatai teljes, tartalékok mozgósítása nélküli páncélosállományának – felvonultatása az északi és a déli frontra. Igaz, a Függetlenség Napja körüli hetekben mozgósítottak két tartalék páncélosdandárt – a díszszemlén részt vevő egységek pótlására. Ezenkívül a Kék-Fehér Készültség nagyjából 35 millió dolláros költségvetési többletét új alakulatok felállítására fordították. Megszerveztek egy új páncélosadosztályt és egy további hadosztálynak a vezetési törzsét, megerősítettek már meglévő harckocsizászlóaljkat, tüzérosztályokat és járőr feladatokat ellátó gépesített zászlóaljakat, a frontvonalhoz közelebb telepítették a háborús tartalék készletek raktárait, fejlesztették azt a hadihídrendszert, amely lehetővé fogja tenni az Izraeli Védelmi Erők gyors átkelését a Szezi-csatornán, és számos más ponton is tökéletesítették az izraeli fegyveres erőket. „A Kék-Fehér Készültségnek hála – írta az Izraeli Védelmi Erők jom kippuri háború alatti hadműveleti főnöke, Izrael Tal vezérőrnagy –, az a hadsereg, amely hadba lépett, sokkal-sokkal erősebb volt, mint az, amelyet a rendes munkaterv 1973 októberére előirányoztak. Az Izraeli Védelmi Erők abban az állapotukban még annál is nagyobb ütőerővel rendelkeztek, mint amekkorát 1974-re és 1975-re terveztünk.”

Az 1973. április–májusi események, valamint a Kék-Fehér Készültség hatása az Izraeli Védelmi Erők valós harckészségére 1973 októberében nem annyira egyértelmű, mint ahogyan Tal állította. Az Izraeli Védelmi Erők harcképessége és készenléti állapota papíron javult ugyan, ám az a körülmény, hogy a háború nem következett be tavasszal, majd a teljes, augusztus 12-vel záruló készenléti időszakban sem, tényleg valamiféle önelégült nyugalomba ringatta Izrael vezetőit és az ország fegyveres erőit. Megnőtt Éli Zejra, Jóna Bandman, Arje Salev és a katonai hírszerzés azon főtisztjeinek tekintélye, akik mindvégig azt hajtogatták, hogy az

egyiptomiak nem fognak támadni. Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének és a honvédelmi miniszternek, akik eredetileg arra számítottak, hogy valamikor nyáron ki fog robbanni a háború, alaposan összezarodott a helyzetértékelése. Ez különösen Dajan esetében igaz, aki június és július folyamán a küszöbönálló háborútól odáig jutott, hogy úgy vélte, a következő évtizedben sem fog sor kerülni rá, még akkor sem, ha nem kötnek békeszerződést. Ez az állandó „farkast kiáltás” okozta hatás október közeledtével az egész hírszerzésben érződött, és a sok hiábavaló figyelmeztetésbe való befásulás könnyen csökkenthette az Izraeli Védelmi Erők kézzelfogható harckészültségi mutatóinak javulását.

Ami azonban sokkal, de sokkal világosabb, az Asraf Marván hozzájárulásának fontossága mindezekben az eseményekben. Ő volt a közeljövőben, májusban várható egyiptomi támadásra figyelmeztető jelentések fő forrása, és Egyiptom valóban akkorra is tervezte a támadást, majd ő jelentette elsőnek az időpont megváltoztatását. Ő adta át Izraelnek a „Gránit II” (Tökéletesített) és a „Magas Minaretek” haditervek részleteit, valamint Szíria támadási tervét. Folyamatosan szállította Izraelnek a pontosításokat a Líbiából érkező új Mirage vadászbombázók hadrendbe állításáról – végtére is egyiptomi részről személyesen ő felügyelte a folyamatot. Mindezen túl azt is közölte az izraeliekkel, melyek azok a jelek, amelyeket nagyon kell figyelniük, mert azok lesznek az egyiptomi támadás közvetlen előjelei. Ezeknek a lépéseknek egy részét, például speciális alakulatok szétbontakoztatását a csatorna menti fronton, valamint az egyiptomi fegyveres erők különböző részeinek készenléti állapotát, Izrael már régen ismerte. Mások azonban, például a hadihajók felvonultatása a Báb-el-Mandeb tengersizornál, vagy a Morgan-olajmező termelésének fokozatos leállítása, egyértelmű új jelzések sorát adták az izraeli katonai hírszerzésnek arra, mikor indítja meg Egyiptom a háborút. Ha az október 6-át megelőző napokban ezekre a jelekre több figyelmet fordítottak volna, az izraeliek pontosan tudhatták volna, mikor zúdul rájuk a támadás.

Marván azután is folyamatosan szállította a kulcsfontosságú értesítéseket, amikor világosan kiderült, hogy tavasszal nem lesz háború. Május 20-án értesítette az izraelieket egy új egyiptomi föld-föld rakéta

létezéséről, amely nagyjából 320 kilométer hatótávolsággal rendelkezik. Ez volt az első jele annak, hogy a szovjetek mégis hajlandóak voltak átadni Egyiptomnak a Scud rakétákat, amelyeket az oly régóta kért. Két héttel később, amint arra emlékezhetünk, Marván jelentette, hogy az egyiptomi legfelső vezetés többé már nem tekinti a háborúindítás nélkülözhetetlen előfeltételének a nagy hatótávolságú vadászbombázók beszerzését.

„A fő ok, amely amögött húzódik meg, hogy nem sikerült felismerni Egyiptom hadicéljainak megváltozását – jelentette ki Éli Zejra harmincöt évvel a háború után –, az a hírszerzési információgyűjtés kudarca. Az információgyűjtő hírszerzők erről nem szállítottak semmiféle információt. Egyetlenegy jelentésre sem emlékszem, semmilyen forrásból a változásról. Nem tudok felidézni egyetlen jelentést sem, amelyik akár csak utalt volna arra, hogy lehetséges egy ilyen változás a háborús céljaikban.”¹³²

Ez semmi más, csak álcázó ködfüggöny, vagy ahogy a civilek egyszerűbben mondják, porhintés. Annak a ténynek az ismeretében, hogy Éli Zejra, személyesen neki címezve, megkapta a Marván szállította összes információt, így az Egyiptom részletes stratégiai terveit is tartalmazó Kotel-jelentéseket, nagyon is jól tudta, hogy a hírszerzésnek információt gyűjtő ügynökök mindent láttak és mindent jelentettek is.

Az izraeli kudarc valódi oka inkább Izrael hivatásos hírszerzési helyzetértékelőinek, mindenekelőtt magának Zejrának, a „kontzeptziához” való merev ragaszkodásában keresendő, az összes információ dacára, amely rendelkezésükre állt – több mint egy éven át –, és amely egyértelműen mind arra mutatott, hogy a „kontzeptzia” már érvényét veszítette. Olyan mélységes elkötelezettséggel hittek ebben a prekonceptcióban, hogy hitüket semmi sem ingatta meg egészen október 6-a reggeléig.

Azon a napon, miközben az a sok százezer izraeli, aki a nemzet tartalék hadseregének leglényegesebb alkotóelemét képezte, a települése zsinagógájában böjtölt és imádkozott, azokat, akiknek a közösség által rájuk ruházott hivatalukból fakadó kötelességük lett volna háború esetén megfűjni riadót, letolt gatyával lepte meg az ellenség.

8. VÉGSŐ ELŐKÉSZÜLETEK ÉS KÖZJÁTÉK RÓMÁBAN

Az Izraeli Védelmi Erőknél május 17-én elrendelt Kék-Fehér Készültség akkor lépett hatályba, amikor éppen tetőzött a küszöbönálló háborúra utaló jelzések áradata. Marvánnak az a jelentése, hogy Egyiptom és Szíria vezetői legalább két hónappal elhalasztották a támadás időpontját, azt az érzetet keltette – legalábbis némelyik izraeli döntéshozóban –, hogy Izrael elhamarkodottan lépett, amikor lázasan készülődni kezdett egy háborúra, amely talán sohasem fog kitörni. Móse Dajan honvédelmi miniszter volt az, aki ezt a fajta aggodalmat a leginkább egyértelműen kifejezésre juttatta. Május 21-én utasította az Izraeli Védelmi Erőket, készüljenek fel a háborúra, amely valószínűleg „a nyár második felében fog kitörni... Egyiptom és Szíria... kezdeményezésére”.¹³³ Két hónappal később azonban, a *Time* magazinnak adott interjújában Dajan már azt jelentette ki, hogy „a következő tíz év... a határok megmerevedését fogja hozni a jelenlegi vonalak mentén, de nagy háború nem lesz”.¹³⁴

A honvédelmi miniszter pálfordulása nem volt szinkronban azzal, ami Egyiptomban és Szíriában akkoriban valójában zajlott. Habár Szadat tompított beszédei hangvételén, és Egyiptomban a közhangulat kevésbé háborúpártira látszott váltani, az ország továbbra is rendületlenül fegyverkezett, sorra állította hadrendbe az új fegyvereket, és hajtotta végre a hadgyakorlatokat. Az 1973 márciusában megkötött nagy fegyverszállítási egyezmény tételeit a szovjetek sűrű egymásutánban szállították le a nyáron, így Egyiptomba érkezett egy századnyi MiG-21 vadászgép, egy dandárnyi SA-6 légvédelmi rakéta, nagyobb számú páncélozott csa-

patszállító jármű, Sagger páncéltörő rakéta, és tüzérségi lövegek, amelyek között a Bar Lév-vonal hatalmas homoksáncait szétlőni képes 180 mm-es ágyúk is voltak. Júliusban aztán megérkeztek a Szovjetunióból a Scudok is, és már csapatszolgálatba is állították őket az augusztustól a háború kezdetéig folyamatosan zajló nyári hadgyakorlatokon. Mindezen felül, ahogy Marván elárulta az izraelieknek, az egyiptomi légierő líbiai közvetítéssel megkapta Mirage vadászbombázóit Franciaországból, ezek pedig – a Tu-16-os bombázókról indítható Kelt rakétákkal együtt – valószínűleg tették az izraeli hátsószág támadását.

Egyiptom közben felgyorsította a csatornaátkelés előkészületeit. A háború elhalasztása lehetővé tette az öt átkelési különítmény felkészítésének befejezését. Egyenként 144 rohamcsónakot osztottak be mind az ötbe, hogy átjuttassák a keleti partra azt a 32 000 egyiptomi katonát, akiknek a hadihidak elkészültéig tartaniuk kellett a hídfőállásokat. Az öt gyaloghadosztály alegységei begyakorolták a csónakok vízre tételét, a beszállást, az átkelést evező vagy farmotor használatával, majd a gyors harcalakzatba fejlődést az izraeli oldalon. A harckocsik, páncélozott csapatszállító járművek és kételtű járművek személyzete szintén inaszkadtként gyakorlatozott. A már a csatorna mentén állomásozó légvédelmi egységeket megerősítették, hogy képesek legyenek biztosítani azt a magas fokú oltalmat a földi erőknél, amelyre a támadó izraeli harci gépekkel szemben szükségük volt.

Izrael északi frontján is javában folyt a háborús készülődés, a szíriai hadsereg már az egyiptomi előtt felvonultatta alakulatait a támadáshoz kijelölt megindulási terepszakaszokra. A szíriai hadsereg, amely a tavasz beálltával a Golán-fennsíkon húzódó frontvonalból egységeket vont ki és küldött a hátsószágba a háborúra felkészítő kiképzésre, a nyár vége felé sorra visszahozta őket a frontra. A Hermon hegyre telepített izraeli figyelők, az izraeli légi felderítés és a szíriaiak rádióforgalmazását lehallgató híradó-felderítők nyomon követték a csapatmozgásokat, a tüzérségi ütegek telepítését és a Golán-fennsíki izraeli védelmi rendszer áttörésére szánt három gyaloghadosztály támogatására rendelt harckocsik felvonulását. A katonai hírszerzés szakértőinek komoly fejtörést okozott Szíria katonai tevékenységének megmagyarázása, mert a szíriaiak a nyár

vége felé, a tél közeledtével rendszerint csökkentették a fronton álló csapataik létszámát, télen ugyanis nehezebb nagyszámú katonát eltartani a Golán vidékén, és sokkal bonyolultabb feladat nagyobb szabású támadó hadműveletet végrehajtani. Ebben az évben azonban a szíriai hadsereg pontosan abban az időszakban kezdett nagyon komoly erősítéseket előrevonni az arcvonal közelébe, amikor rendszeren már javában csökkenteni szokta erőit.

Ugyanakkor a szíriaiakhoz nagy szállítmányokban kezdtek érkezni a korszerű szovjet fegyverek, különösen az SA-6 légvédelmi rakétaütegek. Ahogyan ezeket felvonultatták, az már aggodalomra adhatott volna okot az izraelieknek. Nem csak nagyon sűrűn egymás közelébe telepítették az ütegeket, egyes esetekben – különösen a front közelében – még annál is sokkal sűrűbben, mint ahogyan az egyiptomiak a Szezi-csatorna mentén tették, de előre, egészen a határ közelébe is, és ezzel a megoldással kiterjesztették védőernyőjüket az egész Golán-fennsík fölé. Ezt az eredményt azonban Damaszkusz és a több stratégiai jelentőségű szíriai célpont hatékony légvédelmének rovására érték el. A légvédelmi eszközöknek ez a szokatlan csoportosítása nem kerülte el az izraeli hírszerzés figyelmét, de a katonai hírszerzés Kutatási Részlegénél és az izraeli légierő felderítőszolgálatánál kapásból elvetették azt a lehetőséget, hogy a szíriaiak Egyiptom részvétele nélkül is támadhatnának, s ezért az a vélemény alakult ki, hogy a légvédelem csoportosítása szokatlan, de alapjában véve védekező jellegű.

Minden múltó nappal erősödött a kényszer, hogy Egyiptom és Szíria a támadás előtt egyeztesse annak végleges részleteit. A legfontosabb nyitva maradt kérdés a végleges időpont kitűzése volt. Augusztus 22-én és 23-án, amikor már javában folytak a szíriai csapatösszevonások, a két ország katonai vezetői titkos találkozót tartottak, hogy véglegesítsék a támadási tervet. A korábbi tervezők már leszűkítették a szóba jöhető dátumokat néhány napra, amikor a feltételek optimálisak lesznek. Az egyiptomi haditengerészet alexandriai főparancsnokságán a katonai vezetőknek tartott megbeszélésen még tovább szűkítették a választékot két rövid időszakra, a szeptember 7–11. és október 5–10. közötti napokra. Utána ki-ki jelentést tett politikai vezetőinek, és szeptember 12-én, Aszad

kairói látogatása alatt, a felek megállapodtak, hogy az ekkor már „Badr” hadműveletnek nevezett támadás napja október 6. lesz. Tíz nappal később mindkét elnök hivatalosan tájékoztatta országa fegyveres erőinek vezetőit a kitűzött időpontról.

Addigra a szíriai hadsereg jelentős hányada felvonult és szétbontakozott a goláni fronton, és még további alakulatok tartottak oda. Ugyanakkor az egyiptomi hadsereg is elkezdte végrehajtani hadművelati tervét. A vezetőknek még órára és percre pontosan meg kellett egyezniük a támadás időpontjában, ezt azonban csak a támadást megelőző utolsó hetvenkét órában szándékoztak eldönteni.

Az izraeliek nem ismerték Egyiptom és Szíria összejátszásának minden részletét, de hála Asraf Marvánnak a katonai hírszerzés elemzői legalább részleges képpel rendelkeztek mindarról, ami Egyiptomban történt, ez a kép pedig azt mutatta, hogy az egyiptomiak egy nagyon közeli jövőben indítandó támadásra készülnek. A nyár első felében jelentős számú forrás azt jelentette, hogy Egyiptom júniusban vagy júliusban fog támadni. Akárhonnan szerezték az információjukat, nem volt pontos. Egyesek azonban határozottan állították, hogy a háborút egy előre megtervezett hadgyakorlat végén fogják megindítani, és végül is pontosan ez történt októberben. Az egyik forrás június 12-én azt jelentette, a háborút vagy augusztusban, vagy szeptemberben fogják elkezdni.

Ugyancsak június 12-én adta Asraf Marván az addigi legpontosabb figyelmeztetését a támadás várható időpontjáról. Azt jelentette, hogy Szadat elnök már tájékoztatta szíriai partnerét, hogy Egyiptom szeptember végén vagy október elején szándékozik megindítani a háborút. Természetesen az a körülmény, hogy Marván jelentése három teljes hónappal *korábban* érkezett, mint hogy Szadat és Aszad október 6-át választotta a támadás napjának, felvet néhány kérdést a jelentés megbízhatóságával kapcsolatban. Csakhogy Egyiptom a kezdet kezdetétől májust, szeptember elejét vagy a szeptember végi, október eleji napokat tekintette a három lehetséges választható időszaknak, és szinte bizonyos, hogy az egyiptomi felső vezetők közül sokan eleve az utolsót tartották

a legvalószínűbbnek a három közül. Marván nyilvánvalóan azt adta tovább, amit másoktól hallott.

Augusztus folyamán Marván mind intenzívebb diplomáciai tevékenységet végzett. Szadat az elérhető legerőteljesebb nemzetközi támogatást akarta megszervezni háborúja mögé, és ezt a feladatot inkább Marvánra, mint a külügyminiszterre bízta. Szadat tárgyalásai közül a legnagyobb jelentőséggel az bírt, amelyiket az egyiptomi elnök Fejszál szaúd-arábiai királlyal tartott, és nemcsak azért, mert mindenki a szaúdiakat tekintette a rangelső játékosoknak az arab világban, sőt nem is csak a jelentős pénzügyi támogatás miatt, amelyet a királyság Egyiptomnak biztosított, hanem azért is, mert akkoriban kezdtek beérni a tervek, amelyek szerint a diplomáciai folyamat újraindítása érdekében megpróbálták közös nyomásgyakorlásra összefogni a két hatalmi tényezőt, a szaúdiak köölajból származó gazdagságát és az egyiptomiak katonai erejét. Ehhez azonban a szaúdiaknak előbb támogatniuk kellett a háborút. Néhány nappal a Szadat–Fejszál-csúcstalálkozó után a szaúdiak elkezdtek működésbe hozni annak a kezdeményezésnek a gyakorlati részmuveleteit, amelynek végeredménye a világ első olajválsága lett.

A két vezető tárgyalásának tartalma természetesen szigorú államtitkot képezett. Még Ahmed Zaki Jamani, a szaúdi olajügyi miniszter és a király egyik legközelebbi bizalmasa sem tudott meg semmit arról, hogy miről beszélt egymással a két államfő. A zord és elővigyázatos természetű király mindössze annyit volt hajlandó mondani Jamaninak, hogy a közeljövőben ne utazzon hosszabb időre külföldre. A két államfőn kívül egyetlen személy volt jelen a találkozón, Asraf Marván, aki Szadatot minden, az Arab-félszigeten tett útjára elkísérte.

Marván szerint Szadat elmagyarázta házigazdájának, hogy a nagy háborút, azt, amelyikről időtlen idők óta beszél már mindenki, de amelyekre még nem került sor, „hamarosan, nagyon hamarosan” el fogja indítani. Amikor évekkel később felidézte a találkozót, Marván kihangsúlyozta, hogy Szadat nem volt hajlandó konkrét dátumot megjelölni. „Ez nem azért volt így, mert attól féltünk, hogy a szaúdiak majd elmondják az amerikaiaknak, tőlük pedig megtudják az izraeliek is. Nem. Egy-

szerűen nem volt szükséges bármi továbbit feltárni előttük azon túl, hogy gőzerővel készülünk a háborúra.”¹³⁵

Marván szeptember elején találkozott izraeli tartótisztjeivel, és mindezt továbbadott nekik, amit a csúcstalálkozóról, valamint a szíriai és egyiptomi katonai vezetők alexandriai tárgyalásairól tudott. Szadat, mesélte Marván az izraelieknek, továbbra is háborúról beszél, de a támadást most már valószínűleg valamikorra 1973 végére tervezik. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy korábbi gyakorlatától eltérően Szadat most sokkal kevésbé enged bárkinek betekintést a lapjaiba.

Mindazonáltal Marván és a Moszad 1973. szeptember eleji találkozásának valódi fő témáját valami más adta: annak megakadályozása, ami alighanem a legsúlyosabb terrortámadás volt Izrael történetében.

* * *

1973. február 21-én, egy nappal azután, hogy az Izraeli Védelmi Erők ejtőernyősei lerohanták a libanoni Tripoli városában működő palesztin terrorista támaszpontot, egy líbiai Boeing-727-es utasszállító repülőgép, a Bengáziból Kairóba tartó 414-es járat, belépett a Sínai-félsziget fölötti légtérbe. Riasztották az izraeli légierő vadászgépeit, és azok délután, 14:00 után felzárkóztak az utasszállító mellé. A vadászpilóták leadták a nemzetközi jelzést, amellyel utasították a sugárhajtású utasszállítót, kövesse őket. Az volt a tervük, hogy a Sínai-félsziget közepén épített repidimi katonai repülőtéren kényszerítsék leszállásra a líbiai gépet.

Eleinte úgy látszott, a líbiai pilóta követi az utasítást. Amikor azonban megközelítették a katonai repülőteret, a gép hirtelen irányt változtatott nyugatra, vissza a Szuezi-csatorna felé. A vadászpilóták jelentették ezt a szokatlan viselkedést, és azt is, hogy a Boeing összes ablakán lehúzták az árnyékolót, amivel lehetetlenné tették a betekintést a gép belsőjébe. Az utasszállító ekkor egyenesen nyugat, az egyiptomi légvédelmi rakéták védőernyőjével fedezett csatornaövezet felé tartott, pedig abból a légtérből minden polgári gépet kitiltottak, ám a légvédelmi rakétaütegek most nem nyitottak tüzet. Amióta Izrael 1967-ben elfoglalta a Sínai-félszigetet, annak teljes légtéréből kitiltották a polgári repülőgépeket.

Tegyük ehhez hozzá, hogy addigra Izrael már egyértelmű figyelmeztetéseket kapott olyan terroristákról, akik utasszállító repülőgépet próbálnak majd felrobbantani Tel-Aviv vagy más izraeli célpont fölött, beleértve a dimonai nukleáris létesítményt is, ezért nem meglepő, hogy az adott helyzetben az izraeli légierő parancsnoka, Moti Hod vezérőrnagy úgy döntött, engedélyt kér a repülőgép lelövésére. Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökét, aki előző éjszaka a libanoni hadművelet miatt nem aludt, felébresztették, és ő azonnal megadta az engedélyt. Néhány perccel később a repülőgép füstölgő roncsai nagy területen szétszóródva heverték a sivatagban. A fedélzeten tartózkodó 112 utasból 105-en életüket veszítették. Egyikük Szalah Busszeir, Líbia korábbi külügyminisztere volt.

Utóbb kiderült, hogy a repülőgép rádióberendezései meghibásodtak, és nem működtek. A pilóta, aki letévedt kijelölt útvonaláról, először egyiptominak nézte a vadászgépeket, a repülőtérről pedig azt hitte, hogy a Kairói Nemzetközi Repülőtér. Amikor felismerte tévedését, pánikba esett, és úgy döntött, megpróbál elszökni. Az izraeliek aggódtak a terrortámadásról szóló figyelmeztetések miatt, ráadásul szorongató időprésben is találták magukat, és tragikus hibát követtek el.¹³⁶

Izraelt világszerte elítélték, ám a tévedés legvégzetesebb következményeinek egy része késleltetve jelentkezett. Egyik káros hatásaként megfosztotta Marvánt azon képességétől, hogy időben tudja figyelmeztetni az izraelieket a jom kippuri háború kezdetére.

A líbiai vezető, Moammer Kadhafi ezredes, nem tehetette meg, hogy semmibe veszi az eseményt, amelyet ő és országának lakosai egy védtelen líbiai polgári repülőgép elleni oktan izraeli támadásnak tekintettek. Elsőnek Szadat elnököt hívta fel, megtárgyalni a megtorlás lehetőségeit. Kadhafi javaslatai között szerepelt az izraeli kikötőváros, Haifa elleni támadás, líbiai bombázókkal. Szadat azonban aggódott, nem akarta megfosztani Izrael elleni saját támadását a meglepetés tényezőjétől, ezért önmérsékletet kért, bár azt nem mondhatta meg, miért. Kadhafi viszont nem olyan ember volt, aki könnyen önmérsékletet tudott volna erőltetni

magára. Feszítette a tehetetlen düh, és a népe is vért akart. A közfelháborodás az áldozatok temetésén hágott tetőfokára, amikor a repülőgépet pusztulni hagyó, majd a gáztettre lagymatagon reagáló Szadat tehetlensége miatt feldühödött tömeg előzőnlötte Egyiptom bengázi konzulátusát.

Kadhafi úgy határozott, Egyiptom közreműködése nélkül fog cselekedni. Április 17-én magához kérte egy, a Kadhafi és Nasszer között kötött katonai együttműködési szerződés keretében, a líbiai haditengerészetnek alárendelve Líbiában állomásozó egyiptomi tengeralattjáró parancsnokát. A líbiai vezér utasította a parancsnokot, fusson ki keleti irányban a Földközi-tengerre, és torpedózza meg a híres brit óceánjárót, a *Queen Elizabeth*-t, amely akkor éppen Asdod felé tartott, fedélzetén különböző országok magas méltóságaival, akik az ország függetlenségének huszonötödik évfordulóján rendezett ünnepségekre tartottak Izraelbe. Az egyiptomi haditengerésztiszt írásban kérte a parancsot, és Kadhafi írásba is adta. A tengeralattjáró egy teljes napot merülésben töltött, majd a felszínre emelkedett, és a parancsnok rádión jelentette egyiptomi haditengerészetbeli szolgálati előjárójának, milyen feladatot kapott. A jelentés gyorsan eljutott Szadathoz, akinek az volt a reakciója, hogy azonnal visszarendelte a parancsnokot az alexandriai támaszpontra. Röviddel azután, hogy a *Queen Elizabeth* elhagyta Izraelt, és újra kinn járt a nyílt tengeren, Szadat tájékoztatta Kadhafit, hogy a tengeralattjáró parancsnokának nem sikerült megtalálnia a brit hajót.

Kadhafi nem vette be a trükköt. A repülőgép lelövése és saját képtelensége a megtorlására a mélységes és reményvesztett tehetetlenség érzését váltotta ki a diktátorból, aki fokozatosan súlyos depresszióba, sőt személyiségi válságba süllyedt. Elhagyta a fővárost, és a sivatag közepén egy sátorban talált rá a magány nyújtotta menedékre. A Forradalmi Tanács tagjainak előbb kijelentette, le akar mondani, majd teljesen elszigetelte magát tőlük. A tanács azonban nem volt hajlandó elfogadni Kadhafi lemondását, s ekkor Kadhafi elutazott Egyiptomba, és találkozott Szadattal. A látogatás alatt és után Líbia fokozta a két ország egyesítése érdekében Egyiptomra gyakorolt nyomást: Tripoliból és más líbiai városokból tömegek vonultak gyalog az egyiptomi határ felé. Az egyip-

tomiaik ismételten kérték a menetek leállítását, de hiába. A végén az egyiptomi hadseregnek szó szerint el kellett torlaszolnia a határon átkelni próbáló nagyjából 40 000 líbiai útját műszaki akadályokkal, sőt hamarjában lerakott aknákkal is.

Kadhafi válaszul mennydörögve szidalmazta Egyiptomot, és népi forradalomra szólította fel az egyiptomiakat, hogy űzzék el a Szadat-rezsimet, és irtsák ki korrupcióját és bürokráciáját. Szadat, aki semmi másra nem akart összpontosítani, csakis az Izrael elleni háború előkészületeire, kapitulált. 1973. augusztus 29-én, hosszadalmas tárgyalások után, a két állam bejelentette, hogy szeptember 1-jén – a líbiai forradalom évfordulóján – képviselőik alá fogják írni az egyesülés kezdetét jelző dokumentumokat.¹³⁷ Az egyiptomi–líbiai kapcsolatok vizein dúló vihar pillanatnyi lecsendesítésére ez már elegendő volt, de Kadhafi bosszúszomját alig csillapította.

A közel-keleti politika gyakran bizarr világában az egyiptomi elnök leginkább attól tartott, hogy ha Líbia komoly megtorló csapást mér, azzal kirobbanthatja az újabb izraeli–arab háborút, és így tönkreteszi az ellenség meglepésének minden lehetőségét, amely Egyiptom saját támadási tervében esetleg benne rejlett. Valahányszor tárgyalt vagy üzenetet váltott Kadhafival, Szadat nem győzte hangsúlyozni, hogy minden líbiai lépést tanácsos lenne teljes mértékben összehangolni Egyiptommal, a tervezés és a végrehajtás fázisában is. Kadhafi kelletlenül ugyan, de beleegyezett.

Az ember, akit Szadat egyiptomi részről a kapcsolatok kezelésére kijelölt, az ő líbiai ügyekben illetékes különmegbízottja, Asraf Marván volt.

Moammer Kadhafi erkölcsi világképe szerint a szemet szemért elvnek leginkább megfelelő válaszlépés egy izraeli utasszállító repülőgép lelövése lett volna, ahogy azt meg is mondta Szadatnak áprilisban, amikor az egyiptomi elnök Líbiába látogatott. Amikor a líbiaiak és az egyiptomiak július táján tervezni kezdték a megtorló támadást, az első kérdés az volt, hol és hogyan lőhető le egy ilyen repülőgép. A tervezők gyorsan arra a véleményre jutottak, hogy Róma repülőtere, a Fiumicino nemzetközi repülőtér az alkalmas hely. Korábbi olasz gyarmat lakóiként a líbiaiak jól ismerték Rómát. Fiumicino a hanyag biztonsági intézkedéseiről volt

hírhedt, és az olaszok addigra már kétes hírnévre tettek szert az arab terrorista csoportok elnéző kezelésével. Marván utasítására két magas rangú egyiptomi titkosszolgálati tiszt elutazott Rómába, megismerni a repülőtér általános elrendezését, a le- és felszálláskor használatos légi folyosókat, és megkeresni az éppen fel- vagy leszálló gépek támadására legalkalmasabb helyeket. Műszaki rajzokkal és térképekkel tértek vissza, és kidolgoztak egy tervet az El Al egyik Boeing-747-es sugárhajtású utasszállítójának lelövésére közvetlenül felszállás után, olyan SA-7 Sztrela, vállról indítható légvédelmi rakétával, amilyeneket Egyiptom éppen akkor kapott meg a Szovjetuniótól. Abban egyeztek meg a líbiaiakkal, hogy Egyiptom vállalja két rakéta Rómába szállítását, ahol azokat a Fekete Szeptember csoporthoz tartozó palesztinok vesznek át – ugyanez a szervezet gyilkolt meg az előző nyáron tizenegy izraeli sportolót a müncheni olimpián.

A hadművelet első mozzanatát sikerült zökkenőmentesen végrehajtani. Augusztus 29-én Amin al-Hindi, a Fekete Szeptember kijelölt osztagának parancsnoka megérkezett Rómába, hogy a csoport négy másik tagjával előkészítse a támadást. Néhány nappal később – Marván utasítására és az egyiptomi fegyveres erők bármely vezetőjének bevonása nélkül – a hadsereg egyik raktárából két rakétát a hozzájuk tartozó indítóberendezéssel együtt átszállítottak Szadat hivatalába. Marván feleségének, Monának a neve alatt átcsomagolták őket diplomáciai poggyászsba. Az asszony a tervről teljesen független ügyben Londonba készült repülni, de beleegyezett férje kérésébe, hogy találkozzanak Rómában. Monának fogalma sem volt a tervről vagy arról, mit tartalmaznak a diplomáciai postacsomagok.

Amint arra a terv kiagyalói számítottak, az olasz hatóságok nem nyitották fel a csomagokat. Mivel Nasszer lányának a neve állt rajtuk, a repülőgéptől egyenesen átvitték őket egy várakozó kisteherautóhoz, amely rakományát a római Egyiptomi Művészeti Akadémiára szállította.

Marván másnap érkezett meg az Örök Városba. Berakta a csomagokat a saját kocsijába, és elhajtott a város központi bevásárlónegyedében, a Via Veneto 149. szám alatt található Raphael Salato cipőbolthoz. Al-Hindi már a boltban várta. Az összekötőjétől kapott fénykép alapján

felismerte Marvánt. Odament hát hozzá, és kimondta a jelszót – többször egymás után.

Ettől a mozzanattól kezdve azonban kissé félresikerült az akció. Marván közölte Al-hindivel, hogy neki és az embereinek ki kell venniük a rakétákat az ő autójából, utána rakják be a saját járművükbe, és vigyék el abba a lakásba, amelyet Al-hindi Ostiában, a repülőtér közelében bérelt. Azt a lakást szánták a támadás kiindulópontjának.

A gond csak az volt, hogy a Fekete Szeptember osztagnak nem volt autója. Senki nem mondta nekik, hogy szükségük lesz rá.

A leleményes terroristákat azonban nem riasztotta vissza ez a nehézség. Odébb az utcában találtak egy szőnyegkereskedőt, vettek nála néhány szőnyeget, és azokba tekerték bele a rakétákat indítóstul. Utána vállra vették, és elvitték a két csomagot a legközelebbi metróállomásra. Tömegközlekedési járműveken vitték ki a két rakétát Ostiába. Al-Hindi a lakásban maradt, míg a többiek átmentek az Atlas Hotelba, egy rossz hírű, bordélyként is működő belvárosi szállodába.

Mindez azonban végső soron semmit se számított. Marvánnak hála a Moszad a tervezés kezdeti szakaszától mindent tudott a titkos akcióról. Más, Izrael javára végzett tevékenységétől eltérően Marván ez alkalommal igazából nem Egyiptom érdekei ellen tett. Éppen ellenkezőleg. Szadat, mindössze egy hónappal saját meglepetésszerű támadásának megindítása előtt, nem akarta, hogy a terv tényleg sikerüljön. Egy El Al utasszállító repülőgép lelövése komoly regionális válságot robbantott volna ki, és ha a roncsdarabok között megtalálják az SA-7 rakéta repeszeit, az egyértelműen Egyiptom részvételére utalt volna. A feszültség drámai mértékben megnőtt volna, és Egyiptom bizonyosan elveszítette volna a hadászati meglepetés előnyét. Más szóval, ha megvalósul a terrortámadás, ez az összeesküvés meghiúsította volna Szadat Izrael ellen tervezett támadását.

Marván ismerte Szadat gondolkodásmódját. Szadat megtanulta megbecsülni Marván elképesztően változatos képességeit, ismereteit és kapcsolatait. Ő garantáltan tudni fogja, hogyan fullassza biztos kudarcba a vállalkozást, valószínűleg úgy, hogy bizalmasan értesíti az olaszokat. Azt azonban az egyiptomi elnök még csak nem is gyanította,

hogy a titkosszolgálat, amelyhez Marvánt bizalmas kapcsolat fűzi, az izraeli Moszad.

A hadművelet előkészítésére Zvi Zamir Rómába érkezett, tájékoztatni a helyi hatóságokat a nemzetközi összeesküvésről, és felügyelni azokat az akciókat, amelyeket a Moszad arra az esetre tervezett, ha az olaszoknak nem sikerül megakadályozniuk a merényletet. A Moszad főnöke részben az előző nyári traumára reagált, amikor a német rendőrség csúnyán elfuserálta a túsul ejtett izraeli olimpikek kiszabadítására tett kísérletet. Zamir akkor csak tehetetlenül állhatott a müncheni repülőtér irányítótornyában. Miután, mélyen megrendülve, visszatért Izraelbe, felismerte, hogy az izraeliek nem hagyhatják kizárólag a helyi rendvédelmi erőkre külföldön tartózkodó állampolgáraik védelmét.

Szent igaz, ez alkalommal az izraeliek egyáltalán nem hagyatkoztak csupán a helyi titkosszolgálatokra és rendőrségre. Amint értesültek a tervezett terrortámadásról, több mint két héttel kitűzött időpontja előtt, Mike Harari, egy rangidős, sokat tapasztalt veterán operatív tiszt parancsnokságával Rómába érkezett egy Moszad-különítmény. A csapat alaposan átvizsgálta a Fiumicino repülőtér környékét, olyan rejtekhelyeket keresett, ahonnan érdemes lehet vállról indítható légvédelmi rakétát kilőni. Ami még lényegesebb, követték Marvánt, amikor a Via Venetón átadta a rakétákat a palesztin terroristáknak, majd utána követték a rakétákat rejtekhelyükre szállító terroristákat is. Harari rajta akart ütni a lakáson, de Zamir, aki már szintén megérkezett Rómába, úgy határozott, inkább tájékoztatja az ügyről olasz partnerét, akivel kiváló munkakapcsolata volt. Zamir mindössze annyit kért, hogy az egyik Sztrelát az olaszok adják át az izraelieknek, mert az izraeli légierő akkoriban még nem ismerte jól ezt a fegyvert.

Zamir szemszögéből annak legnyilvánvalóbb bizonyítéka, hogy Marván nem dolgozik az olaszoknak, az olasz titkosszolgálat vezetőjének hangjából kicsendülő meglepetés volt, amikor Zamir közölte vele, egy nagy terrortámadás megakadályozására érkezett Rómába. Ebben az esetben a helyi erők kiválóan tették a dolgukat. Gyorsan elvégezték a szükséges szervezést, majd szeptember 6-án a kora reggeli órákban nagyszámú rendőr hatolt be az ostiai lakásba, és őrizetbe vették Al-Hin-

dit. A többiek abból a bizonyos Atlas Hotelből gyűjtötték be. Al-Hindi később azt vallotta, meglepte a rendőrök létszáma, és először azt hitte, a Moszad üt rajta. A Harari vezette Moszad-különítmény egyébként tényleg készen állt a beavatkozásra abban az esetben, ha a helyi erők nehézségekbe ütköznek, de erre nem volt szükség.

Az öt terroristát őrizetbe vették, a rakétákat elkobozták, a támadás célpontjának kiszemelt 747-es, fedélzetén négyszáz utassal, felszállt és elrepült anélkül, hogy az utasok bármit is sejtettek volna a történetekből. Zamir és emberei visszatértek Izraelbe. A Fekete Szeptember csoporthoz tartozó összeesküvőket később bíróság elé állították ugyan, de az olaszok tartottak a terroristák bosszújától, és ezért szabadon bocsátották, sőt hagyták távozni őket az országból.

Amikor Marván értesült al-Hindi és emberei letartóztatásáról, rohant egyenesen a repülőtérre. Zamir nem mondta meg az olaszoknak, kitől kapta az információt. A nyilvánosság előtt megválaszolatlanul maradt a kérdés, hogyan jutottak a tervezett támadás nyomára az olasz hatóságok, bár az egyik lap a következő szalagcímmel jelent meg: „Olasz forrásokból: A »vállról indítható rakétás terroristák« letartóztatására az izraeli hírszerzéstől kapott jelzések alapján került sor”.

Miután elült a felvert por, izraeli munkaadói jelentős összegű jutalmat adtak Marvánnak, amiért ismét tanúbizonyságát adta az Izrael biztonsága iránti elkötelezettségének.¹³⁸

* * *

Volt azonban az ügynek egy hátulütője. Az a körülmény, hogy Asraf Marván részt vett a római terrortámadásnak a megtervezésében és a megüjtésében is, kivonta őt a kairói döntéshozatali központból, és végső soron korlátozta lehetőségét, hogy egy hónappal később egyértelműen és időben tudja figyelmeztetni Izraelt a háború kitörésére. Akárhogyan is változott távolsága Szadattól, Marván annyit bizonyosan tudott, hogy a háborús előkészületek végső fázisukba léptek. És mégis, szeptember eleje – amikor azt mondta izraeli tartótisztjeinek, hogy Egyiptom az év végéig támadni fog – és október 4. között, vagyis mindössze két nappal a támadás előtt, Marván semmit sem adott ki az izraelieknek.

Vajon miért? Három ok magyarázhatja hallgatását. Az egyik az, hogy ezeket a sorsdöntő heteket Marván jórészt a döntéshozók körén kívül töltötte. Valóban meglepődött, amikor október 5-én megtudta, hogy másnap elkezdődik a támadás. Szeptemberi utolsó jelentésében arról számolt be az izraelieknek, hogy Szadat még kevesebbet közöl szándékaiból bárkivel, mint bármikor korábban. Szadat sem a líbiaiakat, sem a szaúdiakat nem avatta be a támadás időzítésének titkába, ezért Marvánt sem volt semmi oka beavatni, akinek a feladata volt az ezzel a két országgal való kapcsolattartás. Szadat minden valószínűség szerint még a korábbinál is óvatosabbá vált, miután Marván megüjtötte a római támadást, mert ha ilyen nyilvánvalóan kiváló kapcsolatai vannak külföldi titkosszolgálatokkal, legjobb vele vigyázni – Szadat nem akarta, hogy bárhova is kiszivárogon valami.

A második ok, hogy bár Marván volt a legnagyobb kém Izrael történetében, aki átadta országa részletes haditerveit az ellenségnek, még vele is megeshetett volna, hogy tévovázik, amikor ennek a különleges jelentőségű titoknak, a támadás időpontjának a kiszolgáltatását várják tőle. Ez valószínűtlennek tűnhet mindannak alapján, amit az Angyal személyiségéről tudunk. És mégis, több hírszerzőtiszt, aki ismerte őt, ragaszkodott ahhoz, hogy ne zárják ki ezt a lehetőséget.¹³⁹

A harmadik ok abban rejlik, hogy Marván esetleg hihette azt is, nincsen szükség további figyelmeztetésekre, hogy ő már mindent elárult az izraelieknek, amire szükségük lehet a helyes következtetések levonásához. Megmondta nekik, milyen jelekre figyeljenek a végső háborús előkészületek időszakában. Ezek a jelek ott álltak félreérthetetlenül leírva a hadműveleti tervekben, amelyeket átadott a Moszadnak, mint például a Morgan-olajmező termelésének leállítását, amit lehetetlen volt titokban tartani. Ezért, amikor Marván október 5-én végül valóban leadta az egyértelmű figyelmeztetést, hogy mindjárt kitör a háború, azt gondolta, olyasmit közöl az izraeliekkel, amit ők már tudnak.

Ezek a magyarázatok nem mondanak ellent egymásnak, és valamilyen ily módon igaz lehet. Segítenek megértenünk a háború előtti utolsó heteket és napokat, és különösen azt a tényt, hogy minden készülődésük és kiterjedt hírszerzési tevékenységük ellenére az izraelieket felkészületlenül érte

a támadás. Fontos hangsúlyoznunk, hogy Izrael Marván október 4-i és 5-i figyelmeztetése nélkül is bőségesen gyűjtött be kulcsfontosságú arra utaló jeleket, hogy Egyiptom és Szíria rövid időn belül meg fogja támadni. Normális körülmények között a katonai hírszerzésnek legkésőbb október 2-án riadót kellett volna fűjnia, s ezzel több mint elegendő időt hagyott volna az Izraeli Védelmi Erők parancsnokainak a tartalékosok behívására és a seregtestek adott háborús helyzetnek megfelelő felvonultatására. Abban a történelmi pillanatban azonban Izrael katonai hírszerzését olyan tiszték csoportja vezette, akik még mindig rendíthetetlenül, majdnem vallásos hittel ragaszkodtak egy bizonyos hírszerzési paradigmához – a „kontzeptziához” –, pedig azt akkor már majdnem egy évvel korábban történt események rég megfosztották érvényétől. Ennek következtében nem vettek tudomást nagy tömegű, életbe vágóan fontos adatról, amelyeknek csak egyetlen észszerű magyarázatuk vagy megfejtésük lehetett: az, hogy Egyiptom és Szíria rohan a háborúba.

* * *

Az összes előjel közül a valószínűleg legnyugtalanítóbb a szíriai csapatok összevonása volt északon. A Golán-fennsík fölött végrehajtott egyik felderítőrepülés során készített légi felvételek, amelyeken a szíriai hadsereg teljes háborús hadrendben látszott állni a határ mentén, a szokásos tüzérség kétszeresével és közvetlenül három gyaloghadosztály mögé előrevonva várakoztak azok támogató páncélosegységei is, komoly aggodalmat ébresztett az Izraeli Védelmi Erők Északi Parancsnokságának parancsnokában. Az Izraeli Védelmi Erők felső vezetőinek szeptember 24-i értekezletén Jichák Hofi vezérőrnagy hangot is adott a Szíria esetleges meglepetésszerű támadása miatti aggodalmainak. Dajan nem tartotta valószínűnek Szíria nagyarányú támadását a közeljövőben, inkább valami korlátozottabb jellegű akcióra számított, mondjuk támadásra a Golán-fennsíkon létesített izraeli telepek ellen, amivel a szíriaiak súlyos emberveszteséget okozhattak. Dajan nem általános háborútól tartott, hanem valamilyen korlátozott nagyságú és célú offenzívától.

Még az sem változtatott sokat az izraeliek helyzetértékelésén, amikor szeptember 25-i titkos csúcstalálkozójukon Huszein király is figyelmeztette

tette Golda Meirt. Jordánia egy szíriai tábornoktól kapta a jelzést, aki titokban a Hasemita Királyságnak dolgozott. Huszein elmondta Meirnek, hogy a szíriaiak háborús készenlétben állnak, és valószínűleg Egyiptommal összehangoltan fognak támadni. Ugyanakkor a Moszad főnöke és Aharón Levran ezredes is kapott részinformációkat a jordániaiaktól a szíriai csapatok diszlokációjáról és terveiről, és arról a szándékukról is értesültek, hogy nagy offenzívát fognak végrehajtani Egyiptommal együtt. A támadás konkrét napját egyik találkozóon sem nevezték meg. A miniszterelnök asszonyt alaposan kizökkentette nyugalmából a Huszein királlyal folytatott tárgyalása, és reagálást követelt az ott hallottakra a katonai hírszerzéstől. A katonai hírszerzés főnöke, Zejra, válaszul megbízhatatlannak nyilvánította az információt, amelyet Meir kapott. A király által átadott hírszerzési információ új adatokat tartalmazott a szíriai fegyveres erők állapotáról – beleértve a készség magas fokát, a szabadságolások beszüntetését, a tartalékosok mozgósítását és a polgári gépjárművek bevonultatását katonai szolgálatra –, ennek ellenére Zejra továbbra is makacsul ragaszkodott ahhoz az álláspontjához, hogy Szíria sohasem indítana háborút Egyiptom nélkül, Egyiptomnak pedig nem áll szándékában háborút kezdeményezni.

Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke mégis elrendelte a Golán-fennsíkon állomásozó csapatok részleges megerősítését. A 7. páncélosdandár két harckocsiszázada és egy tüzerűteg szeptember 26-án, rós hasána előestéjén, megmászta a fennsíkra vezető meredek lejtőt.

A következő napokban Izrael hírt kapott a készségi szint emeléséről az egyiptomi légierőnél, valamint páncélosalakulatok mozgásáról Kairóból a csatorna felé. Szeptember 26-án egy forrás, amelyet a miniszterelnök korábban „jónak”¹⁴⁰ minősített, figyelmeztetést juttatott el az izraeliekhez: Egyiptom a nagyon közeli jövőben olyan támadást akar indítani, amely a csatornán való átkelést is magában foglalja. Az izraeli katonai hírszerzés ezt figyelmen kívül hagyta, és azt bizonygatta, hogy az egyiptomiak azért vonják előre csapataikat, mert izraeli megelőző csapástól tartanak. Ugyanebben az időszakban a CIA is átadott egy jelentést, amely szerint a szíriaiak támadást terveznek, és céljuk a Golán-fennsík visszafoglalása. Ehhez a figyelmeztetéshez a támadás rész-

letes tervét is mellékelték. A katonai hírszerzés Kutatási Részlegének tisztjei, akik tudták, hogy a CIA információi főként Huszein királytól származnak, szolgálati úton terjesztették ezt a figyelmeztetést és a támadási terv sarokpontjait is tartalmazó jelentést, de azt a véleményüket is, miszerint a szíriai csapatok diszlokációja nem támadó jellegű. Álláspontjukon akkor sem változtattak, amikor a katonai hírszerzés saját 848. egységétől is arról kapott jelentéseket, hogy Szíria Szuhaj vadász-bombázóit előretolt tábori repülőterekre telepítették át, vagy hogy a 47. páncélosdandár, amelynek háború esetén a goláni front déli szektorát kellett tartania, elhagyta az északi Homsz térségét, és dél, az izraeli határ felé vonult. Október elején a szíriai hadsereg befejezte előkészületeit, és a szovjet hadművelleti doktrínának megfelelően megindulási terepszakaszain minden további teendő nélkül támadásra készen állt.

Október 1-jén Egyiptom belekezdett a köztudottan küszöbönálló „Tahrir 41” fedőnevű hadgyakorlatba. A gyakorlat előestéjén Izrael újabb figyelmeztetést kapott: a „Tahrir 41” a Szezi-csatornán végrehajtott igazi erőszakos átkeléssel fog zárulni! Az egyiptomiak célkitűzése a behatolás lesz a Sínai-félszigetre és területek visszafoglalása a Mitla- és a Giddi-hágóig. Más forrásokból származó jelentések igazolták ezt a figyelmeztetést. A katonai hírszerzésnél azonban a figyelmeztetést úgy értelmezték, hogy a támadás mindjárt másnap következik, és amikor a nap eseménytelenül múlt el, a hírszerzőtisztok azonnal hamis riasztásnak minősítették az egészet. Az egyiptomi támadás lehetőségével kapcsolatos töretlen derűlátásuk volt az oka annak is, hogy nem vettek tudomást a szíriai fronton mutatkozó, háborúra utaló jelekről, mert továbbra is konokul állították, hogy Egyiptom nélkül Szíria nem képes háborút indítani. Mindennek ellenére továbbra is egyre csak gyűltek az igazi háborúra, nem pusztán hadgyakorlatra, utaló jelek. Az egyiptomi alakulatok közötti rádióforgalmazás, amely az előző gyakorlatok idején napi több ezer adásra nőtt, most sokkal kisebb volt. A csatorna közelében összevont vízi járművek és hadihídanyag mennyisége minden korábbit messze meghaladott. Az izraeliek elképesztő nagyságú, a Szezi-öböl felé tartó hadianyag-szállító konvojt észleltek, amelynek felbukkanására nem találtak észszerű magyarázatot. Végül pedig a csatornánál az egyip-

tomiak több tucat lejárórampát építettek a gyors vízre szállás megkönnyítésére – és ilyen rampákat még egyetlen korábbi „Tahrir” hadgyakorlat alatt sem látott senki.

Mindennek dacára a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének vezetője a Golda Meir hivatalában október 3-án tartott rendkívüli értekezleten még mindig azt bizonygatta, hogy „Egyiptom úgy véli, még mindig nem képes háborút indítani [és ezért]... a közösen indított egyiptomi-szíriai háború véleményem szerint nem tűnik észszerűnek”. A Marván által Izraelnek akkor már majdnem egy éve szállított hírszerzési információk hegyei még mindig nem gyakoroltak érezhető hatást a katonai hírszerzés e vezető tisztjének a gondolkodására.

A katonai hírszerzés csak október 4-én, csütörtökön kezdte módosítani a helyzetértékelését. Aznap délután – mindössze negyvennyolc órával a támadás előtt – a 848. egység arra utaló egyértelmű jeleket kezdett észlelni, hogy az összes szovjet állampolgár szükséghelyzeti evakuációját hajtják végre először Szíriában, majd Egyiptomban. Miközben a szovjet tanácsadókat és családtagjaikat ingajáratban hazaszállító légi konvoj rádióforgalmazását figyelték, az Izraeli Védelmi Erők rádiólehallgató egysége ideges hangok orosz nyelvű beszélgetéseire akadt, amelyekben a Szíriában dolgozó orosz szakértők családjaikat utasították, húsz percen belül csomagoljanak össze, és siessenek az előre kijelölt találkozóhelyekre, ahonnan el fogják szállítani őket a repülőterre, majd onnan haza a Szovjetunióba. Egész éjjel és még másnap reggel is áramlottak a kiürítés újabb és újabb részletei. Nagyjából ugyanebben az időben befutottak a Szezi-csatorna fölött készített legfrissebb, dél körül exponált légi felderítési fényképek. „Az egyiptomi hadsereg – hangzott ekkor már a jelentés – valamilyen szükséghelyzeti harcrendben áll, amelyhez hasonlót még sohasem láttunk.”

Bár a felderítő-repülőgépek légi felvételeinek részletes, precíz értelmezése több időt igényelt, és az erről írott jelentés majd csak péntek reggel fog eljutni a döntéshozókhoz, a katonai hírszerzés irodáiban rohamosan nőtt a feszültség. A szovjetek evakuálása meglepte az izraeli hírszerzőtisztokat, és amikor a többi jelekkel együtt tekintették át az összképet, nem volt könnyű kizárólag hadgyakorlat részeként értelmezni

délen, és védelmi előkészületekként északon. A katonai hírszerzés felső szintű parancsnokai, a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 3. (Nagyhatalmak), 5. (Szíria), és 6. (Egyiptom) osztályának vezetőivel együtt íróasztaluknál töltötték az éjszakát, és próbálták összefüggő rendszerbe foglalni az immár megvadult folyamként áradó információkat. A 848. egység parancsnoka, Jóél Ben Porat dandártábornok telefonon hívta a katonai hírszerzés vezetőjét, és határozottan kijelentette, mindjárt kitör a háború! Ő már a legmagasabb szintű készenlétbe is helyezte az alakulatát. Éli Zejrának kezdett meginogni a hite a háború valószínűtlenségében. Ezen a késői órán már ő sem hagyhatta figyelmen kívül a jeleket.

Pénteken kora hajnalban, 2:30 órakor, megcsörrent a telefon a Moszad főnökének lakásán. Zamir felvette. Törzsének főnöke, Freddy Eini volt az, sürgős üzenettel. Az Angyal jelentkezett. Háborúról tett jelentést.

9.

ALÁÍRÁS VASÁRNPAP, NAPNYUGTAKOR

Asraf Marván négy nappal a háború kitörése előtt hagyta el Egyiptomot. Líbiába ment, ahol tájékoztatta Kadhafit Egyiptom azon szándékáról, hogy a nagyon közeli jövőben háborút indít, majd továbbutazott Franciaországba.¹⁴¹ Október 4-én, csütörtökön Párizsban tartózkodott egy egyiptomi küldöttség tagjaként, ami megnehezítette a szabad mozgását, akár telefonálni akart, akár találkozót szervezni izraeli tartótisztjeivel. Az ilyen jellegű nehézségek azonban nem voltak szokatlanok Marvánnak, aki mindig megtalálta a módját, hogy leküzdje őket. Csütörtökön késő délután megeresztett egy telefonhívást a londoni nő lakására, aki közvetítőként működött Marván és Moszad-tartótisztje között. Marván közölte, hogy beszélnie kell „Alexszel”, és később újra telefonálni fog. A nő riasztotta Dubit, aki gyorsan átment a közvetítő lakására, és várt. A telefon hamarosan újra csengett. Az Angyal volt az.

Dubi a telefonban hallotta, hogy a háttérben arabul beszélnek. Marván nyilvánvalóan nem volt egyedül, és nem beszélhetett kedve szerint. És érezhetően feszült volt. Azzal kezdte, hogy nem beszélhet hosszan. Dubi megértette. Ezután az Angyal rátért a lényegre: „rengeteg vegyszerről” akart tárgyalni, és közölte, sürgősen találkoznia kell a „tábornokkal”. Holnap Londonban lesz, feltétlenül találkozzanak.

Dubi úgy gondolta, egyértelműen és félreérthetetlenül meghallotta az üzenetet. Annak a protokollnak a részeként, amelyet azért vezettek be, hogy Marván előzetes figyelmeztetést adhasson egy támadás előtt, kódszavakban egyeztek meg, amelyeket használva Marván pontosan

meghatározhatta a fenyegetés jellegét. Mivel Marván az egyetemen végzettséget tanult az Angyal és tartótisztjei úgy határoztak, a figyelmeztetésekbe belefoglalják a periódusos rendszer elemeit, és olyan kijelentésekkel elegyítik, amelyek a normális hétköznapi beszélgetés látszatát keltik. A háborút jelentő általános kifejezésnek a „vegyszereket” szánták, de a pontosabb meghatározásra szolgáló szavakat is megadták Marván-nak. Ha azonnali támadás veszélyére akarta figyelmeztetni őket, említést tehetett „káliumról”, a kevésbé közeli támadásra figyelmeztető jelzésben használhatta a „jód” szót, a Sínai-félszigetre a földi erők csatornai átke-lése nélkül mért légicsapásra a „nátrium” említésével utalhatott.

Egyes kommentátorok azóta felvetették, hogy Dubi alapvető hibát követett el. Megkérhette volna Marvánt, nevezzen meg egy bizonyos elemet ahelyett, hogy általánosságban csak annyit mond, „vegyszerek”, a Moszad főnökének – az „igazgatónak” – a Londonba hívása megindokolására. Ehelyett a tartótiszt úgy döntött, nem erőlteti a témát. Dubinak azonban fogalma sem volt, milyen feszült helyzet alakult ki óráról órára otthon Izraelben. Ő mindössze annyit tudott, amennyit az újságokból kiolvasott, és a nyilvános beszámolók nem szóltak arról, hogy esetleg küszöbön állhat a háború. Dubinak választása sem sok volt. Tudta, hogy Marvánt szorítja az idő, és észlelte, hogy mások is tartózkodnak a közelében. Ezenkívül úgy vélte, ha Marván precízebb információval rendelkezik, másik jelszót használt volna. Mivel nem használt, Dubi arra következtetett, hogy a figyelmeztetés nem szorongatóan aktuális. Végül pedig Dubi úgy okoskodott, akárhogyan is áll az ügy, Marván pontosabban tisztázni fogja, hogy mit akart mondani, amikor másnap találkozik Zvi Zamirral.

Dubi egyébként is előírt eljárásrend szerint tette a dolgát. Amint befejezte a telefonbeszélgetést Marván-nal, már hívta is gyorsan a Moszad londoni kirendeltségének vezetőjét, majd utána megfogalmazta a jelentését. Habár a jelentés elküldésének közvetlen okául az Angyaltól éppen kapott figyelmeztetés szolgált, az első bekezdés más ügyekkel foglalkozott. Dubi csak lejjebb írta meg, hogy a forrás sürgősen találkozni akar a Moszad igazgatójával a „vegyszerek” ügyében, és megjelölte a javasolt londoni találkozó időpontját.

A jelentést a Moszad tel-avivi főhadiszállására küldték, ahová izraeli idő szerint éjfél körül érkezett meg. Az ügyeletes tiszt azonnal megküldte egy példányát Zamir irodájának, egy másikat pedig a katonai hírszerzésnek.

A Zamir irodájában ügyeleti szolgálatot teljesítő nő megkapta az iratot, és felhívta a vezetési törzs főnökét, Freddy Einit, otthon. Eini beautózott a főhadiszállásra, hogy maga olvashassa el a jelentést. Az Agranat Bizottság – Izraelnek a jom kippuri háborúhoz vezető események vizsgálatára később felállított nemzeti vizsgálóbizottsága – előtt tett vallomása szerint Eini nagyon komolyan vette a jelentést. „A háború megkezdéséről kaptunk figyelmeztetést. Addig még sohasem történt semmi hasonló.” Utolsó szavai, idézte fel utóbb, nem a figyelmeztetésre vonatkoztak, hanem Marván kérésére, hogy a Moszad főnökével akar találkozni. Ez szokatlan volt, mert mindig eltitkolták Marván elől, hogy ott lesz-e Zamir is a találkozón, nehogy az egyiptomiak, vagy bármelyik másik ellenséges szereplő, kelecét állítson neki. Tekintettel a rendkívüli körülményekre, Eini ekkor úgy érezte, kötelessége riasztani az otthon tartózkodó Zamirt, és tájékoztatni a jelentésről.

Az idő ekkor, izraeli idő szerint, már 2:30 volt, október 5-e, péntek.

Eini és Zamir beszélgetésében legalább egy félreértés szerepelt. Eini nyilvánvalóan úgy gondolta, azért hívja fel Zamirt, hogy megossza vele az izraeli hírszerzés egyik legfontosabb információforrásának háborús figyelmeztetését. Zamir viszont valami csekélyebb jelentőségűt látott a hívásban. Eini elmondta neki, hogy az Angyal találkozni akar vele Londonban, a „vegyszerek” megtárgyalására. De mert Marván nem használta az azonnali támadásra utaló jelszót, Zamir nem úgy értette, hogy azonnal és bizonyosan kitörő háborút jelzett az izraelieknek. A Moszad vezetője emlékezett, hogy még áprilisban ugyanez a forrás használta már a közvetlenül küszöbönálló háborúra utaló jelszót. Az akkor téves riasztás volt, és az Angyal gyorsan visszavonta a figyelmeztetést. Ez alkalommal a háború többi jele sokkal komolyabban jelentkezett, és mert így alakult, a „vegyszerek” szóhoz kapcsolódó, kevésbé sürgető jelentéstartalom valójában inkább megnyugtatta Zamirt, aki most úgy vélte, a háború kevésbé közeli, mint ahogy addig tartott tőle.

Zamir azt hitte, Eini telefonhívásának az a célja, hogy Marván kívánságáról tájékoztassa őt, miszerint az ügynök másnap este találkozni akar vele Londonban. Így aztán Zamirnak gyorsan el kellett döntenie, utazik-e. Ha úgy dönt, találkozik Marvánna, az megkívánja teendői villámgyors átszervezését, hogy elkaphassa a reggeli gépet, amelyik az El Al egyetlen, az Egyesült Királyságba induló járata volt a jom kippur ünnep előestéjén. Azonnal nyilatkoznia kellett Eininek, hogy megtegye, vagy se a szükséges intézkedéseket. A Moszad főnökét napok óta mélysegesen nyugtalanították a háborús veszélyről folyamatosan érkező jelentések – és a katonai hírszerzés makacs igyekezete az elbagatellizálásukra. Igen, jelentette ki Zamir, elutazik Londonba. Utasította Einint, tegye meg a repülőúthoz és a titkos találkozóhoz szükséges előkészületeket, riassza a helyi Moszad-kirendeltséget, amelynek emberei majd kinn a terepen, Londonban, gondoskodni fognak a biztosításáról és az álcázásáról. Ezzel be is fejezték a telefonbeszélgetést.

Percekkel később Zamir telefonja ismét megcsörrent. Ez alkalommal a katonai hírszerzés vezetője, Éli Zejra volt az. Ez volt a legelső alkalom, amikor Zejra éjfél után hívta, és ez már önmagában is meggyőzte Zamirt a helyzet komolyságáról. A katonai hírszerzés vezetője elmondta neki a legfrissebb híreket a szíriai szovjet evakuációról, majd megkérdezte, Zamir hallott-e valami újabbat. Zamir, aki még Marván „vegyszerekről” szóló üzenetét sem fogta fel teljes mélységében, nem említette meg Zejrának a Freddy Zeinivel éppen befejezett beszélgetését, így Zejra abban a tudatban tette le a telefont, hogy a Moszad nem rendelkezik fontosabb új információval.

Hajnali 03:00 óra körül Eini újból telefonált. A reggeli repülőút részleteit jelentette Zamirnak, aki beszámolt neki a katonai hírszerzés vezetőjének hívásáról és a szovjetek evakuációjáról, mire Eini felvetette, hogy ez talán kapcsolatban lehet Marván váratlan kívánságával, hogy sürgősen találkozzanak. Zamir csak ekkor döbbsent rá, hogy Eini, aki elolvasta Dubi jelentését, már korábban megértette, Marván a küszöbönálló háborúra figyelmeztette őket. Zamir közölte Einivel, azonnal visszahívja Zejrát, és beszámol neki az Angyal jelentéséről, majd utasította, reggel riassza a miniszterelnök katonai titkárát, Izrael Lior dan-

dártábornokot, és számoljon be neki az Angyal figyelmeztetéséről és Zamir tervéről is, hogy Londonban találkozik az ügynökkel.

Zamir visszahívta Zejrát. Addigra már három óra telt el azóta, hogy Dubi jelentése megérkezett a Moszad központjába. Az Agranat Bizottság jelentése szerint Zamir ekkor azt mondta a katonai hírszerzés vezetőjének: „Itt a háború! A pontos dátumot még nem ismerjük... de minden percben kitörhet.”¹⁴² Zamir vallomása szerint Zejra egyetértett: igen, itt a háború.

A katonai hírszerzés főnöke azonban másképpen emlékezett erre a telefonbeszélgetésre. Ő a bizottság előtt tett vallomásában azt állította, Zamir azt mondta neki, huszonnégy órán belül további információkat fog kapni, mire Zejra válaszul kérte a Moszad főnökét, hogy a lehető leggyorsabban adja át majd azokat neki, amennyiben valóban a háborúról fognak szólni. Ellentmondott Zamir azon állításának, hogy a beszélgetés főként a küszöbönálló támadásról folyt, sőt Zejra azt állította, hogy ő egyáltalán nem tudott Dubi háborúra figyelmeztető jelentéséről. A bizottságnak kijelentette: „Erről most hallok először!” Ezt az állítását később megismételte, mondván: „Egyértelmű figyelmeztető jelzés, ahogyan most értem? Erről én most hallok először.”

A bizottság a Moszad-főnök kijelentéseinek adott hitelt, nem annak, amit Zejra mondott. A bizottság tagjai a saját, jegyzőkönyvbe foglalt szavaival szembesítették Zejrát, amelyeket október 5-én pénteken reggel mondott, amikor a miniszterelnök fogadta. Ott és akkor egyértelműen kiderült, hogy Zejra tudatában volt, hogy Zamir túlkön ülve vár a háborús figyelmeztetések sürgős megerősítésére. Amikor sarokba szorították, Zejra tompította állításai élet. „Zvika [Zamir] talán mondott valamit erről.” Majd hozzáfűzte: „Én, általánosságban szólva, figyelmeztetésnek érttem. Nem valami bizonyosnak, nem valami azonnal várhatóknak, nem valami egyértelműnek. Felfogásom szerint a Moszad is így értette.”¹⁴³

Eini október 5-én, pénteken reggel, gépkocsival felvette Zamirt a Tel-Aviv Cahala negyedében álló háza előtt, és elhajtottak a lodi repülőtérre. Útközben megegyeztek, hogy Zamir az estére tervezett találkozó után telefonon azonnal tájékoztatni fogja Einint az újabb fejleményekről. Megegyeztek a kódszavakban is, amelyeket Zamir a telefonbeszélgetésükben

használni fog. Zamir hangsúlyozta, hogy Dubi jelentésének tartalmát feltétlenül a miniszterelnök elé kell tárni. Einit nem kellett külön emlékeztetni, a szabályok nagyon egyértelműek voltak, és Eini, aki mindig betartotta őket, megértette a fontosságukat.

Zamir elrepült Londonba, Eni pedig elhajtott a tel-avivi központba. Próbálta elérni az irodájában Izrael Liort, a miniszterelnök katonai titkárát, de azt mondták neki, hogy Lior a miniszterelnöknél van kihallgatáson, és nem jöhet a telefonhoz. Eini üzenetet hagyott, amelyben kérte, hogy a dandártábornok hívja vissza.

Golda Meir az információt egy értekezleten kapta meg, amely az Izraeli Védelmi Erők tel-avivi főhadiszállásán, a miniszterelnöknek fenntartott irodában zajlott le délelőtt 10:00 és 11:00 óra között. A megbeszélésen részt vett még Móse Dajan honvédelmi miniszter, David Elazar vezérkari főnök, Zejra, és többen e vezetők legközelebbi munkatársai közül. Zejra tájékoztatta a miniszterelnök asszonyt az arab katonai készülődés legfrissebb fejleményeiről és a szovjet állampolgárok evakuálásáról. Megemlítette a Moszad-főnök londoni utazását is. Marván üzenetét így közvetítette: „valami történni fog”, és közölte, Zamir a jelentés részleteit tisztázni ugrott át a brit fővárosba. A honvédelmi miniszter ekkor már tudott a figyelmeztetésről. Körülbelül egy órával korábban a Zejárral tartott négy szemközti megbeszélésén Dajan előbb azt tudta meg, hogy Zamir „múlt éjjel riasztást kapott az Angyaltól. Az Angyal arra figyelmeztetett, hogy valami történni fog, és kérte »Zvikát« [Zamirt], azonnal utazzon oda és találkozzanak. Ma este tízkor fognak találkozni.”¹⁴⁴

Az unalmasan tárgyilagos stílussal, amelyben továbbadta, amit Zamirtól hallott előző éjszakai telefonbeszélgetéseik során, Zejra a legkevésbé sem érzékeltette a figyelmeztetés valódi sürgős jellegét. Ha Eini (másnap reggel helyett) azonnal, még éjjel felhívta volna Liort, és személyesen beszélt volna vele (ahelyett, hogy üzenetet hagyott), továbbá félreérthetetlen formában elmondta volna neki, mi van Dubi órákkal korábban elküldött jelentésében, akkor Izrael miniszterelnöke valószínűleg más módon kapta volna meg és dolgozta volna fel az információt. Ami a megfelelő megoldás helyett kialakult, lényegében telefonos társasjáték volt:

Marván figyelmeztetése alaposan felhígult és eltorzult, mire eljutott Golda Meirhez.

Dubi jelentésének nem egyértelmű megfogalmazása kétségtelenül hozzájárult Marvánnak a háborúra figyelmeztető jelzését övező félreértésekhez – ugyanis nem háborús riasztásnak értelmezték a sorsdöntő napon, amely a között telt el, hogy pénteken 02:30 órakor Zamir először hallott róla Einitől, illetve, hogy Zamir megtette a maga jelentését, miután másnap éjjel Londonban találkozott Marvánval. Ha Marván, aki egész korábbi tevékenysége alatt mindig olyannyira pontos információkat adott, csütörtökön már tudta volna, hogy a támadást két nappal később indítják meg, ezt majdnem bizonyosan el is mondta volna Dubinak, olyan világosan, amilyen világosan csak lehetséges, és olyan hamar, amilyen hamar csak lehetséges. Ha pedig Marván homályosan fogalmazott csütörtök esti telefonhívása során, annak valószínűleg az volt az oka, hogy a támadás pontos időzítéséről csak *az után* értesült, hogy beszélt Dubival – és akkor is csak merő véletlenségből.

* * *

A küldöttség, amellyel Marván Párizsba utazott, péntek délelőtt hazatért Kairóba. Marván egymagában átment Londonba. Ott az Oxford Street-től nem mesze bejelentkezett a Churchill, egy drága, leginkább újjagdagok által kedvelt szálloda egyik hatodik emeleti lakosztályába. A délelőttöt a kanapén heverészve olvasással töltötte.

Valaki halkan kopogott az ajtón. Mohamed Nusszeir volt az, Marván egyik barátja, akit még Kairóból ismert. A negyvenhat éves Nusszeir Egyiptom egyik első számítástechnikai mérnöke volt. 1967-ben, Mohamed Haszanein Heikal kérésére, az *Al-Abram* című napilapnál vállalt munkát, létrehozta az újság számítógépes adatkezelési központját és kiadóvállalatát, majd öt éven belül az ország egyik legkorszerűbb technológiai központjává fejlesztette azt. 1972-ben távozott a központból, és ekkor éppen átmeneti élethelyzetben volt. Hamarosan a számítástechnikai és távközlési ágazatban kezdett működni üzletemberként, és idővel Egyiptom egyik leggazdagabb emberévé küzdötte fel magát. Abdel-Latif Bogdadinak, a Forradalmi Vezetési Tanács egyik tagjának,

Nasszer egykori alelnökének a leányát vette feleségül. Felesége közvetítésével ismerkedett meg Monával, Nasszer lányával, és Mona mutatta be Marvánnak.

Nusszeir egy bizarr eseményről akart beszámolni. Aznap reggel beszélt az EgyptAir, a nemzeti légitársaság londoni irodájának igazgatójával, aki elmondta neki, ő is és a párizsi kirendeltség vezetője is félreérthetetlenül megfogalmazott, sürgős utasítást kapott Kairóból, hogy az EgyptAir valamennyi Londonban és Párizsban tartózkodó gépét azonnal irányítsák át a líbiai Tripoliba. Aki kiadta, magyarázatot nem fűzött az utasításhoz.

Sem Marván, sem Nusszeir nem tudta, de a Londonba és Párizsba küldött utasítás az egyiptomi repülésügyi miniszter döntésének volt a következménye, aki anélkül, hogy előbb bárkivel egyeztetett volna, utasította az EgyptAir vezérigazgatóját, küldje minden repülőgépét baráti országokba. A miniszter kicsivel korábban tudta meg a tervezett támadás időpontját, és úgy határozott, gyakorlati lépéseket tesz a repülőgépek megvédelme érdekében. Amikor azonban utasításának híre eljutott az egyiptomi fegyveres erők vezetési központjába, a „10. központba”, a honvédelmi miniszter és a hadsereg vezérkari főnöke egy pillanatig szólni sem tudott a megdöbbenéstől. Mivel féltek, hogy az EgyptAir menetrendjének hirtelen változása leleplezi készülő offenzívájukat az izraeliek előtt, ők viszont arra utasították a légitársaság vezérigazgatóját, hogy hagyja figyelmen kívül a szakminiszter rendelkezését, így aztán az EgyptAir október 5-én, pénteken délelőtt visszaállította szokásos menetrend szerinti járatait.¹⁴⁵ A londoni iroda igazgatója, aki jó ismerőse volt, azért hívta fel Nusszeirt, hogy kiderítse, tud-e valamit az utasítás váratlan kiadásának, majd visszavonásának okáról. Nusszeirnek fogalma sem volt, de úgy gondolta, ismer valakit, akinek esetleg lehet: barátját, Asraf Marvánt, az elnök bizalmasát, akire Szadat személyes megbízottjaként számos kényes diplomáciai küldetést bízott már, és akinek történetesen aznap reggel kellett Londonba érkeznie, és megszállnia a Churchillben.

Az interjú szerint, amelyet Nusszeir később adott az egyik egyiptomi tévétársaságnak, amikor Marván meghallotta az EgyptAirról szóló tör-

ténetet, felpattant a kanapéről. „Itt a háború! – jelentette ki. – A háborús tervek leszögeznek, tartunk attól, hogy kárt tesznek a földön veszteglő repülőgépeinkben. Ezért része a tervnek átvezénylésük más országokba.” Marván bement a hálószobába, lebonyolított néhány telefonhívást, majd újra kijött, és közölte, másnap fogják megindítani a háborút. Kijelentette Nusszeirnek, hogy azonnal vissza kell térnie Egyiptomba, és megkérte, menjen el közös barátjukhoz, Kamal Adhamhoz, és az ő nevében kérje tőle kölcsön az egyik magánrepülőgépét, hogy hazarepülhessen Kairóba. Péntek volt már, és dél felé járt az idő, amikor Nusszeir felhívta Adhamot, aki nem tudott segíteni Marvánnak, ugyanis a gép, amelyet általában Londonban tartott, éppen elrepült valahova. Nusszeir távozott Marván lakosztályából, és hazatért a családjához. Amit világosan megértett, számolt be később, az volt, hogy „Marván a háborús tervek minden részletét ismerte, mert az Elnöki Hivatalban dolgozott, de a háború kirobbantásának időpontját nem... ennek bizonyítéka a hatalmas meglepetés volt, amelyet az én sztorim hallatán mutatott. Nyilvánvaló volt, hogy nem tudta, mikor fog elkezdeni a háború.”¹⁴⁶

A legtöbb izraeli, aki tudott a Marván által adott háborús figyelmeztetésről, azt feltételezte, hogy az Angyal már akkor is pontosan tisztában volt vele, hogy a háború október 6-án fog kitörni, amikor napokkal korábban elutazott Egyiptomból. Nusszeir beszámolójából viszont az derül ki, hogy ez a feltételezés egyszerűen téves volt. Marván valójában csak október 5-én, déltájban tudta meg – és akkor is csak véletlenül –, hogy október 6-án fog elkezdeni a háború.

Az arról folytatott egész vitában, hogy Marván valójában különleges kifinomultsággal működő kettős ügynök volt-e, vagy a legfontosabb kém, aki valaha Izraelnek dolgozott, nincsen másik kérdés, amely olyan perdöntő erővel bír, mint Marván állítólagos „késlekedésének” a kérdése, amikor a közeledő háborúra kellett figyelmeztetnie a Moszadot. A kettősügynök-hipotézis szerint Marván mindvégig tudta, hogy a támadást október 6-án fogják megindítani. Azért figyelmeztette az izraeli katonákat, hogy megőrizze náluk a szavahihetőségét, de visszatartotta az információt mindaddig, amíg már késő volt, gyakorlati szempontból már semmire sem mehettek vele. Ez, amint kiderült, két okból tévedés: Marván szinte

bizonyosan nem ismerte a támadás időpontját egészen az azt megelőző napig, és amint a továbbiakban látni fogjuk, valójában elegendő időt biztosított az izraelieknek állandó hadseregük felvonultatására a harctéren, a tartalékosok mozgósításának megkezdésére, sőt egy megelőző légicsapás indítására is. Hogy aztán ők ezeket a lépéseket nem tették meg, azt főként saját zavarodottságuknak köszönhatték – Éli Zejra, a katonai hírszerzés vezetője és a befolyása alatt állók esetében pedig csökönys vonakodásuknak, amellyel nem akarták komolyan venni Marván figyelmeztetését.

Izrael látványos hírszerzési kudarcának – amelynek köszönhetően az egyiptomi és szíriai csapatok, amikor október 6-án, szombaton délután megindították a támadást, készületlenül lephették meg az Izraeli Védelmi Erőket – számos oka volt. Adódott azonban egy szerencsés véletlen, amely Izraelnek kedvezett. Ha az egyiptomi repülésügyi miniszter nem adott volna utasítást a nemzeti légitársaság menetrendjének megváltoztatására és gépeinek Líbiába menekítésére, ha Mohamed Nusszeir nem értesül arról az EgyptAir londoni irodavezetőjétől, ha Nusszeir nem tudja, hogy Marván éppen a városban tartózkodik, és nem keresi fel barátját a Churchill Szállóban, hogy megkérdezze, mit tud a dolgról, akkor az egész háború végkimenetele egészen másmilyen lehetett volna. Csak mindezen események megtörténtének és közös hatásának köszönhetően vált lehetségessé, hogy Marván aznap este közölhesse Zamirral, a háború már nemcsak készül, de másnap ki is fog törni. Ha ez a figyelmeztetés is nélkülözi az egyértelmű időpont megjelölését, akkor nehezen elképzelhető, hogy Zamir aznap éjszakai jelentése beindíthatta volna azt a folyamatot, amelynek végén elkezdték behívni az izraeli tartalékosokat, és több más, sorsfordító jelentőségű döntést is meghoztak a támadást megelőző utolsó órákban.

A támadás időpontjának titokban tartására tett egyiptomi erőfeszítések átfogó jellegűek és figyelemre méltóan sikeresek voltak, nagyon szigorúan követték a „mindenki csak annyit tudjon, amennyit muszáj tudnia” alapelvet. Mohamed Hasszán az-Zajati külügyminiszternek például fogalma sem volt arról, hogy október 6-án ki fog törni a háború, mert New Yorkban, az ENSZ-ben tárgyalt, és kihagyták a fegyveres erő

tevékenységéről részletesen tájékoztatott hivatalos tényezők köréből.¹⁴⁷ Szadat ráadásul a többi arab vezető elől is gondosan eltitkolta a dátumot, még Fejszál szaúd-arábiai király elől is, akivel a legszorosabb volt a személyes kapcsolata, és persze Moammer Kadhafi elől is, aki nem kevés kellemetlenséget okozott már neki. Ha pedig Szaúd-Arábia és Líbia államfője nem számított azok körébe tartozónak, akiknek tudniuk kellett a támadásról, akkor az Elnöki Hivatalnak az a vezető munkatársa sem számított közéjük, aki az ezen országokkal fenntartott kapcsolatokért felelt. Igaz, Marván remek saját információforrásokkal rendelkezett, akik adhattak volna neki legalább valami tippet, de lehet, hogy őket is kihagyták a beavatottak köréből, vagy egyszerűen csak tartották a szájukat. Habár a támadás napjának közeledtével mind többen tudtak róla Szadat hivatalában, de Marván már október 3-án elhagyta az országot, amikor az időpont ismerőinek száma még viszonylag csekély volt. Még az első vonalban álló gyaloghadosztályok parancsnokaival is csak október 3-án közölték, hogy három nap múlva megindítják a támadást.

Más információforrások, akik 1972 vége felé, majd 1973 tavaszán ismét jelentették Izraelnek, hogy mindjárt kirobban a háború, sőt egyesek még különböző időpontokat is „pontosan” megjelöltek, 1973 őszén nem adtak hasonló figyelmeztető jelzéseket. Ennek legvalószínűbb oka, hogy ez alkalommal Szadatnak sikerült sokkal jobban megőrizni és megőriztetni a titkot. Marván több magas szintű információhoz fért hozzá, mint akkoriban Izrael bármely más forrása Egyiptomban, de ahhoz, hogy garantáltan megismerjen minden titkot, még ez sem volt elég. Ráadásul ő is melléfogott már a múltban, például amikor 1973. január közepén azt jelentette az akkori feltételezések szerint májusban várható háborúról, hogy az egyiptomiaknak nem áll szándékukban átkelni a Szuezi-csatornán, vagy amikor 1973 szeptemberének elején azt jelentette, hogy a háborút az év végére fogják halasztani.

Ezek szerint tehát sokkal valószínűbb, hogy Marván csak október 5-én, pénteken tudta meg, hogy másnap ki fog törni a háború, és akkor is csak az EgyptAir menetrendjének ide-oda változtatása miatt. A légitársaságnak adott szokatlan utasításról az izraeli titkosszolgálatok is értesültek, de a pénteken kiadott hírszerzési helyzetjelentések egyikében

sem tettek róla említést. Izrael szempontjából nagy szerencse volt, hogy a hír az Angyalhoz is eljutott, aki tudta, mit jelenthet, és akitől érdeklődhettek a részletekről. Ezért aztán, amikor aznap késő este találkozott Zamirral, friss, konkrét információkat tudott átadni – információkat, amelyek egyszer s mindenkorra szét fogják zúzni azt a paradigmát, amelynek hatására az izraeli hírszerzés oly sok hónapig beledermedt abba a hitbe, hogy valószínűtlen a háború.

* * *

Október 5-én, pénteken 17:45 órakor az izraeli katonai hírszerzés kiküldött egy jelentést, amelyben az előző napon készített légi felvételek alapján bemutatta az egyiptomi fegyveres erők diszlokációját a Szuezi-csatorna mentén. Az utolsó mondat mindent kimondott, amit ki kellett mondani: „Az adatok alapján egyértelműen levonhatjuk azt a következtetést, hogy az egyiptomi csapatok a csatorna mentén olyan harcserű rendbe szétbontakozva sorakoznak, amelyhez hasonlót eddig még sohasem láttunk.” Dajan honvédelmi miniszter közvetlenül a kiadása után már látta a jelentést. „Az ember szívrohamot kaphat pusztán attól, ha a számokat megnézi!” – fakadt ki. Ez a jelentés, valamint a többi hírszerzési információ, amely továbbra is folyamatosan érkezett a szovjetek evakuálásáról Szíriából és Egyiptomból, volt a jom kippur előestéjén tartott tanácskozások fő témája.

A kora hajnali órákban a katonai hírszerzés főnöke, Éli Zejra, az irodájában tartott értekezletet. Zejrát láthatóan jobban aggasztotta a szovjetek viharos gyorsaságú evakuálása, mint az ellenséges seregtettek felvonulása a déli fronton – amely seregtesteknél a csatorna áthidalására való felszerelés is láthatóan jelen volt. Ezen a megbeszélésen valaki felvetette a kérdést, vajon aktiválják-e „a hírszerzési információgyűjtés különleges eszközeit”, amelyek a katonai hírszerzés főnökének kizárólagos és közvetlen alárendeltségébe tartoztak. Különleges jellegük máig titok, de aszerint, amit Howard Blum a jom kippuri háborúról szóló könyvében írt, ez „egy sor akkumulátorral működő, Kairón kívül mélyen a homokba temetett telefon- és távíróvezetékekre csatlakoztatott műszaki eszközt” jelentett. Ezek nemcsak telefon- és távírójeleket

tudtak lehallgatni, de az azokban a szobákban zajló beszélgetéseket is, ahol a telefonok vagy a telexek működtek. A gondot az jelentette, hogy huzamos működtetésük az akkumulátorok időnkénti cseréjét igényelte volna, ez pedig mélyen az ellenség területének belsejében olyan veszélyes tevékenység volt, amelyet a katonai hírszerzés vonakodott vállalni.¹⁴⁸ Egy izraeli forrás szerint ezeket az eszközöket 1973. február 16–17-én telepítette a Szuezi városától nyugatra fekvő Dzsabel Atakában, az egyiptomi 3. hadsereg parancsnokságának közelében, egy kommandócsoporthoz, amelyet négy amerikai gyártmányú CH-53 helikopteren szállítottak a helyszínre.¹⁴⁹ Az október 5. reggeli értekezleten Zejra, aki még mindig valószínűtlennek tartotta a háborút, nemet mondott az eszközök bekapcsolására tett javaslatokra.

08:25 órakor rövid megbeszélésre került sor az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének, David Elazar tábornoknak az irodájában. Az egyiptomi hadseregek diszlokációjáról és a szovjet evakuációról szóló új információk fényében Elazar úgy döntött, elrendeli a 3. szintű készenléti állapotot – a hatnapos háború óta a legmagasabb szintű készenléti állapotot – a hadsereg tényleges alakulatainál. Teljes készenléti állapotba helyezte a légierőt is, felvonultatta a 7. páncélosdandár összes, még fel nem vonultatott részét is a Golán-fennsíkra, és útnak indított még egy páncélosdandárt a Sínai-félszigetre. A tartalékosok mozgósítása a kormány jóváhagyását igényelte volna, és az egyelőre még nem állt rendelkezésre, de a 3. szintű készenlét azt is jelentette, hogy minden előkészületet elvégeztek a teljes mozgósításhoz. Zejra eddig a pontig nyilvánvalóan nem tett még említést a figyelmeztetésről, amelyet Zamir Marvántól kapott, és tisztázatlan, hogy vajon Elazar tudott-e róla, amikor meghozta döntéseit.

09:00 órakor Dajan honvédelmi miniszter hivatalában megtartották a heti hírszerzési eligazítást. Az általános helyzetről Zejra tájékoztatta a jelenlévőket, és ismét inkább a szovjetek evakuációjára összpontosított, mint a csatorna menti egyiptomi seregtettek támadási szándékra utaló diszlokációjára, amelyet ő arra utaló jelnek látott, hogy az egyiptomiak olyasfajta izraeli preventív csapástól tartanak, amilyen a hatnapos háború első perceiben az izraeli légierő megsemmisítette az egyiptomit. Ez volt az az értekezlet, amelyen Zejra beszámolt a jelenlévőknek Zamir

hirtelen londoni utazásáról, mondván aznap estére várnak jelentést a Moszad-főnöktől, és akkor majd „bölcsebbek leszünk”.

A tanácskozás alatt Dajan megkérdezte Zejrától, szolgáltatnak-e bármi használhatót a különleges információgyűjtési eszközök. Zejra nemcsak azt mulasztotta el jelenteni a miniszternek, hogy be sem kapcsolták őket, de azt hitette el vele, hogy egyszerűen nem szolgáltatnak semmi olyan információt, amelyet háborúra utaló jelnek tekinthetnének. Zejra félrevezető állításának hatására Dajan megnyugodott, s ha addig tartott az azonnali támadástól, Zejra elaltatta aggodalmait. Mivel a miniszter azt hitte, az eszközöket bekapcsolták, de nem adtak figyelmeztetés értékű jeleket, jogosan következtetett arra, hogy Egyiptom nem áll a támadás küszöbén. Ami Elazar vezérkari főnököt illeti, aki szintén jelen volt, és mindent tudott a különleges eszközökről, Zejra szavai pusztán megerősítették azt, amit három nappal korábban, kedden hallott. Akkor, és valószínűleg hétfőn is, Elazar feltette a kérdést Zejrának, bekapcsoltatta-e a különleges információgyűjtési eszközöket, a katonai hírszerzés vezetője pedig – valótlant állítva – azt felelte, igen, bekapcsoltatta.

Nem egyszerű félreértés történt. Zejrától a katonai hírszerzés főtisztjei állandóan követelték, hogy aktiváltassa ezeket az eszközöket, ő azonban megtagadta, mert úgy érezte, a körülmények nem indokolják az igénybevételüket, hiszen az ő véleménye szerint nem állt fenn közvetlen háborús veszély. Csakhogy, amikor hazudott szolgálati eljárásnak, akkor közvetlenül és jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy Dajan és Elazar egyaránt alábecsülje a közelgő veszedelmet.¹⁵⁰

A tanácskozás alatt Dajan hozzájárulását adta a különböző döntésekhez, amelyeket Elazar már meghozott. Azt is elhatározta, hogy Washington közvetítésével üzenetet küldenek Moszkvába, Kairóba és Damaszkuszba, amelyben leszögezik, Izraelnek nincsenek ellenséges szándékai, de teljes mértékben ismeri az arab felek által megtett lépéseket, és amennyiben az arabok támadnak, Izraelt harcra készen fogják találni.

A tartalékosok mozgósításának kérdése is felmerült az értekezleten, majd a következőn ismét, amelyet a miniszterelnöknek az Izraeli Védelmi Erők vezérkara tel-avivi épületében berendezett irodájában tartottak

10:00 órakor. Itt Elazar vitte a szót, és jelentést tett Golda Meirnek a háborúra való felkészülés érdekében addig meghozott intézkedésekről. Elazar azt mondta, egyelőre nincs még szükség a teljes mozgósításra, mert ha Egyiptom és Szíria támadása küszöbön állna, arról a katonai hírszerzés, valamint a Moszad információgyűjtési apparátusa már mindenképpen egyértelmű figyelmeztetéseket adott volna ki. „Fel fogunk készülni a háborúra – zárta okfejtését –, és reméljük, hogy a jelzések időben befutnak.” Meir aggodalmainak adott hangot, de tudomásul vette a vezérkari főnök álláspontját, és hozzájárulását adta az üzenethez, amelyet Dajan Kissinger közvetítésével a szovjeteknek, az egyiptomiaknak és a szíriaiaknak akart küldeni.

Az aznapi ötödik értekezlet a sokkal több és többféle résztvevővel megrendezett teljes kabinetülés volt. Ez az eredetileg nem tervezett, rendkívüli tanácskozás 11:30 óra tájban kezdődött, és a kormány összes elérhető minisztere megjelent rajta. Először a katonai hírszerzés főnöke tartott általános tájékoztatót a rendelkezésre álló hírszerzési információk alapján, amelyben nem tett említést Zamir londoni villámlátogatásáról, majd az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke emelkedett szólásra. Elazar egyetértett Zejra azon helyzetértékelésével, mely szerint Egyiptom és Szíria fegyveres erőinek támadó jellegű felvonulása bármely olyan tényező hiányával együtt, amely bizonyosan visszatartaná őket a támadástól, kényszerhelyzetbe hozta az Izraeli Védelmi Erőket. Ezért váltak szükségessé a megtett válaszlépések, beleértve a hadsereg 3. szintű készségbe helyezését, valamint csapaterősítések erőltetett ütemű felvonulását a Sínai-félszigeten és a Golán-fennsíkon. „Ami a tartalékosok mozgósítását és más intézkedéseket illeti – tette hozzá a vezérkari főnök –, várunk a háborúra utaló további jelekre.”

Amit Elazar elmondott, abból világosan kiderült, hogy álláspontja fokozatosan megváltozott. Aznap reggel még úgy vélte, a fegyveres erők teljesriadókésztségbe helyezése és a fronton állomásozó csapatok megerősítése elegendő a pillanatnyilag jelentkező veszély uralására, de ahogy múltak az órák, a tábornok kezdett egyre többet beszélni a tartalékosok mozgósításáról. Tekintettel arra, hogy fennállt a jom kippur ünnep alatt végrehajtandó mozgósítás lehetősége, a kabinet formálisan felhatalmazta

a miniszterelnököt és a honvédelmi minisztert a megfelelő döntés saját hatáskörükben való meghozatalára, bár ez a döntés rendes körülmények között a teljes kabinet jóváhagyását igényelte volna.

A nap utolsó tanácskozását az Izraeli Védelmi Erők vezérkaránál tartották, közvetlenül a kabinetülés után. A rendkívüli értekezletre meghívott legmagasabb beosztású tábornokokkal Zejra közölte, „az Egyiptom és Szíria kezdeményezésére induló háború valószínűsége nagyon csekély”. Valószínűbb, fejtegette becslését a várható eseményekről, egy korlátozott célú szíriai támadás a Golán-fennsíkon, vagy az egyiptomiak korlátozott, rajtaütésszerű akciója, feltehetően helikopterek bevetésével a Szezei-csatorna mentén. A legkevésbé valószínű az egyiptomiak és a szíriaiak széles fronton indított, közös offenzívája, amely a déli arcvonalon magában foglalja az átkelést a csatornán, és hadműveleti célja a Mitla- és a Giddi-hágó elérése. Ez a helyzetértékelés, amely hasonlított ahhoz, amelyet másfél órával korábban a kabinetnek előadott, homlokegyenest ellentmondott annak, ahogyan a katonai hírszerzésnek az Izraeli Védelmi Erők legkiválóbb hírszerzési elemzőit foglalkoztató Kutatási Részlege értékelte a helyzetet. A katonai hírszerzés Kutatási Részlege arra a következtetésre jutott, hogy ha Egyiptom egyáltalán támadni fog, akkor a csatornán át végrehajtott általános támadást fogja választani, nem pedig valami korlátozott léptékű és célú hadműveletet. Egyiptom és Szíria fegyveres erőinek felvonulása és diszlokációja pedig mindkét fronton pontosan ilyen támadásra utal, ami egyébként megfelel azoknak az egyiptomi és szíriai stratégiai terveknek, amelyek egy ideje már az izraeli katonai hírszerzés birtokában voltak.

Elazart azonban sokkal jobban nyugtalanította a helyzet, mint Zejrát. A vezérkari főnök még mindig úgy érezte, hogy a háború valószínűsége nem nagy, de biztos, hogy nem is „nagyon csekély”. Az ő viszonylag szerény derűlátása abból a meggyőződéséből fakadt, hogy „ha történetesen valóban egyidejűleg szándékoznak támadni Szíriából és Egyiptomból, akkor mi meg fogjuk kapni a figyelmeztetést”. Ez a meggyőződés, ma úgy tűnik, azon alapult, hogy Elazar tudott az izraeli hírszerzés két stratégiai szintű információforrásáról, a katonai hírszerzés főnökének közvetlen alárendeltségébe utalt különleges hírszerzési információgyűjtő

eszközökről, illetve a Moszad Angyaláról. Azt azonban Elazar nem tudta, hogy a különleges eszközöket nem hozták működésbe. És bár hallotta Zejrát, ahogy megemlítette Zamir londoni villámlátogatását, a katonai hírszerzés főnöke nem az azt megillető fontossággal és sürgőséggel táarta az ügyet. Zejra nem számolt be Elazarnak az előző éjszaka Zamirral folytatott telefonbeszélgetésének tartalmáról. Ennek következtében az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, saját helyettesének vallomása szerint, egész pénteken nem tudta, hogy Zamir a küszöbönálló háborúra utaló figyelmeztetés miatt ment el találkozni az Angyallal. Azt a fajta figyelmeztetést, amely indokolhatja a tartalékosok mozgósítását, Elazar a katonai hírszerzés által üzemeltetett „különleges hírszerzési információgyűjtő eszközöktől” várta.

Akadtt egy olyan információmorzsa, amely aznap megváltoztathatta volna az események menetét, és amelyet elektronikus lehallgatóberendezés gyűjtött be, bár nem a „különleges eszközök” valamelyike. Pénteken 17:00 órakor a 848. felderítőegység elkapta a Moszkvába akkreditált iraki nagykövet haza, a bagdadi külügyminisztériumnak küldött rádiótáviratát. A nagykövet azt jelentette, hogy érdeklődött a szovjet külügyminisztériumnál, mi az oka az előző napon megkezdett gyors evakuációnak, mire közölték vele, Egyiptom és Szíria figyelmeztette a szovjeteket, hogy hamarosan meg fogják támadni Izraelt. Rendes körülmények között egy ilyen súlyú rádiótávirat tartalmát azután, hogy eljutott a katonai hírszerzés Kutatási Részlegéhez, fél órán belül tovább jelentették volna az illetékes eljáróknak. Csakhogy, annak ellenére, hogy az Izraeli Védelmi Erők 3. szintű készségi állapotban voltak, a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének legtöbb tisztje otthon vagy valamelyik zsinagógában tartózkodott a jom kippur miatt. Az ügyetes tiszt tévovázott, mert nem akaródzott neki olyan jelentést kiadni, amelynek hatására jom kippurkor tömeges mozgósításra kerülhet sor. Elkezdte más tisztekkel és parancsnokokkal megbeszélni a kérdést, majd hat teljes óra múltán Zejra parancsot adott a jelentés visszatartására, mert ő még további információkra várt.¹⁵¹

* * *

Az a „további információ” természetesen a Moszad-főnök jelentése volt az Angyallal megejtett találkozójáról. Éppen abban az órában – 23:00 órakor izraeli, 22:00 órakor londoni idő szerint – tartott Zamir és Dubi a találkozó színhelye felé. Zamir nem ismerte az Izraelben elutazása óta bekövetkezett fejleményeket. Nem tudott az előző napi légi felderítési fotókról, amelyek a teljes egyiptomi hadigépezetet háborúra felvonulva mutatták. Az aznap Tel-Avivban lebonyolított értekezletsorozatról sem tudott, amelyen mind világosabban kiderült, milyen szorongatóan szükségük van az izraelieknek még egy, Egyiptom és Szíria küszöbönálló támadására utaló megbízható bizonyítékra, hogy az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke végre engedélyt kérjen a kormánytól a tartalékosok tömeges mozgósítására a zsidó vallás legszentebb ünnepén. Zamir arról sem tudott, hogy egy pontosan ilyen súlyú információ eljutott már a katonai hírszerzéshez hat órával korábban, de onnan nem jelentették tovább a vezérkari főnöknek, ahogy arról sem, hogy a vezérkari főnök viszont abban a tévhitben leledzik, hogy Izrael Egyiptomba telepített különleges lehallgatóberendezései működnek, pedig valójában nem működtek, és hogy ezen okok miatt teljesen torz képe van az általános helyzetről, mert a saját hírszerzése félrevezette.

Azzal azonban tisztában volt, hogy otthon, Izraelben komoly aggodalmak támadtak a háború lehetősége miatt, és nagyon várják a jelentését. Zamir azonban nem készült fel teljesen a drámai hírre, amelyet Marván hozott.

Londoni idő szerint már majdnem 22:00 óra volt, amikor Dubi és Zamir megérkezett a lakásba, ahova a találkozót szervezték. Azok a Moszad-ügynökök, akik már órák óta a helyszínen tartózkodtak, még egyszer átvizsgálták az épület környékét. Dubi és Zamir bement a lakásba, és várt. Marván eddig ritkán késett. Kicsivel 23:30 után végül kopogtatást hallottak. Dubi kinyitotta az ajtót, és az Angyal besétált.

Kölcsönösen üdvözölték egymást, kezet fogtak, és váltottak pár szót. Dubi a nagy ebédlőasztalnál ült le, kinyitotta a noteszét, és kézbe vette a tollát. Marván az egyik fotelba telepedett a dohányzóasztal mellett, Zamirral szemben.

* * *

Ez volt Marván és tartótisztjei első találkozója a római El Al járat elleni, egy hónappal korábbi, kudarcba fulladt merényletkísérlet óta. Az izraeliek meg akartak győződni arról, hogy forrásuk nem kompromittálódott, és azt akarták, tudja, hogy aggódnak. Ez volt az oka, hogy Zamir első kérdései arra irányultak, nem támadt-e bármilyen gyanú Marván ellen, miután az olasz rendőrség rajtaütött azon a bizonyos ostiai lakáson – a rajtaütést nyilvánvalóan előzetes figyelmeztetés alapján hajtották végre –, és vajon Szadat érdeklődött-e, és ha igen, mennyire azíránt, hogy honnan értesültek az olaszok a tervezett támadásról. Szadat valószínűleg kikövetkeztette, hogy valamilyen csatornán Marván adta a tippet az olaszoknak, de mert a terrortámadás a legkevésbé sem állt Egyiptom érdekében, önmagában ez a tény aligha dülta fel az elnök lelki nyugalma. Azt viszont senki sem gyanította, hogy az izraeliekkel bármit közölt volna.

Az udvariatlan hang azonban, amelyen Zamir kérdéseit visszautasította, egyértelműen arra utalt, hogy Marvánnak valami sokkal fontosabb, sürgős ügyön jár az esze.

Marván feszült volt. „Azért jöttem ide – jelentette ki –, hogy a háborúról beszéljek, és semmi másról! Azért érkeztem késve, mert az egész estét a konzulátusunkon töltöttem Kensingtonban. Beszéltem telefonon Kairóval, próbáltam megszerezni a legfrissebb információt. Ő [Szadat] holnap megindítja a háborút!” Annak alapján, ahogyan a továbbiakban Marván kifejezte magát, s ahogyan erre a hírszerőtsztek reagáltak, az az érzés alakulhatott ki benne, hogy az izraeliek ezt már tudják. Az egyiptomiak körében akkoriban általánosan elterjedt a hiedelem, hogy az izraeliek két teljes nappal a megindítása előtt tudni fognak a támadásról. Persze az is lehetséges, hogy Marván azt a körülményt próbálta egyszerre elfedni és kimagyarázni, hogy – annak dacára, hogy a tökéletes orákulumnak mutatkozott az izraeliek előtt, aki mindent tud, amit Egyiptomban tudni érdemes – most itt áll, kevesebb mint huszonnégy órával a támadás előtt, amelynek időpontjáról csak néhány órával korábban értesült.

Zamir megdöbönt. Nyugtalanul jött a találkozóra, mert a hozzá eljutott legújabb információk, s különösen a szovjetek erőltetett ütemű

evakuálásáról szóló hírek miatt ő jól látta, hogy Egyiptom és Szíria nyílegyesen tart a háború felé. Azt azonban még ő sem képzelte, hogy a támadást huszonnégy órán belül megindítják, és amiatt is aggódott, hogy akárcsak a múltbeli figyelmeztetések esetében, ez a riasztás is tévesnek fog bizonyulni. A Moszad-főnök első reakciója ezért rögtön egy kérdés volt: „Mire alapozza az állítását?”

Marvának, aki korábban többször adott már utóbb tévesnek bizonyuló háborús riasztást, nyilvánvalóan fontos volt megőrizni az izraeliek-nél egyrészt a szavahihetőségét, másrészt az önmagáról sok munkával felépített képet, hogy Kairóban az igazi nagypályás játékosok közé tartozik. Az sem világos, hogy honnan szerezte az információját – más szavakkal, kiknek telefonált egész este. És mert információja nem személyes találkozókra, hanem telefonbeszélgetésekre épült, joggal feltételezhetjük, hogy amit hallott, azt óvatosan, sőt akár kétértelműen fogalmazta meg, aki elmondta. A háborút közvetlenül megelőző sorsdöntő napokat nem Szadat környezetében töltötte, ezért nem tudhatta, milyen éppen a légkör az Elnöki Hivatalban, ahol akadtak emberek, akik ismerték már a titkot. Érezhetően hatást gyakorolt Marvánra az általa kétségszembevonhatatlanul szavahihetőnek tartott forrásból kapott információ és a Szadat pszichéjéről kialakult, nagyon személyes mélységű ismeretei közötti disszonancia – az elnök már sokszor meggondolta magát a támadás időpontjának kérdésében. Minél inkább szorongatta Zamir, ossza már meg velük a saját önálló véleményét, vajon tényleg ki fog-e törni másnap a háború, Marván annál feldúltabbá vált. Legalább egyszer a hangját is felemelte, és azt kiabálta: „Honnan tudhatnám? Ez [Szadat] egy örült! Képes előremasírozni, azt mondani mindenki másnak, rajta, előre, majd ő maga hirtelen elkezd visszafelé menetelni!” Marván nemcsak tehetetlen dühének adott hangot, amiért képtelen egyenes választ adni egész kempályafutása legfontosabb kérdésére, de Szadat iránti averziójának is, aki nem ébresztett benne tiszteletet, és akit hajlamos volt megbízhatatlannak tartani.

Zamirt Marván belső konfliktusa kevésbé nyugtalanította, mint az, hogy vajon elkezdődik-e másnap a háború, vagy nem. Az Izraeli Védelmi Erők magas rangú tisztje volt már, amikor 1959-ben egy nem a kellő

körültekintéssel megtervezett hadgyakorlat, amely magában foglalta a tartalékosok tömeges mozgósítását is, félelmet keltett az egész országban, válaszul kiváltotta a tartalékosok pánikszerű mozgósítását Egyiptomban és Szíriában, és végül feszültséget gerjesztett az egész Közel-Kéleten. A köztudatba a Kacsák Éjszakája néven bevonult ügy dicstelen gyorsasággal vetett véget az Izraeli Védelmi Erők vezérkara hadműveleti osztályát vezető Meir Zorea vezérőrnagy és a katonai hírszerzés főnöke, Jehoszafat Harkabi vezérőrnagy katonai pályájának. Ennek az eseménynek a képei villantak át Zamir agyán, miközben Marvánal beszélgetett. A Kacsák Éjszakája jelentéktelen bohózatnak fog tűnni ahhoz képest, ha Izrael a helyzetet félreértelmezve tévesen mozgósítja fegyveres erőit jom kippur közepén. Zamir el tudta képzelni, hogyan reagál majd a világgözcímű, ha az Izraeli Védelmi Erők tartalékos katonák tízezreit rángatják ki a zsinagógákból, és küldi ki őket a frontra, várni az arab offenzívát, amely az istennek sem akar bekövetkezni. Ezért a tévedésért felbecsülhetetlenül nagy árat kellene fizetni. Zamir pontosan tudta, ez az a pillanat, amikor kötelessége megszorongatni információforrását amennyire csak lehet, hogy a háborús figyelmeztetés bizonyosan szilárd alapokon álljon.

Marván szorongása nem sokat enyhített Zamir aggodalmait. A Moszad-főnök gyorsan rádöbrent, véleménye megalkotásakor kénytelen lesz a saját, a Marvánénál sokkal gazdagabb tapasztalataira hagyatkozni. Zamir nem tudta, mi történt Izraelben, mióta ő elutazott Londonba, de nem volt oka feltételezni, hogy máris elkezdtek a tartalékosok behívását. Tudatában volt, hogy az egyértelmű figyelmeztetés az ország ellen másnap induló háborúra nem hagy más lehetőséget a döntéshozóknak, csakis a tartalékosok teljes, háborús mozgósítását. Ezért aztán annak ellenére, hogy a Moszad főnöke volt, és nem a miniszterelnök vagy kabinetjének valamelyik tagja, Zamir hirtelen úgy érezte, a kormánydöntés teljes súlya az ő vállára nehezedik. Zamir azonban egykori tábornok volt, aki egy ideig az Izraeli Védelmi Erők Déli Parancsnokságát is vezette, s ezért teljes mélységében értette, milyen közvetlen és áttételes hatásokkal járna, ha a tartalékosok mozgósítása nélkül próbálnák visszaverni az arab támadást.

A találkozó végére Zamir elhatározásra jutott. Félreérthetetlenül egyértelmű figyelmeztetést küldött Izraelnek, hogy Egyiptom és Szíria általános támadást fog indítani a következő napon.

Ez a döntés meg fogja változtatni a jom kippuri háború egész menetét.

Zamir azonban nem végzett még Marvánval. Az időpontkérdés tisztázása után a háború terveiről faggatta. Marván nem hozott magával semmiféle iratot, de a tervek legfrissebb változatának részletei mélyen bevésődtek az emlékezetébe, és kairói kapcsolatai a napokban megerősítették azt, amit már tudott. Semmi sem változott az utolsó alkalom óta, amikor hetekkel korábban átadta tartótisztjeinek a tervek akkori legújabb változatát. Egyiptomi gyaloghadosztályok fognak átkelni a Szuezi-csatornán, és nagyjából tíz kilométer mélységben be fognak hatolni a Sínai-félszigetre. Marván kicsit részletesebben ismertette a front felé tartó izraeli erősítések mozgásának bénítására szánt légi és kommandós támadásokat. Marván azt is megerősítette, hogy az egyiptomi légierő Kelt rakétákkal felszerelt Tupoljev Tu-16 bombázóit az Izraeli Védelmi Erők tel-avivi főhadiszállása elleni támadásra fogja bevetni. Ez a mozzanat szintén szerepelt már a korábban átadott tervekben.

Zamir rákérdezett a támadás megindításának órájára és percére is, bár ezt nem tartotta a napjához hasonlóan szorongató kérdésnek. Az összes egyiptomi haditervben, amelyet az Izrael az eltelt évek alatt megismert, a támadás órája és perce mindig pontosan a naplemente ideje volt, olyan időpont, amikor még éppen elegendő fény marad sikeres légicsapások végrehajtására a Sínai-félszigeten, mielőtt leszáll a sötétség, és eleve meggátolja az izraeli légierő hatásos ellencsapását. Marván jelentése szerint ez alkalommal is ez volt a terv. 1973. október 6-án a napnyugta időpontja izraeli idő szerint 17:20 óra volt.

Amit azonban sem Marván, sem tartótisztjei nem tudtak, az a fejlemény volt, hogy két nappal korábban az egyiptomi hadügyminiszter találkozott Szíria elnökével, és abban egyeztek meg, hogy a támadást a szíriai és az egyiptomi csapatok hadműveleti szükségletei közötti kompromisszumként 14:00 órakor fogják megindítani.

Az Angyal és tartótisztjei találkozója több mint két órán át tartott. Utána Marván visszatért a szállodájába – útján végig izraeli ügynökök figyelték. Másnap, szombaton, hazatért Egyiptomba. Zamir és Dubi, aki az egész találkozó alatt igyekezett minden egyes szót feljegyezni, azonnal átment a Moszad londoni kirendeltségvezetőjének gyalog mindössze tízpercnnyire található lakására. Útközben Zamir azon gondolkodott hangosan, mi fog történni, ha a mindjárt kitörő háborúra figyelmeztető jelentést küld haza, és aztán mégsem tör ki a háború. Nem kellett azonban bevárnia Dubi válaszát, mert már meghozta döntését.

Megérkeztek a kirendeltségvezető, Rafi, lakására. Rafi már várta őket. Zamirnak néhány percre volt szüksége, hogy gondosan megfogalmazza és kézzel leírja a kódolt üzenet szövegét, amelyet törzse főnökének, Freddy Eininek küldetett el, aki otthon Izraelben már tűkön ülve várta. A lakáson jelen volt Zvi Malhin is, aki a Marvánval szervezett találkozó biztosításáért felelt. Amikor Malhin meglátta a Zamir által papírra vetett szöveget, emlékeztette a Moszad-főnököt az 1959-es Kacsák Éjszakájára – mintha Zamirt emlékeztetni kellett volna! –, és arra is, mi történt akkor a felelősökkel. Malhinnak azonban szintén meggyőződésévé vált, hogy a háború küszöbön áll. Néhány órával a kitörése előtt felhívta a feleségét lakásukon, Tel-Aviv Afeka negyedében, és megkérte, keressen egy olyan szomszédos házat, amelynek van légoltalmi óvóhelye, ahol menedéket találhat. A saját házuk nem rendelkezett óvóhellyel.

Zamir felhívta telefonon Freddy Einit. 1973-ra már kiépítették a közvetlen távhívási rendszert London és Izrael között, tehát a nemzetközi telefonközpont kezelőinek közbeiktatására már nem volt szükség. Ekkor már majdnem hajnali három volt, pontosan huszonnégy óra telt el azóta, hogy Eini felhívta Zamirt, és jelentette neki, az Angyal sürgős találkozót kér Londonban, mert „vegyszerekről” akar beszélni vele. A Moszad-főnök mérhetetlenül fontosnak tartotta, hogy Eini most minden szavát megértse, majd utána a lehető leggyorsabban cselekedjen, hogy gyakorlati intézkedések szülessenek üzenete nyomán. Amikor Eini felvette a telefont, Zamir először azt mondta neki: „Tegye a lábát hideg vízbe!”, vagyis nagyon éberrel figyeljen, most azonnal! Amint Eini meg-

nyugtatta, hogy tökéletesen éber és csupa fül, Zamir lediktálta neki az üzenetet, amelyet Rafi lakásán írt meg. A teljes szöveg a következő:

A vállalat, mint kiderült, ma napnyugtakor szándékozik aláírni a szerződést.

A szerződés ugyanaz, ugyanazokkal a feltételekkel, amelyeket már ismerünk.

Tudják, hogy a holnapi nap ünnepnap.

Úgy gondolják, képesek partra szállni holnap a sötétség beállta előtt.

Beszéltem az igazgatóval, de más igazgatókkal szemben fennálló kötelezettségei miatt nem tudja megakadályozni, és meg akarja őrizni kötelezettségeit.

Tájékoztatni fogom Önöket a szerződés összes feltételéről.

Mivel meg akarják nyerni a versenyt, nagyon félnek attól, hogy az ügy még aláírás előtt nyilvánosságra kerül, ugyanis versenytársak lehetnek színre, és akkor bizonyos részvényesek kétszer is meggondolják a dolgot.

A térségen kívül nincsenek partnereik.

Az Angyal véleménye szerint az aláírás valószínűsége 99,9 százalék, de persze ő már csak ilyen.¹⁵²

Időközben Dubi feljegyzést készített a találkozón elhangzottakról. Amikor végzett, bement a London központjában, a Palace Greenen található izraeli nagykövetségre, hogy a rejtjelező szoba közbeiktatásával elküldje a feljegyzést Izraelbe. Egyes beszámolók szerint a jom kippur miatt a rejtjelező szobában senki sem volt szolgálatban, és a Moszad-főtiszteknek várniuk kellett, amíg előkerült valaki. Valójában azonban a ki-rendeltségvezető már ott várta Dubit, és a feljegyzést a kora hajnali órákban továbbították a Moszad tel-avivi főhadiszállására. A feljegyzésben megismételték Zamir figyelmeztetését, mely szerint a háború még aznap, a nap vége felé ki fog törni, és hozzáfűzték, hogy a forrás felhívta a figyelmet, Szadat hajlamos az utolsó pillanatban változtatni a döntéseiben. Ezen túl a feljegyzés fő tartalma az volt, hogy Egyiptom háborús célja mindössze a Szuezi-csatornától keletre fekvő, legfeljebb 10 kilométer

mélysgű területsáv elfoglalására korlátozódik, és jelenlegi tudásuk szerint az egyiptomiaknak nem áll szándékukban előretörni a Mitla- és a Giddi-hágóig.

Dubi visszament a lakására. Felesége, Ronit már várta. Az asszony már hozzászokott férje kiszámíthatatlan napirendjéhez, de a hosszú távollét jom kippur éjszakájának közepén még tőle is szokatlan volt, és arra utalt, hogy valami komoly dolog történik. Ronitnak nem kellett sok kérdést feltennie. Vele szókimondóan őszinte lehetett Dubi. „Itt a háború! A bar-micvót el kell halasztanunk!”

Fiuk, Ofer tizenhárom éves lett, és az ő bar-micvó ünnepsége, amelyet hamarosan meg kellett volna tartani, volt Izrael egyik első, még ha a legkevésbé fájdalmas vesztesége is a néhány órán belül elkezdődő konfliktusban. Aznap reggel később, halálosan kimerülve, Dubi végre ágyba került.

Röviddel 13:00 óra után felébresztette Ronit. A háború elkezdődött!

Ami Zamirt illeti, ő egy szemhunyasnyi alváshoz sem jutott. Attól a pillanattól kezdve, amikor befejezte a telefonbeszélgetést Einivel, eluralkodott rajta az idegfeszültség. Amikor meghallotta, hogy az egyiptomiak izraeli idő szerint 14:00 órakor támadtak, „nagy kő esett le a szívemről”, amint később megfogalmazta. Részben azért érzett megkönnyebbülést, mert biztosra vette, Izraelre könnyű győzelem vár, de főként azért, mert immár fellélegezhetett, riasztása nem bizonyult tévesnek. Londonban maradt vasárnapig, amikor átrepült Ciprusra, majd onnan az érte küldött különrepülőgép hazavitte Izraelbe. A háború alakulásáról semmit sem tudott, és amíg külföldön tartózkodott, megmaradt abban a hitben, hogy az ő üzenete lehetővé tette, hogy az izraeliek megfelelően reagáljanak a támadásra. Csak amikor találkozott Náhum Admonival, azzal a magas rangú Moszad-tiszttel, aki kiment elé a repülőtérre, akkor döbbsent rá, mekkorát tévedett.

10. „GALAMBDÚC”: FIGYELMEZTETÉS ÉS HÁBORÚ

Freddy Eininek nem volt szüksége kávéra, hogy munkához lásson, miután befejezte a telefonbeszélgetést Zamirral. Gyorsan elkezdte végigtelefonálni azokat, akiket ebben a helyzetben hívnia kellett. Ahogy előző éjjel megígérte, elsőnek a katonai hírszerzés főnökét, Éli Zejra tábornokot hívta. Mivel a katonai hírszerzés szolgált az Izrael különböző hírszerző szervezetei által begyűjtött információk központi értékelő és elosztó szerveként, észszerű lépés volt, hogy elsőnek ennek a vezetője kapja meg Zamir üzenetét. Zejra figyelmesen meghallgatta, majd utasította Einit, hogy azonnal hívja a katonai hírszerzés Kutatási Részlegét vezető Arje Salev dandártábornokot, és szóról szóra olvassa fel neki a szöveget. Mielőtt azonban ezt megtette volna, Eini haladt tovább a saját listáján. Felhívta Golda Meir katonai titkárát, Izráel Liort, továbbá a honvédelmi miniszter helyettesét, Arje Braunt is. Utánuk hívta Arje Salevet, ahogyan Zejra mondta neki. Sok évvel később Eini majd fel fogja idézni, hogyan mondta neki azt Salev – aki nagyon nem örült, amiért felébresztették –, hogy hívja fel a katonai hírszerzés jelentésfogadási és elosztási központját, és ők majd megteszik, amit kell. A katonai hírszerzés Kutatási Részlegének feje nyilvánvalóan még mindig nem ismerte fel a válság nagyságrendjét. Rövid, és Eini szempontjából nézve meglehetősen agresszív, szóváltás után Salev felfogta a helyzetet, és leírta az üzenetet, amelyet Eini diktált neki.

Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke nem volt rajta Eini listáján. Eini helyett a szárnysegédjétől, Avner Salevtől értesült az üzenetről, aki

viszont Jehosua Raviv dandártábornoktól, a honvédelmi miniszter katonai titkárától. Dajan is és Lior is visszahívta Einit, hogy másodszor is meghallgassa az üzenetet. Szombaton 4:30 órára az izraeli kormány teljes döntéshozói köre ébren volt, éberrel figyelt, és készült a támadásra, amelyet aznap estére vártak.¹⁵³

Milyen mértékben sikerült valójában Asraf Marván figyelmeztetésének, a legvilágosabb háborús figyelmeztetésnek, amelyet az esemény bekövetkezése előtt Izrael valaha kapott, megtörnie a paradigmát, amely szerint Egyiptom sohasem indítana háborút, amíg szert nem tesz nagy hatótávolságú harci repülőgépekre és hadra fogható Scud rakétákra? Ez nem pusztán akadémikus kérdés. Ahogy a nap eseményei kibontakoztak, minden jelentős szereplő szigorúan saját, arról alkotott véleménye szerint járt el, hogy mennyire kell komolyan venni az Angyal figyelmeztetését – és ebben néha egészen a kiadott parancsok figyelmen kívül hagyásáig mentek el.

Október 6-án kora reggeltől kezdve a kulcsfontosságú izraeli döntéshozók és legközelebbi munkatársaik feszült hangulatú értekezletek sorát tartották az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, a honvédelmi miniszter és a miniszterelnök hivatalában, három, egymástól mindössze néhány méter távolságra álló épületben az izraeliek által „A Campus” (*hakirja*) néven emlegetett tel-avivi védett komplexumon belül, ahol a védelmi erők és az állam vezetési központja működött. A vitákat két kérdés uralta. Az egyik a tartalékosok háborús mozgósítása volt, a másik az izraeli légierő által mérendő preventív csapás, amelytől a katonai kezdeményezés izraeli kézben tartását várták, ahogyan azt oly nagy sikerrel megtették már egyszer, 1967-ben a hatnapos háború kezdetén.

Ami az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökét, David Elazar tábornokot illeti, Marván figyelmeztetése az ő minden kétségét eloszlatta a háború kérdésében. Attól a pillanattól, amikor segédtisztje hajnali 04:30 órakor felébresztette, Elazar még azon a napon kirobbanó háborúra készült. Másfél órán belül utasította a légierő parancsnokát, hogy repülőszázadai készüljenek fel a délelőtti 11:00 órakor megindítandó megelőző

csapásra, jóváhagyta a légierő tartalékosainak részleges mozgósítását, elvégeztette a hadsereg tartalékosainak szélesebb körű mozgósításához szükséges előkészületeket, és további háborús előkészületekre is utasítást adott, kint a két arcvonalon is és a hátszági fronton is. Reggel 06:00 órakor ment be aznapi első értekezletére Móse Dajan honvédelmi miniszterhez. Ott határozottan indítványozta a két, az adott körülmények között szerinte abszolút döntő jelentőségű lépés, a preventív csapás és a tartalékosok tömeges mozgósításának jóváhagyását.

Elazar azonban erős kételyekbe ütközött Dajannál, aki kétségbe vonta Marván jelentésének érvényességét és a háború valószínűségét is. Elazar addig gyors tempóban cselekedett, Dajan viszont ragaszkodott a lassabb, megfontoltabb haladáshoz. Megbeszélésük kezdetén Dajan először kevésbé sürgős témákat vett elő, olyasmiket, mint a gyermekek evakuációja a Golán-fennsík civil településeiről („tanulmányi kirándulás” formájában) és a Polgári Védelmi Testület egyiptomi Scud rakéták támadása ellen megteendő előkészületei. A miniszter csak ezek után tért rá Elazar két javaslatára. A megelőző légicsapást kereken elutasította, a mozgósítást pedig nagyon korlátozott mértékben, egyetlen olyan tartalék dandár esetében engedélyezte, amelyet az északi front megerősítésére szánt. A Dajan és a legkevesebb négy hadosztály mozgósítását követelő Elazar közötti huzavona a jelenlévőket Isten és Ábrahám arról folytatott alkudozására emlékeztette, hogy hány igaz embert kell Istennek Szodomában és Gomorrában találnia ahhoz, hogy eltekintsen a két város elpusztításától. A végén Elazarnak és Dajannak nem sikerült áthidalnia az álláspontjaik között tátongó szakadékot, ezért a miniszterelnökre hagyták a döntést.

Miért utasította vissza Dajan oly mereven Elazar javaslatait? Az okok, amelyekre hivatkozott, sokatmondóak. A megelőző csapást azért vetette el, jelentette ki a miniszter, mert „az ebben a percben rendelkezésünkre álló információk alapján nem tehetjük meg”. Más szavakkal, amiben Dajan különbözött Elazartól, az nem az arra a kérdésre adandó válasz volt, hogy szükség van-e ilyen csapásra az arab támadás megállításához, hanem az arra a kérdésre adandó, hogy vajon tényleg küszöbön áll-e a támadás, vagy nem. Elazar már eljutott arra a végkövet-

keztetésre, hogy a háború bizonyosan be fog következni, és éppen ezért elkerülhetetlenül szükségesnek találta a preventív csapást. Dajan ezt csupán egynek látta a sok lehetőség közül, s ezért ellenezte. Ugyanez érvényes a tartalékosok mozgósítására is. Dajan roppant elővigyázatos ember volt, és nem hitte, hogy Izrael kizárólag az állandó hadsereggel megnyerheti a háborút. Tehát nem azért tagadta meg Elazar javaslatát, mert háború esetén nem tartotta szükségesnek a tartalékosok harcbavetését, hanem azért, mert megítélése szerint a háború valószínűsége még mindig túl csekély volt a széles körű mozgósítás elrendeléséhez. „Nem mozgósíthatja az egész rendszert – jelentette ki Elazarnak – csak azért, mert Zvika küldött pár üzenetet.”¹⁵⁴

Dajan szkepszise a háború kérdésében részben kétségtelenül Éli Zejra helyzetértékelésein alapult. Zejra 07:00 órakor csatlakozott az értekezlet résztvevőihöz, és arról tett jelentést, hogy az Egyiptom és Szíria támadó háború irányába tett lépéseire utaló újabb jelek ellenére ő még mindig nem hajlandó elfogadni, hogy a háború valószínű, sőt hozzáfűzte, hogy stratégiai-politikai szempontból Szadatnak szüksége sincsen rá. Körülbelül tizenöt perccel később, az Izraeli Védelmi Erők vezérkarának hamarjában összetrombitált értekezletén Zejra ismét kifejtette azt a tézisét, hogy az egyiptomiak és a szíriaiak szempontjából irracionális lépés volna háborút indítani, annak ellenére, hogy hadseregeik diszlokációja valóban indokot szolgáltat az Izraeli Védelmi Erőknek saját ellenintézkedései megtételére. Azon a megbeszélésen pedig, amely röviddel 08:00 óra után a miniszterelnök asszony részvételével kezdődött, Zejra ismét azt a meggyőződését fejtette ki, hogy bár technikai és hadművelleti szempontból Egyiptom és Szíria készen áll a háborúra, Szadatot semmi sem kényszeríti támadás indítására, mert tudja, ha támad, ő fog vereséget szenvedni.

Mindezekből a kijelentésekből az világlik ki, hogy bár megtörténhetett volna, hogy Marván figyelmeztetésének (valamint a többi fejleménynek) a hatására a katonai hírszerzés vezetője változtat a háború valószínűségéről alkotott értékelésén, és azt nagyobbak minősíti, ő azonban inkább makacsul ragaszkodott ugyanazokhoz a hiedelmekhez, amelyeket egy évvel korábban, posztja elfoglalásakor is vallott már, és továbbra is ren-

díthetetlenül kétségbe vonta, hogy aznap kitörhet a háború. Nézetei alapját, részben, a katonai hírszerzés Kutatási Részlege 6. (Egyiptom) osztályának vezetőjétől, Jóna Bandman alezredestől kapott helyzetértékelő jelentések képezték, akinek a szakértelmére és ítélőképességére az egyiptomi szándékok kérdésében Zejra a legutolsó pillanatig hagyatkozott. Aznap késő délelőtt Bandman még mindig szentül hitte, hogy az egyiptomiaknak semmi okuk háborút kezdeményezni, sőt még a katonai hírszerzés Kutatási Részlege vezetőjének parancsát is megtagadta, amikor szolgálati előjárója olyan jelentés írására utasította, amelyben nagynak minősíti a háború valószínűségét. A jelentést végül megírta egy másik tiszt, miközben egy másik beszámolóban Bandman papírra vetette a saját eltérő, kisebbségi véleményét, amelyben elmagyarázta, szerinte miért valószínűtlen a háború. Zejra, aki megkapta Bandman jelentését is, komolyan mérlegelte, hogy azt is kiosztatja a másik mellett, de végül letett erről. A pusztán tény azonban, hogy egyáltalán elgondolkodott a Bandman-féle jelentés kiosztásán, szintén azt mutatja, hogy minden fejlemény dacára Zejra még mindig úgy vélte, egyáltalán nem biztos, hogy aznap kitör a háború.¹⁵⁵

Elazar tábornok viszont szó szerint vette a Moszad-főnök figyelmeztetését. Véleménye szerint egyetlen percnyi elvesztegethető idejük sem maradt. Körülbelül 07:45 órakor, miután levezette az Izraeli Védelmi Erők vezérkarának értekezletét, néhány percig bizalmasan szót váltott a Déli és az Északi Parancsnokság parancsnokaival, Smúél Gonen vezérőrnaggyal, illetve Jichák Hofi vezérőrnaggyal. Mindkettőjüknek parancsba adta, hogy olyan háborúra készítsék fel tisztjeiket, amelyik még aznap ki fog törni.

Ami Golda Meir miniszterelnököt illeti, ő nem volt vevő sem Zejra, sem Dajan határozatlanságára. Elazarhoz hasonlóan ő is teljes bizalmát fejezte ki Zamirnak a Marvással szervezett találkozójáról küldött jelentése iránt, és eldöntött kérdésnek tekintette, hogy aznap ki fog törni a háború. Amint megérkezett az Izraeli Védelmi Erők vezérkarának tel-avivi főhadiszállásán berendezett hivatalába, azonnal magához kérte a honvédelmi minisztert. Dajan először nem volt hajlandó 10:00 vagy

11:00 óra előtt felkeresni a miniszterelnököt, és csak azután adta be a derekát, hogy a miniszterelnök asszony ragaszkodott utasításához.

A megbeszélés Golda Meir irodájában közvetlenül 08:00 óra után kezdődött. Elazar is és Dajan is ismertette álláspontját. Dajan ismét egy sor csekélyebb jelentőségű kérdéssel húzta az időt, megint a polgári lakosság evakuálását és a hátsó felkészítését taglalta. Ezzel szemben Elazar nem kerkelt, a háború lehetőségéről beszélt. „Elovestam Zvika [Zamir] emberének jelentését – mondta. – A jelentés hiteles. Nagyon rövid határidőt szab nekünk!”¹⁵⁶ A vezérkari főnök azonnali és döntő jelentőségű intézkedéseket követelt.

Meir gyorsan meghozta döntését. A preventív légitámadás kérdésében Dajan elutasító álláspontját fogadta el, mert félő volt, hogy a világ, és különösen az Egyesült Államok, Izraelt fogja az agresszornak tartani. Ez pedig, Golda Meir úgy vélte, megnehezítené, hogy az Egyesült Államok a konfliktus alatt segítséget nyújtson Izraelnek, ami minden taktikai előnynél sokkal nagyobb súllyal latba eső veszteség volna.

Ugyanakkor a tartalékosok mozgósításának kérdésében Meir Elazar tábornok véleményét fogadta el. Az erről a tanácskozásról felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint a miniszterelnök asszony nem említette meg név szerint Asraf Marvánt, de a következő napokban többször is kijelentette, hogy saját helyzetértékelését „Zvika barátjának”¹⁵⁷ a jelentésére alapozta.

Reggel 09:00 órára kiadták az első parancsot. 10:00 órára tartalékosok ezreinek az otthonában csördült meg a telefon. A következő néhány órában a mozgósítás fokozatosan lendületbe jött.

* * *

Az ember azt hihetné, hogy Zejra véleménye jelentőségét veszítette, amint kezdetét vette a tartalékosok tömeges mozgósítása. Az Agrar Bizottság jegyzőkönyveinek és más forrásoknak a gondos vizsgálatából azonban az derül ki, hogy egy óriási jelentőségű ügyben – nevezetesen a hadsereg tényleges alakulatainak felvonultatásában a Szezi-csatorna mentén – az ő tévedése tragikus és döntő jelentőségű következményekkel járt.

Az Izraeli Védelmi Erőknek a Sínai-félszigeten állomásozó tényleges páncélosadosztályát, a 252. hadrendi számút, felkészületlenül, meglepetésként érte a délután 2 órakor megindított egyiptomi roham. Csak egyetlen, a csatorna északi szakasza mentén emelt Orkal-erődben állomásoztatott harckocsiszakasz állt harckészültségben. Az első vonalbeli 14. páncélosdandár többi harckocsijának személyzete a támadás megindulásakor még csak a harcszerű előrevonásra való felkészítés különböző feladatait végezte, míg a másik két páncélosdandár, a 401. és a 406. az arcvonal mögötti összevonási körletei felé vonult.

A hadosztály az előző nap óta magas fokú készültségben volt, és parancsnoka, Albert Mandler vezérőrnagy a rendelkezésére álló feldehítési helyzetértékelések alapján úgy vélte, valószínűleg ki fog törni a háború. Ha ő megkapta volna az azonnali harckészültséget elrendelő parancsot, rögtön azután, hogy Elazar vezérkari főnök kiadta azt Mandler előljárójának, a Déli Parancsnokság parancsnokának, Gonen vezérőrnagynak, akkor Mandler időben felvonultathatta volna harckocsijait az egyiptomiak átkelési pontjaival szemben. Hogy ez a Szuezi-csatorna menti fronton pontosan mennyit változtatott volna a végeredményen, azon csak elmélkedhetünk, de ahhoz nem fér kétség, hogy izraeli szempontból csakis mérhetetlenül előnyösebb lehetett volna annál, ami végül bekövetkezett. Az történt ugyanis, hogy szinte valamennyi izraeli páncélos harcba keveredett, amikor még csak a front felé igyekezett, és a csatornát csak akkor érték el, amikor az egyiptomiak már átkeltek, sőt már be is rendezkedtek a keleti parton.

Az átkelés első szakaszában 32 000 egyiptomi gyalogost szállított át a két part között ingázó 720 rohamcsónak. Mindegyik tizenkét oda-viszsa utat tett meg a csatornán egy hatórás időszakon belül. Annak, hogy a 252. páncélosadosztály egységei nem foglaltak védőállásokat, egyenes következménye volt, hogy a csatornán átkelő egyiptomiakat nem pusztította harckocsik ágyú- és géppuskarüze, és szervezett ellentámadások sem akadályozták térnyerésüket.

Elazar kiadta a parancsot Gonen vezérőrnagynak, hogy készüljön, mert aznap kitör a háború, az elfogadott feltételezés szerint 18:00 órakor. A vezérkari főnök 07:45 órakor adta ki a parancsot. Nagyjából húsz

perccel később Gonen felhívta Mandlert, a 252. páncélosadosztály parancsnokát, és utasította, készüljön fel a „Galambdúc” fedőnevű terv végrehajtására, amely lehetővé tette volna neki, hogy a tényleges alakulatokkal védje a csatorna vonalát, de az egységek elmozdítását kijelölt védőállásaikból már nem. 10:00 után Gonen ismét beszélt Mandlerral. Nyíltan megsértve Elazar parancsát, amely szerint Gonennek a 18:00 órakor kitörő háborúra kellett volna felkészítenie az alárendeltségébe tartozó seregtesteket, Gonen azt mondta Mandlernak: „Mit jelent ez (az Ó-óra)? Akkor ér véget a nagy hadgyakorlatuk? Akkor nyitnak tüzet? Újrakezdi a felőrlő háborút? Talán a nagy általános támadást – de az valószínűtlennek látszik.” Másképpen megfogalmazva, Gonen megfúrta Elazar parancsát, és elmulasztotta tisztázni frontalakulatai vezetőivel, hogy pontosan mire is készüljenek fel, sőt zavaros tájékoztatást adott nekik. Ami még nagyobb baj, Elazar parancsa arról szólt, hogy az egész Déli Parancsnokság álljon készen a háborúra még azon a napon, míg Gonen arra utasította az első vonalban álló dandárokat, hogy „ne szakítsák meg a rutintevékenységet 16:00 óra előtt”. Ennek az volt a következménye, hogy amikor az egyiptomiak délután kettőkor megindították a támadást, az izraeli páncélosadosztály háromszáz harckocsijából mindössze három állt kijelölt védőállásában, az Orkal-erődben.¹⁵⁸

Az egyiptomi csapatok így aztán gyakorlatilag zavartalanul keltek át a csatornán. Az egyetlen kivétel a Budapest-erőd volt, ahova két harckocsi, amelynek védelmeznie kellett az erődöt, alig néhány perccel az egyiptomi földi roham megindítása előtt, de megérkezett. Ezeknek sikerült kilőniük az erőd lerohanására készülő egyiptomi harckocsikat és páncélozott csapatszállító járműveket, szétszórták a rohamra felsorakozott gyalogságot, és megakadályozták az erőd menetből történő elfoglalását.¹⁵⁹

Mivel az izraeliek elmulasztották megvalósítani a „Galambdúc” tervet, az egyiptomiak végre tudták hajtani rohamuk fontosabb szakaszát, az átkelést a csatornán, gyakorlatilag ellenséges behatás és vérveszteség nélkül. Amikor az izraeli páncélosok közeledtek „uszonyaikhoz”, az előretolt állásokhoz, ahonnan a terv szerint ellenlökéseket kellett indítaniuk északi vagy déli irányban a csatorna mentén, hogy oldalba támadják az éppen

átkelő egyiptomi alakulatokat, sőt a még nyugati parton tartózkodókat is, azzal szembesültek, hogy állásaik közül sokat már egyiptomi kommandók foglaltak el, akik páncéltörő rakétákkal támadtak a harckocsikra. Az éjszaka folyamán tucatjával lőtték ki az izraeli harckocsikat, amikor azok megpróbáltak az egyiptomiak által már körülrzárt erődök védelmének megerősítésére behajtani az erődök területére. A kezdeti csaták végeredménye az volt, hogy vasárnap hajnalra Egyiptomnak gyakorlatilag veszteség nélkül sikerült átkelnie a csatornán és megvetnie a lábát a keleti parton, miközben az Izraeli Védelmi Erők 252. páncélosadosztálya elvesztett nem kevesebb, mint kétszázat a háromszáz harckocsijából anélkül, hogy egyetlenegyét is elért volna hadműveleti céljai közül!

Az Izraeli Védelmi Erők ekkor szenvedték el legsúlyosabb vereségüket a latruni rendőrkapitányság elfoglalására 1948-ban, Izrael függetlenségi háborújában tett, kudarcba fulladt próbálkozások óta. Csakhogy 1948-cal ellentétben, most már az Izraeli Védelmi Erők rendelkeztek a különbség fegyverzettel és kiképzettséggel, nem az ellenség, és katonáik harci morálja bizonyosan nem maradt el az 1948-as harcosoké mögött. Az Izraeli Védelmi Erők 1973-as kudarcait teljes egészében az a helyzetértékelési és hírszerzési kudarc okozta, amely megakadályozta, hogy az izraeliek felismerjék a fenyegetést, és felkészüljenek rá a támadást megelőző napokban, különösen pedig Gonen vezérőrnagy zavaros és téves helyzetmegítélésre alapozott parancsai a csatát közvetlenül megelőző órákban.

Hogyan érthetjük meg Gonen magatartását? Hogyan mismásolta el a vezérkari főnök egyértelmű parancsát az a tábornok, akit az egész Izraeli Védelmi Erők legkukacoskodóbb szűrőzőjének tartottak az alá-fölé rendeltségi viszonyok meg a parancsteljesítés dolgában? Gonen később azt állította vallomásaiban, hogy az a helyzetértékelés vezette félre, amelyet Éli Zejra fejtett ki neki a vezérkar aznap reggeli értekezlete előtt az előszobában – mielőtt Elazar megparancsolta neki, hogy készüljön, mert mindjárt kitör a háború. Zejra „azt magyarázta el, még mindig nem hiszi, hogy háború lesz, viszont ha átcsoportosítjuk az Izraeli Védelmi Erők csapatait, azzal tényleg okozhatunk egyet”.¹⁶⁰ Gonen 10:00 órákor Mandlernak mondott szavaiból egyébként erősen kihallhatóak Zejrának a pénteki vezérkari értekezleten elmondott magyarázatai, amelyekben

azt fejtegette, ha az egyiptomiak egyáltalán tesznek valamit, az „vagy [minimális] tűzváltás lesz, vagy valamilyen helikopteres rajtaütés... a legkevésbé valószínű az olyan gyakorlat, amelynek tárgya a mindkét part elfoglalása céljából végrehajtott átkelés a csatornán”.

A bőségesen rendelkezésünkre álló bizonyítékok alapján úgy tűnik, hogy a katasztrofális helyzet, amely a Szezei-csatornánál a jom kippuri háború első napján kialakult, és amely nagy horderejű következményekkel járt mind a Golán-fennsíkon zajló harcok, mind az izraeli légierőnek az ellenséges légvédelem pusztítására mindkét fronton irányuló szerencsétlenkedése tekintetében, egyenesen következett abból, hogy Zejra makacsul ragaszkodott a régi paradigmához még akkor is, amikor már minden bizonyíték arra mutatott, ideje volna megválni tőle. És mert Gonen tábornok a vezérkari főnök parancsának egyszerű követése helyett inkább a katonai hírszerzés vezetőjének helyzetértékelései alapján cselekedett, elvesztegetett hét órát, amely az Asraf Marvántól kapott figyelmeztetés alapján lehetővé tette volna, hogy megfelelően felvonultassa a 252. páncélosadosztály harckocsijait.

* * *

Habár azokat a kincset érő órákat a Szezei-csatornán indított erőszakos átkelés visszaverése szempontjából elvesztegették, ma már nem kétséges, hogy Asraf Marván kellő időben leadott figyelmeztetése, valamint ennek következtében a tartalékosok tömegesen végrehajtott mozgósítása mégis csak megakadályozta, hogy Izrael a kialakultnál is sokkal rosszabb helyzetbe kerüljön a csatamezőn. A legnyilvánvalóbban ez a szíriai fronton érződött.

Október 7-én, vasárnap délre, amikor a harcok még csak kevesebb mint huszonnégy órája folytak, a szíriaiak közel jutottak már az Izraeli Védelmi Erők megfutamításához. A Golán-fennsík déli részén kialakított hevenyészett védelmi vonal, amelyet az izraeli 188. páncélosdandár védett, már előző este összeomlott, és az éjszakai órákban a szíriai 5. és 9. gyaloghadosztály összes egységeivel elfoglalta a fennsík teljes déli részét. Reggel Taufik al-Dzsahani ezredes, a szíriai 1. páncélosadosztály parancsnoka, kiadta a parancsot az előrenyomulás megindítására a nafahi

útkereszteződés felé, ahova az Izraeli Védelmi Erők 36. páncélosadosztályának parancsnoksága települt. Ha a szíriaiaknak sikerül elfoglalniuk Nafaht, azzal megszerzik az uralmat a Golán-fennsík középső része fölött, és el tudják vágni az Izraeli Védelmi Erők 7. páncélosdandárját, amely a Golán északkeleti részét védte. Ezenfelül Nafah elfoglalásával a szíriai páncélosok megindulhattak nyugat, a Bnot Jaakov (Jákob testvérei) híd, felé ahol elfoglalhatták a Jordán folyó forrásvidékét, és megakadályozhatták, hogy az Izraeli Védelmi Erők felvonultassák a Golán-fennsíkra tartalékosokból felállított seregtesteiket.

Más szóval, Nafah elfoglalása egyet jelentett a teljes Golán-fennsík elfoglalásával. S ha egyszer sikerül elfoglalni, akkor az izraelieknek nehéz feladat, vagy éppen lehetetlen lesz a visszafoglalása.

11:00 órakor al-Dzsahani ezredes parancsára 250 szíriai T-55-ös és T-62-es harckocsi indult két oszlopban Nafah felé. A csatának ezen a pontján az izraeli tábornokoknak még mindig fogalmuk sem volt, mi történik odakint a csatatéren. A harctéren uralkodó kaosz miatt a Kánaán-hegyen berendezett izraeli vezetési ponton tevékenykedő, az északi fronton harcoló csapatok vezetéséért felelős izraeli tisztek sokáig nem szereztek tudomást a Golán-fennsík déli részén kiépített védelmi vonal áttöréséről. Most, hogy már tudták, még mindig abban a tévhitben leledtek, hogy a szíriaiak egyenesen nyugat, a Tiberias-tó felé előretörve fogják kiaknázni sikerüket, amikor pedig valójában észak, a nafahi útkereszteződés felé tartottak. Az a körülmény, hogy néhány, elsőnek beérkező tartalékos alegységnek a hajnali órák óta sikerült valamiféle védelmet rögtönöznie az egyenesen nyugat, a Tiberias-tó felé vezető utak mentén, hamis reményeket ébresztett az izraeli Északi Parancsnokság tisztjeiben. Az Északi Parancsnokság parancsnoka, aki akkor már több mint negyvennyolc órája nem aludt, megengedte magának azt a következtetést, hogy a legrosszabban már túl van. Most, hogy a tartalék seregtestek már sorra jelentek meg a harctéren, a hadiszerencse bizonyosan Izrael javára fog billenni.

Két órával később, amikor végre megértette, hogy mi történik, a tábornok derűlátásának helyébe egy sor balsejtelem és kudarcérzés lépett. Vasárnap 13:10 órakor a következőt jegyezték be az Északi Parancsnok-

ság hadműveleti naplójába: „Szíriai harckocsik jelentek meg a nafahi támaszpont peremvonala előtt.”

* * *

13:30 órakor Rafael Eitan dandártábornok, a Golán-fennsíkot védő izraeli 36. páncélosadosztály parancsnoka elhagyta bunkerét a nafahi támaszponton, és magával vitte vezetési törzsét is. A szíriaiak tüzeiben észak, Tel Siban felé tartottak. Húsz percen belül a támaszpontot védő utolsó katonáknak is kiadták a visszavonulási parancsot. A katonák bezúfolódtak két félláncaltalpas páncélozott csapatszállító járműbe, és elhajtottak nyugat, a Jákob testvérei híd felé. A támaszpontot feladták, mindössze néhány izraeli harckocsi maradt a környéken, megakadályozni a bázis teljes lerohanását. Harminc percen belül ezek legtöbbjét is találat érte.

A „Palotában” (ez volt a Kánaán-hegyen kiépített vezetési pont fedőneve) ekkor már világosan megértették, hogy a nafahi útkereszteződést kizárólag a csoda mentheti meg. Mindenki figyelme a 679. páncélosdandár, a 36. hadosztály alárendeltségébe utalt egyik tartalékosokból felállított seregtest felé fordult. Az ő kezükben volt a Golán-fennsík sorsa.

* * *

A 679. páncélosdandár tartalékos katonáit előző nap 10:00 órakor kezdték mozgósítani, a dandárparancsnok, Ori Orr ezredes utasítására. Harckocsijaik régi brit Centurionök voltak. A Centuriont megbízhatatlan benzinmotor hajtotta, amely a személyzet szempontjából minden harckocsit potenciális tűzcsapdává tett, gyenge konstrukciójú sebességváltója pedig sokszor elromlott. A Ros Pina melletti Jifta támaszpont mozgósítási készletében tárolt nagyjából száz harckocsiból kevesebb mint ötven jutott el a harctérre. A többinek egy része lerobbant, még mielőtt elérte a frontot, néhánynak még a támaszponttól sem sikerült kihajtania, megint mások a szíriaiak tüzeiben pusztultak el. Azok pedig, amelyek mégis elvergődtek az arcvonallig, valójában alig voltak harcképesek. A nagy gonddal kialakított tartalékos rendszer szerint minden egyes harckocsinak megvolt az állandó, békeidőben együtt gyakorlatoztatott, összeszo-

kott személyzete, de most a szorongató időhiány miatt nem ezek a harckocsizók ültek bennük, hanem a katonákból szolgálatra jelentkezésük sorrendjében összecsapott személyzetek. Kevés volt a lőszerük, mert nem maradt elég idő az ágyúhoz való gránátok berakodására, a lőszert ugyanis egy másik táborból kellett átszállítani. Rádióik nagy része vagy egyáltalán nem működött, vagy nem állították be a megfelelő frekvenciára, sőt sok harckocsinak még az irányzékát sem tudták beállítani, pedig ez a pontos tüzelés alapfeltétele. Mindennek ellenére tizenhárom órával a háború kitörése után, nagyjából 03:00 órakor, a 679. dandár huszonöt harckocsiból álló harccsoportja a sötétség leple alatt nekivágott a Golán-fennsíkra felvezető útnak. 10:00 óra tájban ezek a páncélosok Kuneitra térségében, a Golán-fennsík északi részének keleti határán foglaltak védőállást. Hibát követtek el, mert a szíriai páncélkesztyűs ökök a Golán-fennsík közepén csapott le.

10:30 órára egy további huszonöt harckocsiból álló csoport is megszerveződött, és elindult a frontra. Nagyjából dél körül, amikor másfél kilométerre délre jártak a nafahi útkereszteződéstől, azt a parancsot kapták, hogy forduljanak délnek, Husnija felé. Fél órával később beleütköztek a szíriai 91. dandár több tucat T-62-es harckocsijába, amelyek éppen Nafah megkerülésére, majd északról való megtámadására készültek. Az izraeli harckocsizókat meglepte a találkozás, de néhány percen belül viszonzozni kezdték az ellenség tüzét. Így kezdődött a háború egyik legfontosabb csatája.

Bár súlyos veszteségeket szenvedtek, az izraeli harckocsizóknak sikerült lelassítaniuk a szíriaiak északi irányú előretörését. Ettől függetlenül a szíriaiak kelet felől mégiscsak megkerülték Nafahot. Ugyanakkor egy másik szíriai dandár páncélosai dél felől behatoltak az elhagyott támaszpontra. A szíriai páncélosok nyomása percről percre fokozódott.

Ebben a válságos pillanatban az izraeli 679. dandár három harckocsija, a legutolsók, amelyek el tudtak indulni Jiftából, elérte a nafahi támaszpont peremét. Ott kb. 800 méternyire maguk előtt megláttak tíz szíriai harckocsit, és elkezdtek kilőni őket. Kicsivel később a korábban tévedésből Kuneitrához küldött, tartalékosokból álló személyzetű izraeli harckocsik közül nagyjából tizenöt végül elérte Nafahot, és megtámadta

a szíriai 91. dandár egyes részeit. Ugyanebben az időben az Izraeli Védelmi Erők további tartalék alegységei támadni kezdték a szíriai 51. dandárt. A harcképtelen szíriai harckocsik száma folyamatosan nőtt, ahogy az ellenlökések sorát vezető izraeliek nyomása is. Délután 16:00 óra körül az izraeliek már komoly lendülettel támadtak, és ez a lendület a csata végéig, nagyjából az est leszálltáig kitartott. Az Izraeli Védelmi Erők kimerült tartalékosainak, többségükben a 679. dandár harckocsizóinak, akik huszonnégy órával korábban még bőjtöltek és a zsinagógájukban imádkoztak, sikerült megfordítaniuk a csata menetét. A szíriaiak kb. negyven harckocsit veszítettek, és kénytelenek voltak visszahúzódni a nafahi támaszponttól és környékéről, a Jákob testvérei hídtól Kuneitra felé vezető kulcsfontosságú utat is beleértve. Másnap a szíriaiak másodszor is megpróbálkoztak a Golán-fennsík középső részének elfoglalásával. Ismét kudarcot vallottak, és az Izraeli Védelmi Erők akkor már komoly erejű ellentámadást készítettek elő.

A Golán-fennsíkért vívott csata Izrael javára dőlt el.

* * *

Sok történész és nyugállományú katonatiszt próbálta már rekonstruálni a jom kippuri háború első napjának harcait, ám ennek ellenére maradt egy ritkán feltett kérdés: Mi történt volna, ha a mozgósítási parancsot nem szombaton délelőtt 10:00 órakor adták volna ki, hanem kívárták volna vele a háború kitörését négy órával később, 14:00 órakor? Más szavakkal, mi történt volna, ha Asraf Marván nem figyelmezteti Zvi Zamirt a háborúra, ha Zamir nem ugrasztatott volna ki mindenkit az ágyából Freddy Einivel, ha a döntéshozók nem keltek volna fel 04:30 órakor, és nem kezdték volna el 06:00 órakor azokat a megbeszéléseket, amelyek 09:40 órakor a miniszterelnök asszonynak – a honvédelmi miniszter ellenvetései dacára – meghozott azon döntésében kulmináltak, hogy engedélyezi az Izraeli Védelmi Erők teljes tartalékos állományának mozgósítását?

A 697. páncélosdandár parancsnoka, Ori Orr 10:00 órakor kapta meg utasításait a 36. páncéloshadosztály vezetési törzsének főnökétől. Orr később majd az Izraeli Védelmi Erők Északi Parancsnokságának parancsnokává fog avanszálni, majd miután leszerelt az Izraeli Védelmi

Erőktől, Izrael honvédelmi miniszterhelyettese lesz. Az ő megítélése szerint Marván figyelmeztetése nélkül az izraeli tartalékosok mozgósítása és a belőlük felállított alakulatok frontra jutása legkevesebb négy-hat órás késedelmet szenvedett volna. A nafahi útkeresztesződés, és vele a 36. páncélosadosztály parancsnoki harcálláspontjának helyt adó tábor, lényegében harc nélkül került volna az ellenség kezére. Ezenfelül nagyon nagy a valószínűsége, hogy október 7. vasárnap délutánra teljesen bekerítették és elvágták volna az izraeli 7. páncélosdandárt, amely a Golán-fennsík északkeleti részén vonult védelembe. Más kutatók ugyanerre a következtetésre jutottak.

Visszatekintve megállapítható, egyedül Asraf Marvánnak köszönhető, hogy Izrael olyan állapotba hozhatta fegyveres erőit, amelyben már alkalmassá váltak a Golán-fennsík elfoglalásának megakadályozására a jom kippuri háború alatt. A Golán-fennsík visszafoglalása utóbb nemcsak elhúzódó és szörnyű csatát igényelt volna, de jelentős erők átcsoportosítását is az egyiptomi frontról, ami délen megnövelte volna az agresszívabb egyiptomi támadó tevékenység valószínűségét. Izrael nemcsak sokkal-sokkal több embert veszített volna, mint amennyit ténylegesen veszített, de területvesztése is nagyobb lett volna, mire elrendelték a tűzszünetet. Legalábbis az északi fronton a háború végére kialakult „döntetlen” sokkal, de sokkal inkább látszott volna Izrael vereségének.

* * *

Marván figyelmeztetésének a Golán-fennsíkért vívott csatára gyakorolt hatásán túl volt azután még két további, kulcsfontosságú momentum, amelyben Izrael mérhetetlenül nagy hasznát vette az Angyal segítségének.

A háború első perceiben délnyugatról felbukkanó egyiptomi Tupoljev Tu-16 „Badger”^{*} bombázók két Kelt típusú levegő-föld rakétát indítottak Tel-Aviv felé. Az egyiptomi haditerv szerint ezeket a rakétákat egyenesen az Izraeli Védelmi Erők parancsnokságának főhadiszállására irányozták, és figyelmeztetésnek szánták, hogy az izraelieknek elvegyék a kedvét az olyan, egyiptomi hátországra mért légitámadásoktól, amilyen-

* A „Badger”, Borz, a Tu-16 NATO-kódneve. (A ford.)

neket a felőrlő háború alatt hajtottak végre. A háborúnak valószínűleg a legelső harci bevetéseként a hacori légitámaszpontból riadóstarttal felszállt egy izraeli Mirage géppár, hogy a Tel-Avivtól délnyugatra fekvő Askelón közelében, a Földközi-tenger fölött járőrözzön. Egy bizonyos ponton fordulásra kaptak parancsot nyugati irányba – egyenesen az egyiptomi bombázók felé. Megközelítés közben az izraeli vadászpilóták látták az induló rakéták lángcsóváit. A vezérgépet vezető Eitan Karmi őrnagy azt a parancsot kapta, hogy ne a bombázók, hanem a rakéták lelövésére törekedjen. Úgy tűnik, hogy az egyik rakéta valamiért magától a tengerbe zuhant. Karmi gépágyúval lelőtte a másikat, és az Tel-Aviv partjai előtt hullott a vízbe. A felrobbanó rakéta hatalmas vízoszlopot lökött a magasba.¹⁶¹

Az egyiptomi háborús tervekben, amelyeket Marván leszállított, minden félreértést kizáró pontossággal szerepelt, hogy az egyiptomi légierő pontosan ilyen rakétákkal szándékozik csapást mérni Tel-Avivra. Az Angyaltól kapott információ nélkül az egytonnás robbanófejet hordozó második rakéta valószínűleg Tel-Aviv központjában csapódott volna be. Egy ilyen csapás jelentős hatást gyakorolt volna mind az izraeli lakosság moráljára, mind a konfliktus alakulására.

A déli fronton a másik esemény a háború első napja után vívott harcokat érinti. Habár a Sínai-félszigeti harcok első óráiban az izraeliek elmulasztották kihasználni a Marván figyelmeztetése nyújtotta előnyt, a tőle kapott információ fontossága hamarosan egyértelműen kiviláglott. A katonai hírszerzés – mindössze percekkel a háború kirobbanása előtt – kiküldött egy helyzetértékelő tájékoztatót, amely a Marvántól előző éjjel kapott jelentés alapján világosan leszögezte, hogy a hadművelet első szakaszában Egyiptom nem szándékozik átdobni páncélosadosztályait a csatorna keleti partjára, és előretörni a Mitla- és a Giddi-hágó felé. Legfrissebb jelentésével az Angyal megerősítette azon információkat, amelyeket néhány héttel korábban adott át.

Ennek ellenére attól a pillanattól, hogy Egyiptom és Szíria megindította a támadást, a katonai hírszerzés Kutatási Részlegének tisztjei figyelmen kívül hagyták ezt az életbe vágóan fontos részinformációt, és visszatértek ahhoz az alapfeltételezéshez, hogy az ellenség az általuk

legalaposabban ismert haditervet hajtja vége. Nevezetesen azt a tervet, amely szerint az egyiptomiak nemcsak az öt gyaloghadosztályt, hanem a két páncélosadosztályukat is átdobják a csatorna keleti partjára, továbbá hadműveletük célja a Mitla- és a Giddi-hágó elfoglalása. A hírszerző-tiszteket megdöbbenette a támadás és a kezdeti szakaszban vívott harcok eredményei, ezért helyzetértékelésük kapkodóvá és zavarossá vált. A túlzott önbizalmat a pánikhoz nagyon közeli érzések váltották fel. Így történhetett meg például, hogy a harcok még alig néhány órája folytak, amikor a katonai hírszerzés, mindössze egy-két adat alapján, tévesen azt jelentette az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnökének, hogy az egyiptomi 4. és 21. páncélosadosztály „már átkelt, illetve most kel át” a Szezei-csatornán. A háború már majdnem tizenkét órája folyt, amikor a katonai hírszerzés 01:30 órakor kiadott összefoglaló jelentésében az ellenség sikerei között még mindig az állt, hogy a két páncélosadosztály átkelt a csatornán épített hadihidakon.¹⁶² Csak október 7-én, vasárnap reggel korrigálta a katonai hírszerzés azt az állítását, hogy ezek a hadosztályok már átkeltek, de még akkor is következetesen figyelmen kívül hagyta a Marván által átadott legfrissebb, átdolgozott tervet, és az ellenség hadmozdulatait még mindig a régebbi, elavult terv keretében értelmezte.

A Déli Parancsnokság törzsének felderítési osztálya vasárnap dél tájban úgy becsülte, hogy az egyiptomiak szándéka a 4. páncélosadosztály, valamint további páncélosalakulatok keleti irányú harcbevetele azzal a céllal, hogy betörjenek a Sínai-félsziget belsejébe. Az ilyen jellegű nagy támadástól való félelem volt a fő ok, amely miatt a honvédelmi miniszter az Izraeli Védelmi Erők által október 7-én reggel tartott arcvonali visszavételét javasolta, valahová a hadműveleti mélységbe. Gonen tanúvallomása szerint, amikor aznap délelőtt találkoztak az Um Hasiba mellett berendezett vezetési pont hadműveleti termében, Dajan azt mondta neki: „Ez nem helyi jelentőségű csata, hanem Izrael földjéért vívott háború! Hagyják el az erődöket, és vonuljanak vissza a hegyekbe!”¹⁶³ Izrael szerencséjére Dajan 40-50 kilométeres keleti irányú visszavonulásra tett javaslatát a vezérkari főnök és a miniszterelnök asszony elutasította.

Amikor a háború második napjának délutánján rohamtempóban érkeztek a tartalékosokból felállított seregtestek, az arcvonali-visszavétel

lekerült a napirendről. Az idejétmúlt hírszerzési információk valós tényekkel ellenkező felhasználása okozta kárnak azonban még messze nem volt vége. Amikor arról kellett dönteni, indítsanak-e gyors ellentámadást, az egyik fő befolyásoló tényező a félelem volt attól, hogy Egyiptom kelet felé készül küldeni páncélosadosztályait. Ha ezek átjutnak a csatornán, az Izraeli Védelmi Erők csak sokkal nehezebben foglalhatják vissza az elveszített területet. Természetesen szerepet játszottak más megfontolások is, mint például a csatorna menti erődökben rekedt, még mindig kitartó katonák kimentése. Ha a katonai hírszerzés felismerte volna, hogy az egyiptomiak a csatornától keletre elfoglalt területsáv tartását tervezik anélkül, hogy páncélosoffenzívát indítanának a Sínai-félsziget belsejébe, az Izraeli Védelmi Erők egy tényleges és két tartalék hadosztálya elegendő időt kaphatott volna önmaga tisztességes megszervezésére, és így hatékonyabb ellentámadást indíthatott volna. Nehéz megmondani, mi következett volna ebből, de az ellentámadást mindenképpen alaposabban megtervezhették volna, a részt vevő egységek elegendő időt kaphattak volna a tervek elsajátítására és a felkészülésre, és így több esélyük lett volna a sikerre.

Nem így történt, és az október 8-i ellentámadás az egész háború összes földi támadó hadművelete közül a legcsúfosabb kudarcha fulladt.

* * *

Október 7-én későre járt már az idő, mire Zvi Zamir különrepülőgéppel eljutott Ciprusról Izraelbe. Ismét elfoglalta helyét a kulcsfontosságú döntéshozók között Golda Meir tel-avivi hivatalában. Zamir minden részletükben ismerte a tökéletesített haditerveket, amelyeket Marván átadott Izraelnek, és ekkor ráébredt, hogy Egyiptom valóban a tervek szerint jár el. Ezt egyértelműen le is szögezte a miniszterelnök asszony irodájában aznap éjjel tartott értekezleten. Amikor kikérték a véleményét a másnapra tervezett ellentámadásról, Zamir kijelentette, „az egyiptomiak pontosan ezt a fajta visszavágást várják tőlünk”. Másnap ugyanezen a fórumon tartott újabb megbeszélésen, miután már kiderült, milyen mértékben vallott kudarcot az ellentámadás, Zamir megismételte, „ismerjük az egyiptomi tervet”, továbbá, hogy az egyiptomiak várták az Izraeli

Védelmi Erők ellentámadását, és gondosan felkészültek rá, hogy páncéltörő fegyverekkel bőségesen ellátott gyalogsággal visszaverik. Éppen ezért Zamir hozzáfűzte: „ha továbbra is erőltetjük a harcot a csatornáért, kedvezőtlen helyzetbe fogunk kerülni”.¹⁶⁴

Két nappal később, közvetlenül azelőtt, hogy Hájim Bar Lév vezérőrnagyot délre küldték, hogy a szuezi front új parancsnokaként elfoglalja posztját, Zamir találkozott vele, és minden részletében elmagyarázta neki az egyiptomi hadműveleti tervet. Sőt telexen kinyomtatva átadta neki a terv egy példányát, hogy a tábornok átolvashassa, mire helikopterrel eljut Um Hasiba-i harcálláspontjára. Zamir megeskette Bar Lévet, hogy a forrás biztonságának érdekében elolvasás után megsemmisíti a dokumentumot.¹⁶⁵ Bar Lév gondosan végigolvasta a tervet. Beosztása elfoglalása pillanatától a Déli Parancsnokság kezdett komolyan támaszkodni a tervből tanultakra. Ez az egyik fő oka, hogy attól az időtől kezdve Izrael helyzete jelentősen javult a déli front minden szakaszán.

A Marván által szállított információk bármely tisztességes elemzése csakis azt a végkövetkeztetést vonhatja le, hogy amivel a jelentések hozzájárultak a hadat viselő Izrael vezetéséhez, az végső soron döntő jelentőségűnek bizonyult. Ha nem uralkodik el a káosz, amely a háború első napjait a döntéshozatal minden szintjén és minden fronton jellemezte, akkor Izrael sokkal hatékonyabban használhatta volna ki az ezen információk birtoklásából származó előnyöket, és az izraeli csapatok sokkal jobban boldogultak volna a csatamezőn. A leglényegesebb azonban a figyelmeztetés volt, amelyet Marván magáról a háború kitöréséről adott. Ez volt az a részinformáció, amelynek hatására négy órával a támadás előtt mozgósítani kezdték az izraeli tartalékosokat – a mozgósított csapatok nélkül a Golán-fennsík bizonyosan elveszett volna.

A háború befejeződése után a Moszad főnöke 100 000 dolláros jutalom kifizetését rendelte el az Angyalnak, hálából ezért a figyelmeztetésért. Minden centjét megérdemelte.

11.

ASRAF MARVÁN FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

Ha az egyiptomi titkosszolgálatok bármit is sejtettek volna arról, hogy izraeli kémek a háború előtt hozzáfértek Egyiptom legszigorúbban őrzött titkaihoz, a háború első napjainak hatására bizonyosan eltemették volna ilyen típusú féltreírásokat. A történetek láttán ember ki nem találhatta, hogy Izrael előre ismerte a támadási tervet. Izrael nézőpontjából az összeomlás egyetlen haszonnal járt: a Moszadnak ettől kezdve egy ideig nem kellett aggódnia Egyiptomban működő ügynökei biztonságáért.

Asraf Marván október 6-án, aznap tért vissza Egyiptomba, amikor a háború elkezdődött. Szadatot, aki az első hadműveleteket a 10. központ bunkeréből felügyelte, túlságosan lekötötte a háború irányítása és a folyamatos kapcsolattartás Szíriával, a Szovjetunióval és az Egyesült Államokkal ahhoz, hogy líbiai és szaúdi ügyeket intéző különleges megbízottjára is időt szánhasson. Ők ketten látni is alig látták egymást.

Ez a tény természetesen nem nagyon tetszik bizonyos embereknek, különösen a Marván család tagjainak, akik a mai napig váltig állítják, hogy Asraf Marván nemcsak kettős ügynök volt, de ő és Szadat együtt főzték ki az egész tervet Izrael félrevezetésére. A történetnek abban a változatában, amelyet ők mesélnek, Szadat valójában a háború jelentős részében Marván otthonában tartózkodott – mert az volt az egyetlen hely, amelyről tudta, ott bizonyosan nem fognak az életére törni az izraeliek.

Az igazság sokkal kevésbé volt drámai.

Asraf Marván a háború legnagyobb részét a Szadat különleges megbízottjaként neki kiosztott feladatok teljesítésével töltötte. Folyamatosan szükség volt Egyiptom diplomáciai álláspontjának összehangolására más arab államokkal, és röviddel Kairóba való visszatérése után Marván meg is kezdte utazásait a különböző arab fővárosokba. Az egyiptomi elnök írásos vagy szóbeli üzeneteit vitte más államfőknek – azét az egyiptomi elnökét, akinek váratlan katonai sikerei miatt hirtelen nagyon megnőtt a tekintélye az arab világban és máshol is. Marván a világ más vezetőivel is találkozott. Október 13-án és 14-én, a háború döntő jelentőségű időszakában, amikor Szadatra iszonyatos nyomás nehezedett, hogy indítson szárazföldi offenzívát a Sínai-félszigeten, s ily módon enyhítse a szíriaiakra az északi fronton nehezedő nyomást, Marván Jugoszláviába utazott, ahol levelet adott át Joszip Broz Tito elnöknek, és fogadta őt az ország alelnöke és külügyminisztere, Miloš Minić is.¹⁶⁶

Mindent tekintetbe véve, amit Marván akkori utazásairól és működési módszeréről tudunk, nem lehetett ő a forrása a legfontosabb hírszerzési információnak, amely a háború kitörése után eljutott a Moszadhoz. Október 12-én a Moszad tel-avivi központjának tetejére telepített egyik antenna vette egy Egyiptomban tevékenykedő forrás rádióadását. Az ügynök azt jelentette, hogy az egyiptomi hadsereg nagy támadásra készül a Sínai-félszigeten. Zamir törzsének főnöke, Freddy Enini, egyenesen Zamirnak továbbította a jelentést, aki akkor éppen a háború egyik leginkább drámai légkörű kabinetülésén vett részt a miniszterelnök asszonyánál.

Az Izraeli Védelmi Erők négy nappal korábbi ellenoffenzíva kísérletének kudarca óta nem tettek újabb kísérletet az egyiptomi hadsereg kiverésére a csatorna mentén húzódó, nagyjából tíz kilométer széles sávból, amelyet a háború legelején foglalt el. Az Izraeli Védelmi Erők az északi frontra összpontosították erőfeszítéseiket, ahol sikerült újra elfoglalniuk a Golán-fennsík legnagyobb részét, sőt kezdtek előrenyomulni Damaszkusz felé. Október 11-re a szíriai főváros peremkerületei, a nemzetközi repülőtér is beleértve, már belül estek az izraeli tüzéség lőtávolságán. Az izraeli vezetők ekkor fordították figyelmüket Egyiptom felé. A vita október 12-én délelőtt kezdődött.

A vezérkari főnök egyértelműen leszögezte álláspontját: az Izraeli Védelmi Erők jelenleg nem képesek visszafoglalni a Sínai-félszigeten elveszített területet. A szovjetek a háború második napja óta folyamatosan szállították a fegyvereket Egyiptomnak és Szíriának, az amerikaiak viszont még mindig tartózkodtak a fegyverszállítástól Izraelbe, ezért az erőegyensúly továbbra is az araboknak kedvezett. Az egyetlen fejlemény, amely megváltoztathatná a hadihelyzetet, az lehetett, ha Egyiptom második offenzívát indít, a Sínai-félsziget belseje felé. A vezérkari főnök biztosította hallgatóságát, hogy az Izraeli Védelmi Erők visszavernék ezt a támadást, és súlyos veszteségeket okoznának az egyiptomi hadseregnek. Az így szerzett lendületet kihasználva magukhoz ragadhatnák a kezdeményezést, átkelnének a Szezei-csatornán, és elvágtnának a csatornától nyugatra fekvő logisztikai támaszpontjaitól egy nagyjából 100 000 főnyi egyiptomi csoportosítást a Sínai-félszigeten. Újabb egyiptomi offenzíva hiányában azonban Izrael kénytelen lesz tűzszünetet indítványozni az elért frontok mentén, más szóval el kell ismernie, hogy az Egyiptommal vívott háborúban vereséget szenvedett. Ebben a kritikus fontosságú pillanatban, amikor Golda Meir, Móse Dajan és a hadsereg vezető tábornokai a helyzetet vitatták, Zamirt ki-hívták az érkekezletről, hogy átadhassák neki Eini üzenetét.

Zamir, amint visszatért, bejelentette a hírt, és a hangulat hirtelen megváltozott. Az Izraeli Védelmi Erők vezérkari főnöke, David Elazar, kijelentette, nem tekinti már kíváncsi megoldásnak a tűzszünetet. Mostantól, fejtette ki, Izraelnek az a dolga, hogy bevárja a támadást, keményen visszaveri, majd megragadja a kínálkozó pillanatot, és olyan ellenoffenzívát indít, amely megváltoztatja az egész háborút. Ezt a javaslatát elfogadták.

Az egyiptomi támadás október 14-én kezdődött. Ezúttal az Izraeli Védelmi Erők teljesen felkészülve várták őket, szétverték a rohamra induló alakulatokat, és Szadat egész háború alatt elkövetett legnagyobb baklövésévé változtatták az induló offenzívát. Több mint kétszáz egyiptomi harckocsit lőttek ki, miközben az izraeliek mindössze tizenötöt veszítettek. Pontosan úgy, ahogy Elazar megjósolta, a védelmi siker utat nyitott a kezdeményezés elragadásához az egyiptomiaktól. Az Izraeli

Védelmi Erők alakulatai egy héten belül átkeltek a Szuezi-csatornán, és előrenyomultak nyugat, Kairó, felé, a teljes egyiptomi 3. hadsereg pedig ott rekedt a Sínai-félsziget sivatagjában.¹⁶⁷

Szadat azonban a konfliktusnak ezen a pontján nem mutatkozott késznek a háború befejezésére. Éppen ellenkezőleg. Október 16-án kihívó beszédet tartott az egyiptomi parlamentben, és így határozta meg az előrevezető utat: „hosszú, elhúzódó háború következik... felőrlő háború”. Szadat azzal is megfenyegette Izraelt, hogy rakétákkal fog csapást mérni a hátszágára, ha Izrael Egyiptom sebezhető hátszágát támadja. E beszéd és az izraeliek által gyűjtött hírszerzési információk alapján Zamir október 18-án azt jelentette Golda Meirnek, hogy Egyiptom és Szíria egyaránt folytatni akarja a harcot. A jelentés nagyon rosszul érintette Golda Meirt és kormánya tagjait. Az Izraeli Védelmi Erők végül felülkerekedtek ugyan, de az izraeli hadigépezet kimerült, és égetően szüksége volt a tűzszünetre, amilyen hamar csak lehet. Az izraeli döntéshozók egyetértettek, több információra van szükségük Szadat szándékairól. Ezzel az információval csak egyetlen forrás szolgálhatott. Dubit utasították, szervezzen találkozót az Angyallal, és Zamir elindult Izraelből, találkozni az ügynökével.

A találkozóra egy nappal később Párizsban került sor. Az elején Zamirnak meg kellett nyugtatnia Marvánt, akit mérhetetlenül elkeserített és dühített is, hogy az izraeliek nem vették azonnal figyelembe a háború előestéjén adott figyelmeztetését. Ezt követően Marván ismertette, hogyan látták a helyzetet Szadat és a tanácsadói, amikor ő október 17-én elhagyta Egyiptomot. Marván nézete szerint az elnök és környezete még mindig hitte, hogy Egyiptom győzelemre áll. Mivel a Szovjetunió röviddel a konfliktus kezdete után elkezdett fegyvert szállítani Egyiptomnak, és mivel az egyiptomi veszteségek minimálisak voltak, erre az időpontra több harckocsival rendelkeztek, mint amennyivel elkezdtek a háborút. Marván beszámolója szerint az egyiptomi hadsereg csak 130 harckocsit veszített az október 14-i csatában, sokkal kevesebbet, mint amennyire az izraeliek becsülték ellenfelük veszteségét. Éppen ezért, állította Marván, Szadat legalább még néhány hónappal meg kívánja hosszabbítani a háborút, és a jelen helyzetben minden tűzszüneti kez-

deményezést vissza fog utasítani. Az egyiptomi elnök célja alaposan kivéreztetni Izraelt, olyan sokáig, amilyen sokáig csak lehet. Éppen ezért az egyiptomiak még akkor is folytatni fogják a harcot, ha az Izraeli Védelmi Erők megközelítik Kairót vagy Alexandriát. Minden bokor mögött Sagger páncéltörő rakétával felszerelt katonák fogják várni az izraeli páncélosokat.

Marván beszélt Szadat rakétáinak fenyegetéséről is, amely komolyan aggasztotta Golda Meirt és Dajant is. Véleménye szerint Egyiptom akkor négyszáz, Izraelt elérni képes rakétával rendelkezett. Ez a szám is nagyságrenddel nagyobb volt, mint Izrael nagyjából két tucat egyiptomi Scud-ról szóló becslése. A találkozó vége felé Zamir és a kémje arról cserélt eszmét, hogyan lehetne Szadatot rávenni a tűzszünet elfogadására.¹⁶⁸

Zamir másnap jelentést tett Golda Meirnek. Addigra mind a katonai, mind a diplomáciai helyzetben radikális változás történt. A Kremlt nyugtalanította az izraeliek átkelése a Szuezi-csatornán, valamint a szíriaiak szorongatott helyzete, és ezért nyomást gyakorolt Szadatra a tűzszünet elfogadása érdekében. Alekszej Koszigin miniszterelnök elrepült Kairóba, részletesen tájékoztatta Szadatot arról, hogyan romlik a helyzet a csatorna menti fronton. Ennek ellenére, amikor Koszigin október 19-én hazaindult Moszkvába, Szadat még mindig nem volt hajlandó elfogadni a tűzszünetet.¹⁶⁹ Tehát a Marván által Zamirnak adott tájékoztatás a valószínűleg megfelelően tükrözte Szadat álláspontját a háborúnak ebben a szakaszában. Csakhogy, amikor az Izraeli Védelmi Erők folytatták a benyomulást az egyiptomi hátszágba és Henry Kissinger amerikai külügyminiszter válságtanácskozássra ült össze a szovjet vezetőkkel a Kremlben, a szuperhatalmak megegyeztek: azonnali tűzszünet, a csapatok által éppen elért vonalon. Szadatnak nem maradt más választása, október 21-én kénytelen volt hivatalosan elfogadni a tűzszünetet. Délen az egyiptomi hadsereg a háború elején birtokba vett terület legnagyobb részét megtartotta, de a harcba vetett egyiptomi erők felét, a 3. hadsereget az arcvonal déli szakaszán elvágta az Izraeli Védelmi Erők se regtestei, amelyek ekkor már csak százegy kilométerre álltak Kairótól. Északon Izrael minden területet visszafoglalt, amelyet a háború elején elveszített, sőt további szíriai területeket is elfoglalt, ahonnan már Da-

maszkuszt fenyegethette. Izrael azonban nagy árat fizetett ezekért a katonai sikerekért: több mint 2500 izraeli katona esett el, és 5600 megsebesült. Ez úgy aránylott Izrael lakosságához, mintha az Egyesült Államok 1973-as lakosságából több mint 160 000 elesett és több mint 360 000 sebesült katonát veszített volna. Ezenfelül az izraeli gazdaságnak is ki kellett hevernie a váratlan háború sokkhatását, s ez a folyamat aligha indulhatott meg, amíg tartalékos katonák százezrei – az izraeli munkaerő-állomány színe-java – fegyverben álltak. Ugyanez igaz volt Egyiptomra és Szíriára is. Akárcsak Izraelnek, nekik is olyan politikai meg egyezésre volt szükségük, amely stabilizálja a helyzetet, és lehetővé teszi a visszatérést a normális hétköznapi élethez.

A háború végeredményeként kialakult politikai és területi állapotok rendkívül bonyolult és a nyílt láng közelében hagyott lőporos hordóhoz hasonlóan veszélyes diplomáciai helyzetet teremtettek. A csapatok sikeres szétválasztása és „a kardok hüvelybe dugása” találmányt és rengeteg utazással járó fáradhatatlan tárgyalást igényelt, és a folyamat csak 1974 májusában ért véget, amikor a szíriai fronton is sikerült tető alá hozni a csapatszétválasztási egyezményt. Ezt a diplomáciai erőfeszítést az Egyesült Államok külügyminisztere, Henry Kissinger vezette. Az arab fél részéről az egyik kulcsfontosságú résztvevő Asraf Marván volt.

Kissinger a szorongatott helyzetbe került egyiptomi 3. hadsereg problémáját tekintette a legelső megoldandó feladatnak. A beleegyezésért cserébe, hogy Izrael korlátozás nélkül átengedi a nem harci jellegű utánpótlást a bekerített egyiptomi csapatokhoz, Egyiptom lemondott azon követeléséről, hogy Izrael vonuljon vissza az október 22-én elért vonalra – az ENSZ azon a napon szólított fel tűzszünetre –, amely vonal elfogadása állandósította volna Egyiptom területfoglalásait. Szadat kapitulációját nem fogadták kedvezően az arab világban, s ezért az elnök Marvánt küldte ki, hogy a vezetőknek személyesen magyarázza el Egyiptom helyzetét és álláspontját, és csillapítsa aggodalmaikat. Egy személy azonban, akivel találkozott, nem szerepelt Szadat terveiben. Október 28-án az Angyal Zamirral tárgyalt, kevesebb mint tíz napon belül másodsor. Találkoztukra ez alkalommal Londonban került sor. Marván tájékoztatta a Moszad főnökét, hogy Szadatot nem túlzottan nyugta-

lanítja a katonai helyzet, és az egyiptomi elnök biztosra veszi, hogy a szovjetek nem fogják hagyni, hogy az izraeliek szétverjék a 3. hadsereget. Azt is közölte Zamirral, hogy a Kreml megígérte Szadatnak, diplomáciai kezdeményezést fog indítani, amellyel végül visszakényszerítik Izraelt az 1967-es határok mögé. Marván azt is határozottan állította, hogy a szovjet kezdeményezés megkapta az amerikaiak támogatását is.

Golda Meirnek Zamir egy nappal később tett jelentést, október 30-án pedig a miniszterelnök asszony elutazott tárgyalni Nixon elnökkel. Ezeken a tárgyalásokon Izrael miniszterelnöke nagyon szilárd álláspontot foglalt el, és elutasította bármiféle izraeli visszavonulás lehetőségét, legalábbis részben azért, mert attól tartott, egyetlen ilyen lépéssel is az 1967-es határok mögé végrehajtandó visszavonulás útját kövezné ki.¹⁷⁰

Körülbelül három héttel később, november közepén, Szadat kellemtelen diplomáciai kalamajkába keveredett Kadhafi líbiai vezetővel. Kadhafit még mindig dühítette Szadat döntése, hogy vele való előzetes egyeztetés nélkül kezdett háborúba. Szadat Marvánt küldte Tripoliba lecsillapítani a líbiaiak vezérének haragját. A megoldás bevált, és Kadhafi visszatáncolt: nem fenyegetőzött többé a Líbiában dolgozó 100 000 egyiptomi kiutasításával. A líbiai diplomáciai küldetést és egy sor másikat Marván a bevett csatornák teljes megkerülésével, sőt úgy hajtott végre, hogy az egyiptomi külügyminisztérium még csak értesítést sem kapott róluk. A legtöbb esetben a helyi egyiptomi nagykövet semmit sem tudott a Marvánra bízott üzenetek tartalmáról, sőt a különleges elnöki megbízottnak az országba érkezéséről sem.¹⁷¹

Mivel a háború úgy ért véget, ahogy, és mivel Szadat az Egyesült Államokat kérte fel az érintettek között valamiféle kiegyezés tető alá hozására, a szíriai–egyiptomi együttműködés a közös hadviselés területén befejeződött, és áthelyeződött a diplomácia küzdőterére. A hadügyminiszterek és a tábornokok átadták helyüket a tárgyalóknak. Asraf Marván kilépett a rivaldafénybe. A Líbiával és Szaúd-Arábiával fenn tartott kapcsolatok gondozásán túl Szadat ekkor reá bízta a kapcsolattartást Szíriával is. Ezért, amikor Egyiptom, amely támogatta a Genfben 1973. december végére tervezett békekonferenciát, nyomást akart gya-

korolni Szíriára, hogy szintén üljön le a tárgyalóasztalhoz, Marván utazott el Damaszkuszba. Őt fogadták a szíriai felső vezetők, és csak később csatlakozott hozzá Egyiptom külügyminisztere.¹⁷² Egyiptom erőfeszítései ez alkalommal nem vezettek eredményre, és a szíriaiak a távollétükkel tüntettek, amikor a konferencia megnyílt.

Hat hónappal később, az Izrael és Szíria közötti fegyverszüneti tárgyalások tetőpontján Szadat már több hasznát látta Marván rábeszélő-képességének. Marván titkos küldetések sorába kezdett Algériában és Szaúd-Arábiában Kissinger munkatársával, Harold Saundersszel: egy olyan egyezménytervezet támogatására igyekeztek rávenni a két ország vezetőit, amelyet még sem a szíriaiak, sem az izraeliek nem láttak. 1974. május 4-én Fejszál király együtt fogadta kettőjüket – és Kissinger nemcsak azon lepődött meg, hogy a szaúdi uralkodó hajlandó alacsonyabb beosztású kormánytisztviselőket fogadni, de azon is, hogy a király kész együttműködni Egyiptommal és az Egyesült Államokkal, amikor azok együtt igyekeznek nyomást gyakorolni Szíriára. Sem Fejszál király, sem Houari Boumediene, Algéria elnöke, nem vállalta a nyilvános kiállást az egyezmény mellett, de mindketten világosan az érintettek tudomására hozták, hogy ellenezni sem fogják.¹⁷³

Néhány nappal később, miközben hirtelen felerősödtek az ellenséges érzelmek Izrael és Szíria között, és sokan már attól tartottak, ismét kitör a háború, Marván megérkezett Damaszkuszba. Az volt a feladata, hogy megértesse a szíriaiakkal, ha újrakezdik a háborút Izraellel, azt szövetséges nélkül, egyedül lesznek kénytelenek megvívni.¹⁷⁴ Tárgyalásai napirendjén szerepelt azonban még valami, valami, amiről csak nagyon kevesen tudtak. A Moszad megkérte Marvánt, derítse ki, hogyan vélekedik valójában Aszad a háború újraindításáról. Amikor Rijádból visszatért Kairóba, maga Marván javasolta Szadatnak – aki szintén nem tudta, mit gondol Aszad –, hogy utazzon el Damaszkuszba, és Szadat ebbe beleegyezett. Aszad fogadta Marvánt, és nyíltan beszélt vele, mert azt hitte, amit mond, arról kettőjükön kívül csak Szadat fog értesülni. Marván jelentése azonban gyorsan eljutott Izraelbe.

Tel-Avivban lelkes helyesléssel fogadták a jelentést, főként mert őszinte, egyértelmű és hiteles képet adott a szíriai vezetőknek az Izrael

elleni háborúról alkotott nézeteiről – és ezek a nézetek sokkal kevésbé harciasak voltak, mint az izraeliek hitték. A szíriai fronton véget értek a csatározások, és május 31-én a két kormány aláírta a Golán-fennsíkon álló fegyveres erők szétválasztását szabályozó egyezményt. A jom kippuri háború ezzel hivatalosan véget ért.

Marvánnak a tárgyalásokban játszott szerepe híven tükrözte növekvő befolyását az egyiptomi vezetésen belül. Amikor nem küldetést teljesített, amelyre Szadat küldte, az elnök közelében tartózkodott. Ennek egyik feledhetetlen példája 1974. január 18-án történt, amikor Szadat asszuáni rezidenciáján fogadta Kissingert, aki Golda Meir bizalmas levelét hozta, amelyben a miniszterelnök asszony békevágyának adott hangot. Amikor Szadat végzett a levél elolvasásával, besétált Marván, és az elnök fülébe súgta, hogy Egyiptom és Izrael képviselőinek éppen akkor sikerült megállapodniuk a csapatszétválasztási egyezmény minden részletében a Kairó–Szuez országút 101. kilométerénél felállított tárgyalósátorban. Szadat láthatóan megindult. Felállt, megcsókolta az amerikai külügyminiszter mindkét orcáját, és kijelentette: „Ma leveszem a katonai egyenruhámat. Nem hiszem, hogy ünnepi alkalmakon kívül máskor is viselni fogom. Mondja meg neki [Golda Meirnek], hogy ez a válaszom a levelére.”¹⁷⁵ Kissinger tájékoztatta az izraelieket – ahogy Marván is. Habár Marván jelentése csak megerősítette a Kissingerét, önmagában ez sem volt csekélység. „A kormányok, mint bárki más – mondatja John le Carré a George Smiley nevű szereplőjével a tanítványainak –, abban bíznak, amiért megfizetnek, és gyanakvással kezelik azt, amiért nem.”¹⁷⁶ Ha semmi mást, Marván jelentése annyit elért, hogy az izraeli vezetők szemében megnőtt Kissinger szavahihetősége.

Marván pozíciója a formalitások szintjén is megerősödött. 1974. február 14-én kinevezték az elnök külügyi titkárává, ami újonnan kreált pozíció volt, és egy csapásra Iszmáil Fahmi külügyminiszter közvetlen vetélytársává tette Marvánt. A következő hónapokban tovább romlott kettejük már amúgy is feszült kapcsolata, különösen azon jelentések fényében, amelyek szerint Szadatnak csalódást okozott Fahmi, akinek

nem sikerült javítania egyfelől Egyiptom, másfelől Jordánia és a Palesztin Felszabadítási Szervezet bonyolult kapcsolatain. „Bejrúti diplomáciai forrásoktól” – ez a semmitmondó meghatározás a Közel-Keleten gyakran fedi a politikai élet egyik vagy másik magas státusú szereplőjét – kapott jelentések szerint Szadat azért is csalódott volt, mert Fahminak az Egyiptom számára kedvező egyensúlyt sem sikerült megtalálnia a két szuperhatalom között, s ezzel felkeltette azon egyiptomi baloldali csoportok elégedetlenségét, amelyek nagyobb szerepet szántak az országban a szovjeteknek. Tekintettel arra, hogy Szadat is és Marván is élesen szovjetellenes beállítottságú volt, az elképzelés, hogy Marvánt azért léptették elő Fahmi rovására, mert az elnök így akarta javítani a kapcsolatokat Moszkvával, valószínűtlennek tűnik. És mégis, akkoriban ő volt Szadat jobbkeze, az egyiptomi politikai élet emelkedő csillaga, aki mind feljebb jutott a ranglétrán.

1974. augusztus 18-án újabb fölfelé vezető lépést tett meg, amikor őt nevezték ki az Elnöki Hivatalban felállított új, arab ügyekkel foglalkozó, osztály vezetőjének. Ennek az intézkedésnek a nyomán, amely hivatalosan elvonta a külügyminisztérium hatáskörének egy részét, és átadta Marván osztályának, „bejrúti diplomáciai források” már azt jelentették, Szadat azt tervezi, hogy a közeljövőben kirúgja Fahmit, és Marvánt fogja kinevezni a helyére.¹⁷⁷ Erre mégsem került sor, de ahhoz nem férhet kétség, hogy az egyiptomi panteonon belül Marván ázsiója emelkedőben volt – Fahmi rovására.

Marván központi szerepét az egyiptomi diplomáciában híven tükrözte a kényes küldetések sora, amelyeket Szadat megbízásából teljesített az Izraellel kötendő ideiglenes egyezmény előmozdítása érdekében. Éles ellentétben Fahmival, akit az arab világ jóindulatának elnyerése sokkal jobban érdekelt, mint saját elnöke politikájának megvalósítása, s ezért továbbra is ellenzett bármiféle kiegyezést Izraellel, Marván viszonylagos önállóságot élvezett és egyértelműen Amerika-barát álláspontot foglalt el, amitől Szadat vele sokkal könnyebben tudott együtt dolgozni. Marván legbizalmasabb barátai az arab világban, olyan emberek, mint Kamal Adham, hasonlóképpen abban voltak érdekeltek, hogy a térséget megszabadítsák a Kreml befolyásától, és együttesen megalkottak egy önálló

politikai teret, amelyben a szovjetekkel szembeni aktív ellenállás kifejeződhetett, sőt a gyakorlatba is átvihetővé vált.

Így aztán Marván azon kapta magát, hogy vezető szerepet vállal a legkényesebb, minden részletre kiterjedő, manipulatív diplomáciai társastáncokban, amelyek az 1970-es években meghatározták a közel-keleti viszonyokat. E diplomáciai mozgások közül az egyik legérdekesebb két rendkívül bonyolult kapcsolatrendszer hozott össze, az izraeli–arab konfliktusét, valamint Iránét és Irakét. 1974-ben az Izraellel kötendő új ideiglenes megállapodás érdekében tett amerikai–egyiptomi erőfeszítések csúcspontján Kissinger és Szadat megpróbálta megszerezni az ügyszökhöz Irak támogatását, amit döntő jelentőségűnek tartottak, mert Szíria ugyanakkor hevesen ellenzett bármilyen kiegyezést Izraellel. Más arab államokhoz hasonlóan Irak is nyilvánosan harciasan Izrael-ellenes álláspontot hirdetett, de a felszín alatt az irakiakat más érdekek mozgatták, és az egyiptomiak meg az amerikaiak úgy vélték, ezekre az érdekekre játszva lehetséges változást elérni Irak hozzáállásában. A sajátos iraki érdekek közül a legnyilvánvalóbb az volt, hogy Iraknak létérdeke megfékezni az ország északi részében évek óta zajló kurd lázadást, amely addigra súlyos veszteségeket okozott az iraki fegyveres erőknek. A kurdok pénzügyi és logisztikai támogatást is kaptak Irántól és az Egyesült Államoktól, és a Moszad jókora kontingense éveket töltött a kurd harcosok kiképzésével, hogy felvehessék a harcot az iraki hadsereggel. Miután több, a lázadás elfojtására katonai eszközökkel tett próbálkozás is kudarcba fulladt az iraki diktátor, Szaddám Huszein titokban az iráni sahhoz és más vezetőkhöz fordult, hogy megpróbáljon diplomáciai eszközökkel véget vetni a lázadásnak. Kissinger és Szadat úgy gondolta, ha Egyiptom és az Egyesült Államok megegyeznek, hogy közösen ráveszik Iránt a kurdok támogatásának beszüntetésére, Irak esetleg rávehető, hogy cserébe támogassa az átmeneti megállapodást Izraellel.

Asraf Marván, aki tökéletesen megfelelt az ilyesfajta kényes tárgyalások lebonyolítására, 1974 szeptemberében elutazott Teheránba és Bagdadba kipuhatolni, hogyan vélekednek a két állam vezetői erről a csereüzletről. A tárgyalásoknak legalábbis bizonyos ülésein, például szeptember 2-án, amikor az iráni sah fogadta Marvánt, legfelső szintű szaúdi tisztségviselők

is részt vettek, köztük Szaúd trónörökös és Kamal Adham is. A három vendég azt a véleményét tárta az uralkodó elé, hogy Szaddám vissza akarja fogni a szovjet befolyást Irakban, s ezért jó esély van rá, hogy kész lesz elfogadni valamilyen alkut, ha az magában foglalja az amerikaiak belépését a szovjetek helyére az iraki fegyveres erők fő támogatójaként.

A küldetés sikerrel zárult. A végére Irán bejelentette, kész felhagyni a kurdok támogatásával, ha cserébe Irak területi engedményeket tesz a Perzsa-öböl térségében. Irak az alku rá eső részének megfelelően tudatta, hogy mérsékli Irán-ellenes politikáját, és a Szíria, mint egyetlen jelentős ellenfél, elszigetelését célzó folyamat keretében megadja a hallgatólagos támogatást Egyiptom és Izrael ideiglenes megegyezéséhez. És valóban, 1974-ben Irán gyakorlatilag véget vetett a kurd lázadásnak Irakban.¹⁷⁸

Más esetekben Marván olyan stratégiai kezdeményezésekben vett részt, amelyek, még ha végül nem is hoztak gyümölcsöt, státusa erősödését mindenképpen kihangsúlyozták. 1974. augusztus 13-án őt és Fahmit a washingtoni külügyminisztériumban fogadta Kissinger. Tárgyaláson egész sor témát érintettek, köztük az Egyiptomnak nyújtandó amerikai gazdasági segítséget, az egyesült államokbeli ellenvélemények dacára nyújtandó katonai segítséget, a kőolaj árát és az Izraellel kötött ideiglenes egyezményt. Beszéltek az Egyiptom és Líbiai közötti feszültségekről is. Kissinger megkérdezte, miért áll úgy a helyzet, hogy bár Líbia határprovokációkig merészkedve ellenzi Egyiptom békétörekvéseit, az ország nem indít háborút Líbia ellen – sőt megígérte, hogy Amerika támogatni fogja, ha megteszi ezt a lépést. Marván, aki a líbiai vezetők barátjaként volt ismert, nem emelt kifogást Kissinger gondolatai ellen, sőt olyan messzire ragadtatta magát, hogy papírtigrisnek minősítette a líbiai fegyveres erőket, mert hiába rendelkeznek a líbiaiak több ezer szovjet gyártmányú harcokcsival, mindössze egyetlen páncélosdandárra elegendő képzett katonát tudnak kiállítani. Marván mindazonáltal megismételte, nincs értelme ilyesfajta katonai fellépésről beszélni, míg alá nem írják az új, ideiglenes megállapodást Izraellel, amely egyszerre stabilizálja a térséget, és véget fog vetni a szovjet befolyásnak Egyiptomban.¹⁷⁹

* * *

A szovjetek azonban nem óhajtottak csendben távozni. Mivel Marván felemelkedése és az egyiptomi szovjetellenes politika felerősödése egybeesett, a Kreml arra a következtetésre jutott, hogy ideje semlegesíteni az elnök bizalmas munkatársát. Vaszilij Mitrohin, a KGB külföldi hírszerzésért felelős Első Főigazgatóságának 1992-ben Nagy-Britanniába disszidált magas rangú levéltárosa, aki a rá bízott archívum jelentős részét is magával vitte, arról számolt be, hogy ami a szovjeteket leginkább feldühítette, azok a William Colby CIA-főnök titkos kairói látogatásáról beszámoló jelentések voltak. A KGB központi vezetése úgy döntött, „aktív intézkedéseket” vezetett be Marván ellen, akiről Moszkva azt hitte, általános felügyeletet gyakorol az egyiptomi titkosszolgálatok felett, tehát a CIA-val fenntartott kapcsolatok is az ő hatáskörébe tartoznak. A KGB A-szolgálat a lélektani hadviselési műveletet készített elő, amelyben amerikai kémként akarták a közvélemény elé állítani Marvánt. Ennek a műveletnek kiemelt elsőbbséget adtak, és még a KGB Első (külföldi felderítési) Főigazgatósága Észak-Afrika ezen részén illetékes ügyosztályának vezetőjét, Vlagyimir Kazakovot is Kairóba küldték 1975 májusában, hogy személyesen felügyelje a végső előkészületeket.

A művelet keretében KGB-tisztek egy sor cikket készültek elhelyezni libanoni, szíriai és líbiai lapokban, s ezekben Marvánt nemcsak a CIA-nak dolgozó kémként, hanem olyan korrupt tisztségviselőként állították a közvélemény elé, aki nagy összegű, előre kért kenőpénzeket és utólag beszedett törvénytelen jutalékokat vágott zsebre Szaúd-Arábiával és Kuvaittal lebonyolított egyiptomi üzleti tranzakciókból. A KGB kairói kirendeltsége még olyan híreszteléseket is terjesztett, amelyek szerint Marvánnak viszonya volt Dzsehan Szadattal – és az elnök tudott erről.

A tény, hogy Asraf Marván, ez a fiatal, jóképű, sikeres férfi bizalmas kapcsolatban áll az egyiptomi köztársaság first ladyjével, közismert volt. Néha még akkor is Marván kísérte Dzsehan Szadatot, amikor külföldre utazott a leányaival. Egy ilyen alkalommal, amikor Szadat felesége Párizsban az V. György Király Hotelban szállt meg, Marván megkérte a Moszadot, poloskázzák be a lakosztályát, hadd tudja meg,

mit beszél róla Dzsehan. A Moszad vállalta a feladatot, de Dzsehan alig ejtett szót Marvánról.

Marván szempontjából kapcsolata a first ladyvel részben az asszony házaselete miatt volt kényes kérdés. Sokan tudták, hogy Szadaték házastársi kapcsolata messze nem ideális. Szadat nem bízott a feleségében, aki, mint már láttuk, hajlamos volt beleavatkozni az államügyekbe, még férje akarata ellenében is. Szadat ritkán időzött hivatalos rezidenciáján Gízában, ezért a pár az idő java részében külön élt.¹⁸⁰ Így aztán hiába nincsen bizonyítékunk arra, hogy Asrafnak és Dzsehannak valóban viszonya lett volna, a helyzet mégis bőséggel kínált táptalajt a viszonyukról szóló híreszteléseknek. Szadatot pedig egészen bizonyosan kínosan érintették ezek a híresztelések, és elkezdtek éket verni közé és a közé az ember közé, aki tegnap még a legbizalmasabb munkatársa volt.

Még azt követően is, hogy 1976 márciusában elmozdították Marvánt az Elnöki Hivatalban betöltött pozíciójából, és Szadat belső körétől jó távol egy ipari konzorcium élére állították (ezt a fejleményt a szovjetek, jellemző módon, bár nem sok közül volt hozzá, mégis a saját érdemüknek állították be), a KGB továbbra is komoly veszélyeztető tényezőnek tartotta őt. Oleg Gorgyijevszkij, egy KGB-tiszt, aki később Nyugatra disszidált, és megírta emlékiratait, arról számolt be, hogy annak idején hallott folyosói beszélgetéseket Szadat esetleges meggyilkolásáról. Bár nem rendelkezünk arra utaló bizonyítékkal, hogy a KGB valaha is tervezett ilyen merényletet, volt számos olyan, a szovjetekhez kötődő szervezet, amelyik valóban tervezett. 1977 decemberében Gorgyijevszkij arról értesült, hogy Damaszkuszban a szíriai titkosszolgálat vezetői és a Népi Front Palesztina Felszabadítására tagjai részvételével tartott titkos tanácskozáson egyebek mellett megvitatták a Szadat meggyilkolására készített tervek is – és ezek a tervek Asraf Marván meggyilkolását is tartalmazták. Amennyire tudjuk, a KGB sohasem próbálta előmozdítani a tervezett akciót, de a megakadályozásáért sem tett semmit.¹⁸¹

Amerika-barát beállítottsága és vezető amerikai tisztségviselőkkel – különösen Kissingerrel – kialakult kiváló kapcsolatai mellett azonban a szovjeteknek lehetett még egy okuk arra, hogy komoly fenyegetést lássanak Marvánban. Marván neve összekapcsolódott egy titkos multi-

laterális szervezkedéssel, amelynek célkitűzése a szovjet befolyás terjedésének korlátozása volt a Közel-Keleten, és különösen Afrikában. A csoportot Safari Club néven ismerték az egyik párizsi éjszakai mulató neve után, ahol tagjai gyakran találkoztak. A csoport működéséről rendelkezésünkre álló leghasználhatóbb beszámolók, köztük több Kamal Adhammal, valamint a szaúdi titkosszolgálat őt követő vezetőjével készített interjúk szerint a Safari Clubot Alexandre de Marenches gróf alapította, aki akkoriban a legjelentősebb francia titkosszolgálatot, a Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage-t (SDECE) vezette, és közismert szovjetellenes héja volt. A kezdeményezésre két konkrét fejlemény nyomán került sor. Az egyik a szovjet befolyás terjedése volt Afrikában, különösen Mozambikban, Angolában, Etiópiában és Szomáliában, a másik a washingtoni botránysorozat, különösen a Watergate-ügy, ami 1974 nyarán Nixon elnök lemondásához vezetett, majd az 1975-ös kongresszusi meghallgatásokhoz a CIA tevékenységéről, amelyek jelentősen meggyöngyítették az amerikai titkosszolgálat ellenálló képességét a szovjet terjeszkedéssel szemben. Ilyen volt a nemzetközi háttér, amikor Marenches, Valéry Giscard d'Estaing francia elnök támogatásával, Irán, Szaúd-Arábia, Egyiptom és Marokkó vezetőihez fordult, s azt kérte tőlük, vállaljanak részt a felelősségből a kommunista terjeszkedés feltartóztatásáért Afrikában és a Közel-Keleten. A négy vezető beleegyezett, és a Safari Club 1976. szeptember 1-jén hivatalosan megkezdte működését.

A szervezet vezetési központját Kairóba telepítették, s tervezési és műveleti részleggel is rendelkezett. A technikai eszközöket, a biztonságos híradó eszközöket is beleértve, Franciaország adta, a fő finanszírozó pedig Szaúd-Arábia volt. Szakmai vitákat rendeztek Franciaországban, Egyiptomban és Szaúd-Arábiában, ahol koordinálták a lényeges műveleteket három fő területen. Ezek a szovjetellenes erőknél nyújtott pénzügyi és katonai segítség Afrikában, a hírszerző szervezetek együttműködése, valamint a fedett, más szóval „fekete” műveletek, mint a lélektani hadviselés, vagy a politikai gyilkosságok. A Safari Club tevékenysége az 1979-es iráni forradalomig tartott, és részeként Marokkó és Egyiptom expedíciós haderőt küldött – francia logisztikai támogatással – Zaire-ba,

hogyan segítsenek az ország Amerika-barát vezetőjének, Mobutu Sese Sekónak, megvédeni a külső fenyegetésektől az ország leggazdagabb bányavidékét, Katanga tartományt. Ugyanebben az időben a klub tagjai segítséget nyújtottak az Angolában és Mozambikban a szovjetbarát rezsim ellen harcoló kommunistaellenes lázadóknak, továbbá támogatták Dzsibutit, hogy megakadályozhassa az etióp inváziót, és közreműködhesen Afrika szarvának stabilizálásában. A klub Washington állandó felügyelete alatt és jóváhagyásával végezte a dolgát.¹⁸² Egyes források szerint a CIA-nak az 1970-es évek közepén kezdődő szoros kongresszusi felügyelete miatt gyakorlatilag a szaúdiaknak kellett finanszírozniuk egy olyan szervezett titkos tevékenységét, amelyet a CIA korábbi munkatársai építettek fel az Egyesült Államok felségterületén kívül, s így a Kongresszus fennhatóságán is kívül. A szervezet olyan feladatokat végzett el, amelyekre a CIA sohasem kapott volna engedélyt – egy részüket a CIA közvetlen közreműködésével.¹⁸³

Szadat Marvánt választotta ki, hogy képviselje őt a Safari Clubban.¹⁸⁴ Ezen túl nagyon keveset tudunk részvételéről a szervezet tevékenységében. Ami azonban bizonyos, hogy mire a Safari Clubot 1976 szeptemberében megalapították, Marván már kikerült Szadat bizalmasainak belső köréből, nem szolgált már az Elnöki Hivatalban, és nem az elnök „különleges” megbízásait hajtotta végre. Teljességgel lehetséges, hogy a világon semmi dolga nem volt a csoporttal, és az összes, az ellenezőjéről szóló híresztelés pusztán KGB-propaganda volt. Annak dacára, hogy nyomasztó tömegben terjedtek és maradtak fenn olyan híreknek tűnő információk, amelyek kapcsolatba hozták Marvánt a világméretű szovjetellenes tevékenység egyik vagy másik eseményével, nagyon nehéz eldönteni, mennyire vehetjük komolyan ezeket. Azt azonban mindenképpen joggal feltételezhetjük, hogy a KGB olyasvalakit látott benne, akit érdemes semlegesíteni, vagy legalábbis rontani tevékenysége hatékonyságát. Nem annyira azért, mert attól tartottak, hogy Marván működése például Mozambik szocialista elnökének, Samora Machelnak a bukását fogja okozni, vagy felborítja a hatalmi egyensúlyt Etiópia és Dzsibuti között, hanem inkább azért, mert mindenáron gyengíteni akarta az szovjetellenes erők táborát magában Egyiptomban.

A KGB Marvánról, mint CIA-kémről, festett képe alapvetően pontatlan volt; habár valóban kiváló kapcsolatokat épített ki az amerikaiakkal, különösen Henry Kissingerrel, az 1980-as évek közepe előtt ténylegesen *hírszerzőként* nem dolgozott nekik. A portrénak az a része azonban, amelyik korrupt tisztviselőnek mutatta Marvánt, kifejezetten közel járt az igazsághoz. Marván a vagyonát a tisztességtelen mellékkereset különböző fajtáival ügyeskedve, röviddel azután kezdte felhalmozni, hogy az 1971-es „javító forradalom” nyomán magasra jutott a hivatali ranglétrán. Az 1970-es évek közepére, mire a szovjet propaganda terjesztene kezdte a korrupsziójáról szóló beszámolókat, Marván már alaposan megtollasodott. Pénze egy része a Moszadtól származott, de a szovjetek ezt nem tudták. A legnagyobb hányada más törvénytelen forrásokból folyt be, különösen az ő közvetítésével összehozott különböző üzletek után szedett százalékos részesedésből. Ebbéli tevékenységében maximálisan kihasználta politikai státusát. Más esetekben Marván kedvezőbb árak kialakulására használta pozícióját saját jövedelmező vásárlásainál. Ennek egyik példája az az 1974. júniusi eset, amikor megvásárolt egy földdarabot – felesége nevére – a Kairó és Alexandria közötti sivatagi út mellett fekvő Kardassza városában. Hogy megszerezhesse, folyamodványt intézett az egyiptomi mezőgazdasági miniszterhez, amelyben arra hivatkozott, hogy a vásárlással az elnök akarátának tesz eleget. Az utóbb elrendelt nyomozás során kiderült, hogy Szadat nem is tudott a dologról, továbbá az a kérdés is felmerült, hogy honnan szerezte Marván a pénzt az ingatlanvásárláshoz.¹⁸⁵ Más esetekben vagyona gyarapításához egyáltalán nem volt szüksége tőkére. Szadathoz fűződő bizalmas viszonya sokkal, de sokkal hasznosabb volt. Ez a Coca-Cola Corporation ügyében világltott ki a legnyilvánvalóbban.

1968 óta, amikor a Coca-Cola, az Egyesült Államokban reá gyakorolt nyomás hatására, palackozóüzemet kezdett működtetni Izraelben, a vállalat az arab bojkott, az arab államok 1948-ban indított szervezett akciójának a célpontjává vált. A bojkottot vállaló országok nemcsak magával Izraellel nem voltak hajlandóak közvetlenül kereskedni, de egyetlen olyan vállalattal sem, amelyik üzleti kapcsolatot tartott fenn Izraellel (ezt nevezték „másodlagos bojkottnak”). 1974-ben a Coca-Cola

kampányt indított termékei levételéért a bojkottlistáról. Egyiptom, az arab világ vezére és az Egyesült Államok reményteljes vadonatúj szövetsége, az állam, amelynek vezetője nyíltan beszélt az Izraellel fennálló konfliktus lezárásáról, természetes célpontul kínálkozott a vállalat bojkott-törő erőfeszítéseinek. A kampányt Sam Ayoub, a Coca-Cola egyik felső vezetője irányította, aki az egyiptomi Alexandriából származott, és kiismerte magát az arab világban. Amikor Ayoub azt a kérdést vizsgálta meg, ki bírhatná rá Szadat elnököt, hogy levegye a Coca-Colát a bojkottálandó cégek listájáról, az ember, akit alkalmasnak talált, Asraf Marván volt. Marván Szadathoz fordult, Szadat pedig kitárta az egyiptomi piacra vezető ajtót. Ennek árát részben a vállalatnak az egyiptomi gazdaságban eszközölt befektetéseivel fizették meg, de Ayoub szerint Marván jelentős összegű jutalmat zsebelt be, amiért megkente az államgépezet fogaskerekeit.¹⁸⁶

A kérdések egy másik köre Marván tudományos eredményeit övezi. Intenzív diplomáciai, vagyongyűjtési és kémtevékenysége mellett Asraf Marván, saját állítása szerint, a doktorátus megszerzéséhez szükséges tanulmányai befejezésére is talált időt. Ezt a folyamatot barátai szerint az egyetem befejezése után azonnal elkezdte. Marván váltig állította, hogy 1974-ben benyújtotta disszertációját témavezető tanárának, dr. Ahmed Musztafának, aki utóbb Egyiptom tudományügyi miniszterévé emelkedett.¹⁸⁷ Ez kifejezetten valószínűtlennek tűnik. Attól az időtől, amikor valamikor 1970-ben vagy 1971-ben állítólag befejezte egyetemi tanulmányait, egészen 1974-ig hihetetlenül elfoglalt volt, lekötötték az állami és üzleti ügyek, valamint a hazájának az elárulása. Kétségkívül tehetséges ember volt, ám így is nehéz elképzelni, hogyan volt képes jelentős tudományos munkát is hozzáadni ehhez a keverékhez. És bár hátralévő életében nagy előszeretettel hivatkozott a doktori címmel, nem kevesen vonták és vonják kétségbe tudományos fokozatát. Muhammad Tarvat például, hősünkről kiadott életrajzában azt írja, Marván az egyiptomi politikában való intenzív részvétele miatt nem tudta befejezni tanulmányait. Egy másik forrás szerint Marván lefizette a témavezetőjét, aki nemcsak jóváhagyta a doktori disszertációt, de meg is írta. Mohamed al-Fajed, az az egyiptomi üzletember, aki az 1980-as

években Marván egyik legelkeseredettebb riválisává vált, azt állította, hogy Marván egyáltalán nem írta meg a disszertációját, és csak azért kapta meg a tudományos fokozatot, mert apja a Kairói Egyetem rektora volt. Fajed, aki nem szorult senki segítségére, ha valakit akár hazugság árán, de cudarul be kellett feketíteni, valótlant állított Marván apjáról, aki a hadsereg tábornoka volt, és soha nem töltötte be a rektori tisztséget. Ettől persze még könnyen lehet, hogy igaza volt, amikor kétségbe vonta a doktorátus jogszerűségét.

* * *

1976. március 1-jén elnöki rendelet vetett véget Asraf Marván szolgálatának az Elnöki Hivatalban, s ugyanakkor bejelentette Marván kinevezését az Arab Iparosítási Szervezet (Arab Organization for Industrialization – AISZ) – az önálló arab hadiipar megteremtésére létrehozott nemzetközi konzorcium – elnöki posztjára. Látszatra ez előléptetés volt, hiszen több száz millió dolláros költségvetés és sok ezer munkást foglalkoztató gyárak fölött kapott rendelkezési jogot. A gyakorlatban Marvánt kirúgták. Politikai pályafutása ezzel a fordulattal többé-kevésbé véget ért.

Ugyanazok a tényezők okozták a bukását, amelyek már négy évvel korábban is az alapját képezték a Marván megfúrására tett próbálkozásoknak. Az egyik a féltékenység volt. Marvánnak sikerült, alig tíz év alatt, Szadat egyik legközelebbi bizalmasává válnia, ezenkívül kulcsjátékosá az ország vezetésén belül és valószínűnek látszó jelöltnek a külügyminiszteri tisztségre. Olyan társadalomban, mint az egyiptomi, ahol a kor és a tapasztalat olyan sokat jelent, már a fiatalsága (1974-ben töltötte be a harmincadik életévét) és a villámgyors felemelkedése elegendő volt ahhoz, hogy sok ellensége támadjon. Bárdolatlan viselkedése és a kollégái iránti nyíltan kimutatott megvetése csak olaj volt a tűzre. Az a körülmény, hogy Szadat legkényesebb megbízásait anélkül hajtotta végre, hogy vette volna a fáradságot a diplomaták tájékoztatására, a külügyminisztériumi apparátust is jórészt elidegenítette tőle. Legfontosabb vetélytársa éppen maga a külügyminiszter volt. Meglehetősen jóban voltak, amikor Marván még csak pályafutása elején járt, annyira, hogy Fahmi meghívta egy

fontos amerikai személyiségek, köztük Henry Kissinger, részvételével rendezett szűk körű vacsorára. De ahogy Szadat jöttment törtető kegyence egyre nagyobb hatáskört ragadott magához Egyiptom külügyeinek intézésében, és egyre inkább kiszorította Fahmit a bennfentesek köréből, a külügyminiszter egyre jobban megrémült.¹⁸⁸

A vetélytársak egy másik csoportját a megmaradt nasszeristák alkották, akik még mindig birtokoltak hatalmi pozíciókat Egyiptomban. Marván közreműködése Szadatnak „a hatalmi központok” kiherélésére szervezett „javító forradalmában” 1971-ben, valamint szovjetellenes beállítottsága és Szadat új külpolitikájára gyakorolt befolyása, mindez együtt vörös posztóvá tette Marvánt mindenkinek a dühtől vérben forgó szemében, aki még mindig szeretett belefeledkezni a „nasszeri örökség” csodálatába, és ez különösen igaz Nasszer saját családjára. Ez a csoport az idő múlásával kiegészült különböző személyiségekkel az Elnöki Hivatalból, a fegyveres erők tisztikarából és a média világából. Egyeseket személyesen sértett meg Marván, másokat a növekvő hatalma aggasztotta a kicsapongó életmódja és az átható korrupcióság miatt, amely minden megmozdulását kísérte. Fiatal volt, rendelkezett családi kapcsolatokkal, pimaszul viselkedett és cinikusan beszélt, és lélegzetelállító gyorsasággal látszott összeharcsolni és elherdálni a vagyonát. Úgy tűnt, képtelen tartani a száját. És mindennek tetejébe a KGB hatásos lejárató propaganda-hadjáratot vezetett ellene.

„A barátok jöhetnek, mehetnek – tartja a régi mondás –, az ellenségek viszont csak gyűlnek, gyűlnek!” Az idő múlásával a befolyásos egyiptomiak állandóan bővülő köre fontos érdekének tekintette Marván kiküszöbölését az ország közéletéből.

Így aztán, kétéves megszakítás után, megint Marván korrupciós ügyeit lajstromba foglaló cikksorozat jelent meg. A cikkek hatására ismét többen követelték a vizsgálatot Marván ellen. Szadat végül megadta magát, és mint korábban már szó esett róla, Marván elnöki hivatalbeli főellenességét, Ahmed al-Maszirit bízta meg a vizsgálat vezetésével. Al-Masziri állhatatosan teljesítette feladatát. A nyomozás egyebek mellett feltárta, hogy Marván sok millió dolláros befektetésekkel rendelkezik Londonban. Sem Marván, sem a felesége nem tudott valószínűnek tűnő magya-

rázatot adni arra a kérdésre, hogy honnan származik ez a pénz. A feltárt tényeket Szadat elé tárták, és azok nem sok mozgásteret hagytak az elnöknek. Szadat bejelentette Marván azonnali menesztését. Attól a pillanattól az elnök korábbi jobbkezeének egy teljesen új szervezetet kellett vezetnie, jó messzire száműzve a politikai hatalom közeléből.¹⁸⁹

Az Arab Iparosítási Szervezetet 1975 áprilisában alapították az arab világnak ön maga újra kitalálására tett, az 1970-es években végig ismétlődő próbálkozásai egyik jellegzetes megnyilvánulásaként. Az 1973-as jom kippuri háború alatt az OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries, Kőolaj-exportáló Országok Szervezete) által kirobbantott olajválság kolosszális profithoz juttatta a kőolajtermelő országokat, különösen Szaúd-Arábiát és az Öböl menti államokat. Az így szerzett pénzügyi alapok segítettek finanszírozni az azt célzó együttműködést, hogy az arab államok ne csak a globális energiapiacra legyenek meghatározó szereplők, de más kulcsfontosságú területeken, például a fegyvergyártásban is. Az AISZ feladatának azt szánták, hogy rakja le egy olyan arab katonai-ipari komplexum alapjait, amely a jövőben képes lesz a térség fegyverigényének oroszlánrészét saját önálló fegyver- és lőszergyártó kapacitásaival kielégíteni. Az AISZ résztvevői közé tartozott Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírátságok és Katar, amelyek tőkét ajánlottak fel, valamint Egyiptom, amely a fegyvergyártáshoz szükséges humán tőkével és ipari kapacitásokkal szállt be, ugyanis Egyiptom az 1960-as évek óta dolgozott ennek az infrastruktúrának a fejlesztésén. A maga egymilliárd dollárt meghaladó indulótőkéjével tevékenysége csúcán az AISZ több mint 18 000 embert foglalkoztatott. A szervezet működését az igazgatótanács elnökeként Asraf Marván, továbbá a négy tagállam honvédelmi minisztere felügyelte.

Kora és a szakirányú tapasztalat hiánya miatt Marván nem tartozott a kézenfekvő jelöltek közé egy ilyen nagy léptékű és ambíciójú vállalkozás vezetésére. Vegyészdiplomája volt, és korábban szerzett némi munkatapasztalatot a robbanóanyag-gyártásban, ám ami sokkal fontosabb, Marván a fegyvervásárlás mesterévé nőtte ki magát, nemcsak a háború

előtt – amikor kulcsszerepet játszott Egyiptom Líbia közvetítésével bonyolított vadászgépbeszerzésében –, hanem utána is. 1975 őszén például tárgyalásokat kezdett Franciaországban arról a tervről, hogy gyárat építenek Egyiptomban a Marcel Dassault cég Mirage F1 vadászgépeinek összeszerelésére, valamint a szaúdi és a kuvaiti légierő Mirage-ainak karbantartására. Ez a tárgyalássorozat a Giscard d'Estaing-nel kezdeményezett eszmecsere következményeként indult, amely eszmecsere keretében Marván az Egyiptom és Izrael közötti diplomáciai kiegyezés eléréséért tett erőfeszítések legújabb részleteibe is beavatta a francia elnököt.¹⁹⁰

Valójában tehát Marván tapasztalatai sokkal relevánsabbak voltak, mint amilyenek papíron látszhattak. Ez azonban mégsem indokolta, hogy nagy iparvállalatok tapasztalt menedzserei helyett őt válasszák. Nyilvánvalóan politikai döntés született, részben Marván olajból megdagadott országokból származó barátainak nyomására, akik biztosítani akarták, hogy a programot olyasvalaki vezesse, aki megérti sajátos szükségleteiket, részben pedig Szadat azon igénye miatt, hogy olyan új állást találjon korábbi bizalmasának, amely simává teszi az Elnöki Hivatalból kifelé vezető útját, és leváltását kevésbé kínossá az elnök szempontjából. Szadat megédesítette a csomagot azzal, hogy mindössze napokkal később kitüntetést adományozott Marvánnak „az Egyiptom érdekében az októberi háború legkritikusabb szakaszaiban elért csodálatos eredményeiért”.¹⁹¹ Marvánnak meghagyták a társadalmi státusát, ha a politikai pályafutásától el is kellett búcsúznia.

A húzás következménye azonban az lett, hogy míg sok riválisát valóban kielégítette Marván eltűnése Szadat bizalmasainak köréből, mások, nem kevesen, most azon aggódtak, hogy Marván inkább feljebb léphetett egy fokkal a létrán, mint lejjebb. „Asraf Marván házasságkötése Mona Abden-Nasszerral volt [Marván] első lépése a siker felé – jegyezte meg egy egyiptomi politikus –, Szadat azon vágya pedig, hogy az arab államok maguk gondoskodjanak saját fegyverellátásukról a második.”¹⁹²

A konzorcium központját egy modern irodaházba telepítették Kairó egyik külvárosában. Az épület nem szerepelt a térképeken, és masszív, sötét, kívülről tükörnek látszó, csak belülről átlátható ablakai, korszerű

légkondicionáló berendezése, zárt láncú televíziós hálózatának külső kamerái és krómozott pisztolyt viselő egyenruhás őrei miatt idegen testként lógott ki a kairói városképből. Szemmel láthatóan a világ sokkal gazdagabb tájain épített nagyvállalati központok utánzata volt. A konzorcium igazgatási módszereit szintén egyenesen a nyugati kapitalizmus forgatókönyvéből vették át. Az egyiptomi szokásokkal éles ellentétben az AISZ viszonylag takarékosan, feszes szervezeti rendben működött, alapítói megkímélték az állami bürokrácia béklyóitól és sok más külső kényszerszertől. Posztja elfoglalásakor Marván egyik első intézkedése, egy döntés, amellyel szívesen dicsekedett, ezerhatszáz, az alaptevékenység szempontjából nem nélkülözhetetlen munkát végző alkalmazott elbocsátása volt – olyan lépés, amelyre Egyiptom akkori szocialista légkörében szinte gondolni sem illett.

És mégis, mindennek ellenére, az AISZ megbukott. Első éveiben kiépítették az infrastruktúrát, és felvették a kapcsolatot a nyugati fegyvergyártókkal, hogy megszerezzék a rendkívül fontos fegyverrendszerek egyiptomi gyárakban való előállításához szükséges licenceket és know-how-t. Az egyik, a brit Westland Helicopters és a Rolls-Royce céggel kötött szerződés szerint a konzorciumnak meg kellett kezdenie a Lynx típusú helikopterek gyártását egy Heluán környéki üzemben. Egy másik, szintén brit repülőgép- és rakétaipari cégekkel kötött szerződés Swingfire páncéltörő rakéták gyártását irányozta elő, megint egy másik, amelyet különböző francia vállalatokkal kötöttek, levegő-levegő és föld-föld rakétákét egy szaúdi katonai létesítmény területén Rijád közelében. 2 milliárd dollár értékű szerződést kötöttek a francia Dassault- és a német Dornier-repülőgépgyárral Alpha Jet típusú sugárhajtású iskolagépek gyártására Egyiptomban. Az AISZ hosszabb távú tervei Franciaország legnagyobb teljesítményű és legbonyolultabb sugárhajtású vadászbombázójának, az amerikai F-16-os versenytársának szánt Mirage 2000-esnek a sorozatgyártását irányozták elő. A konzorcium szerződést kötött az American Motors céggel évi tizenkétezer dzsip gyártására Kairóban. Abban az interjúban, amelyet Marván röviddel azelőtt adott a *Business-Week*nek, hogy Szadat nyilvánosan bejelentette, szándékában áll ellátogatni Jeruzsálembe, és békeszerződést kötni Izraellel, Marván úgy

becsülte, hogy az AISZ úgy 4-5 milliárd dollár értékben kötött szerződéseket nyugati fegyvergyártó cégekkel fegyverek Egyiptomban való gyártására.¹⁹³

Mindezen szerződések valódi értéke azonban alig haladta meg a papírért, amelyre írták őket. 1977 végére, miután több száz millió dollárt költöttek már el, az AISZ teljes bevétele 41 millió dollárra rúgott. Az egyetlen fegyvernek tekinthető termék, amelyet előállított, egy nyugat-német páncélozott csapatszállító jármű volt, amely tíz katonát szállíthatott el hatszáznegyven kilométer távolságra.* Nem ismert, hogy összesen hányat gyártottak a páncélozott csapatszállító járműből, és hogy valaha is használta-e őket harcban bármely állam hadserege.

Az egész terv egyik központi problémáját az egyiptomi gyáripar általános gyengesége jelentette. Szakértők becslése szerint az országban nem állt rendelkezésre az AISZ nagyratörő terveinek megvalósításához szükséges képzett munkaerő, és Marvánnak nem sikerült bizonyítania az ellenkezőjét. Ami azonban az AISZ végső bukását okozta, az Egyiptom és Izrael békeszerződése volt. Szadat 1977. októberi kezdeményezése következményeként Egyiptom hirtelen azt vette észre, hogy elszigetelődött az arab világon belül – és ez még inkább igaz volt, miután 1979-ben aláírták a Camp David-i megállapodást. 1979 márciusában Egyiptom konzorciumbeli partnerei bejelentették azon döntésüket, hogy beszüntetik az AISZ finanszírozását, mire Egyiptomban azonnal elbocsátottak tizenhatezer alkalmazottat.

Marván nem tartozott közéjük, ő már 1978 októberében távozott. Természetesen nem a konzorcium kudarca vagy a saját gyenge teljesítménye miatt. Éppen ellenkezőleg, ő bizonyította, hogy több mint jó képességű menedzser, és élvezte a szaúdiak és a többiek támogatását. Távozásának oka inkább, mint mindig, az egyiptomi és külföldi vetélytársainak szakadatlan munkálkodásában keresendő. És mint mindig,

* A szerző valószínűleg az Egyiptomban előállított Magirus Deutz alvázra épített Kader Walid 2-re utal, bár azt Bar-Joseph következő mondatának ellentmondva, 1981-ben szolgálatba állította az egyiptomi hadsereg, a csapatszállítón kívül akna-telepítő és rakéta-sorozatvető hordozó változatban is. (*A ford.*)

Marván telhetetlen vágya a korrupcióval megszerezhető pénzekre szolgáltatni nekik pontosan azt a muníciót, amelyre szükségük volt.

* * *

A két férfi, aki a Marván ellen vívott döntő csatát vezette, Iszmáil Fahmi külügyminiszter és Músza Szabri, az *Al-Akhbar* főszerkesztője, Szadat egyik legbuzgóbb híve és legrégebbi barátja volt. Számos más fontos egyiptomi közszereplő is csatlakozott hozzájuk, köztük újságírók, akik cikkeket közöltek Marván törvénysértő üzelmeiről, és akiket mélységesen aggasztott, hogy egy ilyen ember továbbra is jelentős közéleti szerepet játszhat, sőt esetleg még a politikai életbe is visszatérhet.

A vádak egy része valószínűleg minden alapot nélkülözött. Egy napon például az *Akhbar Al-Youm* című újság szerkesztője felkereste a külügyminisztert egy bizonyos ügyben. Fahmi azt mondta neki, ahelyett hogy erről kérdezzeti, jobban tenné, ha arra összpontosítaná figyelmét, hogy több tízezer dollár értékű gyémánt tűnt el abból a szállodából Londonban, ahol, mit tesz isten, Marván is éppen időzött. Fahmi olyan botrányt akart gerjeszteni, amely arra hívja fel a közvélemény figyelmét, hogy Marván, a köztisztviselő, elég gazdag ahhoz, hogy gyémántokat tartson a szállodai szobájában. Kérte a főszerkesztőt, közölje le a hírt, és hozzáfűzte, „titkos és hivatalos forrásból” származik. A tudósítás nemcsak az *Akhbar Al-Youmban* jelent meg, de egész sor másik lapban is, és bár Marván nevét nem említették meg nyíltan, elegendő utalást közöltek, hogy az olvasók egyértelműen megértsék, kire céloznak. Az ügyre, amely a *fadikha*, azaz botrány, néven került be a köztudatba, felhívták Szadat figyelmét is, aki ragaszkodott hozzá, hogy jelentsék neki, pontosan kiről van szó. Amikor Músza Szabri felfedte, hogy Marvánról, Szadat mindenre kiterjedő vizsgálatot rendelt el.

Ebben az esetben a vádak minden ízükben koholmányoknak bizonyultak.¹⁹⁴ Ettől azonban a pletykagyár még nem szűnt meg ontani a Marvánt mindjobban nyomasztó híreszteléseket. Az AISZ egyik legfontosabb kirendeltsége Londonban működött, és Marván gyakran utazott oda. Kairóba hamarosan híresztelések jutottak el arról, hogyan hoz tető alá titkos fegyverüzleteket Marván és régi barátja, Kamal Adham. Néhány

esetben Dzsehán Szadat neve is felmerült. Marvánnak, rebesgették, lakása van Londonban, és egy vagyont vesztített ruletten a Playboy Clubban. Azt is beszélték, hogy Marván keményen dolgozik egy hatalmas üzleten, amelynek keretében az EgyptAir a Boeing cégtől vásárol utas-szállító repülőgépeket, abban a biztos tudatban, hogy Adham tekintélyes kenőpénzt fog kapni minden egyes eladott gépért. Ugyanabban az időben sorra jelentek meg a sajtótudósítások arról, hogy Marván az ellene folyó propaganda-hadjárat hatásának csillapítására drága ajándékokat, például színes televíziót adott az egyiptomi államapparátus és hadiipar magas beosztású tisztviselőinek.¹⁹⁵

Ez a leleplezéssorozat, amelynek számos eleme Szadat leghűségesebb híveitől származott, folyamatosan fokozta a nyomást az elnökre, hogy váltsa le az AISZ éléről Marvánt. Szadat ellenállt, sorra hozta fel a kifogásokat: Marván pótolhatatlan, mint az elnök fontos és kényes külföldi küldetéseket végző különleges megbízottja. A líbiai rezsim vezetőivel kialakított különleges kapcsolatának köszönhetően ő tudta megoldani a legsúlyosabb válságot Líbia és Egyiptom között, a szaúdi monarchia pedig rendkívül hatékony kapcsolattartónak tekinti Szaúd-Arábia és Egyiptom között, különösen az érzékeny kérdésekben, s ily módon ő tette lehetővé, hogy Szadat termékeny dialógust folytasson a királlyal. És ott volt még a hála, amellyel Szadat a háborús erőfeszítéshez való fontos hozzájárulásáért tartozott Marvánnak, különösen a Mirage vadászbombázók beszerzéséért Franciaországból, Líbia közvetítésével.¹⁹⁶

A Szadatra gyakorolt nyomás azonban tovább erősödött. Ha a múltban viszonylag gond nélkül elfogadhatta Marván kategorikus tagadását és azon állításait, hogy a nasszeristák törnek a vesztére, ez alkalommal Szadat saját barátai követelték Marván fejét, köztük Szabri és a médiamogulok, a két Amin fivér, Musztafa és Ali. Amikor a sajtónyomás mellé a Marván viselt ügyeit taglaló titkosszolgálati jelentések is társultak Szadat felismerte, cselekednie kell. Ami valószínűleg átbillentette a mérleget, az nemcsak a Marván korrupszágra utaló cáfolhatatlan bizonyítékok sokasága volt, hanem azok a hangfelvételek, amelyeket Marván és az Öböl menti államok különböző potentátjainak beszélgetéseiről készítettek. Marván ezeken lenézően, sőt ellenséges érzülettel beszélt Sza-

datról. Márpedig abban a pillanatban, amikor hűtlennek látszott, Marván szabadon lőhető vaddá vált. Nemsokára felpanaszolta Szadatnak, hogy bepoloskázták az irodáját, ám az elnök figyelmen kívül hagyta a panaszát. Marván tisztán és világosan megértette az elnök üzenetét. Szadat eldöntötte, hogy megvonja Marvántól a védelmet, mely oly sokáig megóvta minden támadástól, és ezt tudatni akarja vele.¹⁹⁷

Mint oly sok más eseményt Asraf Marván életében, az 1978. október 12-i hivatalos bejelentést, mely szerint távozik az AISZ éléről, dráma kísérte. Szadat el akarta bagatellizálni az egész ügyet. Csakhogy a döntés híre valahogy eljutott Músza Szabrihoz, akinek a lapja, az *Al-Akhbar*, a következő főcímmel közölt cikket az ügyről: „Asraf Marván legendája véget ér! Elnöki rendelet a kirúgására az Arab Iparosítási Szervezettől és áthelyezéséről a külügyminisztériumba”.¹⁹⁸ Ez feldühítette Szadatot, nem utolsósorban azért, mert órákon belül abban a kínos helyzetben találta magát, hogy Marván felesége, Mona előtt áll, aki könnyek között panaszolja, holmi újságírók a cikkeikben sunyi módon arra célozgatnak, hogy Nasszer lánya egy tolvajhoz ment feleségül. Szadat felhívta telefonon Szabrit, és a sztori eltemetését követelte tőle. És valóban, még aznap a lap későbbi kiadásában már az állt, hogy Marván „leköszönt”, és folyamatban van kinevezése egy fontos beosztásba a külügyminisztérium kötelékében. Nem sokkal ezután Szadat több újabb diplomáciai megbízást is adott neki, hogy úgy nézzen ki, mintha Marván még mindig bírná a bizalmát. Mire mindez lezajlott, Szabri érezte kifejezetten sértve magát, s ez az érzése bizonyosan tovább erősödött, amikor kiderült, hogy régi barátja, Szadat, nem fogadja többé a telefonhívásait, és nem hajlandó találkozni vele. Szabri válaszul bejelentette lemondását az *Al-Akhbar* főszerkesztői tisztségéről, és bár végül rábeszéltek lemondása visszavonására, kettejük viszonya sohasem heverte ki teljesen ezt a meg-rázkódtatást.¹⁹⁹

Akárcsak legutóbb, amikor Szadat azon kapta magát, hogy elcsapja Marvánt, ez alkalommal is megadta egykori munkatársának a nemzeti hősnek járó teljes pompát és megbecsülést. Hatalmas médianyilvánosság előtt megrendezett ceremónián tüntette ki Marvánt az Egyiptomi Köztársaság legmagasabb érdemrendjével, és hangsúlyozta a kiváló férfiú

érdemeit az októberi háborúban. Hála Marván erőfeszítéseinek, zárta beszédét Szadat, „légierőnk a szükséges módon tudta elvégezni harci feladatait”.²⁰⁰ A későbbiekben Marván jó hasznát vette a két kitüntetésének, amikor Egyiptom iránti hűségét akarta bizonyítani, valamint alá akarta támasztani a sajtó előtt azon állításait, melyek szerint ő kettős ügynök volt, aki Egyiptom javára és Izrael ellen kémkedett.

Külföldön Marván elbocsátását az egyiptomi politikai vezetésen belüli jelentős fejleményként értékelték. Jó néhány nappal később, a minden évben október 6-án megrendezett katonai parádé előtt, „illetékes helyről” azt is bejelentették, hogy egy másik nagy befolyású személyiséget, a hadsereg vezérkari főnökét, Mohamed Abdel-Gani el-Gamaszi tábornokot is nyugállományba helyezték. Marván eltávolítását tehát olyan jelnek tekintették, amely arra utal, hogy Szadat úgy rendez nagytakarítást Egyiptom felső vezetésében, hogy igyekszik tartani az egyensúlyt a rezsimen belül vetélkedő táborok között.

Aki a leginkább hasznát látta az átszervezésnek, az Szadat alelnöke, Hoszni Mubarak volt, akinek a két fő vetélytársát az elnök egy csapásra kitakarította a rendszerből.²⁰¹

* * *

Marvánt még nem rúgták ki az egyiptomi politikai élet arénájából, amikor a Moszadnál már hanyatlani kezdett a státusa. A kapcsolat azonban nem szakadt meg, és ő továbbra is adott át információt tartótisztjeinek valahányszor Európába utazott. A jom kippuri háború után Izraellel folytatott csapatsztérválasztási tárgyalások alatt például Marván olyan kulcsfontosságú értesülésekkel szolgált, amelyek alapján sikerült megkötni a fegyverszünetet a déli fronton. Amikor pedig hónapokkal később Izraelnek Szíriával kellett hasonló megállapodást kötnie, mint már láttuk, Marván felbecsülhetetlen értékű jellemzést adott a szíriai elnökről.

A háború azonban változást is hozott a kapcsolatba. Ennek egy része személyes jellegű volt. Egyiptom fényes sikerei a háború első néhány napjában, különösen az egyiptomi zászló kitűzése a Bar Lév-vonal erődjére, jórészt visszaadta az araboknak az 1967-ben elvesztett önbecsülésüket. Az eredeti indítékok között, amelyek Izrael javára végzett kém-

kedésre készítették Marvánt, ott szerepelt természetes vágya, hogy a konfliktusban a győztes fél oldalán tudhassa magát. A tartótisztjeivel közvetlenül a háború után történt találkozóján Marván elmondta, milyen tehetetlen dühöt keltett benne, hogy Izraelt meglepték, pedig ő ismételtén figyelmeztette, továbbá hogy az Izraeli Védelmi Erők súlyos veszteségeket szenvedtek anélkül, hogy hatékonyan felhasználták volna az általa szolgáltatott részletes hadműveleti terveket. Az izraeli hirtelen már nem az a tökéletes, megállíthatatlan haderő volt, mint korábban, és az egyiptomiak sem azok a megszágyenített henye semmirekellők, akikkel utált közösséget érezni.

Eredeti motivációja más elemeit is aláásták a történetek. Marván immár vagyonos ember volt, és a Moszadtól kapott pénz már nem azt jelentette neki, mint korábban. Ezenfelül az egyiptomi kormányzat a megbecsülés nagyszerű jeleiben részesítette, és továbbra is szívesen látott vendég volt a világ fővárosaiban, ez pedig csillapította az apósa által az egóján ütött sebek fájdalmát – egyébként ezek a sebek bizonyosan szerepet játszottak eredeti döntésében, hogy elárulja hazáját.

Egy további változásnak Izrael és Egyiptom átalakuló kapcsolataihoz volt köze. A háború lezárulása, a fegyverszüneti egyezmények és Egyiptom átállása a szovjetből az amerikai táborba, szélesre tárták az ajtót a valódi békefolyamat előtt, és jelentősen csökkent az Egyiptom által indított újabb háború valószínűsége. Ennek következtében az Angyal leglényegesebb szerepe a Moszad szempontjából – a riasztás, ha Egyiptom támadni akar – immár megközelítően sem bírt akkora fontossággal, mint korábban.

Mindazonáltal Marván továbbra is folyamatosan szállította Izraelnek a kulcsfontosságú információkat Egyiptom külpolitikájáról. Az 1970-es évek közepétől kezdve egyetlen üzenetet ismételtetett izraeli tartótisztjeinek: azt, hogy Szadat a konfliktus lezárására törekszik Izraellel, és helyette „Egyiptom építésére” kíván koncentrálni. Az elnöknek a békéről születő gondolatai azonban sokkal kevésbé érdekelték a Moszadot és az izraeli hírszerzés többi szervezetét, mint a háborúról alkotottak. Így aztán a Marván szállította hírszerzési információk a korábbinál sokkal csekélyebb figyelmet keltettek az izraeli döntéshozók körében. Azután, hogy

Szadat beindította a békefolyamatot, és különösen a Camp David-i megállapodás aláírása után Egyiptom hirtelen sokkal lejjebb került az izraeli hírszerzés fontossági sorrendjében – és vele Asraf Marván is.

Marván csökkenő fontosságát Izrael szempontjából híven tükrözte az elővigyázatosság csökkenése, amellyel az izraeliek a tőle származó értesítéseket kezelték. Egy szép napon egy CIA-s barátja figyelmeztette, olyan információk, amelyeket csakis ő ismer, valahogyan eljutnak az izraeliekhez, ami arra utalt, hogy az izraeliek mellőzik sokáig követett gyakorlatukat, és mielőtt átadják az amerikaiaknak, már nem készítenek „parafrázist” a Marvántól származó információkból olyan módon, amely lehetetlenné teszi a forrás személyazonosságának megállapítását. Marván csalódottan emelt panaszt Dubinál. Az illetékesek vizsgálatot indítottak, a hiba okát felfedték, és intézkedéseket tettek, hogy ne fordulhasson újra elő. Egyértelműen kiderült azonban, hogy Marván létezésének titokban tartása nem olyan fontos már az izraelieknek, mint egykor volt.

Voltak egyéb jelek is. Zamir 1974 nyarán befejezte a Moszad főnöki posztján teljesített szolgálati időszakát. Utódja, Jichák Hofi (tartalékos) vezérőrnagy nem tartotta szükségesnek személyes részvételét a kapcsolattartásban Marvánval, és Dubi vált a Moszad és az Angyal közötti egyetlen közvetlen összekötővé. Találkozóik is megritkultak. Míg a háború előtt havonta legalább kétszer találkoztak, sőt néha még többször is, most, havonta, sőt kéthavonta egyszer. Az 1970-es évek közepén Dubi elhagyta Londont, és hazatelepült Izraelbe. Ettől kezdve nem találkozhatott Marvánval előzetes értesítés nélkül, valahányszor az Angyal a brit fővárosba utazott. Ez semmiképp sem történhetett volna meg, amikor Marván fontossága a Moszad szempontjából a csúcson állt.

Még Marván fizetését is csökkentették. A jom kippuri háború körül az alkalmanként neki kifizetett összeg elérte az 50 000 dollárt. A háború után rögzített évi fizetesként 100 000 dollárt kapott – sokkal kevesebbet, mint korábban. Nem mintha igazából szüksége lett volna erre a pénzre. Sőt eljött a nap, amikor közölte tartótisztjeivel, hogy a továbbiakban egyáltalán nem tart igényt anyagi ellenszolgáltatásra, és néhány évig fizetés nélkül szállította az információt. Az 1970-es évek végén azonban pénzügyi nehézségei támadtak, és segítséget kért a Moszadtól. Hofi

beleegyezett, hogy egyszeri alkalommal több mint félmillió dollárt folyósítsanak neki mindazokért az évekért, amikor ingyen szállította az értesítéseket. Ez volt az utolsó alkalom, amikor az Angyal bármilyen összegű pénzt kapott az izraeli adófizetőktől.

Mindez ismét felveti Marván indítékainak kérdését. Miért kémkedett tovább hosszú évekig Izraelnek, pályafutását és életét is komolyan kockáztatva, még 1981 után is, amikor végleg elhagyta Egyiptomot? Nyilvánvalóan nem a pénz miatt. Nem is Egyiptomon belüli megbecsültsége miatt, hiszen buzgón segítette tovább Izraelt akkor is, amikor hazájában a dicsősége csúcson állt. És nem is kényszerítette senki: nincs okunk feltételezni, hogy a Moszad valaha is próbált volna Marvánval bármit akarata ellenére megtetetni.

Egyetlenegy értelmes magyarázat kínálkozik: kémként játszott szerepe valamilyen lelki szükségletét elégítette ki, és ezért nem akaródzott feladnia. Talán a kémkedéssel elválaszthatatlanul együtt járó izgalomra és kockázatra volt szüksége. Miután egyszer belekóstolt, többé nem kért a „normális” életbe való visszatérésből. Lelkének legrejtettebb zugaiban Hollywood ihlette szenvedéllyel vágott a kémek életére. Működése egy bizonyos szakaszában az a meggyőződés alakult ki benne, hogy ha abbahagyja a kémkedést Izrael javára, a Moszad megpróbálja meggyilkolni. Hogy ezt pontosan miért hitte, az a legkevésbé sem világos, de sok évvel később is tartott az izraeliek bosszújától. Végezetül pedig motivációjának legalább részben köze lehetett, az általa még mindig az „Alex” néven ismert, Dubival kialakult különleges kapcsolatához. Még egy olyan alatomosan ravasz és álnok személyiségnek is, mint Marván, szüksége van valakire valahol, akiben megbízhat, aki a biztos pontot jelenti neki a világban. Dubi volt az egyetlen ember kerek e világon, aki ezt tudta nyújtani neki, és találkozóik valamiféle gyónási lehetőséggé váltak Marván számára. Mindenkinnek, még a legsötétebb bűnözőknek is szükségük van valakire, akinek gyónhatnak. Ez az oka, hogy mindig elutasította a Moszad próbálkozásait Dubi lecserélésére, vagy akár még egy tartótiszt beiktatására a kapcsolatukba.

Az egyetlen esetre, amikor Zamir utódja vállalta a találkozást Marvánval, azért került sor, hogy meggyőzzék az Angyalt, fogadjon el egy

második tartótisztet is. Hofi azt magyarázta, hogy az új tartótiszt csak olyankor helyettesítené „Alexet”, amikor az utóbbi beteg, vagy személyes okokból nem elérhető. Marván azonban hajlíthatatlan maradt. Bárki mást próbálnak beiktatni a vele való kapcsolattartásba, annak egyetlen biztos következménye lesz: őt soha többé nem látják az izraeliek. Hofi kapitulált, és a következő években továbbra is Dubi maradt Marván egyetlen tartótisztje.

* * *

Hiába távozott a közéletből, Marvánnak sohasem sikerült kikerülnie a közvélemény érdeklődési köréből. Amikor az egyiptomi sajtó megérezte, hogy nem áll már mögötte az elnök, az újságírók úgy vetették magukat Marvánra, mint a cápák a vérző sebesültre. Se vége, se hossza nem volt a korrupciógyanús ingatlanüzleteiről írott – hol igaz, hol hamis – tudósításoknak, meg a vagyonáról szóló, hajmeresztően túlzó „híreknek”. A kampány 1981-ben érte el csúcspontját, amikor egy üzletember, Oszman Ahmed Oszman, kiadta emlékiratát Egyiptomban. Oszman bizalmas viszonyban állt Szadattal, olyannyira, hogy legidősebb fiának sikerült megszereznie feleségül Szadat leányát. Könyvében Oszman támadta Nasszer politikáját, de azt is állította, hogy Asraf Marván és felesége, Mona, 400 millió egyiptomi font értékű vagyont harácsolt össze oly módon, hogy törvénytelenül kihasználta az imádott vezér családtagjaként élvezett státusát. Önmagát a Nasszer család védelmezőjének beállítva Marván kerek perec tagadta Oszman vádjait. „Ha Isten több száz évnyi életet adna nekem – fakadt ki –, akkor is csak sok küszködés árán tudnám megkeresni ennek az összegnek akár csupán az egy százalékát!” Marván hiába követett el mindent a leleplezők leleplezéséért, Oszman könyvbeli állításai, valamint Músza Szabrinak az *Akhbar Al-Youmban* közölt vádjai háttérének a nyilvánosság elé tárásáért. Ritka eseményként a lap készített ugyan egy interjút Marvánval, de a riportalany ismételt kérése ellenére Szabri sohasem közölte le.²⁰²

Ugyanakkor, és mindenek ellenére, még mindig megmaradt Marván informális kapcsolata Anvar és Dzsehan Szadattal. Nemegyszer látták náluk otthon, amint tájékoztatta az elnököt korábban az arab világban

folytatott különféle tárgyalásairól. Más esetekben elkísérte Szadatot bizonyos külföldi utazásaira. Ez részben annak a körülménynek volt köszönhető, hogy Szadat szívének kedves volt Mona. Akadnak olyanok, akik szerint valamiféle apafigurának tekintette magát Mona életében, talán azért, mert az asszony elidegenedett a Nasszer család többi tagjától. Asraf Marván bizonyosan hasznát látta a folytatódó kapcsolatnak, ha másért nem, hát azért, mert azt mutatta a világnak, hogy mégsem veszítette el teljesen a befolyását. Riválisait rémülettel töltötte el, hogy a Szadat és Marván közötti kapcsolatot nem sikerült teljesen megszakítani, és attól féltek, hogy Nasszer veje egy szép napon akár még a politikai életbe is visszatérhet. Ezért aztán gondoskodtak róla, hogy a Marvánt támadó cikkek továbbra is folyamatosan megjelenjenek a lapokban.²⁰³

Akár jogosak voltak ezek a félelmek, akár nem, Marván visszatérésének lehetősége egyszer s mindenkorra teljességgel elpárolgott 1981. október 6-án, amikor is az októberi háború nyolcadik évfordulóján tartott katonai parádén egy csapat merénylő agyonlőtte Szadatot. Szadat, aki oltalmazta Marvánt, aki előléptette, akinek szüksége volt rá, és aki-ből sohasem vezett ki teljesen az iránta érzett bizalom, végleg eltűnt a színről. Hoszni Mubarak lépett a helyére, a sem nem vetélytárs, sem nem barát. Asraf Marvánnak, egy olyan embernek, akinek a gazdagság, hírnév és siker iránti vágya sohasem tudott teljesen kielégülni, Kairó immár nem sokat kínálhatott. Továbbra is tartott ott fenn lakást, és nem kevés időt is töltött az egyiptomi fővárosban, általában a családjával. Nem hanyagolta el egyiptomi üzleti ügyeit sem, különösen az ingatlan-üzletágban nem. Szadat halála azonban az ő számára az újrakezdésre volt jel, új fejezet nyitására élete történetében. Röviddel Mubarak elnöki eskütetele után Asraf Marván elköltözött Londonba, amely az ő új életének a központja lett.

12. ANGYAL A NAGYVÁROSBAN – A LELEPLEZETT VŐ

Anglia nem volt idegen ország Asraf Marván számára, amikor 1981-ben odaköltözött. London majdhogynem a második otthonává vált azóta, hogy egyetemi tanulmányai befejezésére először utazott oda az 1960-as évek végén. London menedékhelyet jelentett neki, a szórakozási lehetőségek kimeríthetetlen tárházát, valamint a bázist, ahonnan üzleti vállalkozásait működtette. És persze kémtevékenységének is London volt a központja.

És mégis, akármennyire is kötődött Londonhoz, nem vitte azonnal magával a családját. Monát és a gyerekeket, akik ekkor már a serdülőkor küszöbére értek, egy puccos párizsi lakásba költöztette, amelyet az Avenue Foch-on, a világ egyik legdrágább lakónegyedében vásárolt nekik. A negyed állandó lakosai közé olyan családok tartoznak, mint a Rothschildok és Onassisék. Az első néhány évben Marván főként a hétvégeken találkozott családjával.

A következő negyedszázadot Asraf Marván a vagyona gyarapításának szentelte. Élete más részleteihez hasonlóan gazdasági tevékenységét is a mai napig titkok és egymásnak ellentmondó beszámolók kusza szövevénye rejti. Még a londoni üzleti élet rejtelseit jól ismerő embereknek is súlyos gondokat okoz annak megmagyarázása, hogyan tett szert Marván a pénzére, és igazából mennyi pénzre is? Ennek legalábbis részben hősünk jellemében és a sajátos módszerekben rejlik az oka, ahogyan ügyeit intézte. Köze van azonban „a City”, ahogyan London pénzügyi központját emlegetni szokás, kultúrájához is, egy sajátos szervezeti kul-

túrához, amelynek keretei között az 1980-as évekig a testületi szellem, a diszkréción, a józan önmérsékleten és a hagyományon alapuló szigorú szabályrendszer szerint kezelték azokat, akik beletartoztak a beavatottak körébe, és persze az ügyeket is. Ez az üzleti világ éles ellentétben állt a túlhajtottan jogászkodó s ugyanakkor a kompromisszumot nem ismerő, a versenyt istenítő amerikaival, amelyben mindennél fontosabb a gyors növekedés, valamint a könyöklés a hatalomért, gyakorlatilag bármi áron. Az a régi londoni üzleti kultúra a legmélyén arisztokratikus jellegű, sok tekintetben a krikettre, arra a sportra emlékeztető jelenség volt, amelyben az íratlan szabályok majdnem ugyanolyan fontosak, mint az írottak. Ez persze azt is jelentette, hogy roppant kevés volt benne abból, amit manapság „átláthatóságnak” („transzparenciának”) neveznek. A City ügyeit a mindenkori kormányzat csak igen csekély mértékben felügyelte, és nagyon kevés vált köztudottá abból, ami London pénzügyi negyedének határain belül történt, mert az volt az általános felfogás, hogy a londoni üzleti élet résztvevői rendet tartanak maguk között a saját íratlan szabályaik szerint, amelyek semmivel sem kevésbé szigorúak, mint maga a jog.

Marván nem tartozott bele ebbe az úriemberi klubba. Még ha a város legfényűzőbb negyedében is birtokolt lakást, és sofőrös, nyújtott karosszériájú limuzinon furikázott is, a Cityben akkor is kívülálló maradt. Nem járt ugyan az előkelő bentlakásos magán-középiskolák valamelyikébe, de pontosan tudta, mennyire zárt világgal van dolga, amelyben mellesleg nyilvánvalóan élt egy megfelelő adag rasszizmus is. Ezért aztán, amikor megteremtette a maga kapcsolatait a Cityben, partnerei főként más, hozzá hasonló kívülállók voltak – olyan emberek, akik „kittasztítottak” lévén, nem érezték szükségét az íratlan játékszabályok betartásának. Ez a körülmény, amely a másokat nem érintő korlátokat s ugyanakkor nagy lehetőségeket is jelentett számukra, szintén megnehezíti lépéseik rekonstruálását több évtizeddel később.

Első lényeges kapcsolatát a londoni üzleti világgal Marván már azelőtt megteremtette, hogy elhagyta Egyiptomot. 1979-ben 40 százalékos tulajdonrészt vásárolt a Tradewinds nevű kis légi közlekedési vállalatban. Az 1969-ben alapított céget 1978-ban eladták az akkor Nagy-Britan-

niában működő egyik legnagyobb konszernnek, a Londoni és Rhodesiai Bánya- és Földbirtok Társaságnak (London and Rhodesian Mining and Land Company), röviden a Lonrhónak. A Lonrho igazgatóságának elnöke a dúsgazdag brit üzletember, Roland „Tiny” Rowland volt, akinek Marvánt még 1971-ben mutatta be bizalmas barátja, Abdullah asz-Szabáh és felesége, Szuad. Egy másik személyes kapcsolata Szubi Rushdie, a Társult Arab Bank (Allied Arab Bank) elnöke volt. Rowlanddel kiépített kapcsolata vált Marván londoni üzleti tevékenységének központi elemévé egészen Rowland 1998-ban bekövetkezett haláláig.

Rowland és Marván 1970-ben találkozott először, amikor az előbbi Kairóba látogatott, felderíteni az egyiptomi gyapotban rejlő üzleti lehetőségeket. Akkor Szadat mutatta be Marvánnak Rowlandet, akit lenyűgözött, hogy Marván az arab világ minden sarkában rendelkezik kapcsolatokkal, és ráértett, hogy Marván tudja, hogyan szerezzen meg bármit, amire érdekei érvényesítéséhez szüksége van. Ők ketten hamar összebarátkoztak, részben azon az alapon, hogy hasonló élettörténetük okán hasonló felfogásban intézték üzleti ügyeiket. Mindkettőjüket ugyanaz a kielégíthetetlen vágy hajtotta hatalmuk és vagyonuk gyarapítására, mindketten szélsőséges egocentrizmussal szemlélték a világot, és erős belső kényszertől indítva hajhászták mások megbecsülését s ugyanakkor a kockázatvállalási lehetőségeket is. Mindketten tudták, hogyan ismerjék fel és használják ki mások gyengeségeit. Mindketten az Egyesült Királyságon kívül születtek (Rowland egy indiai internálótáborban, ahol holland-német állampolgárságú szüleit a britek az első világháború alatt fogva tartották), és a City világában mindketten kívülállók voltak, akik fittyet hánytak az ottani játékszabályokra. Rowland például felajánlotta Sir Angus Ogilvynek, a Lonrho korábbi tulajdonosának, aki a királynő első unokatestvérét vette nőül, hogy lépjen be a társaság igazgatótanácsába. Úgy egyeztek meg, hogy bizonyos, Ogilvynek járó díjazási tételeket – kanadai közvetítő beiktatásával – svájci bankszámlára utalnak, hogy Ogilvy elkerülhesse az adófizetést. Rowland szempontjából ennek a törvénytelen pénzügyi tranzakciónak kizárólag azért volt értelme, mert úgy vélte, ilyen módon biztosíthatja, hogy Ogilvy megbízhatóan képviselje az ő érdekeit az igazgatótanácsban. Amikor

azonban kiderült, hogy a cég megsértette a britek által a rhodesiai fehér rezsim ellen bevezetett szankciókat, az egész igazgatótanács, Ogilvyt is beleértve, Rowland ellen szavazott. Válaszul Rowland kiszivárogtatta a sajtónak Ogilvy adóelkerülési manipulációit – s ezzel botrányosan megszegte a City bevett viselkedési szabályait. És nemcsak Ogilvyt, hanem a királyi családot is kínos helyzetbe hozta, amivel viszont, ellenhatásként, a brit arisztokrácia körében kitaszított pária lett.²⁰⁴ Hát, valóban, sem Rowland, sem Marván nem tartozott a jog uralmának rajongói közé. Egyiküknek sem okozott gondot a kenőpénz adása vagy elfogadása, emberek megfenyegetése, vagy a jogot vérlázítóan sértő üzleti manőverek végrehajtása. Ezért, amikor Marván, érzékelve, hogy Kairóban kiközösítetté vált, és Londonba költözött, ott ideális társra találtak egymásban.

1983. május 10-én ketten ebéddel összekötött megbeszélést tartottak a Ritzben. A találkozóhoz az adja a jelentőségét, hogy Marván ekkor keveredett bele abba az eseménysorba, amely idővel a legvitatottabb üzleti botrányá alakult a City modern kori történetében. Az ügy középpontjában Rowland próbálkozása állt a Fraser Üzletház átvételére, és minden bizonnyal sokkal kisebb botrányt keltett volna, ha a Fraser Üzletház történetesen nem az anyacége annak a Harrods áruházvállalatnak, amely – a királyi család tagjait is beleértve – a brit elitek kedvenc bevásárlóhelye volt.

Tiny Rowland először 1977-ben kísérelte megszerezni a Fraser Üzletházat. Kihasznlta a tulajdonos és egyben igazgatótanácsi elnök Hugh Fraser kártyaadósságai miatt kialakult, csődközeli pénzügyi helyzetet, és megpróbált több különböző közvetítő beiktatásával 29,9 százalékos részesedést szerezni a cégben. Abban az időben az áruházlánc hatvan-két üzletből állt, s ezek döntő többsége úszott az adósságban. Miután a Lonrho tett még néhány további olyan lépést, amely a cég átvételének szándékára utalt, bekapcsolódtak az ügybe a brit hatóságok, különösen a Monopólium- és Fúzióügyi Bizottság, amely úgy döntött, vizsgálatot indít annak megállapítására, hogy egy ilyen természetű felvásárlás nem veszélyeztet-e brit közérdeket. 1981 márciusában a bizottság úgy határozott, hogy bár két cég ilyen természetű egyesülése önmagában nem

veszélyezteteti a közérdeket, az azonban igen, ha a Lonrho veszi át a Fraser Üzletházat.²⁰⁵

Csak hogy nem sok idő telt el, és Rowlandnek ügyes mesterkedésekkel sikerült elérnie Hugh Fraser elbocsátását az elnöki tisztségből, majd újraindította cégátvételi kísérletét. Ez alkalommal egyidejűleg vételi ajánlatot tett az *Observer* című lapra is. A Thatcher-kormány jóváhagyta a lap megvásárlását, a Fraser cég átvételét azonban nem, és mert addigra már kiismerték Rowland trükkjeit, a kereskedelmi miniszter úgy rendelkezett, hogy a Lonrho nem vásárolhat további Fraser Üzletház-résztvényeket. Hivatalosan ezt azzal indokolták, hogy a Lonrho birtokol már egy textilgyárat, tehát a Fraser Üzletház megvásárlásával tisztességtelen üzleti előnyhöz juthatna versenytársaival szemben, de a valódi ok inkább abban keresendő, hogy a brit elitek nem óhajtották eltűnni, hogy az ország legelegánsabb üzletlánc, amelynek uralkodók a rendszeres vásárlói, olyan rossz hírű személy kezére kerüljön, mint Tiny Rowland. A rhodesiai rezsim támogatásával, Afrika-szerte üzött kétes üzleti tevékenységével, valamint azzal az erkölcsi kárral, amelyet az Ogilvy-ügyben a királyi családnak okozott, Rowlandnek sikerült olyan közhangulatot teremtenie, amelyet Edward Heath miniszterelnök, jó néhány évvel később, Rowlandet és a Lonrho-t minősítve így foglalt össze, megmutatták „a kapitalizmus visszatetsző és elfogadhatatlan arcát”.

Rowlandet a legkevésbé sem sikerült elriasztani tervétől. Beleegyezett ugyan, hogy a továbbiakban egyáltalán nem vásárol Fraser-résztvényt, sőt ezt 1982 szeptemberében nyilvánosan is bejelentette, ez azonban csak figyelemelterelő hadművelet volt. Következő lépése valójában az volt, hogy agyafűrtabb módot keresett, és a majdnem 30 százalékos tulajdonrésze felhasználásával meggyőzte a részvénytulajdonosokat, hogy legjobb lesz olcsón eladniuk Harrods-résztvényeiket, hogy így mégis megvásárolhassa a vállalatnak a még nem az ő tulajdonában lévő részét. Amikor a többi részvényes meggyőzésére tett erőfeszítései kudarcra végződtek, Rowland úgy határozott, minden tőle telhetőt megtesz a többségi érdekeltség megszerzéséért még az igazgatótanács következő ülése előtt – amivel egyértelműen megsértette a kereskedelmi minisztérium rendelkezését. Hogy ezt tető alá hozza, ahhoz Asraf Marván segítségére volt szüksége.

Néhány nappal Ritz-béli ebédjük után Marván megvásárolta a Fraser Üzletház kétfélmillió részvényét, majd nem sokkal utána még 1,2 milliót. Rowland segített Marvánnak finanszírozni ezeket a vásárlásokat. Mindent beleszámítva 1983. június közepére Marván nagyjából 2 százalékos tulajdonrészre tett szert a részvénytársaságban. Ugyanebben az időben más, Rowlandhez köthető személyek is hasonló vásárlásokat hajtottak végre. Mire elérkezett az igazgatótanács ülésének ideje, Rowland elegendő részvénnel rendelkezett ahhoz, hogy áterőltesse az igazgatótanácsban az áruházak eladását elrendelő döntést. Csak hogy ennek a döntésnek a megvalósítását az eladás ellenzőinek végül különböző technikai jellegű igazgatósági rendelkezésekkel sikerült megghiúsítaniuk.

Rowland, az örök ügyeskedő, erre a problémára a City berkeiben „az egyetértésben eljáró felek” néven ismert trükkben találta meg a megoldást. Az ilyen „egyetértésben eljáró felek” törvényellenesen összehangolják üzleti lépéseiket, de ezt úgy teszik, hogy ténylegesen sohasem ülnek le tárgyalni, vagy arról legalábbis semmiféle írásos nyomot nem hagynak, s ezzel gyakorlatilag lehetetlenné teszik összejátszásuk bizonyítását. Rowland az egyetértésben eljáró fél szerepkörében alkalmazta Marvánt, ez azonban még messze nem volt elég célja eléréséhez. Hogy a Fraser cég megszerzése érdekében kitervelt igazán nagy húzását végrehajthassa, több taktikát kombinált. Először elterelte a figyelmet úgy, hogy azt a látszatot keltette, mintha saját pénzügyi nehézségei miatt elvesztette volna érdeklődését a Fraser Üzletház iránt, majd ezután keresni kezdett egy jelentős üzletembert, aki kész megvenni Rowland teljes részvénycsomagját azzal a hallgatóságos megállapodással, hogy a vásárlás valójában csak fikció. Tulajdonrésze eladása után Rowland szabadon vásárolhatott további részvényeket a szabadpiacon, elegendőt, hogy ha kombinálja őket a régiekkel, megszerezze a többséget a társaságban. A megfelelő embernek elég gazdagnak kellett lennie ahhoz, hogy saját erőből végrehajthassa a részvényvásárlást, de ahhoz *nem* elég gazdagnak, hogy Rowland ellen fordulhasson, és magának vásárolja meg a Fraser cég átvételéhez szükséges további 20 százalékot. A tanácsadó, aki segített Rowlandnek megkeresni a megfelelő üzletembert, Asraf Marván volt.

És az ember, akit Marván talált neki, Mohamed al-Fajed volt.

Mohamed al-Fajed 1933-ban született, középosztálybeli egyiptomi családba. Első felesége, Szamira Kasoggi, akivel 1954-től 1956-ig élt házasságban, azoknak a multimilliomos Kasoggi fivéreknek, Adnannak és Esszamnak volt a húga, akik maguk is a Victoria College öregdiákjai voltak, és Asraf Marván bizalmas barátai közé tartoztak. Szamira volt az anyja al-Fajed elsőszülött fiának, Dodinak, aki 1997-ben ugyanabban a párizsi autóbalesetben vesztette életét, amelyben Diana hercegnő.

Mohamed maga sikeres üzletemberré vált. Az 1950-es években hajózási vállalatot alapított a fivérével, majd az 1960-as években átköltözött Dubajba, ahol vagyont gyűjtött. 1974-ben áttelepült Angliába, és vállalkozásai legtöbbjét is áthelyezte oda, illetve Franciaországba. Párizsban megvásárolta a hírneves Ritz Hotelt, amelyet nagy költségeket vállalva rendbe hozatott és megújított. Ezért a befektetésért magas elismerésben részesítette Párizs akkori polgármestere, Jacques Chirac. 1975-ben al-Fajedot bemutatták Tiny Rowlandnek, és rövid időre bekerült a Lonrho igazgatótanácsába is. Annak dacára, hogy nehezen jöttek ki egymással, sőt egy időre össze is veszttek, mert Rowland betegesen képtelen volt szót érteni arab üzletemberekkel, 1983-ban ismét felvették egymással a kapcsolatot.

Rowland leginkább attól félt, hogy akárki is lesz új üzlettársa a Fraser-ügyben, meg fogja ragadni az alkalmat, és fel fogja vásárolni azt a bizonyos kritikus jelentőségű 20 százalékot, majd ő maga veszi át a céget ahelyett, hogy Rowland csendestársaként egyszerűen csak tartaná a 30 százalékos részesedést. Rowland, mielőtt megkereste al-Fajedot, szőröző alapossággal ellenőriztette Marvánna az egyiptomi üzletember pénzügyi helyzetét, hogy biztosra vehesse, al-Fajed erejéből nem futja egy ilyen húzásra. Erre a feladatra Marván volt a jó választás, azért is, mert őt már amúgy is beavatta a szélhámosságba, és azért is, mert al-Fajed honfitársa volt, bennfentes kapcsolatok fűzték az egyiptomi titkoszolgálatokhoz, és a Kasoggi testvéreknek is bizalmas barátja volt, s ennek köszönhetően al-Fajed életének minden részletéhez hozzáférhetett. Az sem ártott, hogy Marván addigra az olyan, rejtélyes férfiú hírnevére tett szert, aki mindent tud Egyiptomról, és ott mindent hatalmában áll elintézni. Ez a reputáció, amelynek fenntartásáért Marván

mindent megtett, sokkal nagyobb befolyást tulajdonított neki, mint amekkorával valóban rendelkezett. Egy brit parlamenti képviselő jellemző módon túlozta el Marván képességeit és lehetőségeit, amikor így beszélt róla: „A néhai Nasszer elnök veje, [aki] korábban a biztonsági szolgálatok, a hírszerzés és a tájékoztatás főnöke volt Egyiptomban. A KGB képezte ki, éppen ezért kiváló szaktudással rendelkezik a hírszerzés, a kémelhárítás és a félrevezető információk alkalmazásának területén, és az elképzelhető legnagyobb befolyással, valamint tényleges hatalommal bír.”²⁰⁶

Mohamed al-Fajed és fivére, Ali nagy igyekezettel dolgozott azon, hogy azt a benyomást keltsék, hogy ők mérhetetlenül gazdagok, pedig a valóságban 100 millió angol font értékű ingatlanvagyonuk legnagyobb részét elzálogosították több helyi banknál. 1984 júniusának vége felé Rowland tárgyalta al-Fajeddal a Fraser üzletházbeli részesedése eladásáról, s nem győzte hangsúlyozni, milyen jelentős haszon várható a tranzakció nyomán. Al-Fajednek nagyon tetszett az ötlet, és azonnal meg akarta kötni az üzletet, de Rowland húzta az időt, és egyelőre nem kötelezte el magát. Ezt követően al-Fajed kötetlen beszélgetésre hívta Marvánt, és megkérte, tudassa Rowlanddel, milyen komolyan érdekli az üzlet iránt. Marván arról számolt be Rowlandnek, hogy becslése szerint al-Fajed vagyona nem ér többet 50 millió angol fontnál. Ebből pedig egyenesen következett, hogy bár képes lehet összeszedni a Rowland részvénycsomagjának megvásárlásához szükséges pénzt, többre semmiképpen se futja anyagi erejéből, vagyis nem tud annyi részvényt összevásárolni, amennyivel ő vehetné át a céget, amelynek akkoriban 100 millió fontra becsülték a piaci értékét. Éppen ezért, amikor az al-Fajed testvérek bemutatták Rowlandnek bankjuk levelét, amelyben a pénzügyi igazgató, hogy 132 millió fontot bocsát rendelkezésükre a Lonrho Fraser Üzletházban birtokolt részesedésének megvásárlására, Rowland és Marván is úgy vélte, nagyjából ez minden, amivel a fivérek rendelkeznek.

Mindketten tévedtek. Mohamed al-Fajed ugyanis pontosan akkoriban nyerte el a brunei szultánnak, akkoriban a világ leggazdagabb emberének a bizalmát. A szultán segítségével befektetési alapot hozott létre

angliai és svájci bankokban, és abban az alapon további 350 millió fontnyi tőke rejtőzött. Ez pedig lehetővé fogja tenni, hogy felvásárolja a Fraser Üzletház átvételéhez szükséges további részvényeket.

1984. október 29-én Rowland és al-Fajed együtt fogadta Marvánt, és hármasan megegyeztek, hogy a Lonrho eladja teljes tulajdonrészét al-Fajednek. Abban is megegyeztek továbbá, hogy az üzletet teljes megvalósulásáig titokban tartják, hogy a részvények ellenértékét készpénzben fogják kifizetni, és Rowland megtartja pozícióját a Fraser cég igazgatótanácsában.

Három nappal később az egyezséget hivatalosan bejelentették. Az al-Fajed testvérek ekkor léptek először a nyilvánosság elé, és kitűnő benyomást gyakoroltak a brit sajtóra. Végére is, ők voltak azok, akik megmentették a Harrods céget „a kapitalizmus visszatetsző és elfogadhatatlan arcától”. Ez elegendő volt arra, hogy Brunei szultánjával együtt kiérdemljenek egy vacsorát a miniszterelnöknél a Downing Street 10.-ben – ott, ahol Rowland évek óta *persona non grata*-nak számított.

A megállapodás kikötéseit megsértve az al-Fajed fivérek váratlanul azt követelték, hogy Rowland mondjon le tagságáról a Fraser Üzletház igazgatótanácsában. Rowland érzékelte, hogy itt valami készül, és ha van még bármiféle esélye a cég megszerzésére, akkor gyorsan kell lépnie. Sokat visszavásárolt azokból a részvényekből, amelyeket korábban kisebb vevőknek, köztük Marvánnak adott el. A csata al-Fajed ellen elkezdődött, és kikerült a nyilvánosság elé, Rowland azonban még mindig nem tudta, valójában mennyi pénz áll a vetélytársa rendelkezésére.

A kialakuló zűrzavarban Marván kulcsszerepet játszott mint közvetítő, aki hozta-vitte az üzeneteket a két pénzmágnás között, de mint a Rowlandnak dolgozó fő magánkopó is. Ő fedezte fel például, hogy a pénz, amelyet az al-Fajed testvérek a Lonrho Fraser cégbeli részvénycsomagjának megvásárlására használtak, Brunei szultánjától származott, és nem a saját befektetési alapjukból. Marván ráadásul a maga egyiptomi titkosszolgálati kapcsolatai révén kiderítette, hogy az al-Fajed testvérek középosztálybeli családból származnak, és a mesés gazdagságukról terjesztett minden történet hazugság. Marván felfedezései utat találtak a lapokhoz is, amelyek gátlástalanul kipréselték belőlük az utolsó csepp-

nyi szenzációt is. Éles ellentétben azonban Rowlanddel, aki fenyegetéseket és megfélemlítést is bevetve hadakozott ellenfeleivel – különösen a Fraser cég vezetőivel –, az al-Fajed testvérek a szelíd meggyőzést alkalmazták. A jövőbeli együttműködés, a Harrodsnál eszközlendő jókora befektetés és magasabb bérek ígéretével vásároltak támogatókat a Fraser Üzletház berkeiben. A karácsonyi ünnepek alatt, amikor Rowland és Marván együtt utazott el Acapulcoba, az al-Fajed testvérek fogadásokat rendeztek puccos londoni lakásukban a Fraser cég vezetőinek, és elkápráztatták őket a mérhetetlen gazdagság lenyűgöző látszatával, amely a kormányzati tényezőket is meggyőzte, akik végül áldásukat adták a válalat teljes átvételére.

És tényleg, 1985. március 4-én Mohamed al-Fajed nyilvánosan bejelentette azon szándékát, hogy meg kívánja vásárolni a Fraser Üzletházat. Rowland és Marván meglepetésére kiderült, hogy az egyiptomi üzletember 435 millió font felett rendelkezik. Ők ketten elrepültek a spanyol tengerparti városba, Marbellába, ahol találkoztak Adnan Kasoggival, aki tántoríthatatlan bizonyossággal állította, hogy valótlanosság az összes történet az al-Fajed család egyiptomi gyapoton szerzett vagyonáról, és a két fivér apja középszintű tisztviselő (felügyelő) volt a tanügyi minisztériumban. Amikor azonban Marván megpróbált arra utaló bizonyítékokat tární a brit hatóságok elé, hogy al-Fajed hazudott a cégvásárlásra használt pénz eredetéről, és az valójában a brunei szultán pénze, nyíltan semmibe vették. Bizalomra méltatlan manipulátorként szerzett hírneve miatt Marván minden próbálkozása és kifogása süket fülekre talált.

Rowland ezek után a sajtóhoz fordult, és olyan nyilvános lejárató hadjáratot indított al-Fajed ellen, amely hét évig folyik majd, és végül több mint 20 millió fontjába fog kerülni. Jogászokat, könyvelőket, oknyomozó riportereket és magándetektíveket fogadott fel, és minden követ megmozgattatott velük, hogy a nyilvánosság elé tárhassa az egyiptomi család Haitin, Bruneiben, Dubajban, Svájcban, Franciaországban, Angliában és természetesen Egyiptomban elkövetett törvénytárgatásait. Taktikájába beletartozott a jogellenes lehallgatás, a vesztegetés, valamint a megfélemlítés is. Az ember pedig, aki megtervezte és a gyakorlatban vezette a hadjáratot, Asraf Marván volt. Olyan hatásosra sikerült Mar-

ván önmagáról, mint rejtélyekkel övezett és kétes körökben barátokkal rendelkező alakra kreált képe, hogy al-Fajedék megrémültek, és egyre nagyobb anyagi erőt fordítottak önmaguk védelmére Rowland támadásával szemben, még személyi testőröket is alkalmaztak.

A hadjárat első szakaszában Marván felhajtott egy-egy példányt a két al-Fajed testvér születési anyakönyvi kivonatából, amelyek bizonyították középosztálybeli származásukat, és ezzel aláásták azon állításukat, hogy a cégvásárlást a család pénzből finanszírozták. Habár mindkét születési bizonyítványt leközltek, angolra fordítva, a brit sajtóban, úgy látszott, a dolog a kutyát sem érdekli. A támadás súlypontját ekkor áthelyezték annak bizonyítására, hogy al-Fajed jogtalan előny szerzésére használta a szultán bankszámlái fölött kapott aláírási jogát. Rowland 2 millió fontot fizetett egy indiai gurunak, akit nagy előszeretettel kerestek fel dúsgazdag emberek, az arról a közte és al-Fajed között lefolyt beszélgetésről készült gyenge minőségű hangfelvételért, amelynek során az utóbbi állítólag elszólta magát, és elismerte, hogy a pénz a brunei szultántól származott. Az összesen tizennyolc órányi hangfelvételtől azonban semmi igazán használható nem került elő. Marván ekkor felbérelt egy magándetektívet, hogy hallgassa le al-Fajed otthoni telefonjait. Ugyanakkor 2 millió angol fontot kínált fel Haiti londoni nagykövetének, ha al-Fajedot kínos helyzetbe hozó információval szolgál az egyiptomi üzletember ottani ügyeiről, ugyanis al-Fajed szökve távozott Haitiből, miután nézeteltérése támadt az ottani diktátorral, François „Papa Doc” Duvalier-vel. De hát ez a próbálkozás sem vezetett sehová.²⁰⁷

Chris Blackhurst, ez a sokat tapasztalt újságíró, az *Independent* korábbi szerkesztője, derített némi fényt Marván módszereire. Egy beszámoló szerint, amelyet al-Fajed egyik bizalmas munkatársától hallott, 1986 végén valaki kopogtatott a cég irodájának ajtaján, és kérte, hadd beszéljen az egyiptomi milliommossal. Amikor megkérdezték tőle, mi dolga al-Fajeddal, az idegen elmagyarázta, hogy ő magánnyomozó, akit Asraf Marván azért fogadott fel, hogy telepítsen lehallgatóeszközöket a befektetési alap telefonkészülékeibe. A magándetektív azonban megrémült, amikor értesült valaki másnak a sorsáról, akinek a telefonjai lehallgatá-

sára Marván felbérelte őt. Az illető Gérard Hoarau volt, a Seychelles-szigetek száműzetésben élő ellenzéki vezére, akit mindössze néhány nappal korábban londoni lakása bejárata előtt lőttek agyon. A magánnyomozó most al-Fajedot kérte, védje meg őt a Marván részéről valószínűleg őt fenyegető veszéllyel szemben. Al-Fajed beleegyezett, hogy fogadja a férfit, azzal a feltétellel, hogy minden részletet elmond neki arról, aki felbérelte. A magánnyomozó elfogadta a feltételt, és megbeszélték a találkozó időpontját. Mielőtt azonban találkozhattak volna, a férfit csúnyán összeverték London Primrose Hill negyedében. A találkozót lefűjták.²⁰⁸

Blackhurstnek is megvoltak a maga hátborzongató ügyletei Marvánnal. Egyszer Marván interjút ígért neki, és azt kérte, útlevelemmel felszerelve jelenjen meg a Heathrow repülőtéren. Anélkül, hogy bármiféle útlevelem- és vámvizsgálaton átesett volna, felültették egy magánrepülőgépre Marvánnal és két másik üzletemberrel együtt. A gép a kis Mallorca szigetre indult – Marvánnak volt ott egy szállodája. Azok hárman egész úton úgy tettek, mintha Blackhurst ott sem lenne, és kizárólag arabul beszélgettek. Amikor végül megérkeztek Mallorcára, Marván a hét vége nagyobb részében úgy tett, mintha az újságíró ott sem volna, majd amikor végül engedte meginterjúvolni magát, a beszélgetés idejét rövidre szabta, és sablonos válaszokkal szűrta ki Blackhurst szemét. Arra azonban felhasználta az alkalmat, hogy elejtse az arab világ néhány olyan kétes hírnevű és erőszakos figurájának, köztük Kadhafinak a nevét, akiket jó ismerősei között tudhat. Blackhurstnek az volt a benyomása, olyan emberrel van dolga, aki mindent elkövet, hogy megmutassa, nem pusztán egy a City sok üzletembere közül, hanem rejtélyes és veszedelmes alak, valaki, aki képes kiragadni az embert saját világából, és teljesen uralni az életét. Ha egyszerűen eltűnt volna azon a hétvégén, töprengett el utóbb Blackhurst, senkinek nem lett volna halvány fogalma sem, hol keresse. Íme, így kezdte Blackhurst a cikkét:

Asraf Marván félelmet kelt az emberekben. Az egyiptomi multimilliomos, aki egy vagyont keresett a Fraser Üzletház, a Fleet és az Extel részvényeivel üzletelve, most egy a csendes, Yorkshire-ban bejegyzett cég, a Bridon becserkészésén ügyködik. Nem fog árajánlatot tenni. So-

hasem tesz, de könnyen lehet, hogy a részvényeket ragadozótársainak fogja eladni, olyanoknak, mint Tiny Rowland – aki majd tesz.

Senki sem tudja, hol fog legközelebb lecsapni Marván. A City képtelen tartani vele a lépést, mert ő mindig egy lépéssel előttük jár, már a következő üzletnél, a következő milliónál tart. Amikor pedig megtesz egy lépést, nem értesíti a Cityt. Utálja annak dohos légkörét, az íratlan szabályait...

A titokzatos, a homályos és az aljas a leggyakrabban használt jelzők, ha a Cityben valakiből sikerül jellemzést kihúzni Marvánról. Barátainak megválasztása sem javít az összképen. Bizalmi viszonyt ápol Kadhafi ezredessel, valamint annak unokatestvérével és titkosszolgálati tanácsadójával, Ahmed Gaddafadammal. „A pusztá tény, hogy a barátjuk vagyok, még nem jelenti azt, hogy terrorista vagyok.”²⁰⁹

Marván azon kevés személy egyike is volt a Cityben, akiről a nyilvánosság számára kiderült, hogy rendszeresen hazudik. John Griffiths, akire a Tiny Rowlandnak a Fraser Üzletház átvételére tett erőfeszítéseinek ügyében indított hivatalos vizsgálat vezetését bízta, 1984. márciusi jelentésében az alábbi következtetésre jutott: „Dr. Marván tanúvallomása véleményem szerint nem hangzott igaznak. Annyit bizonyosan éreztem, hogy nem hagyatkozhatok rá úgy, mint a teljes igazságra... nem volt őszinte.” Tom Bower, aki al-Fajednak és Rowlandnak is megírta a főszereplő jóváhagyását nélkülöző életrajzát, határozottan állította, Griffiths a maga sajátos nyelvezetén így közölte a világgal, hogy Marván vallomása teljes egészében hazugság.²¹⁰ Így is fogadták akkoriban. Az előtte megjelent számos tanú közül Griffiths egyetlen másikat sem minősített így. Marván nyilvánvalóan azt a tényt próbálta leplezni, hogy azért vásárolta meg a Fraser-részvényeket, mert a vállalat megszerzésére törekvő Rowlandnak akart segíteni. Ehelyett azt mondta Griffithsnek, azután vásárolta meg a kérdéses részvényt csomagot, hogy a *Sunday Telegraph*-ban olvasott egy cikket a vállalatról. Tárgyi bizonyíték gyanánt magával vitte a meghallgatásra a cikk másolatát. Rowland titkárnője azonban azt vallotta, hogy Marván kérésére küldte át a cikket az egyiptomi üzletembernek, Griffiths pedig azt is megállapította, hogy a Marván által be-

mutatott példány a Rowland birtokában lévő újságkivágás fénymásolata.²¹¹ Ebben a vonatkozásban érdemes megjegyeznünk, hogy maga Rowland, amikor tagadta, hogy Marván helyette és az ő érdekében vásárolt részvényeket, azt is kijelentette, ő a maga részéről „nem szeretne üzleti kapcsolatba kerülni Asraf Marvánval... , aki üzleti ügyekben teljességgel megbízhatatlan... Az üzlet tekintetében dr. Asraf Marván tökéletesen megbízhatatlan.”²¹²

* * *

Az 1980-as évek vége felé a Harrods-ügy fokozatosan kikopott a közfigyelem homlokteréből, és vele Asraf Marván is. Hogy ez így történt, abban segített Marván magatartása is. Sohasem kapcsolódott be igazán a londoni üzleti világba, és nem barátkozott angolokkal. Más londoni üzletemberekkel ellentétben, akik fényűző irodákat építettek maguknak a pénzügyi negyedben, Marván viszonylag szerény irodát tartott fenn az arisztokratikus Mayfair kerületben, a Hill Streeten. Néhány kelet-ázsiai műtárgyon kívül az irodájában csak egy íróasztal állt, s rajta egy számítógép-képernyő, amely pénzügyi adatokat jelenített meg, többnyire a londoni tőzsdén forgalmazott értékpapírokról. Még olyankor is, amikor látogatókat fogadott az irodájában, egyik szeme mindig a képernyőn futó számsorokat követte. Szerette kijelenteni, neki ez a munkamódszere: gyűjti az információt, kívárja a lehetőségeket, majd gyors döntéseket hoz. Így vásárolta meg a szállodát is Mallorcán. Elmondása szerint egyszer vacsorázott Spanyolországban, és a szálloda tulajdonosa mesélt a szállodáról, majd megjegyezte, hogy szívesen eladná. Marván megkérdezte, mennyit kér érte, és a tulaj leszögezte, hogy mennyi a végső ár, amennyiért eladná. Marván másnap reggel felhívta a tulajdonost, és megkötötték az üzletet. Egy másik esetben, az 1980-as évek vége felé, megvásárolta a Chelsea futballklub részvényeinek 3,2 százalékát, mert kapott egy fülest, mely szerint egy dúsgazdag üzletember megvásárolni készül a csapatot. Attól kezdve Marván mindig lépést tartott a csapat körüli eseményekkel, és 2003-ban eladta részesedését Roman Abramovicsnak, az orosz oligarchának, egy olyan üzlet keretében, amely később felkeltette a hatóságok figyelmét. Marván befektetése a Chelsea-be az

időtartam miatt szokatlan, amíg megtartotta a részvényeket. Általában azt a gyakorlatot követte, hogy vállalatokat vagy ingatlanvagyonrészeket, többnyire szállodákat, nem „vedd meg és tartsd meg!” típusú befektetésként vásárolta meg, hanem azért, hogy rövid idő alatt jelentős nyereséget szerezzen.²¹³

Nem kétséges, hogy Marván gazdag ember lett Londonban, ám az arra vonatkozó információk, hogy pontosan hogyan csinálta, és mennyire gazdagodott meg, egyáltalán nem világosak. A kevés interjúban, amelyet hajlandó volt adni, azt állította, hogy sikeres üzleti vállalkozásokból gazdagodott meg, legtöbbször ingatlanüzletekből, és sikereit a gyors észjárás és a szerencse keverékének tulajdonította. Vagyonának legalábbis egy része vitathatatlanul olyan, törvénybe ütköző fegyverüzletekből származott, amelyeket Líbia vezetőivel együtt bonyolított le, továbbá feltételezhetően értette a módját, hogyan kanyarítson le magának részesedést olyan üzletekből, amelyekben csak közvetítőként, és nem tényleges befektetőként vett részt. Még vagyonának nettó értéke sem világos a legkevésbé sem. Homályos forrásokból származó becslések szerint, mire elhagyta Egyiptomot, már több mint 300 millió angol fontnyi vagyont gyűjtött, főként Londonban addig vásárolt épületekből és szállodákból.²¹⁴ Ám, még ha ezek a jelentések erősen túloznak is, annyi bizonyos, hogy nem pénztelenül érkezett az Egyesült Királyságba. Ezenkívül egy Egyiptomban nagyon régen, még 1972-ben lefolytatott vizsgálat feltárta, hogy 2 millió angol fontra becsült értékű, a londoni tőzsdén forgalmazott, értékpapírral rendelkezett, és feltételezhetjük, hogy vagyona azután csak nőtt. A Moszadtól az évek során sok részletben kapott fizetése nagyjából 1 millió dollárra rúgott, és egyértelműnek látszik, hogy különböző üzleteinél kezdetben ezt használta alaptőkének további pénzek megkereséséhez. Maga Marván a Fraser-ügyben tett vallomása keretében úgy becsülte, hogy 1983 nyarán vagyonának értéke 20 millió font körül járt. Halála után a lapok szalagcímei következetesen úgy emlegették, „A milliárdos Asraf Marván”, bár ezt nincsen okunk szó szerint érteni.

Elképesztő üzleti tevékenykedése mellett Marván, bár visszafogottan, de folytatta titkos pályafutását is, mint Izrael egyik legfontosabb hírszerzési információforrása. A legfelső szintű egyiptomi vezetőkhez fűződő kapcsolatai sohasem szakadtak meg, és elvi kérdésnek tekintette, hogy ideje egy részét Kairóban töltsen, ahol továbbra is ápolta az egyiptomi elit tagjaival kialakított kapcsolatait, és ahol felesége és két fia is lakott még egy darabig. Szaúd-Arábia, az Öböl menti arab államok és Szíria rendszeres látogatásával sem hagyott fel. Ezeken a látogatásain legfelső szintű kormánytisztviselők fogadták, ő pedig mindig nagy igyekezettel gyűjtötte az olyan új információkat, amelyek érdekelhették Izraelt.

Annak dacára, hogy a békeszerződés megkötése után Egyiptom kisebb jelentőséggel bírt az izraeli hírszerzés szempontjából, Marván még mindig fontos maradt a Moszadnak. Szerinte az arab világban meglévő összeköttetései jellege miatt zömmel nem katonai, hanem politikai jellegű információt tudott szállítani. És mégis, mivel Izrael egyáltalán nem rendelkezett felső szintű információforrásokkal az arab politika világában, még húsz évvel azután is, hogy először hívta fel a londoni izraeli nagykövetséget, Marván a Moszad egyik legértékesebbnek tartott ügynöke maradt.

Dubi végigszolgált az 1980-as, majd az 1990-es éveket is mint az Angyal tartótisztje. Akárcsak a múltban, kapcsolattartásuk helyszínül továbbra is London, Róma vagy Párizs szolgált. Amikor Marván megvette azt a bizonyos szállodát Palma de Mallorca városában, ahol házat is fenntartott, néhány találkozójukat ott tartották. Ezek egyikén, amikor „Alex” és „az Angyal” a helyi golfpálya mellett találkozott, váratlanul megjelent Mona, aki éppen elutazóban volt. Marván, akit sohasem lehetett kizökkenteni a nyugalomból, bemutatta a feleségének Alexet, mint egy régi barátját, sőt az új ismerős és az asszony váltott néhány kedves, udvarias szót. A tartótiszt és az ügynök viszonya e sok év alatt végig kiegyensúlyozott maradt. Bizonyos szempontból a több évtizedes házasságban együtt élő férj és feleség kapcsolatára emlékeztető formát öltött, ahol a felek megszokják egymás gyarlóságait. Ez a kapcsolat azonban nem a világtól elszigetelten létezett, és végül tisztán külső okok miatt ért véget.

Egészen pontosan két esemény vetett véget neki. Az egyik a Jehúda Gil-ügy volt, a másik Marván titkos életének leleplezése az izraeli sajtóban.

* * *

1997 végén, hosszadalmas vizsgálódás után a Moszad egyik legtöbbre tartott hírszerzőtiszte beismerte, hogy éveken át hamis értesítéseket szállított, amelyek állítólag egy felső szintű szíriai vezetőtől származtak, akinek állítólag ő volt a tartótisztje. Ami Jehúda Gilről kiderült – aki Graham Greene-t és John le Carrét is túlszárnyaló merészséggel engedte szabadon a fantáziáját²¹⁵ –, az bombaként hatott a Moszadnál. A vizsgálatok valóságos örvényét váltotta ki az egész szervezeten belül, mert a Moszadnak biztosan kellett tudnia, hogy nincs több hasonló eset.

Amikor az ügy kipattant, Dubi már huszonhét éve dolgozott Marván tartótisztjeként. 1974, vagyis az óta az év óta, amikor Gil saját állítása szerint beszervezte a szíriai tisztet, Dubi volt az egyetlen ember a Moszadnál, aki bármilyen módon kapcsolatba kerülhetett Marvánval – kivéve Zamir utódjának, Jichák Hofinak az egyetlen találkozását az Angyallal. A botrány nyomán kialakult új, feszültségekkel terhelt környezetben ez a fajta kapcsolat heves gyanakvást keltett. Sokan emlékeztek, milyen hajthatatlanul utasította el még a gondolatát is annak, hogy valaki másra cseréljék le Dubit, vagy akár csak egy második tartótisztet beiktassanak. Az addig egyenes, kényszerűen precíz és megbízható embernek tartott Dubira hirtelen erős nyomás nehezedett. Bár senki sem vonta kétségbe Marván létezését, vagy az általa korábban szállított hírszerzési információk kiváló minőségét, a Jehúda Gil-ügyhöz hasonló jövőbeli katasztrófáktól való félelem miatt komoly igyekezettel próbálták megakadályozni, hogy újból megtörténjen egy ilyen eset.

Megint – ki tudja, hányadszor – elhatározták, hogy Marvánhoz másik tartótisztet kell kirendelni.

Dubi félreérthetetlenül elmagyarázta, meggyőződése, hogy ha a Moszad túlzottan erőlteti a cserét, Marván inkább a kapcsolat megszakítását fogja választani. A Moszad vezető hírszerzőtiszteit nem sikerült meggyőznie, és utasításukra Dubi felkészítette az új tartótisztet a talál-

kozásra Marvánval. A találkozót a Via Veneto egyik luxusszállodájában tervezték megtartani. Dubi a tervnek megfelelően a szállodai szobában várta Marvánt. A másik tiszt máshol várta Dubi hívását, aki ha jelez, az annyit jelentett volna, hogy Marván beleegyezett a bevonásába. Marván azonban egyáltalán nem jelent meg. Nem ez volt az első eset, amikor az Angyal nem ment el a megbeszélt találkozóra. Feszés időbeosztása, valamint elkerülhetetlen külső befolyásoló tényezők miatt nagy ritkán, de előfordult már, hogy nem tudott eljönni, sőt értesíteni sem tudta Dubit. Dubi ott várakozott a szobában. Hirtelen valaki kopogtatott, és már be is lépett a másik tiszt, anélkül hogy várt volna Dubi válaszára. Ez önmagában is megmutatta, milyen mértékű bizalmatlanság hatotta át a Moszadot a Jehúda Gil-ügy nyomán.

Tekintettel arra, hogy nem sikerült beiktatni a második tartótisztet, a Moszad új főnöke, Danny Jatomi, kiadta a parancsot, közöljék Marvánval, hogy kapcsolatuk a végéhez ért. Első alkalommal történt meg, majdnem harminc év folyamatos kapcsolat után, hogy az egyik fél elszakította a titkosszolgálatot és ügynökét egymáshoz fűző szálakat.

Röviddel ezután, amikor világosan kiderült, hogy a Moszadnak még mindig szüksége van a Marvánénak megfelelő szintű forrásra, és amikor Danny Jatomit 1998-ban Efraim Halévi váltotta a szervezet élén, az izraeliek megpróbálták helyreállítani a kapcsolatot. Halévi, aki jó viszonyban volt Zvi Zamirral, azt javasolta, Zamir csatlakozzon Dubihoz a Marvánval szervezett következő találkozón. Zamir beleegyezett, de Marván, ki tudja, milyen okból, nem. Ezért a veterán Moszad-főnök helyett adtak Dubinak egy miniatűr magnetofont, amelyet farmernadrágja első zsebében hordott magánál. A magnó remekül működött, amíg a kazetta végére nem ért, amikor váratlanul és megmagyarázhatatlanul elkezdte teljes hangerővel visszajátszani addigi beszélgetésüket. Dubi és Marván kényszerűen feszengve ült pár pillanatig, egyikük se szólt egy szót sem.

Ha Marván meg is értette, mi történt éppen, jelét nem adta. Korábban mindig ragaszkodott ahhoz, hogy beszélgetéseiket sohase rögzítsék hangszalagon, mert attól félt, hogy a Moszad később együttműködése kikényszerítésére használhatja a felvételeket majd az után is, amikor ő

már nem akar együttműködni az izraeliekkel. Dubi megígérte, hogy nem fogja felvenni a beszélgetéseket, és egyetlen korai találkozó kivételével betartotta ígéretét. Marván abban a pillanatban fölfedezte, hogy az ember, akiben hosszú évekig tökéletesen megbízott, valamiféle kelepécét állított neki. Dubi viszont azt értette meg, hogy rést robbantott a bizalom szövetébe, amely addig összetartotta őket. Abban a megalázó pillanatban Dubi bocsánatot kért, kiment a fürdőszobába, és kikapcsolta a magnetofont. Amikor visszatért, Marván úgy tett, mintha mi sem történt volna, és hamarosan befejezték a beszélgetést.

Ez volt Marván utolsó találkozója a Moszaddal.

Így ért véget hirtelen a történelem egyik legsikeresebb hírszerzési vállalkozása. Furcsa, de mindent egybevetve kölcsönösen elfogadható befejezés volt. Az ekkor az ötvenes évei közepén járó Marvánnak már aligha volt szüksége a kémkedésből fakadó izgalmakra és stimulációra, a pénzre pedig már majdnem két évtizede nem szorult rá. Nem igényelte már lelki szükségletei ilyen jellegű kielégítését sem, a Moszad szempontjából pedig jól érzékelhetően csökkent a jelentősége. Danny Jatomi döntése a Marvánnal fenntartott kapcsolat megszakításáról, majd Halévi próbálkozása a kapcsolat helyreállítására éppen elegendő jelzéssel szolgált az Angyalnak, hogy megértse, megközelítően sem olyan fontos már a Moszadnak, mint egykor volt. A magnetofonos incidens tényleg csak az utolsó csepp volt a pohárban.

Addigra a Moszadot sem dúlta fel túlzottan Marván szolgálatainak elvesztése. Eltekintve attól a problémától, amelyet az egyetlen tartófinanszírozás fenntartása jelentett, a Jehúda Gil-ügy ellenére, más okok is voltak, amelyek miatt érdemes volt lezárni a kapcsolatot. Efraim Halévi berzenkedett a magas szintű kémkedéstől Egyiptom ellen most, hogy a két állam egy ideje már békében élt egymás mellett: bármilyen kém lelepleződése súlyos csapást mérhetett volna a kapcsolatukra. Ahogy Marván egyre kevésbé tudott nagy értékű információkkal szolgálni, úgy billent fokozatosan a költség-haszon analízis mérlege a kapcsolat megszüntetése felé. Maga Halévi jó személyes kapcsolatot épített ki számos arab vezetővel, köztük Mubarak elnökkel is, aki több titkos találkozón

is fogadta őt a saját rezidenciáján. Az olyasfajta botrány, amelyet Marván lebukása okozhatott, egy csapásra véget vethetett Halévi pályafutásának, szóval nem is volt olyan nagyon nehéz meghozni a döntést.

A következő években Dubi igyekezett telefonon kapcsolatban maradni Marvánnal, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy legtöbbször Marván titkárnőjével, Azzával sikerült beszélnie. A nő csak „Dr. Lordként”, Marván egyik barátjaként ismerte az izraeli hírszerzőtiszte, aki időtálló érdeklődést tanúsított főnöke egészségi állapota és testi-lelki jóléte iránt, és aki eltréfálgozott vele Marván rossz szokásain, például megrögzött pontatlanságán. Azza szívességből közölte Dr. Lorddal, hogy Marván egészségi állapota igazából nem valami fényes, beszámolt neki főnöke bypassműtétjéről, rákjáról és a kimerítő kezelésekről, amelyeknek alávetették. Dubi tudta, a titkárnő mindezt Marván tudtával közölte vele – és azt is, hogy Marván választotta a közlésnek ezt a módját. Idővel azonban még ennek a gyér kapcsolatnak is vége szakadt. 2002 vége felé, amikor mind több részlet derült ki az izraeli médiában a rejtélyes egyiptomi kémről, aki a jom kippuri háború előtt figyelmeztette Izraelt, és személyazonossága mind világosabban kirajzolódott, Dubi felhívta Marván irodáját. Azza nagyon rideg hangon beszélt vele, és hirtelen egyáltalán nem volt hajlandó a főnökéről beszélni „Dr. Lordnak”. Dubi megértette, hogy Marván úgy határozott, egyszer s mindenkorra megszakítja a kapcsolatot. Ez volt a vég.

* * *

Marván azon döntése, hogy elvágja az őt Dubihoz fűző szálát, nemcsak az öregedő férfi természetes vágyát tükrözte, hogy véget vessen a titkos, veszedelmes viszornak, amelyet a Moszaddal kiépített, hanem a csalódást is a gyóntatóban, akiben olyan sokáig megbízott. Ha a magnetofonos lebukás nem volt elegendő bizonyíték, mind fenyegetőbben tornyosult előtte egy második probléma: kilétének fokozatos leleplezése az izraeli sajtóban. Nem törődött vele, sőt talán nem is feltétlenül tudta, ki lehetett az, aki a Moszad és a katonai hírszerzés között dülő csaták hevében kiszivárogtatta a nevét. Az ő szempontjából a dolog nem volt más,

mint a közvetlenül az életét fenyegető veszély, és az események összefolyása könnyen meggyőzhette Marvánt, hogy a Moszad úgy döntött, megöli őt. Valószínűleg ez volt az ok, amiért gorombán visszautasította Dubi, sőt Zamir ismételt kapcsolatfelvételi kísérleteit – kísérleteket, melyekkel Dubi és Zamir valójában az életét fenyegető nagyon is valószínű veszélyektől próbálta megvédeni Marvánt, amelyek, mint kiderült, egészen más helyről fenyegették.

Asraf Marván egy ötödik emeleti lakásban élt a Carlton House Terrace 24. szám alatt, a londoni Westminster negyed egyik fényűzően elegáns zsákutcájában. Csekély forgalma, valamint központi fekvése a Pall Mall és a St. James Park között, gyalog ötpercnnyire a Piccadilly Circustól, ideális lakóhellyé tette olyasvalakinek, aki sikeres citybeli pályafutása után akar megpihenni. Tiszta időben Asraf Marván tizenöt perces sétával is eljuthatott Hill Street-i irodájába. Egészsége azonban hanyatlott, a szíve meggyengült, és már nem tudta gyalog megtenni az utat. Helyette a limuzinja vitte mindenhova, ahova el kellett mennie.

Maga a lakás nagy nappalival és három hálósobával rendelkezett, amelyek közül az egyikhez – a sajátjához – tágas erkély is tartozott. Ezenkívül Marvánnak volt dolgozószobája is, és a lakáshoz két teljes (káddal felszerelt) fürdőszoba is tartozott. A lakást megszámlálhatatlanul sok dísz tárgy és műalkotás ékesítette, köztük Mona apjának, az egyiptomiak nagyszerű vezérének az arcképe, profilból, arany háttérrel. A lakás nem volt túl nagy, de kiváló fekvése miatt 4,5 millió fontra becsülték az értékét. Az erkély nagy kiterjedésű magánkertre nézett, gondosan nyírt, dús gyeppel és magas fákkal. Tavasz végén sárga rózsák nyíltak benne. A kertet kizárólag az épület lakói használhatták, és Londonban nehéz alkalmasabb helyet elképzelni az ember fejének kiszellőztetésére. Marván, aki hanyatló egészsége miatt kénytelen volt lerövidíteni a munkaidejét, maximálisan kihasználta az abban a kertben rejlő lehetőségeket. 2004-ben, amikor még csak hatvanéves volt, mérlegelni kezdte a visszavonulást. Mona szerint kezdett több időt tölteni az unokaival és más, munkájához nem kapcsolódó személyekkel és dolgokkal.

Alig néhány évvel azután, hogy hírszerzői pályafutását befejezte, az üzleti pályafutása is végéhez közeledett.

A történelem azonban nem engedte Marvánt békésen nyugalomba vonulni.

2002. december 21-én az *Al-Abram* című egyiptomi lap leközölt egy interjút a Londonban működő izraeli történésszel, Ahron Bregmannal, amelyben kerek perec nekiszegezték a kérdést, vajon „a Vő”, akiről új könyvében írt, és aki a „Bábel” fedőnéven is ismert, azonos-e Asraf Marvánnal. Bregman igenlő választ adott. Ez volt az első eset, amikor a Moszad legnagyobb szerűbb kémjének kilétét a nyilvánosság elé tárták.

Ez a leleplezés óriási veszélyt hozott Marvánra, és, végső soron, nagy valószínűséggel ez okozta a halálát. Mélyreható rombolást végzett azonban a Moszadnál is. Egy pillanat alatt megkérdőjeleződött egy titkoszolgálat azon képessége, hogy titokban tudja tartani ügynökei kilétét, és meg tudja óvni az életüket. Ha pedig az izraeliek nem képesek megvédeni egy embert, aki saját és családjá életét kockáztatva szolgálta őket, akkor könnyű elképzelni, milyen mértékben nehezedett meg ettől a pillanattól az új ügynökök toborzása. Egy olyan kicsi és állandó ostromállapotban élő ország számára, mint Izrael, az egykori kém leleplezése valószínűleg nemzetsbiztonsági katasztrófával ért fel.

Éppen ezért kissé meglepő, hogy a kiszivárogtatás után nem került sor azonnali hivatalos vizsgálatra a felelős vagy felelősök személyének megállapítására. Még meglepőbb akkor, amikor ez kiderült, roppant könnyű lett volna megállapítani, ki volt a vétkes.

Az összes jelek egyértelműen Éli Zejrára mutattak.

Az ember, akinek egész hagyatékát tönkretették a vádak, melyek szerint a katonai hírszerzés jom kippuri háború előtt és alatt szolgált vezetőjeként képtelen volt elvetni a „kontzeptziát”, és odafigyelni a nyomasztóan nagy tömegű, azt előre jelző hírszerzési információra, hogy meglepetésszerű támadás fogja érni Izraelt 1973 októberében. Ő volt az az ember, akinek a saját védelmére felhozott egyedüli érve az volt, hogy Asraf Marván, az említett információk legfontosabb forrása, valójában

„kettős ügynök” volt – és határozottan az is ő volt, aki az 1990-es évek elejétől gondoskodott arról, hogy az emberek megtudják, személy szerint ki volt az a bizonyos ügynök.

Okkal gondolkodunk el azon, hogy vajon mely okok indítottak arra egy olyan hivatásos hírszerzőtiszte, mint Zejra, hogy előre megfontoltan „kiadja” a legutóbbi fél évszázad legnagyobb kémjét, ám az arra utaló bizonyítékok, hogy ő tette, elemi erővel bírnak.

Az 1990-es évek elején történészek kezdtek utalásokat publikálni arra, hogy huszonnégy órával az 1973. október 6-i támadás előtt Zvi Zamirt valaki figyelmeztette arra, ami küszöbön állt. Három különböző könyv jelent meg az izraeli hírszerzés történetéről, és mind a három megemlített egy magas szintű információforrást, aki az izraelieknek dolgozott. Joszi Melman és Dan Raviv azt írta, „egy kairói Moszad-ügynök” figyelmeztette Zamirt, de nem közöltek további részleteket.²¹⁶ Benny Morris és Ian Black kicsit tovább merészkedett, amikor egy magas beosztású izraeli hírszerzőtiszte idézve leírták az ügynököt: „a legkülönb ügynök, akivel bármely ország háború idején valaha rendelkezett, egy csodálatos információforrás”.²¹⁷ Smúél Katz pedig az Izraeli Védelmi Erők katonai hírszerzésének történetéről írott művében így jellemezte a forrást: „a Moszad legértékesebb és legtitkosabb ügynökeinek egyike”. Katz egy ügyes fogással mintegy a véghajrában túljárt a katonai cenzor eszén, amikor egy lábjegyzetben megírta, habár megtiltották neki, az ügynök nemzetiségének közlését, „Joszi Melman és Dan Raviv arra utal, hogy a »becses« Moszad-forrás Kairóból származott, és azt sejtették, hogy az ügynök az egyiptomi vezetés egyik magas rangú tagja”.²¹⁸

De még ezen utalások ellenére sem lehetett volna kikövetkeztetni, hogy az illető ügynök Asraf Marvánnal azonos, ha 1993-ban nem jelenik meg magának Zejrának a könyve.²¹⁹ Sőt még meg sem jelent, amikor néhányan valószínűleg már a cenzúrázás előtti kéziratváltozatban láthatták Marván nevét a könyv 114. oldalán, ahol minden félreértést kizáró módon úgy történt róla említés, mint az egyetlen személyről, aki Szadat és a szaúdi király mellett jelen volt az 1973. augusztusi csúcstalálkozó tárgyalásain. Amnón Dankner újságíró, aki az 1990-es évek elején kutatásokat folytatott a jom kippuri háború történetéről, megkaparintotta

az első fogalmazványt annak a kormányzati bizottságnak az egyik tagja révén, amelyiket azért hoztak létre, hogy eldöntse, kiadható-e Zejra könyve. Dankner szerint a kontextusból, amelyben a neve szerepelt, egyértelműen kiderült, hogy Marván volt a Moszad „csodálatos forrása”. Dankner megmutatta a kéziratot Jóél Ben Porat (tartalékos) dandártábornoknak, a katonai hírszerzés híradó-felderítő alakulata (848. felderítőegység) háború alatti parancsnokának, aki éppen akkor publikálta saját változatát az eseményekről. Ben Porat láthatóan dühbe gurult.²²⁰ Ami Danknernak nyilvánvalóvá vált, azt bárki más is, aki kapcsolatba került a kézirattal – gépírók, szerkesztők és mások –, könnyen kikövetkeztethette.

A Moszad magas beosztású tisztjei óva intették az illetékeseket, ne engedjék megjelenni Zejra könyvét, éppen annak veszélye miatt, hogy a szerző leleplezi az Angyal személyazonosságát, a katonai cenzor azonban úgy döntött, tiltás helyett apró változtatásokkal engedélyezi a könyv kiadását. Marván neve ténylegesen leírva nem jelent meg Zejra könyvében, ám ennek ellenére mindenki, aki ismerte a fontosabb szereplőket, könnyen kikövetkeztethette, ki volt a titokzatos kém. Amikor Jeffrey Robinsonnak a szaúdi olajügyi miniszterről, Jamani sejkéről írott könyvét tárgyalta, Zejra azt találta leírni, hogy „a könyv szerzője, Robinson, interjút készített az egyetlen személlyel, aki jelen volt az egyiptomi elnök és a szaúdi király találkozásánál. Ennek a személynek a tanúvallomása szerint Anvar Szadat szaúd-arábiai látogatásának célja a király beavatása volt a titokba, illetve a tájékoztatása arról, hogy Egyiptom és Szíria a nagyon közeli jövőben háborút készül indítani Izrael ellen.”²²¹ Bárki, akit komolyan érdekelt a téma, szerezhetett egy példányt Robinson könyvéből, s abban azt találta, hogy a szerző máshol szó szerint azt írta: „Dr. Asraf Marván, Nasszer elnök veje, ma Londonba települve tevékenykedő üzletember, volt az egyiptomi titkosszolgálatok feje, és az egyetlen más személy, aki jelen volt Szadat és Fejszál azon találkozásánál.”²²² Tekintettel arra, hogy két oldallal később Zejra elmarasztalta az „informátort”, amiért eltitkolta a Moszad elől a szaúdi–egyiptomi csúcstalálkozó célját – amely, állította még mindig konokul Zejra, a meszteri egyiptomi félrevezető műveletet megkoronázó végső csel volt²²³ –,

egyértelmű, hogy az „informátor”, akinek be kellett volna számolnia a Moszadnak a találkozóról, és a személy, aki Robinson szerint a két vezetőn kívül jelen volt a találkozón, egy és ugyanaz. Ugyanerre a következtetésre jutott Theodor Orr, az izraeli legfelsőbb bíróság egyik bírója, aki később vizsgálta át az anyagot.²²⁴ Zejra azon állítása, hogy Marván elmulasztotta tájékoztatni a Moszadot a csúcstalálkozóról, amelyre Zejra egész kettősügynök-teóriáját építette, egyszerűen valótlan, hiszen Marván részletes jelentést adott az eseményről. Zejra könyve ugyanakkor az a nyilvánosságra hozott első beszámoló volt, amely hitelt érdemlően utalt a forrás által szállított anyagok hihetetlenül magas minőségére, valamint a kárra, amelyet Egyiptomnak és más arab államoknak okozott.²²⁵

A következő publikáció, amely más módokon leplezte le Marvánt, a kémet, egy cikk volt, amelyet Ronen Bergman a *Haaretz* 1999. szeptember 17-i hétvégi mellékletének írt „Holnap kitör a háború!” címmel. A cikkíró elmesélte – akkor legelőször –, hogyan vették fel a kapcsolatot az ügynökkel 1969-ben (bár ez valójában 1970-ben történt), amikor jelentkezett az egyik izraeli nagykövetségen Európában, és felajánlotta szolgálatait. Bergman is részletezte a forrás tevékenységét, és kitért az általa szállított anyagok kiváló minőségére is, majd felvetette a kérdést, vajon valójában kettős ügynök volt-e. Ezután úgy, hogy a dolognak látszólag semmi köze nem volt a tárgyalt témához, Bergman áttért az 1973. szeptemberi, megghiúsított terrortámadás történetére, mindössze annyit említve meg, hogy a részletek megtalálhatóak Egyiptom akkori katonai attaséjának memoárjában. Bárki, aki kerített egy példányt ebből az emlékiratból, azonnal felismerhette, hogy Asraf Marván központi szerepet játszott abban a nemzetközi összeesküvésben. Zejra és Bergman ugyanazt a taktikát használta, hogy rávegye az éles eszű kutatókat Marván és a titokzatos kém azonosságának felismerésére. Mindketten beiktattak egy, látszólag a tárgyhoz nem tartozó külső hivatkozást egy történetbe, majd hagyták, hogy a merész hivatásos kutatók maguk tegyék meg a nagy felfedezést, mennyi kettő meg kettő.

A kérdésre, hogy ki volt a Bergman cikkében szereplő kulcsfontosságú információforrás, nem más adta meg a választ, mint Zvi Zamir, aki ki-

jelentette, Bergman megmutatta neki a cikk kéziratát még a publikálása előtt, és Marván neve ott állt benne fehéren feketén. Zamir, aki nagyon meglepődött, megkérdezte Bergmant, honnan vette az ötletet, hogy a forrás Marván volt, mire Bergman azt válaszolta: „Élitől”. Mindketten tudták, kiről beszél.

Bergman nem is az egyetlen író-újságíró volt, akinek Zejra nyilvánvalóan elárulta Marván személyazonosságát. Körülbelül kilenc hónappal a *Haaretz*-beli cikk megjelenése előtt Zejra azt mondta egy Efraim Kahana nevű kutatónak, hogy a Moszad híres információforrása kettős ügynök volt. Zejra megadott Kahanának „az azonosítást lehetővé tevő részleteket is, köztük a forrás hozzávetőleges korát és életrajzi részleteket”.²²⁶ Cikkében, amely az *Intelligence and National Security* (Hírszerzés és Nemzetbiztonság) folyóirat 2002. nyári számában jelent meg, Kahana tartózkodott a forrás személyazonosságára vonatkozó kulcsfontosságú részletek közlésétől, sőt lábjegyzetben hozzáfűzte cikke érdemi részéhez, hogy azok törvényes keretek között nem kiadhatóak. Csakhogy, ennek ellenére megengedte magának annak leírását, hogy „a legfelső szintű forrás egy fiatal egyiptomi volt, aki 1969-ben húszas évei végén vagy harmincas évei elején járt. Nasszer elnök bizalmasa, jobbkéz volt, és ugyanabban a pozícióban maradt Szadat elnök alatt is”. Információja forrásaként Kahana az Éli Zejrával 1999 januárjában készített interjút jelölte meg.²²⁷ Kahana sok szempontból balszerencsés volt, amiért írását tudományos folyóirat közölte, az ilyen folyóiratokra jellemző hosszú átfutási idővel a kézirat leadása és a cikk megjelenése között. Ha két évvel korábban jelent volna meg, Kahanáé lenne az Izrael legnagyobb kémjének nyilvános leleplezésével járó kétes dicsőség.

Egy további szerző, aki foglalkozott a jom kippuri háborúval, Howard Blum volt, aki részletes vizsgálatnak vetette alá a kettősügynök-elméletet. Ő is a Zejrától kapott információra alapozta teljes tudását Marvánról. Blum magánlevélben keresett meg saját, a jom kippuri háborúról szóló könyvem megjelenése után, amikor Izraelbe látogatott. 2002. május 6-a volt. Közös vacsorát beszélünk meg Tel-Avivban, ahova ő egyenesen Zejra lakásáról érkezett, a katonai hírszerzés volt főnöke ugyanis otthon fogadta. Blum elmondása szerint Zejrát egyetlen és csakis egyet-

len dolog érdekelte: a „kettős ügynök”, aki rászedte a Moszadot. Amikor megkérdezte Zejrától, ki volt az információforrás, a katonai hírszerzés egykori főnöke kijelentette, bár nem fecsegheti ki a nevet Blumnak, tudnia kell, hogy a forrás részt vett Szadat és Fejszál király 1973. augusztusi találkozásán, ám erről nem tett jelentést a Moszadnak. Zejra továbbá azt is mondta, ha Blum fellapozza az egyiptomi hadsereg vezérkari főnöke, Szali tábornok emlékirata angol nyelvű kiadásának 148. oldalát, ott meg fogja találni az ügynök nevét.

Amikor Blum visszatért az Egyesült Államokba, megnézte Szali könyvét, és két lehetséges nevet talált a megjelölt oldalon. Felhívta telefonon Zejrát Izraelben. Zejra azt mondta neki, még mindig nem mondhatja meg, ki volt az, de azt javasolta, vegye fel a kapcsolatot a Londonban élő történésszel, Ahron Bregmannel, aki ismeri a vonatkozó részleteket. Blum felhívta Bregmant, elmondta neki, hogy Zejra ajánlotta, és azt is, hogy annyit már tud, a forrás az egyik a Szali könyvében megtalált két név közül. Arra kérte Bregmant, közölje egyértelműen, melyik az igazi. Bregman az ezen a területen igazán ritka nagylelkűséggel járt el: saját fogása szenzációs jellegét kockáztatva megmondta Blumnak, melyik az igazi a kettő közül. Blum ettől kezdve ismerte a forrás nevét, és le is közölte 2003-ban kiadott könyvében.

Addigra azonban Marván neve már nyilvánosságra került mint az Izrael szolgálatába valaha beszervezett legnagyobb kímé. Ahron Bregman kirukkolt a történettel.

Még 1998-ban Ahron Bregman Dzsihan et-Tahrival, egy arab kutatóval és dokumentumfilm-rendezővel közösen kiadott egy könyvet, amelyben áttekintették az arab–izraeli konfliktus ötven esztendejét.²²⁸ A könyv egyik kulcsfontosságú forrásául Éli Zejra szolgált, akivel Bregman interjút készített, és aki úgy számolt be a háborúról, ahogyan egykor ő maga látta. A könyv jelentős terjedelemben tárgyalta az izraeli hírszerzés kudarcát a háború előtt, de sem nyíltan, sem hallgatólagosan nem tett említést Asraf Marvánról. Két évvel később Bregman újabb könyvet publikált, *Izrael's Wars, 1947–93* (Izrael háborúi, 1947–93) címmel. Ez

alkalommal a kettős ügynökről szóló történet központi szerepet játszott a cselekményben. A könyv valamelyest részletezve tárgyalta az epizódot, és először tárta a nyilvánosság elé, hogy az ügynök beszerzésére Londonban került sor. Bregman érintett olyan konkrét részinformációkat is, amelyeket a forrás szolgáltatott, olyanokat, mint Nasszer és a szovjet vezetők 1970. januári moszkvai találkozója, valamint Szadat 1972 augusztusában Leonyid Brezsnyevhez intézett levele, és ekkor hangsúlyozta először, hogy a Moszad kérdéses forrása jelen volt a Szadat–Fejszál-csúcs-találkozón, de nem számolt be róla a Moszadnak. Végül azt is elárulta, hogy Zamir nevezetes találkozója a forrással a jom kippuri háború előestéjén nem úgy általában valamelyik európai fővárosban, hanem Londonban történt meg.²²⁹

Két évvel ezután Bregman közölt egy cikket a *Yedioth Ahronot* című izraeli napilapban, amelyet következő könyve, az éppen angol nyelvű kiadás előtt álló *History of Israel* (Izrael története) egyik fejezetére épített. Habár a cikk nem keltett túl nagy figyelmet, finoman, de véglegesen Marván nyaka köré igazította a hóhér kötelét. Ekkor jelent meg először a történetben két részlet, amely egyértelműen összekötötte Marvánt és a rejtélyes információforrást. Az első, hogy a kém Nasszer családjának egyik tagja volt, a második pedig, hogy úgy emlegették, „a Vő” vagy „a Doktor”. Valójában Izraelben egyik beceneven sem ismerték, nemhogy emlegették volna. Ennyi azonban elegendő volt ahhoz, hogy Azza, Marván titkára, ne fogadja többé Dubi telefonhívásait.

Amikor a könyv az év októberében megjelent, Bregman további részleteket tárt a nyilvánosság elé, köztük a forrás szoros kapcsolatát Naszszerral, a pontos feladatkörét Szadat elnöksége alatt, valamint részletes beszámolót a szerepről, amelyet az illető az 1973. szeptemberi meghíúsított római terrortámadásban játszott.²³⁰ Ezek után a forrás személyét illetően semmi kétség sem maradt. A folyamat, amely majdnem egy évtizeddel korábban Zejra könyvének héber nyelvű kiadásával kezdődött, ezzel elérkezett az igazság pillanatához. Egy egyiptomi lap munkatársa felhívta Marvánt, és nekiszegezte a kérdést, kémkedett-e Izraelnek. Marván azt válaszolta, ez nem több, mint „ostoba krimi”. Bregman ezután fogadta az *Al-Ahram* tudósítóját, és megerősítette neki, igen, Marván

kém volt. Azt is kijelentette, hogy Marván kettős ügynök volt, és becsapta az izraelieket. Néhány nappal később, december 22-én, az *Al-Abram* leközölte az interjút.

2004-ben Éli Zejra kirukkolt könyve új kiadásával. Annak ellenére, hogy az első kiadás óta majdnem egy évtized telt el, a szövegen nem végeztek lényeges változtatásokat, azért azonban Zejra minden lehető elkövetett, hogy nyíltan megnevezze Asraf Marvánt mint a híres kém.

* * *

Zejra saját, az 1973-as hírszerzési kudarcról írott beszámolójának új kiadása tökéletes alkalmat teremtett egy egész órás televíziós interjúra Izrael egyik legtöbbször becsült televíziós újságírójával, Dan Margalittal. Margalit tág teret engedett Zejrának, aki valóságos védőbeszédben bizonygatta ártatlanságát a hírszerzési kudarcban. Ezt követően, az interjú második felében, Zejra határozottan kifejtette teóriáját, mely szerint Marván kettős ügynök volt – és ismételten nevén nevezte az egyiptomit!

A következő héten Margalit Zvi Zamirt hívta meg a műsorába, hogy ő is elmondhassa változatát a történetről. Marván Zejra általi leleplezésének kérdésében Zamir félreérthetetlen nyíltsággal fogalmazta meg a vádjait, s ezzel évekig tartó bírósági csaták sorát indította be. Zejrát, jelentette ki Zamir, „bíróság elé kell állítani, amiért [hírszerzési] forrásokat leplezett le... ez az ember, aki abban a helyzetben volt, hogy tudhatta, a katonai hírszerzés főnöke volt, és amikor ő leplez le egy forrást a nyilvánosság előtt, azzal a Hírszerző Testület tízparancsolatát szegi meg”.²³¹

Erre az interjúra válaszul Zejra beperelte Zamirt rágalmozásért és becsületsértésért. A két fél megegyezett, hogy a pert döntőbíráskodásra a legfelsőbb bíróság nyugalmazott bírāja, Theodor Orr elé viszik, aki a végén teljes mértékben Zamirnak adott igazat, és kijelentette, Zejra valóban kiszivárogtatta Asraf Marván személyazonosságát:

A kép, amely annak alapján, ami a fentiekben említésre került, kialakul, azt mutatja, hogy a felperes [Zejra] felfedte az ügynök személyazonos-

ságát. Könyve első kiadásában, 1993-ban a leleplezés olyan formában történt, hogy részleteket szórt el [a szövegben], amelyek a kutatókat és a beavatottakat, az újságírókat és az írókat is beleértve, rávezethették az ügynök személyazonosságára. 1999-ben elárulta a nevet Kahanának és Ronennek [Bergman]. 2002 májusában elárulta az ügynök személyazonosságát Howard Blumnak, amint az a fenti 23–28. szakaszban leíratott. Dr. [Ahron] Bregman szó szerint, félreérthetetlenül adta ki az ügynök nevét az egyik egyiptomi lapnak adott interjújában 2002 decemberében. A könyvben, amelyet [Bregman] 2002 októberében publikált, egyértelmű utalásokat közölt az ügynök személyazonosságára. Ezen leleplezésében dr. Bregman *inter alia* [többek között] a felperes könyvének első kiadására támaszkodott, valami Rami Talnak egy beszélgetésük során adott válasza, mely beszélgetésben az ügynök nevéből cseréltek eszmét. Emlékeznünk kell arra, hogy Rami Tal a szerkesztője a felperes könyve mindkét kiadásának. 2004-ben, egy televíziós interjújában, valamint könyve második kiadásában a felperes félreértést kizáró formában idézte fel az ügynök nevét.²³²

A bírói döntést, amely tisztázta Zamirt a vád alól, 2007. március 27-én hirdették ki, és június 7-én hozták nyilvánosságra.

Alig három héttel később Asraf Marvánt holtan találták londoni lakóháza főfalának tövében.

13. A BUKOTT ANGYAL

2007. június 27. megint egy borús nap volt Londonban a sok közül. A nyár éppen csak elkezdődött, de az elmúlt héten csendes szitáló eső áztatta a fővárost, és a hőmérséklet egyszer sem emelkedett 20 Celsius-fok fölé. Aznap minden szem Tony Blair miniszterelnökre szegeződött, akinek a terv szerint aznap délben kellett beadnia a lemondását Erzsébet királynőnél.

Az időjárás, de még a miniszterelnök lemondása sem érdekelte különösebben azt a négy férfit, aki a St. James Park közelében, a Pall Mall 116.-ban, az Igazgatók Továbbképző Intézménye fényűző épületének egyik harmadik emeleti szobájában ült össze tárgyalni.

Onnan, ahol ültek, zavartalan rálátásuk volt a lakótömbre, ahol Asraf Marván élt.

Az Ubichem, egy southamptoni székhelyű kis vegyipari cég jövőjéről tárgyaltak. Nem volt véletlen, hogy az értekezletet Marván lakásának közelében tartották: az 1990-es évek óta Marván volt az Ubichem fő tulajdonosa, ugyanis a vállalat részvényeinek több mint 80 százalékát birtokolta. A megbeszélés helyszínválasztásával neki kívánták megkönnyíteni a részvételt. Az sem volt véletlen, hogy Marván volt a cég tulajdonosa. Az Ubichem vezérigazgatója, Azzam Sveiki, ötvenes évei közepén járó egyiptomi volt, aki Azzát, Szadat magántitkárának, Favzi Abdel-Háfeznek a leányát vette feleségül, olyasvalakit, aki Marván bizalmas munkatársaként dolgozott egykor az egyiptomi Elnöki Hivatalban. Mellesleg ugyanarról az Azzáról van szó, aki hosszú évek óta dol-

gozott már Marván londoni irodájában mint a főnök titkárnője és sajtótitkára.

Sveiki feldúlt volt. Marván addigra már majdnem egy éve folyamatosan zaklatta. Nemcsak azzal fenyegetőzött, hogy elbocsátja állásából a feleségét, de magának Sveikinek a leváltását is követelni kezdte, és azt akarta, hogy a helyére a cég budapesti leányvállalatának igazgatóját, Répási Józsefet nevezzék ki. A Sveikire gyakorolt nyomás, amely finoman kezdődött, mostanra olyan fokig erősödött, hogy csak egy jelző illet rá igazán, a *brutális*. A folyamat tanúi közül többen ezt már rögeszmének nevezték. Az Ubichem alkalmazottai nemegyszer látták megérkezni Marván hosszú fekete limuzinját a cég southamptoni központjából az ő, onnan majdnem kétórányi autóútra, London belvárosában lévő lakásához. És szemtanúi lehettek Marván hanyatló egészségi állapotának is. Lassan, néha bottal, és mindig gyógyszerekkel megrakott táskával a kezében ment be az irodaházba az igazgatótanács ülésére – ugyanis ő volt a testület elnöke. Ezeken a tanácskozásokon számtalanszor hordta le Azzam Sveikit, hogy mindenkinek bemutassa, mennyire alkalmatlan ez az ember a munkája ellátására, és miért kell sürgősen kirúgni. Sveiki tudta, hogy veszélyben forog a karrierje, s hogy nagyon hamarosan le fogják cserélni Répásira.

Aki ismerte a történet részleteit, határozottan állítja, hogy a bíráló nem szakmai alapú volt. A vállalat kicsiny része volt csak Marván birodalmának, és Marvánnak általában nem volt szokása beleavatkozni a tulajdonába került cégek igazgatásába, még olyankor sem, amikor sokkal nagyobb tőkét fektetett beléjük. A konfliktusnak nyilvánvalóan személyes oka lehetett, de hogy pontosan mi, az máig rejtély. Felesége, Mona, évekig állította, Marván felfedezte, hogy Sveiki milliókat sikkasztott a vállalatától. Ez azonban valószínűtlennek látszik. Nem csak azért, mert Sveiki mindig konokul tagadta a sikkasztást, sőt nem is csak azért, mert a Scotland Yard annyira megalapozatlannak találta a vádat, hogy nyomozásnak még a megindítását is megtagadta. A vádak megalapozatlanságának talán a leg súlyosabb bizonyítéka az a körülmény, hogy az egyiptomi *al-Abram Weekly* hetilap, amely 2007 szeptemberében lehozta Mona Marván vádjait, egy hónappal később bocsánatkérést közölt miattuk.

Akármi is volt az oka Marván Sveiki iránti ellenszenvének, egy dolog világos. Az a körülmény, hogy Marván mélyen beleavatkozott a vállalat igazgatásába, valamint az a szándéka, hogy még aznap este elrepül az Egyesült Államokba, olyan helyzetet teremtett, amelyben úgy döntöttek, hogy az igazgatótanács ülését – a cég történetében először – közvetlenül Marván lakása mellett tartják, ezért béreltek irodát az Igazgatók Továbbképző Intézményének épületében. Az addigi üléseket a vállalat southamptoni székhelyén vagy a Heathrow repülőtéren tartották, hogy megkönnyítsék Répásinak a légi utazást Budapestről, és vissza. Az ülés szokatlan helye lehetővé tette, hogy a résztvevők közül többen is szemtanúi legyenek Asraf Marván élete utolsó pillanatainak.

A négy férfi, ott a bérelt irodában, Sveiki, Répási, az Ubichemet alapító John Roberts és Michael Parkhurst, a Marván család képviselője volt az igazgatótanácsból, akit a többi igazgató nem sokra tartott. Elmúlt dél, és Parkhurst tájékoztatta a többieket, délelőtt beszélt Marvánnaal, és az elnök azt üzentte, nagyjából egy órát késni fog különböző halaszthatatlan teendői miatt. Marván azt is kérte, hogy ne kezdjék el nélküle az ülést. Az óra már elmúlt, és az irodában várakozó elfoglalt vállalatvezetők kezdtek ingerlékenyvé válni.

A tárgyalószoba fülkés ablakából odaláthattak Marván ötödik emeleti lakásának erkélyére, hiszen húsz méternél nem nagyobb távolság választotta el őket. Sveiki és Parkhurst az ablaknál állt, amikor meglátták Marvánt, amint lassan kijött az erkélyre. Sveiki szerint átkiáltottak és integettek neki. Marván visszaintett. Ezután felhívták telefonon, hogy megkérdezzék, valóban szándékában áll-e megjelenni az értekezleten. Először azt válaszolta, hogy nem, de aztán rögtön megdölgölte magát, és azt mondta, fél órán belül ott lesz, csak átöltözik. Sveiki és Parkhurst továbbra is figyelte az erkélyt. Azt látták, hogy Marván megfordul valahogy olyan módon, ami mindkettőjüknek, akik jól ismerték, természetellenesnek tűnt. Balra és jobbra dölöngélt, többször kinézett a korlát felett, le a ház előtti területre. Utána visszament a lakásba, utoljára.

Sveiki ismét felhívta Marvánt, hogy sűrgebbe. Marván felvette a telefont, bosszankodott a szekírozás miatt, és megígérte, mindjárt jön.

Utána azonban ismét kiment az erkélyre, és megint lenézett. Amikor Sveiki megint átkiáltott neki, Marván azt kiabálta vissza, hogy megdölgölte magát, és végül is nem jön. A tanúk szerint maga mögé nézett a hálósobába, majd utána – Sveiki és Parkhurst kimondhatatlan rémületére – felmászott a korlátra, és levetette magát.

13:40 volt az idő, amikor Marván „földet ért” a földszinti verandán, teste félig átlógott egy teljes virágzásban levő sárga rózsza ágyásába. Egy nő, aki a közelben állt, sikoltott. Sveiki és Parkhurst átrohant a zuhanás helyszínére. Sveiki szerint ő a földön fekvő találta Marvánt, akinek nem volt pulzusa. Jó néhány perccel később megérkezett egy mentőautó.

Mindössze négy tanú – a négy férfi az Igazgatók Továbbképző Intézményében bérelt irodában – látta Marvánt lezuhanni. Sveiki, akinek tanúvallomása a legnagyobb nyilvánosságot kapta, azt mondta, hogy Marván, aki hosszú percekig bolyongott az erkélyen, maga mögé nézett, majd utána felmászott valamilyen tárgyra az erkélyen, onnan fel a rácsra, előrenézett, kilépett a levegőbe, és lezuhant a halálba. Sveiki kijelentette, hogy ő senki mást nem látott az erkélyen. Parkhurst a maga tanúvallomásában azt állította, ő Sveiki mellett állt, amikor Marván lezuhant. Első vallomásában Sveiki beszámolóját támasztotta alá, és azt mondta, látta Marvánt odamenni a korláthoz. Egy későbbi vallomásban azonban azt mondta, mindössze annyit látott, hogy valaki esik lefelé az erkélyről. Parkhurst, akárcsak Sveiki, azt állította, hogy senki mást nem látott az erkélyen.

Az értekezlet két másik résztvevője, Répási és Roberts, semmit sem látott abból, ami Marván lezuhanása előtt történt. Amint meghallotta Sveiki és Parkhurst kiabálását, Répási odafutott az ablakhoz, még éppen időben, hogy lássa Marvánt lezuhanni. Közvetlenül utána, amikor a másik két férfi leszaladt az udvarra, Répási egy villanásnyi időre látott valamit, ami úgy nézett ki, mintha valaki mozgott volna benn Marván lakásában. „Láttam – vallotta utóbb tanúvallomásában – két férfit állni az erkélyen. Nem csináltak semmit, csak néztek lefelé. Szenvtelenségük egészen rendkívüli volt. Az udvaron egy nő sikoltozott, emberek rohantak, hogy segíteni próbáljanak, vagy segítséget hívni. Ez a két férfi azonban csak állt ott.” Ezt azzal egészítette ki, hogy a férfiak „mindketten

öltönyt viseltek, és közel-keleti külsejük volt”. Lenéztek az erkélyről Marván holttestére, majd eltűntek, később pedig felbukkantak egy másik erkélyen, és ismét lenéztek. Roberts azt mondta, ő is látta őket. Csak-hogy Répási nem tudta teljes biztonsággal kijelenteni, hogy vajon tényleg Marván erkélyén állt-e a két férfi, mert ő csak Marván lezuhanása után kezdett figyelni a bérelt tárgyaló ablakából, és nem tudta, melyik Marván erkélye. A rendőrség valamilyen okból nem vette fel azonnal a vallomását, és nem próbálta azonnal visszavinni Répásit a szobába, ahonnan társaival az eseményeket nézte, hogy megmutathassa nekik, melyik erkélyen álltak azok a férfiak. Amikor a rendőrség végül felvette Répási vallomását, kb. két hónappal az esemény után, akkor brit rendőrök utaztak Budapestre, hogy beszéljenek vele. Répási megdöbbenésének adott hangot amiatt, hogy a rendőrség sohasem kérte, térjen vissza Londonba, és mutassa meg, melyik erkély volt az. Ez, amint kiderült, csak egyetlen példa volt a Scotland Yard sok esetben megnyilvánuló, elképesztő mértékű hanyagságára.

A nyomozók felvették Répási vallomását, és kicsivel később a sajtó jelentette, valóban láttak két férfit az egyik erkélyen, arról azonban hivatalos helyről senki sem nyilatkozott, hogy az említett erkély azonos-e Marvánéval. Amennyire tudható, a két férfi személyazonosságát sohasem állapították meg, s ezért a nyomozók semmiféle következtetést nem vonhattak le a tényből, hogy jelen voltak a helyszínen – bár a bűncselekmény gyanúját bizonyosan erősítette a megjelenésük. Abban az interjúban, amelyet a *Sunday Times* munkatársa készített Répásival, a magyar igazgató kijelentette, véleménye szerint fizikai értelemben talán nem lökték le Marvánt, de valaki más az erkélyen vagy benn a lakásban nyilvánvalóan lelki pressziót gyakorolt rá, hogy hajtsa végre a halálos ugrást. A Scotland Yard – jó sok hónappal később – azt szögezte le, hogy egyet sem tud kizárni három lehetőség, a baleset, az öngyilkosság és a gyilkosság közül. Ennek a határozatlan eredménynek a bejelentése többé-kevésbé a nyomozás végét jelezte.

Három évvel később, 2010 júliusában háromnapos nyilvános vizsgálat indult Londonban, hogy megkíséreljék megállapítani Marván halálának valódi okát. Ez általános gyakorlat olyan ügyekben, amelyekben

felmerül a bűncselekmény gyanúja, de nem áll rendelkezésre elegendő bizonyíték a vádemeléshez. A vizsgálatra Marván családjának kérésére került sor, és sok tanút idéztek be vallomástételre. Répási Józsefet, akinek a korábbi vallomása a legvilágosabb bizonyíték volt arra, hogy Marván valaki más kezétől halt meg, elképesztő módon nem hívták tanúskodni. Nem hívták John Robertset sem, aki talán soha nem is tett hivatalos tanúvallomást! Háromnapi tanúkihallgatás után a különleges gyilkossági nyomozó, akit a vizsgálat vezetésére kijelöltek, arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy nem zárhatja ki sem azt a lehetőséget, hogy Marván öngyilkosságot követett el, sem azt, hogy meggyilkolták. A baleset lehetőségét végre sikerült kizárni.²³³

* * *

Marván halála csak egy a sok, máig megoldatlan rejtély közül, amelyek egész életét a titokzatosság leple mögé rejtették. Ennek egy részét teszi ki az az ijesztően sok szakmai hiba és dilettantizmus, amelyben a Scotland Yard a vétkes. Nemcsak arról van szó, hogy egy kulcsfontosságú tanú, Répási vallomását csak két hónappal az esemény után vették fel, a nyilvános vizsgálatra pedig be sem idézték őt, de az is teljességgel tisztázatlan, hogy kihallgatták-e tanúként valaha is Robertset, aki Répásival volt abban a pillanatban, amikor Marván lezuhan az erkélyről. És a nyomozásnak vannak még bőségesen elkontárkodott részei. Az a pár cipő, amelyet a halálakor viselt, sohasem került elő. Amennyiben Sveiki és Parkhurst igazat mondott, vagyis Marván valóban felmászott a növénytartóra, majd onnan a légkondicionáló berendezés kültéri egységére, hogy a leugrása előtt feljusson a korlát tetejére, akkor a cipőjére pornak, földnek vagy festéknek kellett volna kerülnie. A cipők eltűnése nyitva hagyja azt a lehetőséget, hogy egyáltalán nem önszántából mászott fel a korlátra, hanem inkább átlökték rajta.²³⁴ Néhányan, akik bennfentes ismeretekkel bírnak a nyomozásról, és nevük elhallgatását kérték, felvetették azt a lehetőséget, hogy a rendőrség szándékosan követett el több mulasztást a vizsgálat során. Az ő véleményük szerint Őfelsége Kormánya egyáltalán nem kívánt rátalálni a megoldásra egy magas rangú külföldi erőszakos halálának ügyében,

amelyre ugyan brit felségterületen került sor, de a világon semmi köze nem volt a brit érdekekhez.

Egy másik magyarázat, természetesen, a rendőrségi nyomozások szokásos korlátaira épül. A nyomozók használták a rendelkezésükre álló eszközöket, amelyek körébe nem okvetlenül tartozik bele az áldozat élettörténetének teljes, történelmi mélységű feltárása, valahogy úgy, ahogyan mi tettük eddig. Az ő szempontjukból mindaddig, amíg nem utaltak egyértelmű jelek arra, hogy Marván öngyilkosságot követett el – olyasmi, mint például a búcsúlevél –, nem zárhatták ki az öngyilkosságot a lehetőségek köréből. Hasonlóképpen, amíg kényszerítő erejű bizonyíték nem utalt emberölésre, vagy legalább fizikai kényszer hatása alatt elkövetett öngyilkosságra, a gyilkosság irányába sem mozdulhattak el.

A történészek mozgásszabadságát azonban nem korlátozzák sem a jogszerű bűnügyi nyomozás eljárási szabályai, sem az elfogadható bizonyítékok törvényei. Természetesen akármilyen válaszokat sugall a bizonyító anyag ebben az ügyben, azok teljes egészükben spekulatív jellegűek, és bíróság előtt valószínűleg nem állnák meg a helyüket. Igazából nem sokkal többek, mint egy pallérozott elme feltevései.

Az első kérdés, amit meg kell válaszolnunk, az az, hogy vajon öngyilkosság volt-e. Amint nyilvánvalóvá válik, hogy miért teljesen valószínűtlen ez a feltételezés, át fogunk térni arra a kérdésre, hogy vajon ki ölhetette meg Marvánt. Üzleti vetélytársak? A Moszad? Az egyiptomiak?

Közvetlenül Marván halála után találgatások sora merült fel a lehetséges öngyilkosságról. Azonban mindabból, amit az életéről tudunk, elég nehéz akár csak egyet is fölfedezni a komoly öngyilkossági szándékra utaló típusos jelekből. Felmenői között sem fordult elő soha öngyilkosság, és Marván nem szenvedett depresszióban, nem gyötörte a magány vagy olyasfajta trauma, amelyet például a munkahely vagy valamelyik szeretünk elvesztése képes kiváltani egyeseknél. Olyan kábítószerrel sem élt, amelyek használata fokozhatja az öngyilkosságra való hajlamot. Ugyanez igaz az öngyilkossági szándékra utaló jelzésekre is. Soha senki nem tett említést arról, hogy a halálát közvetlenül megelőző napokban

akár csak egyetlen arra utaló szót hallott volna Marvántól, hogy kárt akarna tenni magában, ahogy arra sem utalt semmi, például altatótabletták felhalmozása vagy fegyver beszerzése, hogy eszközt keresett volna az öngyilkosság végrehajtásához. Marván egyáltalán nem mutatott az öngyilkosságra készülő emberre jellemző viselkedést, például nyoma sem volt rajta reményvesztettségnek, dühnek vagy bosszúváagnak, esetleg a teljes nemtörődomségnek és önelhanyagolásnak. Nem érezte úgy, hogy csapdába esett, nem fogyasztott mértéktelenül alkoholt vagy kábítószer, nem távolodott el érzelmileg családjától vagy barátaitól, nem viselkedett antiszociálisan, nem voltak pánikrohamai, álmatlan éjszakái, és nem is aludt többet a szokásosnál. Nem ingadozott a kedélye, és nem esett mély apátiába.²³⁵

A Marván életének utolsó napjairól rendelkezésre álló összes beszámoló szerint minden tekintetben a megszokott módon viselkedett, még ha terhelte is bizonyos mértékű stressz. Michael Parkhurst, akivel bizalmas viszonyban volt, azt mesélte, hogy aznap, amikor Marván meghalt, késő délelőtt találkoztak, és abszolút normálisan viselkedett: elbeszélgett vele, és a gyerekeiről érdeklődött. Az épület házfelügyelője, aki szintén találkozott Marvánval délelőtt, arról számolt be, hogy „tökéletesen normális”, sőt kifejezetten élénk volt. Barátja, Sarif Szalah telefonon beszélt vele egy nappal a halála előtt, és tanúvallomásaiban azt mondta, beszélgetésükben semmi sem volt, ami arra utalt volna, hogy Marván kezét készül emelni önmagára. Marván Azza nevű húga, aki ugyanabban a lakásban élt, a barátainak azt mesélte, két órával a halála előtt találkozott vele, és nem látott semmilyen nyugtalanító jelet. Felesége, Mona pedig tanúvallomásaiban kijelentette, hogy Marván „mindenkor közvetlen volt, és kifejezte, hogy egészségi problémái dacára örül, hogy él”. Ezzel ki nem mondva, de arra is utalt, hogy ő sem látott gyanús jeleket megjelenni férje viselkedésében. Aznap reggeli beszélgetésük során arról számolt be a feleségének, hogy csomagol az aznap későbbre tervezett utazására az Egyesült Államokba.

Részletesebb beszámolót közölt a történész Ahron Bregman, aki először leleplezte le a széles közvélemény előtt, hogy Marván kém volt, ám ennek ellenére sikerült utána is kapcsolatban maradnia vele. Bregman

szerint kevesebb mint huszonnégy órával a halála előtt Marván üzenetet hagyott neki a rögzítőjén, amelyben egy előre megbeszélt jelszóval igazolta magát, majd azt mondta, „a könyv” ügyében keresi. Arra kérte Bregmant, hívja vissza a mobiltelefonján. Ötvenkilenc perccel később hagyott egy második, hasonló üzenetet, majd még egyet húsz perccel a második után. Ismeretségük hosszú évei alatt Marván addig még sohasem hagyott üzenetet Bregman rögzítőjén. Ez a körülmény, a hívások számával együtt, arra utal, hogy komoly bajban lehetett. Amikor Bregman visszahívta, Orr bíró nyilvánosságra hozott jelentéséről beszélgettek. Egy héttel korábban Bregman megküldött Marvánnak egy válogatást az Orr-határozat kiadása nyomán Izraelben megjelent cikkekből, és elkezdte magyarázni, hogy azok miről szólnak valójában. Marván a lényegét akarta tudni, mire Bregman azt felelte, a jelentést kinyomtatták, és Marván neve megjelent benne. Marván javasolta, találkozzanak másnap, és megbeszélték, mikor és hol fognak találkozni. Abban egyeztek meg, hogy Marván még egyszer telefonálni fog, hogy véglegesítsék a részleteket. A beszélgetés végén Bregman megkérdezte: „És ettől eltekintve hogy van?” Marván azt felelte: „Ettől a fejfájástól eltekintve?” Bregman úgy értette, hogy azt mondta, hogy remekül van, eltekintve az éppen kirobbant zűrés ügytől, amelynek részeként nyomtatásban leplezték mint izraeli kémet. Ezzel befejezték beszélgetésüket. Ez volt az utolsó.

„Annak alapján, amilyenek megismertem, számomra egyértelmű – vonta le a következtetést Bregman a *Haaretz* című izraeli lapnak adott interjúbán –, hogy az, hogy három és fél óra alatt háromszor hívott, válságos helyzetre utalt. Hanghordozása nem olyan volt, mint korábban. Nem úgy hangzott, mint az az Asraf Marván, akit addig ismertem.” Bregman számára telefonbeszélgetésük önmagában mégsem tűnt a szokásostól nagyon eltérőnek, Marvánra mindig is jellemző volt a kurta, türelmetlen, de udvarias beszéd. Bregman olyasmit sem érzékelt, mintha nagy nyomás alatt állt volna beszélgetésük alatt. Véleménye szerint, amelyet közvetlenül Marván halála után, majd három évvel később ismét kinyilvánított, Marvánra azért nehezedett nyomás, mert Orr bíró jelentését újságírók látták – bár azt a beszélgetés idején még nem tudta, hogy a jelentést teljes egészében feltették az internetre. Akárhogy is, Bregman

szerint ő semmi olyasmit nem észlelt Marván viselkedésében, ami öngyilkossági szándékra utalt volna.²³⁶

A bizonyítékok döntő többsége arra utal, hogy Marván, akiből eleve hiányzott az öngyilkos típus összes klasszikus jellemzője, élete utolsó huszonnégy órájában vajmi kevés jelét adta annak, hogy eltöklélte, megöli magát. A közvetett bizonyítékok alapján a brit gyilkossági nyomozó, aki a nyilvános vizsgálatot vezette, határozatában kimondta, hogy Marván viselkedése a halála előtt „normális és életteli” volt, továbbá „nincsen bizonyíték elmebeli vagy pszichiátriai rendellenességre... nincsen semmiféle öngyilkosság szándékra utaló bizonyíték”. Utóbb még hozzáfűzte: „Nyilvánvaló, hogy dr. Marvánnak bőséggel volt oka az aggodalomra, és súlyos terhek nyomasztották.”²³⁷

Az öngyilkosság tehát elvileg lehetségesnek látszik, de csak elvileg. Ha azonban az öngyilkosság lehetőségét kizárjuk, akkor nem marad más, elkerülhetetlen következtetés, hogy valaki más okozta a lezuhanását. Ekkor kerülünk szembe ugyanazokkal a kérdésekkel, amelyek minden megoldatlan gyilkossági ügyben közösek: Ki tette, és miért? Ezen a ponton helyénvaló ismét hangsúlyoznunk, hogy kizárólag közvetett bizonyítékok állnak rendelkezésünkre. Persze, azért ezek is bizonyítékok.

Három lehetőség merült fel azzal kapcsolatban, hogy ki okozhatta Asraf Marván halálát: üzleti vetélytársai gyilkolták meg; az izraeliek gyilkolták meg, büntetésül, amiért 1973-ban félrevezette őket; vagy az egyiptomiak gyilkolták meg, akik ily módon akartak véget vetni a Marván-ságának, és így elkerülhessék, hogy a főszereplő a nyilvánosság elé tárja, mi történt.

Az a lehetőség, hogy Marvánt üzleti vetélytársai ölték vagy ölették meg, a lehetetlennel látszik határosnak. 2007-re ezen a területen már messze maga mögött hagyta a legnagyobb csatákat. Az igaz, hogy Mohamed al-Fajed, a Harrods-ügy óta, még mindig vígan és jól élt Londonban, de nem volt oka éppen abban a pillanatban válaszcsapást mérni Marvánra, aki viszont már régen nem volt olyan helyzetben, hogy árt-hasson al-Fajednek. Ezenfelül al-Fajed esetenként ugyan roppant kreatív

üzleti módszereket alkalmazott, de az erőszak nem tartozott közéjük. Mások azt vetették fel, hogy Marván halálának az ő fegyverkereskedői múltjához lehetett köze. És valóban, a *Rose al-Yusuf* című egyiptomi hetilap 2012. márciusi szennzációs ismertetője szerint, amelyet Hoszni Mubarak elnök állítólagos diktált emlékiratairól közölt, Mubarak azt állította, hogy Moammer Kadhafi adott parancsot Marván meggyilkolására, mert nézeteltérés alakult ki közöttük egy afrikai országgal bonyolított fegyver-eladási üzlet körül. A nem éppen megbízhatóságáról híres *Rose al-Yusuf* megjelenése után Mubarakhoz közel álló források cáfolták, hogy az elnök valaha is megírta vagy lediktálta volna emlékiratait. A Skóciában székelő Canongate Books cég, az emlékiratok vélelmezett kiadója, az emlékiratoknak még a létezését is tagadta – bár ugyanakkor a Canongate tervezte kiadni Mubarak feleségének, Suzannénak az emlékiratait. Arra sem utal semmiféle bizonyíték, hogy korábbi, a fegyverkereskedelemben szerzett ismerősei közül bárkinek, akár az üzleti körökből, akár valamely állam kormányzatából, a legcsekélyebb mértékben érdekében állt volna Marván likvidálása. Ő maga egyébként 2007-re már réges-rég kiszállt a fegyverkereskedelemből.

Az a lehetőség, hogy az izraeliek ölték meg, úgy tűnik, szintén nélkülözi a komoly, hiteles bizonyítékokat. Erre a teóriára alapozva Marván családtagjai indítottak offenzívát a nyilvánosság előtt, különösen özvegye, Mona. Megvannak erre a maguk okai. Jó néhány hónappal Marván halála után Mona az *Al-Abram* hetilapnak adott interjújában kijelentette: „az izraelieknek minden bizonnyal benne volt a kezük férjem hidegvérű meggyilkolásában”. Azzam Sveiki azon vallomására, mely szerint senki más nem volt az erkélyen, amikor Marván lezuhant és meghalt, Mona így reagált: „Az az ember – Azzam Sveiki – milliókat sikkasztott férjem cégétől, és én elhatároztam, hogy elbocsátom a cégtől... Biztosra veszem, hogy a bíróság börtönbe fogja küldeni. Az az ember egy hazudozó, aki hamisan tanúskodott, amikor azt állította, férjem levetette magát az erkélyről... Az izraeliek voltak azok, akik a férjem öngyilkosságáról szóló mesét koholták. Ilyen Azzam Sveikihez hasonló alakokat fizettek le történetük alátámasztására.”²³⁸ Három évvel később, éppen, amikor a nyilvános vizsgálat megindult, Mona azt nyilatkozta az *Observer*-nek, hogy

Marván annak idején, amikor kettesben voltak a londoni lakásukban, elmondta, élete nem kevesebb, mint három ízben forgott veszélyben az utóbbi négy évében, legutóbb mindössze kilenc nappal a halála előtt. „Hozzám fordult, és azt mondta: »Veszélyben van az életem, megtörténhet, hogy megölnek. Számítalan mindenféle ellenségem van.« Tudta, hogy a nyomában vannak. A Moszad ölte meg.” Később az özvegy azt mondta, a gyilkosság napján bezáratlanul hagyták a lakás ajtaját, és a házvezetőnő, aki éppen ott tartózkodott, nem hallott semmit. „Úgy vélem, a betolakodók bevitték [Marvánt] a hálósobába, leütötték, majd kidobták az erkélyre nyíló ablakon. Valaki a negyedik emeleti erkélyről, aki tanúvallomást tett a rendőrségen, hallotta őt sikoltani, mielőtt alázuhan. Hát sikoltanak a mélybe zuhanásuk előtt azok, akik öngyilkosságot követnek el?”²³⁹

Mona határozott állítása, mely szerint a Moszad gyilkolta meg a férjét, azzal az előnnyel járt, hogy egyszerre szolgálta az ő és családja érdekeit, ugyanis egyiptomi hazafinak állította be Marvánt, akinek sikerült túljárnia a mindenható Moszad eszén. A Moszad belekeverése a történetbe természetesen ugyanazt a „kinek származik belőle haszna?” logikát követi, amely minden összeesküvés-elmélet mögött ott munkál, tekintet nélkül a bizonyítékokra. A másik választható narratíva – amely szerint Marvánt az egyiptomiak ölték meg, miután nyilvánosságra került, hogy a Moszadnak kémkedett – potenciálisan olyan kártékony mind Mona, mind a családja szempontjából, hogy az ember nem is hibáztathatja őt vagy a család tagjait, amiért ők minden tőlük telhetőt megtettek, nehogy akárcsak egyvalaki is erre a következtetésre jusson.

Ez nem azt jelenti, hogy Mona tudatosan hazudik. Tény ugyanis, hogy ő volt az, aki követelte a Scotland Yardtól, végezzék el a nyomozást, amely – az özvegy szentül hitte – igazolni fogja az állításait. Ha tudta volna az igazságot arról, hogy a legnagyobb valószínűséggel ki ölte meg a férjét, valószínűleg nem vállalta volna ezt a kockázatot.

Azt sem kell feltételeznünk, hogy Monának a férje hazafiságába vetett hite pusztán a saját elmeszüleménye. Minden valószínűség szerint nemegyszer hallotta azt tőle, hogy veszélyben forog az élete, hogy a sajtóhíresztelések az Izrael javára végzett kémtevékenységéről nem mások, mint az életére törő Moszad dezinformációs hadjáratának részei. Ezen-

felül az egyik oka annak, hogy olyan sok éven át dolgozott a Moszadnak, az attól való félelem volt, hogy ha abbahagyja, az izraeliek esetleg megpróbálják megölni. Egyik, Ahron Bregmannal 2003-ban folytatott beszélgetése során Marván kijelentette, miután elolvasta Howard Blum könyvét a jom kippuri háborúról, ő bizony arra a következtetésre jutott, hogy Éli Zejra úgy véli, a Moszad meg akarja ölni őt.²⁴⁰ Két évvel később az izraeli *Yedioth Ahronot* napilap cikket közölt Ronen Bergman tollából, amelyben a szerző azt állította, amikor Hoszni Mubarak 2003. október 1-jén szívélyesen megölelte Marvánt, az is azt bizonyította, hogy egykor kettős ügynök volt. Amikor másnap Marván felhívta Ahron Bregmant, elmondta az izraeli történésznek, az a körülmény, hogy a cikk húsz hónappal a leírt események után jelent meg, azt mutatja, hogy bizonyos izraeliek önként vállalt feladatuknak tekintik az ő befektetését az egyiptomiak előtt.²⁴¹

Mindez felveti azt a lehetőséget, hogy az ingatag természetű Marván valóban azt hitte, hogy a Moszadnak érdekében áll az ő kilétének a nyilvánosságra hozatala és vagy a saját embereivel, vagy mással elvégeztetni a tervezett meggyilkolását. Az ő szempontjából nézve ez volt a valódi indíték az összes, a kémtevékenységét körüljáró cikk mögött, és ezt különösen igaznak tartotta Ahron Bregman cikkei esetében. Itt érdemes kihangsúlyoznunk, hogy Marván valójában nem ismerte az izraeli titkosszolgálatok belső működési rendjének minden részletét, és bizonyosan fogalma sem lehetett a személyes indítékokról, amelyek Éli Zejrát mozgathatták, amikor többszörösen kiszivárogtatta a nyilvánosságban korábban csak a „Bábel” fedőnéven ismert férfi személyazonosságát. Ezért az ő nézőpontjából a Moszad tört az életére. A különbségtétel a Moszad és Zejra között, aki korábban a katonai hírszerzést vezette, és bőszen rivalizált a Moszaddal, Marván számára nem jelentett semmit. Éppen ezért nem meglepő, hogy nagyjából ugyanebben az időben keményen elutasította a Moszad ismételt próbálkozásait is, amikor védelmet ajánlottak neki.²⁴²

Van azonban még egy ok, ami miatt a felesége és a fiai makacsul ragaszkodnak ahhoz az állításhoz, hogy a Moszad gyilkolta meg Asraf Marvánt. Ők ugyanis úgy érzik, hogy Marván nagyon közel járt emlék-

iratai befejezéséhez. És úgy gondolják, azt készült a nyilvánosság elé tárni, hogy miként vezette félre az izraelieket közvetlenül a háború előtt. A könyv ötlete azt követően merült fel, hogy az izraeli sajtóban megjelentek az első tényfeltáró jellegű írások „Bábel”-ről. Bregman kifejezetten javasolta Marvánnak, hogy írja meg a visszaemlékezéseit, és „hagyja gyermekei birtokában, a következő nemzedék számára”. Marvánnak, Bregman szerint, tetszett az ötlet, és viszonylag hamar a beszélgetéseik egyik központi témájává vált az emlékirat megírása – különösen, miután Marván felvetette, hogy beveszi Bregmant tanácsadónak. Bregman úgy vélte, a könyvnek 1969-ben kellene kezdődnie, abban az évben, amelyben tudomása szerint Marván először ajánlotta fel szolgálatait az izraelieknek, azonban ő 1971 májusa után akarta indítani a történetet, amikor Szadat bizalmas tanácsadójává lépett elő, és belekezdett – ahogyan beállítani szerette volna – abba a hihetetlenül bonyolult hírszerzési és kémelhárítási játszmába, amelyről csak ő és Szadat tudott. Az emlékiratírási tervben való közvetlen részvétele dacára Bregman nem zárta ki azt a lehetőséget, hogy Marván összes – egyetlen, a Park Lane-en található londoni InterContinental Hotelban tartott személyes találkozó kivételével kizárólag telefonon – vele folytatott beszélgetése mögött valami nagyon más indíték rejlett. A *Spectator* hetilap munkatársának adott interjúban Bregman azt vetette fel, hogy Marván valódi célja az információszerzés volt arról, hogy mégis mit mondanak és mit írnak róla Izraelben, ilyen információkra ugyanis rettenetesen nagy szüksége volt következő lépései megtervezéséhez.²⁴³

Vajon tényleg írt könyvet? A bizonyítékok ellentmondóak, és perdöntő erejű nem került elő. Egyes tanúk szerint már majdnem elkészült a művel. A *Sunday Times* arról tudósított, hogy halála napján három, egyenként körülbelül kétszáz oldalas, kéziratkötetet vittek el Marván lakásáról. Ezenfelül a magnókazetták is eltűntek aznap, amelyekre a szöveget diktálta. Mindezt a lap hírforrásai állították, akik között egy vagy több olyan rendőr is volt, aki részt vett a halála ügyében indított nyomozásban – és akik a családtagoktól és Marván barátaitól is kaptak részinformációkat azon a napon, amikor meghalt. Marván azért akart épp azon a napon New Yorkba repülni, hogy belekezdjen az utolsó fejezet írásába.

Magának a könyvnek – azok szerint, akik ezt az elméletet vallják – terv szerint 2007 októberében, a jom kippuri háború harmincnegyedik évfordulóján, kellett volna kikerülnie a könyvesboltokba.²⁴⁴ Egy másik forrás szerint egy 2006-ban Londonban rendezett tudományos konferencián, ahol a szuezi válság ötvenedik évfordulójáról emlékeztek meg, látták a közönség soraiban Asraf Marvánt. A nyakában pendrive lógott zsinóron. Amikor megkérdezték tőle, mi az, azt felelte, a könyve első fogalmazványa van rajta, amelyben a nyilvánosság elé fogja tárni az igazságot a jom kippuri háborúban játszott szerepéről, és a könyv „nagy durranás lesz”.²⁴⁵ Más jelek is utalnak arra, hogy Marván valamilyen kutatásba fogott. Nagyjából egy évvel a halála előtt legalább két alkalommal felkereste Washingtonban a George Washington Egyetem Nemzetbiztonsági Levéltárát (George Washington University's National Security Archive, Washington D.C.), amely intézmény az Információs szabadsági Törvény (Freedom of Information Act) alapján feloldott titkosítású anyagokra specializálódott, azért, hogy többet tudjon meg az 1973-as háborúról. Marván egy segédkutatót is felfogadott, aki a háborúról gyűjtött különféle anyagokat, köztük az ő szerepéről írott héber nyelvű cikkek fordításait is.²⁴⁶

Ugyanakkor azonban akad egy jelentős tényező, amely komoly kéteyekre ad okot azzal kapcsolatban, hogy valójában írt-e valaha is könyvet Marván: a mai napig egyetlen oldal sem került elő a kéziratából. A mai digitális korban nehéz elképzelni, hogy csak egyetlenegy kinyomtatott példányt tartott meg (a lakásából elvitt köteteket), és egyetlen digitális példányt (a zsinóron a nyakában hordott pendrive-ot). És ha Marván valóban annyira félt könyve ellopásától, miért viselte olyan látványosan saját magán, és miért mondta el másoknak, hogy mi az? Nem találtak másolatot a széfjében, a személyi számítógépén, a családtagjainál vagy bizalmas barátainál, ahogyan azon a már akkor is rendelkezésre álló megszámálhatatlan sokaságú helyek egyikén sem, amelyet manapság úgy emlegetnek, „a felhő”. Kétkedésre ad okot több minden más is az állítólagos kézirattal kapcsolatban. Ha valóban magnóra diktálta a szöveget, akkor kellett lennie valamilyen gépírónak vagy munkatársnak, aki írott szöveggé alakította át a hangfelvételeket. Miért nem jelentkezett

senki, mondván, hogy ő dolgozott ezen a könyvön? Az ilyen személy feltételezhetően hűséges lehetett Marvánhoz, és minden oka meglett volna a család azon állításának támogatására, hogy Marván megírta az emlékiratait. Felmerül még egy kérdés: Hol van a valószínűleg nagy mennyiségű kutatási anyag, a fénymásolatok, dokumentumok vagy más összegyűjtött forrásanyag, amelyek nélkül egyetlen szerző sem képes valóban megírni egy ilyen jellegű könyvet? És ha már majdnem elkészült, miért nincsen senki, aki kész elmondani, pontosan mi is állt abban a könyvben? Ha valóban közel járt az elkészüléshez egy könyv, amely előreláthatóan „nagy durranás” lett volna, Marván bizonyosan beszélt volna embereknek arról, mit tartalmaz, különösen, ha tényleg azt az állítást támasztotta volna alá, amelyet a legtöbb egyiptomi egyébként is szeretett volna elhinni róla – nevezetesen, hogy kettős ügynök volt.

A könyvvel kapcsolatban mindössze egyetlen tény bizonyos. Nagyon kevés homályos, egymondatos állítástól eltekintve a világon senki nem szólt egy árva szót sem arról, hogy mit tartalmazott a három kötet, vagy hogy tudna bármit a pendrive-ról azon túl, amit állítólag Marván mondott róla. Ami azt a tagadhatatlan tényt illeti, hogy járt a washingtoni levéltárban, illetve felfogadott egy segédkutatót, ez ugyan igaz, csak hogy semmit sem bizonyít abban a kérdésben, hogy írt, vagy nem írt könyvet. Végére is attól a pillanattól, amikor leleplezték mint a Moszad legfontosabb kémjét Egyiptomban, Marvánnak szorongató kényszerűséggel érdekében állt megismerni mindent, amit leírtak vagy publikáltak róla, hiszen minden megjelent cikkel egy kicsit szorosabb lett a nyakán a hurok. Egy Marván anyagi helyzetében lévő embernek nem létezhetett túl magas ár, amelyet ne lett volna hajlandó megfizetni a reá leselkedő veszélyekről szóló pontos információért.

Mindezen túl azonban először is azt a logikát nehéz elképzelni, amely arra készítette volna Marvánt, hogy megírja a történetet a maga szempontjából. Amint már láttuk, az információk, amelyeket hosszú éveken át szállított Izraelnek, egyenletesen pontosak és valóságosak voltak, az egyiptomi háborús készülődések szempontjából pedig nagy potenciális pusztítóerő rejtett bennük. Valahányszor az Izraeli Védelmi Erők katonai hírszerzése vagy a Moszad megpróbálta ellenőrizni a tőle kapott érte-

süléseket, azok igaznak bizonyultak, és nem is csak átadásuk időpontjában, de évekkel később is, amikor egyiptomi források is beszámoltak országuk háborús felkészüléséről, és lehetséges volt összehasonlítani azt, amit ők elmondtak az egykor Marván által átadott információkkal. Ami állítólagos szándékos mulasztását illeti, amikor nem közölte Izraellel a támadás pontos napját és óráját, erre a kérdésre az eseményekről alkotott saját rekonstrukciónk tökéletesen valószínű, elfogadható magyarázattal szolgál. Ő valóban nem tudta, mikor kezdődik az arab támadás egészen a háború kitörését megelőző napig (péntekig), akkor viszont azonnal elárulta Moszad-tartótitstjeinek, amikor még ugyanaznap késő este találkozott velük – és ezt a tényt nemcsak a Moszad, hanem egyiptomi források is megerősítették. Nehéz elképzelni, hogyan kerekedett volna felül mindezen a bizonyítékokon egy könyvben. Az egyetlen állítás, amellyel kirukkolhatott volna, az, hogy az igazi titkot csak ő és Szadat ismerte – márpedig az utóbbi, Marván számára igen kedvező módon, rég eltűnt már a színről, így nem igazolhatta, de nem is cáfolhatta Marván állításait.

Csak hogy neki még ebben az esetben is be kellett volna mutatnia, hogy pontosan hogyan és mikor alkották meg és hajtották végre a tervet. A titkosszolgálatok elképesztően bonyolult világában egy ennyire képtelen és példa nélkül álló tervhez mindenképpen szükség lett volna mások közreműködésére is. Ha pedig léteztek ilyen személyek, hova lettek? A mai napig senki sem állt elő azzal, hogy ő is a beavatottak közé tartozott, annak ellenére nem, hogy az egyiptomiak úgy általában kitarúgón hangoztatják, milyen mérhetetlenül büszkék arra, hogy sikerült meglepniük Izraelt.

Marvánt sokszor kérték, ugyan beszéljen már kicsit részletesebben a kettős ügynöki működéséről, és gyakran nehézséget okozott neki, hogy ilyenkor mit is válaszoljon. Howard Blum beszélgetést folytatott vele, miután már leleplezték mint izraeli kémét. Marván többször is visszautasította Ahron Bregman azon állítását, mely szerint ő Izraelnek kémkedett, mondván „az emberek írhatnak vagy mondhatnak bármit, amit csak akarnak... Ami engem illet, úgy néz ki az egész, mintha valami ócska krimiből szedték volna.” Blum tovább erőltette a témát, egyenesen

rákérdezett, kettős ügynök volt-e. Marván erre Blum faxszámát kérte. Később, még aznap, Blum faxot kapott: másolatban az *Al-Ahram* 1976. március 22-i számának egy cikkét, amely a Marván Elnöki Hivatalból való távozásakor rendezett ceremóniáról tudósított, és így arról is beszámolt, hogy Szadat kitüntetést adott át neki „különleges hozzájárulásáért Egyiptom háborús erőfeszítéseire”.²⁴⁷ Marván ezzel nyilvánvalóan azt akarta Blum tudomására hozni, hogy a háború kitörésekor valóban részesedte Izraelt. Csakhogy, mint ma már tudjuk, az egész ceremóniát kárpoztásnak szánták Marvánnak az elbocsátásért, „hozzájárulása Egyiptom háborús erőfeszítéseire” pedig a Mirage vadászbombázók sikeres beszerzése volt Franciaországból Líbia közvetítésével, a fegyverembargót megkerülve. Még az is, amit 2006-os telefonbeszélgetésükben Ahron Bregmannak mondott, csak azt mutatta, milyen gyenge lábakon állt valójában Marván története. Felemlgette a válságot, amellyel az Izraeli Védelmi Erők akkoriban szembekerültek, valamint Golda Meir érzelmi válságát, akinek – állította Marván – az öngyilkosság gondolata is megfordult a fejében, amikor kitört a háború, mint annak bizonyítékát, hogy az izraelieket becsapták. Ehhez fűzte hozzá, hogy negyventagú csapat tagjaként tette meg a magáét, amelynek az volt a feladata, hogy „a *konzeptziával* etesse az izraelieket..., nem csak ő volt az egyetlen kettős ügynök..., [egész] Egyiptom ezen dolgozott”.²⁴⁸ Ez bizony a legkevésbé sem ugyanaz, mint annak a határozott kijelentése, hogy Marván kettős ügynökként működött, annak pedig biztosan nem szolgál vitathatatlan bizonyítékául, hogy része volt az izraeliek félrevezetésében. Ha ennyiből állt az őt a legkedvezőbb fényben feltüntető változat, amelyet elő tudott adni, nem csoda, hogy sohasem írt könyvet.

Három következtetés adódik a rendelkezésünkre álló bizonyítékok alapján. Először is, joggal feltételezhető, hogy Asraf Marván sohasem írta meg a jom kippuri háború történetén belül az ő szerepét bemutató memoárját, mert ha megírja, az ellentmondásokkal terhelt, tagadhatatlan valósággal kényszerült volna foglalkozni, olyan valósággal, amely meghazudtolta volna állításait, és megmutatta volna, hogy ő bizony csaló, és végérvényesen bizonyította volna, hogy minden kapálózása ellenére valóban a Moszad kémje volt. Marvánnak semmilyen érdeke

nem fűződött ahhoz, hogy ilyen módon tegye le az életét az ítélkező közvélemény kezébe.

A második következtetés ahhoz a képhez kapcsolódik, amelyet Marván mesterkedett össze önmagáról, mint arról a valakiről, aki éppen ír egy könyvet, amely lerántja a titkok leplét Egyiptom ravasz hírszerzési trükkjéről – és aki egykor a fő szerepet játszotta a történetben. Ez tette neki lehetővé, hogy keményen visszautasítsa azokat a felvetéseket Egyiptomban és máshol is, amelyek szerint a Moszad kémje volt. Kezdetben Marván megpróbált tudomást sem venni ezekről az állításokról, de ahogy haladt az idő, az izraeli sajtó sorra közölte a riportokat, amelyek egyre több részletet tártak a nyilvánosság elé. Marvánt egyszer csak olyan írók kezdték hívogatni, mint Ahron Bregman, Ronen Bergman és Howard Blum, és az ő változatát akarták hallani a történetről. Erre neki kényelmes válasz volt, ha azt mondhatta, a saját könyvében fog megválaszolni hamarosan minden kérdést.

Végül levonható egy következtetés a családról is. Az emlékirat mítosza nekik kapóra jön, mert megkönnyíti, hogy azt állítsák, Marván egyiptomi hazafi volt, aki bolondot csinált Izraelből, ám ennek leginkább perdöntő jelentőségű bizonyítéka elveszett, amikor az izraeliek nemcsak meggyilkolták őt, hanem könyve összes létező példányát is megsemmisítették. Az újságírók imádják az ilyen többszörösen megcsavart összeesküvés-elméleteket. Semmi nem növeli meg úgy a példányszámot, mint egy híres ember meggyilkolása és emlékiratainak eltűnése.

Léteznek azonban sokkal nagyobb meggyőző erővel bíró okok is, amelyek miatt el kell vetnünk azt a teóriát, hogy a Moszad gyilkolta meg Asraf Marvánt – okok, amelyek csak akkor kerülnek napvilágra, amikor az események izraeli oldalát vizsgáljuk. Ha gondosan megnézzük az izraeli hírszerzés belső dinamikáját, és azt, hogyan reagált Marván kiletének leleplezésére, az derül ki, hogy a Moszad következetesen és komolyan az életben tartását tekintette érdekének, majd amikor meghalt, abban a szervezet saját, súlyos kudarcát látta.

Röviddel személyazonossága leleplezése után nyilvános vita alakult ki Izraelben arról, hogyan bánjanak a kiszivárogtatásért felelős személyekkel, és köztudott volt, hogy kicsoda az illető. A Moszadon belül a vita a következőképpen zajlott. Az egyik oldalon állt a Moszad főnöke, Meir Dagan, aki úgy vélte, vizsgálat indítása Éli Zejra ellen, vagy esetleges bíróság elé állítása, egyet jelentene annak hivatalos elismerésével, hogy Marván valóban kémkedett Izrael javára. Ezzel pedig komoly veszélynek tennék ki Marván életét, tágabban értelmezve pedig azt a látszatot keltenék, hogy a Moszad képtelen megvédeni a kémjeit. Ezért aztán 2007 júniusáig Dagan ellenezett minden fellépést Zejra ellen. A másik oldalon a Moszad számos magas rangú, hivatásos tisztje állt, akik közül külön kiemelés érdemel az a férfi, aki korábban a Comet részleget vezette, ekkor pedig már Dagan helyetteseként szolgált. Ez a hivatásos hírszerzőtiszt azzal érvelt, hogy Marván nevének kiszivárogtatásával Zejra megszegté a hírszerzés tízparancsolatának első pontját, meggyalázta a szentségek szentségét, ezért nem is tehetnek vele mást, mint hogy bíróság elé állítják.²⁴⁹ A csatát végül Dagan nyerte meg, és ajánlására az izraeli főügyészség megtagadta a vizsgálat megindítását.

Attól függetlenül, hogy melyik félnek volt igaza, a mi szempontunkból az a lényeg, hogy erre a belső vitára – amelyben az egyik fél cselekvőleg igyekezett életben tartani Marvánt, a másik viszont azt az embert akarta megbüntetni, aki veszélynek tette ki az életét – nem kerülhetett volna sor, ha a Moszad akarta volna eltüntetni láb alól egykori kémjét. Éppen ellenkezőleg, a Moszad is és az izraeli kormány is katasztrófának tekintette a halálát. Ezt elsőként Zamir ismerte el. Amikor meginterjúvolták az izraeli televízióban, azt mondta: „Elvesztettük a legnagyobb információsforrást egész történetünkben..., és bűnös hanyagság miatt veszítettük el..., nekem pedig nem sikerült megvédenem őt.”²⁵⁰ 2011 végén megjelent emlékirataiban Zamir egy teljes fejezetet szentelt Marvának: „A legkülönb az összes ügynökök közül: köztem és Asraf Marván között”. „Nem múlik el nap anélkül – írta Zamir –, hogy ne gyötörődnek azon a kérdésen, hogyan oltalmazhattam volna őt jobban.”²⁵¹

De ha nem a Moszad tette, és nem is Marván üzleti vetélytársai, akkor egyetlen észszerű lehetőség marad: az, hogy az egyiptomiak tették.

Csakis náluk találjuk együtt az indítékokat, amelyek Asraf Marván megölésére készíthették őket, valamint az egyértelmű közös vezérfonalat az ő és más olyan emberek hasonló halála között, akik a múltban ezért vagy azért útjában voltak az egyiptomi rezsimnek.

* * *

A Marván halála nyomán felmerülő egyik legsúlyosabb kérdés így hangzik: Hogyan lehetséges, hogy a „Bábel” fedőnevű ügynökkel való azonosságának 2002-es leleplezése és 2007-ben bekövetkezett halála között az egyiptomi kormányzat meg sem próbálta kivizsgálni Marván hazárulását, vagy bíróság elé állítani őt, sőt helyett kitüntették, s ezzel még nagyobbra fűjták 1973-as háborús érdemeinek lufiját? Az egyik lehetséges válasz az, hogy az egyiptomiak valóban hisznek a kettősügynök-történetben. Nehéz azonban elképzelni, hogy az egyiptomi titkosszolgálatok tisztjei, akik meglehetősen sokat tudnak arról, ami a saját térfelükön történt, készek lennének elfogadni a tények olyan változatát, amelyben Marván és Szadat kettesben, kizárólag egymással működött együtt és vezette félre Izraelt anélkül, hogy bárki mást beavatott volna. Az is észszerű feltételezésnek tűnik, hogy az egyiptomi titkosszolgálatok illetékesei mindent elolvastak, ami a „Bábel” fedőnevű ügynökről az izraeli sajtóban megjelent, és ki tudták következtetni, hogy ki volt „Bábel”. Ők is, akárcsak a világ többi része, azt fedezték fel, hogy Asraf Marván a Moszad ügynöke volt. Ha pedig az 1973-as háborút közvetlenül megelőző napokról született irodalmat is elolvasták, akkor azt is tudták, hogy Izrael kudarcai jórészt Marván erőfeszítései ellenére, tehát nem azok miatt következtek be.

A mód, ahogyan Mubarak elnök bánt Marvánval a lelepleződése után, kiválóan szemlélteti a komplex és óvatos eljárást, amellyel a rezsim a problémát kezelte. A két ember legalább az 1970-es évek eleje óta ismerte egymást, amikor Marván irányította a francia Mirage vadászbombázók beszerzését az egyiptomi légierőnek, Mubarak pedig a légierő parancsnoka volt. Azóta is jó viszonyban voltak egymással.²⁵² Elsősülött fiaik bizalmas barátságba, majd üzlettársi viszonyba is kerültek egymással. A nyilvánosság előtt Mubarak mindig megölelte Marvánt. 2005-ben

az egyiptomi média olyan képet közölt kettőjükéről, amelyen éppen kezét fognak az októberi háború évfordulóján rendezett egyik nyilvános ünnepségen. Legalább egy olyan izraeli újságíró akadt, akit ez a kép győzött meg, hogy Marván valóban kettős ügynök volt.²⁵³ Csakhogy az *Al-Abram* főszerkesztője, Mohamed Haszanein Heikal szerint Mubarak meglepődött, hogy ott látja Marvánt, és megparancsolta embereinek, azonnal kísérik ki Egyiptomból. Másnap reggel Marván fenn is ült egy Londonba induló repülőgépen. Ez után az eset után Mubarak rendeletet adott ki, amelyben megtiltotta Marván visszatérését Egyiptomba.²⁵⁴

Az egyiptomi média a halála után is dicsőítette Marvánt. Mubarak „igaz hazafinak” nevezte, és a politikai, katonai, valamint a titkosszolgálati elit tagjai is részt vettek a temetésén. 2011 szeptemberében, a Mubarak-rezsim bukása után azonban a *Rose al-Yusuf*, ugyanaz a hetilap, amelyik hat hónappal később majd azt fogja állítani, hogy Mubarak Kadhafit hibáztatta Marván meggyilkolásáért, arról tudósított, hogy személyesen Mubarak adott parancsot Marván likvidálására. A magazin kétes hírneve miatt a tudósítás csekély figyelmet keltett.

Nem tudjuk, hogy ezen állítások bármelyike igaz, vagy hamis-e, de nyilvánvaló, hogy Mubarak és emberei jó mélyre akarták eltemetni ezt a kínos epizódot. Nem csoda, hogy amikor Egyiptom legtekintélyesebb újságírója, Mohamed Haszanein Heikal azt kérte tőle, indítson hivatalos vizsgálatot a Marván-ügyben, Mubarak elutasította a kérést.²⁵⁵

Három, egymást kiegészítő magyarázat indokolja, miért bántak kesztyűs kézzel Marvánval azután, hogy kiderült, a Moszad javára kémkedett. Az egyik a szégyen kérdésének központi jelentősége az arab társadalomban. Amíg a nyugati társadalomban az egyén társadalmi értékét nagymértékben a bűnösség és az ártatlanság viszonyrendszerében határozzák meg, az arab kultúrában a kérdés sokkal inkább a szégyen és a becsület ellentétpár vonatkoztatási rendszerében dől el. A szégyen nemcsak az egyénre vet rossz fényt, de a csoportokra is, amelyekhez tartozik, beleértve a szűk és a tágabb családot, a törzset és az országot is. Ha kiderül, hogy Egyiptom felső elitjének egy tagja, nem kisebb jelentőségű személy, mint magának Nasszernak a veje, Szadat személyes tanácsadója és bizalmasa, akinek az egyik fia Jimmy Mubarak legjobb

barátja, a másik pedig a volt külügyminiszternek és az Arab Liga főtitkárának, Amr Múszának a lányát vette feleségül, szóval, ha kiderül, hogy ez a férfi a legelvetemültebb és a legsúlyosabb kárt okozó hazaáruló Egyiptom egész történelmében, akkor nemcsak Marván szégyenül meg, hanem Mubarak elnök és a teljes hatalmi elit is. Sőt, ha egy ilyen ember lepleződik le, mint az ellenség kémje, súlyos csapás éri az egész ország nemzeti büszkeségét is.

A szégyen terhéhez szorosan kapcsolódik az erőteljes hajlam a székértábornépzésre, amely jellemző az arab társadalmak felső rétegeire általában – és Egyiptomra különösen –, az „egy közülünk” tényező. A rezsim legnagyobb hatalmú emberei számára Marván lehetett hazaáruló, de ugyanakkor barát és zárt körök egyik tekintélyes tagja is volt. Mint ilyennek, kijárt neki a védelem.

Az „egy közülünk” tényező és a félelem a megszégyenüléstől együttesen elég erős volt ahhoz, hogy egy, az egyiptominál a jogászai gondolkodással sokkal jobban áthatott kultúrájú országot is rávehessen egy hasonló hazaáruló bíróság elé juttatásának elkerülésére. Amikor az 1960-as évek elején a brit MI6 cáfolhatatlan bizonyítékokat kapott arra, hogy egyik magas beosztású munkatársa, Kim Philby – aki akkoriban újságíróként működött Bejrútban – valójában már hosszú ideje a Szovjetunió kémje, a brit titkosszolgálat eltekintett attól, hogy hivatalosan vádat emeljenek ellene Londonban. Úgy tűnik, ehelyett a régi barátai a szolgálatoknál menekülési utat biztosítottak neki, hagyták a Szovjetunióba disszidálni, s ezzel a húzással megakadályozták annak a kínos helyzetnek a kialakulását, ami együtt járt volna a peres eljárással, melyben részletesen a nyilvánosság elé tárják, hogyan árulta el őket korábbi társuk, az a bizonyos „egy közülünk”.²⁵⁶ Az egyiptomiak gyilkosabb jellegű, de nem kevésbé hatékony megoldást választottak ugyanezre a problémára.

És végül valós félelem is munkált azoktól a csapásoktól, amelyeket Marván okozhatott, ha a rezsim jogi eljárást indít ellene. Több mint negyven, az egyiptomi elit integráns részeként eltöltött esztendő, amely alatt megismerte a legnagyobb hatalmú emberek legintimebb titkait, igazi fenyegető veszedelemmé képpezte Marvánt. E sajátos helyzetével ő maga is tisztában volt, és félreérthetetlenül az érintettek tudtára adta,

hogy ha kell, nem habozik használni a hatalmát. Egy 2006 szeptemberében Londonban Heikallal folytatott beszélgetés során tagadta, hogy Mubarak megtiltotta neki a beutazást Egyiptomba, majd hozzátette: „Nem teheti meg. Tönkre tudom tenni.” Másokról is kijelentette, hogy képes lenne a vesztüket okozni, köztük Omar Szuleimánról, az egyiptomi Muhabarat mindenható vezetőjéről is.²⁵⁷

Mindezen okok miatt Éli Zejra a nyilvános beismerésével, amelyet előbb a könyvében, majd annak megjelenése után egy sor televíziós interjúban is megtett 2004-ben, mely szerint Marván a Moszadnak kémkedett, új tényállást teremtett Egyiptom számára. Hatalmas különbség van ugyanis a között, amikor ilyen jellegű bejelentést újságíró vagy történész tesz meg, illetve amikor az az ember, aki az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatát vezette a jom kippuri háború alatt. És ez még inkább igaz, amikor az izraeli legfelsőbb bíróság egyik korábbi bírása hivatalos döntőbírói határozatot ad ki az ügyben, amely gond nélkül értelmezhető Marván hazaárulása formális törvényszéki megerősítéseként.

2007 júniusára az egyiptomi rezsim felismerte, hogy ez az ügy az egyiptomi politikai rendszer alapjait fenyegetheti, valamint azt is, hogy ezt a fenyegetést meg kell szüntetni, és a kairói vezetők egyre akutabbnak érezték ezt a veszélyt. Valamit tenni kellett.

* * *

Mindez azonban csak az indítékot magyarázza meg, azt, hogy miért volt meg az egyiptomiaknak az Orr-határozat közvetlen következményeként minden okuk Asraf Marván megölésére. Önmagában az indíték azonban még nem elég. Van-e más jel, amely arra utal, hogy az egyiptomiaknak benne volt a kezük Marván halálában?

Igen, van, nevezetesen a végrehajtás módszere. Az áldozat erkélyről való lelökésével és cipőit eltüntetésével a tettes a lehető legnagyobb valószínűséggel érheti el, hogy a hatóságok sohasem zárják ki az öngyilkosság vagy a baleset lehetőségét. Marván halála után egyiptomi újságírók több párhuzamot is vontak más esetekkel, amelyek közül kettő szembeszökő hasonlatosságot mutat Marvánéhoz.

Az első 1973-ban történt, amikor El-Leiti Naszif tábornokot, akit még Nasszer választott ki a Forradalmi Gárda parancsnokának, és aki Szadat parancsára 1971 májusában lecsukatta az ellenzéki vezetőket, meggyilkolták Londonban. A tábornokot, aki becsületes és erkölcsös ember hírében állt, 1972-ben más, a Gárdán kívüli, szolgálati beosztásba helyezték. Szadat rendfokozatban előléptette, ugyanakkor semmiféle parancsnoki hatáskörrel nem rendelkező „tanácsadói” beosztásba helyezte a hadseregben. Egy évvel később Naszifot nevezték ki Egyiptom görögországi nagykövetévé, ám mielőtt Athénba költözött volna, orvosi kezelés céljából rövid látogatást tett Londonban. A Stuart Torony, a közel-keleti látogatók körében népszerű westminsteri luxuslakóház tizenegyedik emeletén szállt meg. 1973. augusztus 15-én holtan találták a magasház tövében, kizuhant lakosztálya erkélyéről. A boncolás semmi gyanúsítást nem tárt fel, a tábornok felesége azonban többször állította, hogy Szadat emberei gyilkolták meg, akik kirángatták a zuhany alól, és lelökték az erkélyről, mert titokban a nasszeristák közé tartozott. Az övegy személy szerint meg is nevezte tettesként az egyiptomi hírszerzés egy magas rangú tisztjét, aki akkoriban ugyanabban az épületben lakott. Ez a tiszt volt a tulajdonosa annak a lakásnak, ahol londoni tartózkodása alatt Naszif megszállt, és volt kulcsa a bejárat ajtóhoz. Utóbb kiderült, hogy Naszif kairói lakásába lehallgatókészülékeket telepítettek, és a tábornok tudott is róluk. Habár korántsem világos, miért akarta volna Szadat megöletni Naszifot, miután a „javító forradalom” idején hűséges maradt hozzá, Egyiptomban az az általános vélekedés alakult ki, hogy nem baleset történt, hanem kivégzés a kormányzat parancsára.²⁵⁸

Huszonnyolc évvel később, 2001. június 21-én, egy egyiptomi filmszínésznő, Szoad Hoszni, nagyon hasonló módon lelte halálát. Hosznit, aki nyolcvan egyiptomi filmben szerepelt, és akit „az egyiptomi mozi Hamupipőkéjének” becéztek, holtan találták a Stuart Torony tövében: ő a hetedik emeleti erkélyéről esett ki. Hosznit krónikus fájdalmak gyötörték, és elhízás miatt kezelték, ám azok, akik közel álltak hozzá Londonban töltött négy éve alatt, határozottan állították, nem adta jelét öngyilkossági szándéknak. Magánorvosa szintén alaposan megismerte, és tanúvallomásaiban határozottan állította, hogy a halála előtti napon

telefonon beszélt Hosznival, és a színésznő optimistának tűnt, továbbá megbeszélték, hamarosan felkeresi az orvost. Egy másik bizalmas barátja, a személyi asszisztense, azt vallotta, amikor belépett a lakásba, Hoszni az erkélyen tartózkodott, de amint beljebb ért, már sehol sem látta. Az asszisztens kiment az erkélyre, és odalent a földön látta meg Hosznit, holtan. Mivel azonban a nő történetében ellentmondásokat találtak, a haláleset okát megállapítani próbáló brit bíró megbízhatatlannak minősítette a tanút.

Szoad Hoszninak, az arab világ egyik legnagyobb rajongással övezett filmsztárjának, a rejtélyes halála a rémhírek egész hullámát indította el, s a híresztelések egy részében az egyiptomi titkosszolgálatokat emlegették. A történet általánosan ismert változata szerint a színésznő az emlékirata megírását tervezte, amelyben a nyilvánosság elé tárta volna, hogyan dolgozott az egyiptomi hírszerzésnek az 1980-as években. Ünökként végzett munkájáról szóló története – amelyben minden valószínűség szerint olyan esetek is szerepeltek volna, amikor a szépséges színésznő elcsábította ezt vagy azt az érdemdús férfit – komoly megerősítést kapott, amikor a Muhabarat akkori vezetője, Fuad Nasszer tábornok az egyik egyiptomi lapnak adott interjújában kijelentette, hogy Hosznit meggyilkolták. Ezek után nem csoda, hogy az arab világban sokan hiszik azt, hogy a színésznőt az egyiptomi kormányzat tisztviselői ölették meg, akik félték a kínos helyzettől, amelyet emlékiratának kiadása szinte bizonyosan okozott volna.²⁵⁹ Nem meglepő, hogy a szenzációhajhász *Rose al-Yusuf* hetilap szerint a Scotland Yard Marván halálának ügyében vizsgálódó nyomozói arra a végkövetkeztetésre jutottak, hogy ugyanaz a három egyiptomiból – két férfiből és egy nőből – álló csapat gyilkolta meg a filmsztárt és a Moszad-kémet is.²⁶⁰ Ez a történet valószínűleg téves vagy hamis, sem a Scotland Yard, sem egyetlen más jól értesült forrás nem erősítette meg soha.

* * *

Az impozáns állami temetés és Mubarak elnök nyilatkozata, amely szerint ő „nem vonja kétségbe dr. Asraf Marván hazafiságát”, továbbá Marván „nem kémkedett semmiféle szervezetnek”,²⁶¹ nem kevés nyugati új-

ságíró és elemzőt arról győzték meg, hogy végső soron talán mégis helytálló a kettősügynök-elmélet. Mások, akik Asraf Marvánnak az 1973-as háború alatti viselt dolgainak a legapróbb részleteit is ismerték, továbbra is kételkedtek. Ámós Gilboa (tartalékos) izraeli dandártábornok, aki korábban maga is vezette a katonai hírszerzés Kutatási Részlegét, és aki átvizsgálta a Marván által szállított összes jelentést, megfogalmazta saját nézetét a hivatalos Egyiptom viselkedéséről. A temetésről készült képek, amelyeken magas rangú kormányzati tisztviselők láthatóak, amint a gyászoló özvegyet és fiait vigasztalják, Gilboa szerint leginkább „egy maffiafilmre emlékeztettek. A maffia kinyír valakit. Aztán, amikor az özvegy meg a gyerekek az áldozat sírjánál zokognak, odajönnek a gyilkosok, és buzgón csókolgatják az özvegyet.”²⁶²

Minden másnál leginkább Mubarak beszéde adta meg az alaphangot és útmutatást, hogy Egyiptomban miképpen illik Marvánra tekinteni. Független újságírók és bloggerek továbbra is a hivatalos vonalnak ellentmondó módon beszéltek Marvánról, de az összes szóvivő, akihez az újságírók hivatalos állásfoglalásért fordultak, azt hangsúlyozta, hogy Marván hűségesen szolgálta Egyiptomot, majd hozzáfűzte, tekintettel arra, hogy a téma nemzetbiztonsági szempontból kényes, mindenképpen szükséges fenntartani a titoktartást. A *60 Minutes* producerei, akik egy teljes műsort készítettek elő Marvánról, heteken át próbáltak válaszokat kikönyörögni egy sor kérdésre arról, hogy dolgozott-e Marván a Moszadnak, és ha igen, hogyan, de mindhiába. A korai kérdezősködésre az egyiptomi illetékesek mindössze azzal reagáltak, hogy különböző változatokban ismételték a kettősügynök-teóriát, mondván, Marván félrevezette az izraelieket – de az ügy szigorúan titkos jellegére hivatkozva még ezt sem voltak hajlandóak kamera előtt is elmondani. A végén az egyiptomi álláspontot dr. Abdel-Moneim Szaid, a Politikai és Stratégiai Tanulmányok Al-Ahram Központjának vezetője ismertette a kamera előtt. Ő nem kevesebbet állított, mint hogy Marván volt az izraeliek megtévesztésére szervezett egyiptomi hadműveletek egyik központi figurája, amely hadműveletek nélkül az egyiptomi hadseregnek eleve nem lett volna semmi esélye az Izraeli Védelmi Erők legyőzésére. Állításai igazolására azonban nem sorakoztatott fel meggyőző bizonyítékokat.²⁶³

Szaidnak a 2009 májusában adásba került kommentárjai közelítették meg leginkább azt, amit már egy Marvánról szóló hivatalos egyiptomi nyilatkozatnak nevezhetnénk, amióta Mubarak deklarálta, „nem kémkedett semmiféle szervezetnek”. Ez a jelenség minden egyébnél nyilvánvalóbban mutatta meg a Mubarak-rezsim kínos feszengését, amelyet a reá gyakorolt nyomás okozott, hogy nyilatkozzon már valmit Asraf Marvánról. A dolog mélyén a jelek szerint az rejlik, hogy ők maguk sem tudták igazán, mit csinált Marván. Ha Nasszer veje valóban kettősügynök volt, aki becsapta az izraelieket, akkor a hírszerzés és a kémelhárítás történelmének egyik leghihetlenebb történetével van dolgunk, amely az egyiptomi agyafúrtság fantasztikus mértékű diadalát mutatja az izraeli fölött. Az ember azt gondolná, hogy az egyiptomiaknak ebben a nemzeti büszkeség kimeríthetetlen forrását kellene látniuk.

Szóval, miért nem akadt egyiptomi, aki kész lett volna elmondani az egész történetet? Miért a nagy titoktartás több mint negyven évvel a háború, több mint harminc évvel Szadat halála és majdnem egy évtizeddel Marván halála után? Ha az egyiptomiak olyan okosak voltak, hogy még a Moszad eszén is túljártak, miért nem vált ez az októberi háború története egyiptomi változatának egyik fő fejezetévé, könyvekkel, dokumentumfilmekkel és az összes többi, szokásos kellékkel? Miért nem használták ki a történetben rejlő hatalmas potenciált a nemzeti büszkeség erősítésére és a rezsim létjogosultságának az igazolására? Ahogyan a háborúban elért katonai sikereiket mindig kihasználták, s azok dicsőítésére egy egész múzeumot építettek Kairóban? Hiszen egyértelműen érdekükben áll az egész ügy minden részletének nyilvánosságra hozatala. Vagy nem?

Szemmel láthatóan nem. Az egyiptomiak továbbra sem hajlandóak meggyőző, részletes beszámolóval előállni a kettősügynök-narratíváról, azért, mert képtelenek rá. Az egyetlen bizonyítékmorzsza, amellyel valóban rendelkeznek állításaik alátámasztására, az az a tény, hogy az izraeliek elmulasztottak megfelelően felkészülni az 1973. október 6-i egyiptomi támadás fogadására.

Több mint négy évtized telt el azóta, hogy Izrael hivatalos vizsgálóbizottsága, az Agranat Bizottság, nyilvánosságra hozta megállapításait a jom kippuri háborúban elszenvedett izraeli kudarcokról. Ebből a jelentésből a világ megtudta, hogy a háború első napjaiban elszenvedett izraeli vereségeknek semmi közük nem volt az egyiptomiak okosságához, mert azokat a vereségeket teljes egészükben az izraeliek makacs ragaszkodása okozta a maguk idejétmúlt stratégiai „kontzeptziájukhoz”. Ugyanakkor az Asraf Marvánról alkotott egyiptomi kettősügynök-hipotézis a mai napig alaptalan fantazmagória maradt. És az marad a jövőben is, hacsak valaki a valóságosságát alátámasztó komoly, szilárd bizonyítékokkal nem áll elő. Például hivatalos feljegyzésekkel arról, mikor és hol találkozott Marván az ő egyiptomi tartótisztjeivel, és mi hangzott el azokon a találkozókon. Ha valóban végzett hírszerző tevékenységet Egyiptom javára, akkor valahol lenniük kell valamilyen iratoknak arról, hogyan kezelte az izraeli tartótisztjeit, és hogyan vezette félre a Moszad főnökét. Mindaddig, amíg képtelenek akár csak egyetlen dokumentumot is felmutatni tevékenysége egyiptomi oldaláról, mindaddig, amíg minden egyes kijelentésük alig több, mint egy-egy izraeli publikációra vagy izraeli forrásból származó cikkekre adott, visszamenőleges reagálás, nem kerülhető el az a következtetés, hogy minden tiltakozásuk dacára az egyiptomiaknak még mindig fogalmuk sincsen arról, mit művelt Asraf Marván a háború előtt és alatt.

Márpedig amíg a helyzet így áll, törvényszerű a következtetés, hogy Asraf Marván egyáltalán nem volt kettős ügynök, hanem a legjelentősebb kémek egyike, akit a világ a legutóbbi fél évszázadban látott.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tény, hogy 1973-ban a jom kippuri háború kezdetén Izraelt meglepte az ellenség, illetve maga a háború a legmélyebb traumát okozó esemény Izrael történetében. Hogy azonban a meglepetés nem sikerült teljesre, és Izrael képes volt elhárítani a még sokkal súlyosabb következményeket, az a Moszad Egyiptomon belül működő, „csodálatos” forrásától az utolsó pillanatban kapott figyelmeztetésnek volt köszönhető. Ennek drámai története az 1990-es évek elején kezdett a nyilvánosság előtt is ismertté válni.

Én 1998-ban keveredtem bele ebbe a történetbe, amikor az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerző Szolgálatának Kutatási Részlegénél, ahol tartalékos tisztként szolgáltam, azt a feladatot kaptam, hogy végezzek szigorúan titkos kutatást az 1973-as hírszerzési összeomlás okainak tárgykörében. A hivatalos iratok között, amelyekhez hozzáférést kaptam, volt egy nagy terjedelmű dosszié, amely több száz, a háborút megelőző hónapokban a hírszerzés összes módszerével – rádiófelderítéssel, mindenféle vizuális eljárással és ügynökökkel – gyűjtött felderítési jelentést tartalmazott. Azok a jelentések világos és minden részletre kiterjedő képet adtak a küszöbönálló veszélyről. Ebben a titkos kincstárban a „Kot-el” fedőnevű Moszad-forrás jelentései voltak a koronaékszerek.

Miközben akkori kutatásomat végeztem, sohasem érdeklődtem a forrás valódi személyazonossága iránt. Mindenki, akit meginterjúvoltam, még mindig a legszigorúbban megőrzendő titoknak tekintette ezt az információt – és én is annak tekintettem. Öt éven belül azonban a titkot

leleplezték, és Asraf Marván kiléte közismertté vált. 2007 júniusában bekövetkezett halála elhárította a fő akadályt kémként élt életének mélyreható kutatása elől. Az után, hogy 2009-ben a CBS *60 Minutes* című műsorának forgatócsoportja felkért tanácsadónak a Marvánról szóló adáshoz (amelyet 2009 májusában sugároztak), elhatároztam, hogy mélyebben belevetem magam a történetébe.

Feltárása során támaszkodtam korábbi tapasztalataimra, amelyeket Izrael 1973-as hírszerzési kudarcának kutatójaként szereztem, és amelyekből már egy könyv (*The Watchman Fell Asleep*) és számos tudományos publikáció is született. Ezek megírása közben bizalmi kapcsolatba kerültem jó néhány olyan emberrel, akik kulcsszerepet játszottak a háborút megelőző drámai eseményekben. Ennek köszönhetően jelent meg a *The Angel* (Az Angyal) héber nyelvű változata 2010-ben, majd második, javított kiadása 2011-ben. Ez szolgált jelen könyv alapjául.

Marván történetének kutatása közben sokak támogatását élveztem. Közülük a legfontosabbak az Angyallal való kapcsolattartásban közvetlenül részt vett hírszerzőtisztok voltak. Sokszor beszélhettem Zvi Zamirral, a Moszad 1973-as főnökével, továbbá más hírszerzőtisztokkal, akik nevük elhallgatását kérték. Ezek az interjúk alkotják ennek a könyvnek a fundamentumát. Az „Interjúk (részleges jegyzék)” részben megtalálható azoknak az interjúalanyoknak a neve, akik nem kértek anonimitást. Valamennyiüknek köszönetet mondok.

Szintén hálával tartozom Simon Samir és Joram Meital professzornak, akik segítettek nekem megérteni az egyiptomi politika bonyolult világát; Kadir Szavaednek és Barak Rubinsteinnek, akik kutatási asszisztenseimként dolgoztak; dr. Aron Bregmannak és dr. Nadav Zeevinek, akik megengedték, hogy kiadatlan anyagaikat használjam; dr. Dima Adamskynak és dr. Nehemia Burginnak, akik mindig rendelkezésemre álltak, amikor szükségem volt a segítségükre; dr. Haggaj Corefnek az Izraeli Levéltárban, valamint sok más barátnak és családtagnak, akik a munkám során mindvégig támogattak.

A könyv angol kiadásának eredete 2009-re nyúlik vissza, ami a helyet illeti, San Francisco kávéházaig, ahol újra és újra megvitattam ezt a lehetőséget kiváló barátommal, Michael Lavigne-nal. Az ötlet nagymér-

tékben a David Hazony készítette fordítás révén valósult meg, aki, mint kiderült, nem pusztán kiváló fordító, de értékes partner is volt a kézirat könyvvé alakításának munkájában. Peter Bernstein, az ügynököm, mindig támogatott, elkötelezetten, hatékonyan és türelmesen. Claire Wachtel, a HarperCollins veterán vezető szerkesztője, óriási tapasztalatával és tehetségével járult hozzá a könyv megalkotásához, míg a szerkesztés végső fázisában Hannah Wood vette át a feladatot, aki biztonságos ki-kötőbe kormányozta a vállalkozás hajóját.

Ebben az angol kiadásban számos hibát kijavítottunk, és újabb információkkal is kiegészítettük a korábbi héber kiadások anyagát. Mindazonáltal, bár biztosították hozzáférésemet bizonyos izraeli levéltárak anyagaihoz, nem mondható el ugyanez a Moszad archívumáról, amely minden valószínűség szerint még sok-sok évig zárva marad a közönség előtt, ezért tehát tisztában vagyok saját korlátaimmal, amikor a nyilvánosság elé bocsátom az eddigi legkevesebb hibát tartalmazó, legteljesebb beszámolót Asraf Marván – mint a Moszad valaha volt legkiválóbb forrása – szolgálatáról. Hiszem, hogy a történet, amelyet itt elmondok, pontos, és remélem, hogy a következő években is pontosnak fog bizonyulni.

BIBLIOGRÁFIA

KÖNYVEK

Arab nyelvű

- Fatah, Assam Abdel: *Who Killed Ashraf Marwan? The File of Agent Babel*. Kairó, El-Eiman, 2007.
- Fawzi, Mohamed: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*. Bejrút, Al-Watan Lel Nasher, 2007.
- Heikal, Mohamed Hassanin: *Mubarak and His Time... From the Podium to the Square*. Kairó, Dar al-Shorouq, 2013.
- Jami', Mahmud: *I Knew al-Sadat. Half a Century of Secrets About Sadat and the [Muslim] Brothers*. Kairó, Al-Maktab al-Masry al-Hadeth, 1999.
- Al-Sabah, Souad M.: *Falcon of the Gulf. Abdullah Mubarak al-Sabah*. Kuvait, Kadhma, 1995.
- Sabri, Musa: *Sadat. The Truth and the Legend*. Kairó, Al-Maktab al-Masry al-Hadeth, 1985.
- Tharwat, Muhammad: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*. Kairó, Madbuli, 2008.

Héber nyelvű

- Ahskenazi, Motti – Nero, Baruch – Ashkenazi, Nurit: *Tonight at Six There Will Be War*. Tel-Aviv, Hakibutz Hameuhad, 2003.

- Barto, Hanoach: *Dado. 48 Years and Another 20 Days*. Or Jehúda, Dvir, 2002.
- Bergman, Ronen – Meltser, Gil: *The Yom Kippur War. Real Time*. Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2003.
- Braun, Arie: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War*. Tel-Aviv, Edanim, 1992.
- Gera, Gideon: *Gaddafi's Way in Libya*. Tel-Aviv, Hakibutz Hameuhad, 1983.
- Golan, Shimon: *Decision-Making of the Israeli High-Command in the Yom Kippur War*. Ben-Semen, Modan and IDF History Department, 2013.
- Gordon, Shmuel: *Thirty Hours in October, Fateful Decisions. The Air Force at the Start of the Yom Kippur War*. Tel-Aviv, Maariv, 2008.
- Klein, Aaron J.: *The Master of Operations. The Story of Mike Harari*. Jeruzsálem, Keter, 2014.
- Medzini, Meron: *Golda. A Political Biography*. Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2008.
- Melman, Yossi – Raviv, Dan: *Imperfect Spies*. Tel-Aviv, Maariv, 1990.
- Nassib, Selim: *Umm*. Tel-Aviv, Asia, 1999.
- Oren, Elchanan: *The History of the Yom Kippur War*. Tel-Aviv, IDF-History Department, 2013.
- Rabin, Yitzhak: *Record of Service*. Tel-Aviv, Maariv, 1978.
- Reshef, Amnon: *We Will Never Cease! Brigade 14 in the War of Yom Kippur*. Or Jehúda, Dvir, 2013.
- Shalev, Arie: *Failure and Success in the Warning. Intelligence Assessments on the Eve of the Yom Kippur War*. Tel-Aviv, Maarachot, 2006.
- Shamir, Shimon: *Egypt under Sadat's Leadership. The Search for a New Orientation*. Tel-Aviv, Dvir, 1978.
- Yaacobi, Gad: *By a Hair's Breadth. How an Agreement between Israel and Egypt Was Missed, and the Yom Kippur War Was Not Prevented*. Tel-Aviv, Edamin, 1989.
- Zamir, Zvi – Efrat, Mass: *With Open Eyes*. Or Jehúda, Zmora-Bitan, 2011.
- Zeira, Eli: *Myth versus Reality. The October '73 War. Failures and Lessons*. Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2004.

Angol nyelvű

- Aburish, Said K.: *Nasser. The Last Arab*. New York, Macmillan Publishers, 2004.
- Aburish, Said K.: *The Rise, Corruption, and Coming Fall of the House of Saud*. London, Bloomsbury, 2005.
- Alam, Asadollah: *The Shah and I. The Confidential Diary of Iran's Royal Court, 1969–1977*. London, I.B. Tauris, 1991.
- Alexander, Anne: *Nasser*. London, Haus Publishing, 2005.
- Andrew, Christopher – Mitrokhin, Vasili: *The World Was Going Our Way. The KGB and the Battle for the Third World*. New York, Basic Books, 2005.
- Bar-Joseph, Uri: *The Watchman Fell Asleep. The Surprise of Yom Kippur and Its Sources*. Albany, SUNY Press, 2005.
- Beattie, Kirk J.: *Egypt during the Sadat Years*. New York, Palgrave Macmillan, 1980.
- Black, Ian – Morris, Benny: *Israel's Secret Wars*. New York, Grove Weidenfeld, 1991.
- Black, Ian: *A History of Israel*. Houndmills, UK, Palgrave Macmillan, 2002.
- Blum, Howard: *The Eve of Destruction. The Untold Story of the Yom Kippur War*. New York, HarperCollins, 2003.
- Bower, Tom: *Fayad. The Unauthorized Biography*. London, Macmillan Publishers, 1998.
- Bower, Tom: *Tiny Rowland. A Rebel Tycoon*. London, Mandarin, 1994.
- Bregman, Ahron – el-Tahri, Jihan: *The Fifty Years War. Israel and the Arabs*. London, Penguin, 1998.
- Bregman, Ahron: *Israel's Wars 1947–93*. London, Routledge, 2000.
- Chaliand, Gerard (ed.): *People without a Country. Kurds and Kurdistan*. London, Zed Books, 1984.
- Cherkashin, Victor – Feifer, Gregory: *Spy Handler. Memoirs of a KGB Officer. The True Story of the Man Who Recruited Robert Hanssen & Aldrich Ames*. New York, Basic Books, 2005.

- Cooley, John K.: *Libyan Sandstorm*. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1982.
- Cooley, John K.: *Unholy Wars*. London, Pluto Press, 2002.
- Dreyfuss, Robert: *Devil's Game. How the United States Helped Unleash Fundamentalist Islam*. New York, Henry Holt, 2006.
- El-Gamasy, Mohamed Abdel Ghani: *The October War. Memoirs of Field Marshal El-Gamasy of Egypt*. Kairó, The American University of Cairo Press, 1993.
- Greene, Graham: *Our Man in Havana*. New York, Penguin, 1969.
- Harris, Tomás: *Garbo. The Spy Who Saved D-Day*. Tonawanda, NY, Dundurn Press, 2000.
- Heikal, Mohamed: *The Road to Ramadan*. New York, Quadrangle/New York Times Book Co., 1975.
- Heikal, Mohamed: *The Sphinx and the Commissar. The Rise and Fall of Soviet Influence in the Middle*. New York, Harper & Row, 1978.
- Heikal, Mohamed: *Autumn of Fury. The Assassination of Sadat*. New York, Random House, 1983.
- Ingram, Rick E. (ed.): *The International Encyclopedia of Depression*. New York, Springer, 2009.
- Israelyan, Victor: *Inside the Kremlin during the Yom Kippur War*. University Park, Pennsylvania University Press, 1995.
- Katz, Shmuel: *Soldier Spies. Israel's Military Intelligence*. Novato, CA, Presidio, 1992.
- Kipnis, Yigal: *1973. The Road to War*. Charlottesville, VA, Just World Books, 2013.
- Kissinger, Henry: *Years of Upheaval*. Boston, Little Brown, 1982.
- Koranyi, Bahgat – Dessouki, Ali E. Hillal: *The Foreign Policies of Arab States. The Challenge of Globalization*. Kairó, American University of Cairo Press, 2008.
- Le Carré, John: *The Secret Pilgrim*. New York, Alfred A. Knopf, 1990.
- Le Carré, John: *The Tailor of Panama*. New York, Alfred A. Knopf, 1996.
- Louis, J. C. – Yazijian, Harvey Z.: *The Cola Wars. The Story of the Global Battle Between the Coca-Cola Company and PepsiCo, Inc.* New York, Everest House, 1980.

- Macintyre, Ben: *Double Cross. The True Story of the D-Day Spies*. New York, Broadway Books, 2013.
- Macintyre, Ben: *A Spy Among Friends. Kim Philby and the Great Betrayal*. New York, Broadway Books, 2014.
- Mangold, Tom: *Cold Warrior. James Jesus Angleton. The CIA's Master Spy Hunter*. New York, Touchstone Books, 1992.
- Modin, Yuri: *My Five Cambridge Friends. Burgess, Maclean, Philby, Blunt, and Cairncross*. New York, Farrar, Straus, and Giroux, 1994.
- Nasser, Tahia Gamal Abdel: *Nasser. My Husband*. Kairó és New York, American University in Cairo Press, 2013.
- Nordeen, Lon – Nicole, David: *Phoenix over the Nile. A History of Egyptian Air Power, 1932–1994*. Washington, D.C., Smithsonian Institution Press, 1996.
- Nutting, Anthony: *Nasser*. New York, E. P. Dutton, 1972.
- Posner, Gerald: *Secrets of the Kingdom*. New York, Random House, 2005.
- Robinson, Jeffrey: *The Risk Takers*. New York, HarperCollins, 1985.
- Robinson, Jeffrey: *Yamani. The Inside Story*. London, Simon & Schuster, 1988.
- El-Sadat, Anwar: *In Search of Identity. An Autobiography*. New York, HarperCollins, 1978.
- Sadat, Jehan: *A Woman of Egypt*. New York, Simon & Schuster, 2002.
- Safran, Nadav: *Saudi Arabia. Ceaseless Quest for Security*. Ithaca, NY, Cornell University Press, 1988.
- Schechter, Jerrold L. – Deriabin, Peter S.: *The Spy Who Saved the World. How a Soviet Colonel Changed the Course of the Cold War*. New York, Charles Scribner's Sons, 1992.
- Scott, Peter Dale: *The Road to 9/11. Wealth, Empire, and the Future of America*. Berkeley, University of California Press, 2007.
- El-Shazly, Saad: *The Crossing of the Suez. Revised Edition*. San Francisco, American Mideast Research, 2003.
- Shlaim, Avi: *Lion of Jordan. The Life of King Hussein in War and Peace*. New York, Alfred A. Knopf, 2008.
- Sirrs, Owen L.: *A History of the Egyptian Intelligence Service. A History of the Mukhabarat, 1910–2009*. New York, Routledge, 2010.

- Talty, Stephan: *Agent Garbo. The Brilliant, Excentric Secret Agent Who Tricked Hitler and Saved D-Day*. Boston, Houghton Mifflin Harcourt, 2012.
- Trento, Joseph J.: *Prelude to Terror. The Rogue CIA and the Legacy of America's Private Intelligence Network*. New York, Carroll & Graf, 2005.
- Vatikiotis, Panayiotis J.: *The Modern History of Egypt*. New York, Praeger, 1969.
- Wise, David: *Nightmover. How Aldrich Ames Sold the CIA to the KGB for \$4.6 Million*. New York, HarperCollins, 1995.
- Woodward, Bob: *Veil. The Secret Wars of the CIA, 1981–1987*. New York, Simon & Schuster, 2005.

TUDOMÁNYOS CIKKEK ÉS FEJEZETEK

- Zisser, Eyal: Syria and the October War: The Missed Opportunity. In Asaf Siniver (ed.): *The October 1973 War. Politics, Diplomacy, Legacy*. London, Hunt, 2013, 67–83.
- Bar-Joseph, Uri – Yossef, Amr: The Hidden Factors That Turned the Tide: Strategic Decision-Making and Operational Intelligence in the 1973 War. *Journal of Strategic Studies*, 37, no. 4, 584–608.
- Ezov, Amiram: 'Ministerial Recommendation': The Southern Command during the Yom Kippur War – October 7, 1973 – Thwarted the Counter-Attack. In Hagai Golan – Shaul Shai (eds.): *War Today. Studies of the Yom Kippur War*. Tel-Aviv Maarachot, 2003, 204–258.
- Shalev, Arie: Intelligence Estimates in Advance of the War. In Moshe Shemesh – Ze'ev Drori (eds.): *National Trauma. The Yom Kippur War After Thirty Years and Another War*. Sde Boker, Ben Gurion University Press, 2008, 125–183.
- Kahana, Ephraim: Early Warning against Concept: The Case of the Yom Kippur War 1973. *Intelligence and National Security*, 17, no. 2 (2002), 81–104.

WEBSITE-OK ÉS BLOGOK

- „Egyptian X-File: Cinderella's Rank”, *Egyptian Chronicles*, 2009. július 14., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2009/07/egyptian-x-file-cinderella-rank.html>. Megtekintve 2016. január 20.
- „Egyptian X-File: Stuart Tower, the Beginning”, *Egyptian Chronicles*, 2010. május 21., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2010/05/egyptian-x-file-stuart-tower-beginning.html>. Megtekintve 2016. január 20.
- A jom kippuri háború közepén az Izraeli Védelmi Erők szóvivője bejelentette: „Délután 2 óra tájban Egyiptom és Szíria fegyveres erői támadást indítottak a Sínai-félszigeten és a Golán-fensíkon. Csapatunk felvették a harcot a támadókkal.” Az izraeli légierő honlapja, <http://iaf.org.il/843-13277-he/IAF.aspx>. Megtekintve 2016. január 20.
- „The Opportunist: 'The Bright Side of the Moon'”. 2007. június 28., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2007/06/opportunist-well-bright-dark-side.of.html>. Megtekintve 2016. január 20.
- Pinkindustry: „The House of Fraser”, *Atlantic Semantic*, <http://pink-industry.word-press.com/the-house-of-fraser>. Megtekintve 2016. január 20.
- „Saudi Ambassador to the United States Prince Turki Al-Faisal Interview with the Saudi-US Relations Information Service (SUSRIS)”. 2006. március 2., <http://www.saudiembassy.net/archive/2006/transcript/Page19.aspx>. Megtekintve 2016. január 20.
- „So He was in London on the 5th of October 1973!!” *Egyptian Chronicles*, 2008. október 23., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2008/10/so-he-was-in-london-on-5th-of-october.html>. Megtekintve 2016. január 20.

NAPILAPOK, FOLYÓIRATOK ÉS ELEKTRONIKUS MÉDIA

- Al Arabiya Network: „After the Jehan Sadat Interview: Shocking Secrets Revealed by her Husband's Friend”. 2007. március 4.

- Al Jazeera televízió: „An Interview with Mohamed Hassanein Heikal”. 2009. december 17.
- Al-Abram Weekly*: „Apology” 872 (2007. november), 22–28.
- Al-Akhbar Al-Youm* és *Al-Abram*: „Statement from Ashraf Marwan, Responding to Claims in the Book by (The Engineer) Osman Ahmed Osman” 1981. április 16.
- al-Fiqi, Moustafa: „On El-Leithy Nassif, the Egyptian General Who Died in a Manner Similar to Ashraf in London”. *Al-Masry Al-Youm* (Egyiptom), 2008. október 9.
- al-Laithi, Amru: „Interview with Mona Abdel Nasser”. *Ahatraq* (egyiptomi tévéműsor), 2009. március 10.
- Al-Mizri Al-Youm* (Egyiptom): „Mohammad Nosseir to the TV Show 'Ahatraq': Ashraf Marwan Didn't Know When the October War Would Begin, and His Relations Arab Intelligence Were Strong”. 2008. november 7.
- Al-Shaab* (Egyiptom): „For 100,000 Dollars a Month... the 'Prophetic', One of the Great Weapons Dealers of Egypt”. 2009. december 2.
- Bergman, Ronen: „The 'Khotel' Code”. *Yediot Ahronot*, 2007. szeptember 7.
- Bergman, Ronen: „Their Man in Cairo”. *Yediot Ahronot*, 2005. május 6.
- Bergman, Ronen: „Tomorrow War Will Break Out”. *Haarec*, 1999. szeptember 17.
- Blackhurst, Chris: „As Mysterious in Life as in Death”. *Timeout London*, 2007. július 2.
- Blackhurst, Chris: „The Shadowy World of Ashraf Marwan”. *Business*, 1987. május 5.
- Business Week*: „The Arabs Diversify into the Arms Business”. 1977. október 31.
- Dayan, Iliana: „The Last Spy. The Life and Death of Dr. Ashraf Marwan”. *Uvda (Tény)*, Israel Television Channel 2. 2007. december 27., http://www.mako.co.il/tv-ilana_Dajan/doa2066bd968110-94fdbao03aa7c110/Article-a1156ce47951911004.htm. Megtekintve 2016. január 20.
- Doder, Dusko: „Of Moles and Men”. *Nation*, 2002. február 18., 25–32.

- Al-Araby*: „Mona Abdel Nasser Interviews with Al-Ahram Weekly. The Israelis Murdered My Husband and Paid Money to Distort the Truth”. 2007. szeptember 24.
- Farid, Abdel Majid: „Interview”. *Ahatraq* (egyiptomi tévéműsor), 2008. november–december.
- Forsyth, James: „Did He Fall or Was He Pushed?”. *Spectator*, 2007. augusztus 15.
- Granot, Oded: „How Gaddafi and Sadat Conspired to Shoot Down an El Al Plane”. *Maariv* (Izrael), 1994. december 2.
- Hamad, Mohamed: „Egypt-Libya Relations from Revolution to War: Recollections of Salah al-Din al-Saadani, Egypt's First Ambassador to Libya After the Revolution”. *Al-Rei al-A'am* (Kuvait), 1997. október 15.
- Hosken, Andrew: „Billionaire's 'Spy' Death Remains a Mystery”. *BBC Radio*, 2010. július 15.
- Kemal, Halef al-Tawil: „Ashraf Marwan: The Dilemma Child”. *Al-Akbar al-Lebnaniya* (Libanon), 2007. február 7.
- Kenway, Kris: „Searching for Cinderella”. *Egypt Today*, 25, no. 6 (2004. június), 22–30.
- Kroft, Steve: „Was the Perfect Spy a Double Agent?”. *60 Minutes*, CBS, 2009. május 10., <http://www.cbsnews.com/news/was-the-perfect-spy-a-double-agent/>. Megtekintve 2016. január 20.
- Langotsky, Yossi: „The Truth About the Special Means”. *Haaretz*, 2005. december 20.
- Lippman, Thomas: „The Arab Organization for Industry Signs Secret Agreements with France and Britain for Joint Production of Modern Weaponry”. *Maariv*, 1978. szeptember 11.
- Margalit, Dan: „Supplement of Supplements”. Israel Television Channel 1. 2004. szeptember 23–24.
- Melman, Yossi: „It Doesn't Sound Like the Ashraf Marwan I Know”. *Haaretz*, 2007. július 6.
- Melman, Yossi: „What Is Known About the Mysterious Death of Ashraf Marwan, the Agent Who Warned Israel of the Yom Kippur War”. *Haaretz*, 2010. május 28.

- Mohammad, Zara: „Reliving a Piece of History”. *Egypt Daily News*, 2006. szeptember 22.
- Nkrumah, Gamal: „Sami Sharaf. Shadows of the Revolution”. *Al-Ahram Weekly*, 2001. augusztus 9–15.
- Parkin, Simon: „Who Killed the 20th Century's Greatest Spy?”. *The Guardian*, 2015. szeptember 15., <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/15/who-killed-20th-centurys-greatest-spy-ashraf-Marwan>. Megtekintve 2016. január 20.
- Private Eye*: „An Egyptian Riddle”. 2010. augusztus 4.
- Shane, Scott: „A Spy's Motivation. For Love of Another Country”. *The New York Times*, 2008. április 20.
- Syal, Rajiv: „'Double Agent' Billionaire's Death in Fall from Balcony Was Murder, Says Friend”. *Sunday Times*, 2007. október 13.
- Syal, Rajiv: „Evidence Missing in 'Spy' Death-Fall Mystery”. *Sunday Times Outline*, 2007. augusztus 29.
- Syal, Rajiv: „Missing Memoirs Fuel Spy Death Mystery”. *Sunday Times*, 2007. augusztus 13.
- Time*: „A Preemptive Purge in Cairo”. 1971. május 24.
- Time*: „Interview with Moshe Dayan”. 1973. július 30.
- Time*: „Sadat in the Saddle”. 1971. május 31.
- Time*: „The Underrated Heir”. 1971. május 17.
- Yugoslav Survey*: „Sekretarijat za informacije”. 1976.
- Zeevi, Nadav: „The Betrayed: Senior Mossad and MI Officials Talk for the First Time about the Handling and Abandonment of Ashraf Marwan, Israel's Number One Agent”. *Maariv* (Izrael), 2007. december 28.

DOKUMENTUMOK

- Izrael, parlamenti vizsgálóbizottság, jom kippuri háború: *Additional Interim Report: Reasoning and Addenda for the Interim Report of April 1, 1974*, vol. 1. (Kiegészítő ideiglenes jelentés: következtetések és ki-

- egészítések az 1974. április 1-i ideiglenes jelentéshez, 1. kötet), Jeruzsálem, 1974.
- Izrael, parlamenti vizsgálóbizottság, jom kippuri háború: *Additional Partial Report: Justifications and Additions to the Partial Report of 9 Nissan 5734 (January 4, 1974)*, vol. 1. (Kiegészítő részleges jelentés: indoklások és kiegészítések az 5734. Nisszán hó 9-i [1974. január 4.] részleges jelentéshez, 1. kötet), Jeruzsálem, 1974.
- Izrael, Izraeli Védelmi Erők, Katonai Hírszerző Szolgálat, 6. osztály: *Intelligence Survey 15/73* (Hírszerzési helyzetjelentés 15/73), 1973. január 24.
- Izrael, Izraeli Védelmi Erők, Katonai Hírszerző Szolgálat: *Intelligence Summary from Operation Dovecote* (Hírszerzési összefoglaló a „Galambdúc” hadműveletről), 1972. december 17.
- Izrael, Miniszterelnöki Hivatal: Megbeszélés a miniszterelnökkel, 1973. október 7., 14:50 óra (feljegyezte Éli Mizrahi), Nemzeti Levéltár, http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/ofCoABE9-Co23-466D-9B65-2502586EE0AF/o/yk7_10_1450.pdf. Megtekintve 2016. január 20.
- Izrael, Miniszterelnöki Hivatal: Megbeszélés a miniszterelnöknél, 1973. október 8., 19:50 óra. Bar Lév vezérőrnagy és Alon miniszter jelentése a front megsemmisítése után (feljegyezte Éli Mizrahi), Nemzeti Levéltár, http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/A6A68F84-86A8-488D-8A3C-21664051639/o/yk8_10_1950.pdf. Megtekintve 2016. január 20.
- Izrael, Miniszterelnöki Hivatal: A miniszterelnökkel folytatott konzultációk összefoglalója, 1973. október 6., 08:05 óra (feljegyezte Éli Mizrahi), Nemzeti Levéltár, http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/66FC5A72-27F7-41A6-9969-7ED71A097F57/o/yk6_10_0805.pdf. Megtekintve 2016. január 20.
- Izrael, döntőbírói határozat, meghozta Theodor Orr (nyugállományú) bírő. Felperes: Éliahu (Éli) Zejra, képviseli a B. Mozer és Társai ügyvédi iroda. Alperes: Zvi Zamir, képviseli a Danziger, Klebsald és Társai ügyvédi iroda, Tel-Aviv, 2007. március 25.
- Egyesült Királyság: *A Report on the Proposed Merger, Lonrho Limited and House of Fraser Limited, Presented in Parliament in Pursuance of Section*

- 83 of the Fair Trading Act 1973* (Jelentés a Lonrho Kft. és a Fraser Üzletház Kft. tervezett egyesüléséről, a parlament elé terjesztve az 1973. évi Tisztességes kereskedelemről szóló törvény 83. paragrafusa végrehajtása érdekében), London, Her Majesty's Printing Office, 1981. december 9.
- Egyesült Királyság: Charles Wardle alsóházi képviselő nyilatkozata, London, 1997. június 4. http://hansard.millbanksystems.com/commons/1997/jun/04/dti-inquiries#column_318. Megtekintve 2016. január 20.
- Egyesült Államok: „Memorandum of Conversation between: Mr. Ismail Fahmy, Minister of Foreign Affairs of the Arab Republic of Egypt, Dr. Ashraf Marwan, Presidential Secretary for Foreign Contacts, and Dr. Henry Kissinger, Secretary of State and Assistant to the President for National Security Affairs, and Mr. Peter W. Rodman, NSC Staff, August 13, 1974, Madison Room, 8th Floor, Department of State”. National Security Archives, Washington, D.C.

KIADATLAN FORRÁSOK

- Blum, Howard: „The Double Agent Who Fooled Israel”, korai fogalmazvány az „Another Operative Is Outed – But in Israel This Time” címmel a *Los Angeles Times* 2003. október 5-i számában megjelent cikkhez.
- Telefonbeszélgetés Ahron Bregman és Asraf Marván között, 2003. október 14., dr. Bregman magángyűjteményében.
- Telefonbeszélgetés Ahron Bregman és Asraf Marván között, 2005. május 7., dr. Bregman magángyűjteményében.
- Telefonbeszélgetés Ahron Bregman és Asraf Marván között, 2006. október 6., dr. Bregman magángyűjteményében.
- Tzoref, Hagai: „The Director of the Mossad Zvi Zamir, and Israel's Leadership During the War of Yom Kippur”, kiadatlan tanulmány.
- Zeevi, Nadav: *Life of an Agent*, kiadatlan héber nyelvű kézirat.

INTERJÚK (RÉSZLEGES JEGYZÉK)

Adan, Avraham „Bren”, Ramat-Hasarón, 2010. október 28.
 Bandman, Jóna, Tel-Aviv, 1998. augusztus 17.
 Blackhurst, Chris, London, 2010. június 27.
 Blum, Howard, elektronikus magánlevelezés, 2003–2007.
 Bower, Tom, London, 2010. június 28.
 Bregman, Dr. Ahron, elektronikus magánlevélváltás, 2010. június 28.
 Eini, Freddy, Kfar-Smarjahu, Izrael, 2008. július 22., 2009. augusztus 14.
 Gera, Gideon, Tel-Aviv, 2010. május 3.
 Gilboa, Ámós, Tel-Aviv, 2008. július 20.
 Halévi, Efraim, Tel-Aviv, 2011. március 21.
 Levran, Aharón, Kfar-Szaba, 1999. március 8.
 Meir, Meir, Holon, Izrael, 2008. június 25., 2009. augusztus 19.
 Navot, Menahém, „Nahik”, Ramat-Hasarón, Izrael, 2010. február 8.
 Orr, Ori, Bét-Janai, Izrael, 2009. október 14.
 Porat, Jehúda, Sefájim, Izrael, 1998. július 25.
 Rosenfeld, Jaakov, Tel-Aviv, 1998. szeptember 14.
 Salev, Arje, Tel-Aviv, 1998. augusztus 27.
 Salev, Avner, Nevé-Magen, Izrael, 1999. május 4., 1999. október 29.
 Shimon, Shamir, Tel-Aviv, 2009. december 31.
 Zamir, Zvi, Tel-Aviv, 1998. augusztus 13., 1998. augusztus 19.; Risón-Le-
 ción, Izrael, 2008. július 8., 2009. szeptember 1.; Tel-Aviv, 2013. augusz-
 tus 7., 2014. április 18.

JEGYZETEK

1. KAIRÓ, 1944–1970: A KEZDETEK

- ¹ Muhammad Tharwat: *Asbraf Marwan. Fact and Illusion* (Kairó, Madbuli, 2008), 19–20.; Ismeretlen szerző: „Al-Souhagh: Birthplace of Asraf Marwan”, az al-Minja tartományi Mellávi website-járól.
- ² Tharwat: *Asbraf Marwan. Fact and Illusion*, 19–20.
- ³ Anne Alexander: *Nasser* (London, Haus Publishing, 2005), 104.; Anthony Nutting: *Nasser* (New York, E. P. Dutton, 1972), 306.
- ⁴ Tahia Gamal Abdel Nasser: *Nasser. My Husband* (Kairó – New York, American University in Cairo Press, 2013), 94.
- ⁵ „The Opportunist: The Bright Side of the Moon”. *Egyptian Chronicles*, 2007. június 28., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2007/06/opportunist-well-bright-dark-side-of.html>.
- ⁶ Tahia Gamal Abdel Nasser: *Nasser. My Husband*, 94.
- ⁷ Amru al-Laithi interjúja Mona Abden-Nasszerral az egyiptomi televízió *Ahat-raq* című műsorában, 2009. március 10.
- ⁸ Mohamed Fawzi: *Secrets of the Assassination of Asbraf Marwan* (Bejrút, Al-Watan Lel Nasher, 2007), 18.
- ⁹ Kemal Halef al-Tawil: „Ashraf Marwan. The Dilemma Child”. *Al-Akhbar al-Lob-naniya*, 2007. február 7.
- ¹⁰ Mahmud Jami: *I Knew al-Sadat. Half a Century of Secrets About Sadat and the [Muslim] Brothers* (Kairó, Al-Maktab al-Masry al-Hadeth, 1999), 182.
- ¹¹ Tahia Gamal Abdel Nasser: *Nasser. My Husband*, 93.
- ¹² Amru al-Laithi interjúja Mona Abden-Nasszerral.
- ¹³ Nadar Zeevi: *Life of an Agent* (kiadatlan héber nyelvű kézirat). Az ellentét a között, ahogyan Mona szülei Asraf Marvánt, illetve Hoda férjét fogadták, egyértelműen kiolvasható. Nasszer özvegye nagy részletességgel leírja Hoda jegyességét és házasságkötését (Tahia Abdel Nasser: *Nasser. My Husband*, 92–93.), Mona és Asraf egybekelését viszont mindössze hat sorban foglalja össze (uo. 94.).

- ¹⁴ Al-Tawil: „Ashraf Marwan. The Dilemma Child”.
¹⁵ Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 20–21.
¹⁶ Assam Abdel Fatah: *The Agent Babel. The Man Who Shocked the Command of the Mossad* (Kairó, Dar el-Katab el-Arabi, 2008), 26.; Amru al-Laithi interjúja Mona Abden-Nasszerral.
¹⁷ Mohammad Zara: „Reliving a Piece of History”. *Egypt Daily News*, 2006. szeptember 22.
¹⁸ Selim Nassib: *Umm* (Tel-Aviv, Asia, 1999), 159.
¹⁹ Amru al-Laithi interjúja Mona Abden-Nasszerral.
²⁰ Mohamed Salmawy: *Al-Abram Weekly*, 2007. július 5–11.
²¹ Said K. Aburish: *Nasser. The Last Arab* (New York, Thomas Dunn, 2004), 234.
²² Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 20–23.
²³ „The Opportunist: The Bright Side of the Moon”. *Egyptian Chronicles*, 2007. június 28.,
<http://egyptianchronicles.blogspot.com/2007/06/opportunist-well-bright-dark-side-of.html>.
²⁴ Al-Tawil: „Ashraf Marwan. The Dilemma Child”.
²⁵ Nutting: *Nasser*, 306.
²⁶ Gamal Nkrumah: „Sami Sharaf: Shadows of the Revolution”. *Al-Abram Weekly Online*, 2001. augusztus 9–15. <http://weekly.ahram.org.eg/2001/546/profile.htm>;
Nutting: *Nasser*, 306–308.
²⁷ Assam Abdel Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan? The File of Agent Babel* (Kairó, El-Eiman, 2007), 14.; Musa Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend* (Kairó, Al-Maktab al-Masry al-Hadeth, 1985), 651.
²⁸ Abdel-Madzsíd Faríd interjúja az egyiptomi televízió *Ahatraq* című műsorában, amelyet 2008 november–decemberében sugároztak.
²⁹ Fatah: *Agent Babel*, 15–18.
³⁰ Panayiotis J. Vatikiotis: *The Modern History of Egypt* (New York, Praeger, 1969), 432.
³¹ Souad al-Sabah: *Falcon of the Gulf. Abdullah Mubarak al-Sabah* (Kuvait, Kadhma, 1995), 259–268.
³² Uo. 263–264.
³³ Al-Tawil: „Ashraf Marwan. The Dilemma Child”.
³⁴ Zeevi: *Life of an Agent*.
³⁵ Saad el-Shazly: *The Crossing of the Suez. Revised Edition* (San Francisco, American Mideast Research, 2003), 184–185.
³⁶ Scott Shane: „A Spy's Motivation. For Love of Another Country”. *The New York Times*, 2008. április 20.; Yuri Modin: *My Five Cambridge Friends. Burgess, Maclean, Philby, Blunt, and Cairncross* (New York, Farrar, Straus, and Giroux, 1994); Victor Cherkashin – Gregory Feiger: *Spy Handler. Memoirs of a KGB Officer. The True Story of the Man Who Recruited Robert Hanssen and Aldrich Ames* (New York, Basic Books, 2005); David Wise: *Nightmover. How Aldrich Ames Sold the CIA to the KGB for \$4.6 Million* (New York, HarperCollins, 1995);

Jerrold L. Schechter – Peter S. Deriabin: *The Spy Who Saved the World. How a Soviet Colonel Changed the Course of the Cold War* (New York, Charles Scribner's Sons, 1992); Dusko Doder: „Of Moles and Men”. *Nation*, 2002. február 18., 25–32.

2. LONDON, 1970: A KAPCSOLATFELVÉTEL

- ³⁷ Amennyiben nem hivatkozunk másra, ez a fejezet a Zvi Zamirral, Meir Meirrel, Nahik Navottal, Freddy Einivel, Ámósz Gilboával és más, névtelenséget kérő forrásokkal készített interjúkra, továbbá Zvi Zamir – Efrat Mass: *With Open Eyes* (Or Jehúda, Zmora-Bitan, 2011) című könyvének 129–164. oldalaira épül.
³⁸ Tom Mangold: *Cold Warrior. James Jesus Angleton. The CIA's Master Spy Hunter* (New York, Touchstone Books, 1992), 183–226.
³⁹ Meron Medzini: *Golda. A Political Biography* (Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2008), 511.
⁴⁰ Thomas Harris: *Garbo. The Spy Who Saved D-Day* (Richmond, VA, Public Record Office, 2000); Stephan Talty: *Agent Garbo. The Brilliant, Eccentric Secret Agent Who Tricked Hitler and Saved D-Day* (Boston, Houghton Mifflin Harcourt, 2012).
⁴¹ John le Carré: *The Secret Pilgrim* (New York, Alfred A. Knopf, 1990), 9.

3. 1971. ÁPRILIS: SZÍNRE LÉP A KATONAI HÍRSZERZÉS

- ⁴² Ez a fejezet a Zvi Zamirral, Meir Meirrel, Nahik Navottal, Freddy Einivel, Ámósz Gilboával és további, nevük elhallgatását kérő forrásokkal készített interjúkra épül.

4. 1971. MÁJUS: A FELSZÁLLÁS

- ⁴³ Anwar el-Sadat: *In Search of Identity. An Autobiography* (New York, Harper-Collins, 1978), 139.
⁴⁴ Said K. Aburish: *Nasser. The Last Arab*, 242., 286.; Tahia Gamal Abdel Nasser: *Nasser. My Husband*, 103–117.
⁴⁵ Aryeh Shalev: Intelligence Estimates in Advance of the War. In Moshe Shemesh – Ze'ev Drori (eds.): *National Trauma. The Yom Kippur War After Thirty Years and Another War* (Sde Boker, Ben Gurion University Press, 2008), 125–183., 106.; Aryeh Shalev: *Failure and Success in the Warning. Intelligence Assessments on the Eve of the Yom Kippur War* (Tel-Aviv, Maarachot, 2006), 167.
⁴⁶ Források az esetleges vezetőváltásról: Shimon Shamir: *Egypt Under Sadat's Leadership. The Search for a New Orientation* (Tel-Aviv, Dvir, 1978); Vatikiotis: *Modern History of Egypt*, 1. fejezet, 28.; Sadat: *In Search of Identity*; Jehan Sadat: *A Woman of Egypt* (New York, Simon & Schuster, 2002); interjú Shimon Shamir

- professzorral a Tel-Aviv Egyetemen, 2009. december 31.; Nutting: *Nasser*; Kirk J. Beattie: *Egypt During the Sadat Years* (New York, Palgrave Macmillan, 1980); „The Underrated Heir”. *Time*, 1971. május 17.; „A Preemptive Purge in Cairo”. *Time*, 1971. május 24.
- ⁴⁷ Sadat: *In Search of Identity*, 170.
- ⁴⁸ Beattie: *Egypt During the Sadat Years*, 291.
- ⁴⁹ Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 21. Fatah forrása Salah al-Shahed, az Elnöki Hivatal egyik magas rangú tisztviselője, aki egykor együtt járt iskolába Szadat-tal; Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 1. fejezet, 184. Tharwat forrása, mások mellett, Mahmud Jami': *I Knew al-Sadat. Half a Century of Secrets About Sadat and the [Muslim] Brothers* (Kairó, Al-Maktab al-Masry al-Hadeth, 1999).
- ⁵⁰ Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 1. fejezet, 21.
- ⁵¹ Owen L. Sirrs: *A History of the Egyptian Intelligence Service. A History of the Mukhabarat, 1910–2009* (New York, Routledge, 2010), 120.
- ⁵² Joseph J. Trento: *Prelude to Terror. The Rogue CIA and the Legacy of America's Private Intelligence Network* (New York, Carroll & Graf, 2005), 261–262.
- ⁵³ Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 1. fejezet, 23.
- ⁵⁴ Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 1. fejezet, 184.
- ⁵⁵ Zamir–Mass: *With Open Eyes*, 135.
- ⁵⁶ „Sadat in the Saddle”. *Time*, 1971. május 31.
- ⁵⁷ Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 1. fejezet.

5. A VILÁG MINDEN KÉMSZERVEZETÉNEK ÁLMA

- ⁵⁸ Interjú Meir Meirrel.
- ⁵⁹ Ez az ügy szolgált Michael Frayn *Democracy* című, a brit National Theatre-ben (Nemzeti Színház) 2001 szeptemberében bemutatott színdarabjának alapjául.
- ⁶⁰ Interjú Jóna Bandmannel.
- ⁶¹ Interjú Meir Meirrel.
- ⁶² Interjú Meir Meirrel, Jóna Bandmannel és Jaakov Rosenfelddel, aki 1971-ben az izraeli katonai hírszerzés egyik, az egyiptomi hadseregre szakosított szakértőjeként szolgált.
- ⁶³ Gad Yaacobi: *By a Hair's Breadth. How an Agreement Between Israel and Egypt Was Missed, and the Yom Kippur War Was Not Prevented* (Tel-Aviv, Edamin, 1989), 157.
- ⁶⁴ Interjú Jaakov Rosenfelddel.
- ⁶⁵ Yaacobi: *By a Hair's Breadth*, 157.
- ⁶⁶ Interjú Freddy Einivel és Zvi Zamirral.
- ⁶⁷ Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 63.
- ⁶⁸ Yitzhak Rabin: *Record of Service* (Tel-Aviv, Maariv, 1978), 343–346.
- ⁶⁹ A katonai hírszerzés dokumentuma 1971 júniusából; Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 63.

- ⁷⁰ Helyénvaló azonban leszögeznünk, hogy a Koncepció alapelemei már 1968-ban, két évvel Marván jelentkezése előtt megjelentek. 1968 őszén az Izraeli Védelmi Erők egyik vezérkari értekezletén, ahol az Egyiptommal vívandó háború volt a téma, az izraeli légierő parancsnokai azon véleményüknek adtak hangot, hogy Egyiptom bármilyen próbálkozása az átkelésre a Szezi-csatornán anélkül, hogy előbb leküzdenék az izraeli légi fölényt, szükségszerű kudarca van ítélve. Az Izraeli Védelmi Erők hadműveleti főnöke, Ezer Weizman vezérőrnagy, aki korábban a légierő parancsnoka volt, erről az egyiptomi hadműveletről megjegyezte: „Bárcsak elkövetnék ezt a hibát!” Uri Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep. The Surprise of Yom Kippur and Its Sources* (Albany, SUNY Press, 2005), 45.
- ⁷¹ Shazly: *Crossing the Suez*, 128.
- ⁷² Lásd uo. 18.; Sadat: *In Search of Identity*, 178.; Mohamed Abdel Ghani el-Gamasy: *The October War. Memoirs of Field Marshal El-Gamasy of Egypt* (Kairó, American University of Cairo Press, 1993), 205.; Mohamed Heikal: *Autumn of Fury. The Assassination of Sadat* (New York, Random House, 1983), 50.
- ⁷³ Sadat: *In Search of Identity*, 244.
- ⁷⁴ Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep*, 84–85.
- ⁷⁵ Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 81., ahol a katonai hírszerzés egyik 1969. májusi iratából idéz.
- ⁷⁶ „Intelligence Summary from Operation Dovercote”, 1972. december 17.; Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 80–81.; Eli Zeira: *Myth Versus Reality: Yom Kippur War – Failures and Lessons* (Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2004), 89–90. Zeira könyvének első kiadása 1993-ban jelent meg.
- ⁷⁷ Interjú Zvi Zamirral az *Uvda* (Tény) című izraeli televízióműsorban, Channel 2, „Az utolsó kém”, 2007. december 27.
- ⁷⁸ Interjú Zvi Zamirral, 2008. július 8.
- ⁷⁹ Beszélgetés Ámós Gilboával.
- ⁸⁰ Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 186.
- ⁸¹ Interjú Aharón Levrannal.
- ⁸² Móse Dajan-interjú, készítette Rami Tal, közli Ronen Bergman és Gil Meltser: *The Yom Kippur War: Real Time* (Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2003), 180.
- ⁸³ Interjú Jóna Bandmannel.
- ⁸⁴ Zeira: *Myth Versus Reality*, 155–156.
- ⁸⁵ Uo. 151–163.
- ⁸⁶ „Supplement of Supplements”, Israel Television Channel 1. Az interjút készítette Dan Margalit, 2004. szeptember 23–24.
- ⁸⁷ Interjú Arje Salevvel.
- ⁸⁸ Interjú Aharón Levrannal.
- ⁸⁹ Bergman–Meltser: *The Yom Kippur War*, 175.
- ⁹⁰ Zamir–Mass: *With Open Eyes*, 133.
- ⁹¹ Uo. 132–135.
- ⁹² Interjú Zvi Zamirral és Freddy Einivel.

6. SZADAT KÜLÖNLEGES ÜGYEK BEN ELJÁRÓ MEGBÍZOTTJA

- ⁹³ Nadav Safran: *Saudi Arabia. Ceaseless Quest for Security* (Ithaca, NY, Cornell University Press), 145.; Robert Dreyfuss: *Devil's Game. How the United States Helped Unleash Fundamentalist Islam* (New York, Henry Holt, 2006), 151.; Gerald Posner: *Secrets of the Kingdom* (New York, Random House, 2005), 80–82.; Said K. Aburish: *The Rise, Corruption, and Coming Fall of the House of Saud* (London, Bloomsbury, 2005), 301.; Bob Woodward: *Veil. The Secret Wars of the CIA, 1981–1987* (New York, Simon & Schuster, 2005), 347.; Mohamed Heikal: *The Sphinx and the Commissar. The Rise and Fall of Soviet Influence in the Middle East* (New York, Harper & Row, 1978), 226.
- ⁹⁴ Interjú Mohamed Hasszanein Heikallal az Al Jazeera televízióban, 2009. december 17.
- ⁹⁵ Fawzi: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*, 31. Néhány más forrás az üzletről: Jami': *I Knew al-Sadat*, 216–218.; Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 653.; Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 27–36.
- ⁹⁶ Jeffrey Robinson: *The Risk Takers* (New York, HarperCollins, 1981), 122.
- ⁹⁷ Avi Shlaim: *Lion of Jordan. The Life of King Hussein in War and Peace* (New York, Alfred A. Knopf, 2008), 346–347.
- ⁹⁸ Gideon Gera: *Gaddafi's Way in Libya* (Tel-Aviv, Hakibutz Hameuhad, 1983), 118–119.
- ⁹⁹ John K. Cooley: *Libyan Sandstorm* (New York, Holt, Reinhart, and Winston, 1982), 6–7., 68.
- ¹⁰⁰ Mohamed Hamad: „Egypt-Libya Relations from Revolution to War: Recollections of Salah al-Din al-Saadani, Egypt's First Ambassador to Libya After the Revolution”. Part 13, *Al-Rei al-A'am* (Kuwait), 1997. október 15., 12.
- ¹⁰¹ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 652–653.
- ¹⁰² Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 34.
- ¹⁰³ Uo.; Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 652–653.
- ¹⁰⁴ „Havi 100 000 dollárért... a »látnoki«, Egyiptom legnagyobb fegyverkereskedőinek egyike”, *Al-Shaab*, 2009. december 2.
- ¹⁰⁵ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 652.
- ¹⁰⁶ Fawzi: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*, 29.
- ¹⁰⁷ Jami': *I Knew al-Sadat*, 217–218.; Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 652.; Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 26.
- ¹⁰⁸ Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 31.
- ¹⁰⁹ Jami': *I Knew al-Sadat*, 184–185.; Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 27–36.
- ¹¹⁰ Jami': *I Knew al-Sadat*, 184–185.; Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 35–36.
- ¹¹¹ Jeffrey Robinson: *Yamani. The Inside Story* (London, Simon & Schuster, 1988), 83–86.
- ¹¹² Shazly: *Crossing the Suez*, 148–149.
- ¹¹³ Beszélgetés Howard Blummval, 2010. szeptember 1.

- ¹¹⁴ Ronen Bergman: „The 'Khotel' Code”. *Yediot Ahronot (7 Days Supplement)*, 2007. szeptember 7., 29–30.

7. EGYIPTOM FELKÉSZÜL A HÁBORÚRA

- ¹¹⁵ Eyal Zisser: Syria and the October War: The Missed Opportunity. In Asaf Siniver (ed.): *The October 1973 War. Politics, Diplomacy, Legacy* (London, Hunt, 2013), 67–83.
- ¹¹⁶ Uri Bar-Joseph – Amr Yossef: The Hidden Factors That Turned the Tide: Strategic Decision-Making and Operational Intelligence in the 1973 War. *Journal of Strategic Studies*, 37, no. 4, 584–608.
- ¹¹⁷ Arie Braun: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War* (Tel-Aviv, Edanim, 1992), 17.
- ¹¹⁸ Uo. 18.
- ¹¹⁹ Uo. 17–18.
- ¹²⁰ Rabin: *Record of Service*, 380.
- ¹²¹ Braun: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War*, 18.
- ¹²² Uo. 19.
- ¹²³ Interjú Avner Salevvel, Tel-Aviv, 1998. augusztus 29. 1973-ban Salev a vezérkari főnök szárnysegédeként szolgált.
- ¹²⁴ 6. osztály, *Intelligence Survey*, 15/73, 1973. január 24.
- ¹²⁵ Lon Norden – David Nicole: *Phoenix Over the Nile. A History of Egyptian Air Power, 1932–1994* (Washington, D.C, Smithsonian Institution Press, 1996), 269–270.
- ¹²⁶ Arie Shalev: Intelligence Assessments Before the Yom Kippur War. In Moshe Shemesh – Ze'ev Drori (eds.): *National Trauma. The Yom Kippur War After Thirty Years and Another War* (Sde Boker, Ben Gurion University, 2008), 117.
- ¹²⁷ *Commission of Inquiry – The Yom Kippur War, Additional Partial Report. Justifications and Additions to the Partial Report of 9 Nissan 5734 (January 4, 1974)*, 1. köt., Jeruzsálem (1974), 93. (a továbbiakban: Agranat Commission, Third and Final Report, Agranat Bizottság, Harmadik és végleges jelentés).
- ¹²⁸ Shalev: *Intelligence Assessment*, 118–119.
- ¹²⁹ Interjú Jóna Bandmannel.
- ¹³⁰ A vita részletes leírását lásd Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep*, 2005, 69–70.
- ¹³¹ Uo. 71–73.
- ¹³² Shmuel Gordon: *Thirty Hours in October, Fateful Decisions. The Air Force at the Start of the Yom Kippur War* (Tel-Aviv, Maariv, 2008), 193.

8. VÉGSŐ ELŐKÉSZÜLETEK ÉS KÖZJÁTÉK RÓMÁBAN

- ¹³³ Braun: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War*, 28.
- ¹³⁴ *Time*, 1973. július 30., 13.
- ¹³⁵ Robinson: *Yamani*, 84–86.

- ¹³⁶ Hanoch Bartov: *Dado. 48 Years and Another 20 Days* (Or Jehúda, Dvir, 2002), 237–239.
- ¹³⁷ John K. Cooley: *Lybian Sandstorm* (New York, Holt, Reinhart, and Winston, 1982), 106–109.
- ¹³⁸ Aaron J. Klein: *The Master of Operations. The Story of Mike Harari* (Jeruzsálem, Keter, 2014), 16–20.; Zamir–Mass: *With Open Eyes*, 142–146.; Mohamad Hamad: *El-Rai el-Aam* (Kuvait), 1997. október 15., 12.; Interjú Zvi Zamirral, 2009. szeptember 1.; Oded Granot: „How Gaddafi and Sadat Conspired to Shoot Down an El Al Plane”. *Maariv*, Sabbath Supplement, 1994. december 2.; Nadav Zeevi: „The Betrayed: Senior Mossad and MI Officials Talk for the First Time About the Handling and Abandonment of Ashraf Marwan, Israel’s Number One Agent”. *Maariv*, 2007. december 28.; Ilana Dayan: „The Last Spy. The Life and Death of Dr. Ashraf Marwan”. *Uvda* (Tény), Israel Television Channel 2. 2007. december 27.; *Maariv*, 1973. szeptember 6.
- ¹³⁹ Lásd például Shalev: *Failure and Success in the Warning*, 133.
- ¹⁴⁰ Agranat Bizottság, Harmadik és végleges jelentés, 1. köt.

9. ALÁÍRÁS VASÁRNAS, NAPNYUGTAKOR

- ¹⁴¹ Mohamed Heikal: *Mubarak and His Time... From the Podium to the Square* (Kairó, Dar al-Shorouq, 2013), 257.
- ¹⁴² Az 1998. augusztus 19-én vele készített szóbeli interjúban Zamir annyiban elvetette a bizottság jelentését, hogy kijelentette, nem használta a „minden percben kitörhet” kifejezést. Ez azok közé a kifejezések közé tartozik, amelyeket sohasem használ, állította.
- ¹⁴³ A Freddy Eini, Zvi Zamir és Éli Zejra közötti telefonbeszélgetések átiratai, közli: *The Commission of Inquiry – Yom Kippur War. Additional Interim Report. Reasoning and Addenda for the Interim Report of April 1, 1974*, 1. köt. Appendix A, „Actions of the Mossad in Early October”, 51–52.
- ¹⁴⁴ Braun: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War*, 58–59., 61.
- ¹⁴⁵ Shazly: *Crossing the Suez*, 213.; El-Gamasy: *The October War*, 197.
- ¹⁴⁶ „Mohammad Nusseir to the TV Show 'Ahatraq': Asraf Marván nem tudta, mikor fog kezdődni az októberi háború, és erős kapcsolatok fűzték az arab titkosszolgálatokhoz”, *Al-Mizri Al-Yaum*, 2008. november 7., idézi a 2008. november 6-án adott televíziós interjúból. „So He Was in London on the 5th of October 1973!!!”, *Egyptian Chronicles*, 2008. október 23., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2008/10/so-he-was-in-london-on-5th-of-october.html>.
- ¹⁴⁷ Mohamed Heikal: *The Road to Ramadan* (New York, Quadrangle/New York Times Books, 1975), 15–16.
- ¹⁴⁸ Howard Blum: *The Eve of Destruction. The Untold Story of the Yom Kippur War* (New York, HarperCollins, 2003), 120.
- ¹⁴⁹ Yigal Kipnis: *1973. The Road to War* (Charlottesville, VA, Just World Books, 2013), 46–47.

- ¹⁵⁰ Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep*, 116–117., 148–149., 248–250. Igaz, Zejra több ízben is próbálta azt állítani, hogy ő kiadta a parancsot a különleges eszközök aktiválására negyven órával a háború megindítása előtt (vagyis csütörtökön este, 22:00 órakor izraeli idő szerint). Csakhogy Joszi Langotszki ezredes, aki abban az időben az eszközök működtetéséért felelős alakulat parancsnoka volt, kijelentette, hogy negyven órával a háború kitörése előtt Zejra az eszközök működőképességének ellenőrzésére („szerszámleltárra”) adott engedélyt, és ragaszkodott ahhoz, hogy pénteken hajnali 06:00 órakor kapcsolják ki a berendezéseket. A 848. felderítőegység parancsnoka, Joél Ben Porat ezredes, személyesen jelentette neki, hogy az eszközöket az előírt időben kikapcsolták. Langotszki, aki a műveletet közvetlenül végrehajtó katonákat (vagyis azokat, akik szó szerint megnyomták a gombot) szintén kikérdezte, azt mondta, hogy az eszközök üzem-szerű aktiválására csak „jom kippur reggelén, pár órával a háború előtt” került sor. Yossi Langotsky: „The Truth About the Special Means”. *Haaretz*, 2005. december 20., a szerző levelezése Joszi Langotszki-val.
- ¹⁵¹ Az október 6. pénteki eseményeket a következő munka alapján idézzük fel: Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep*, 141–186.
- ¹⁵² Zamir–Mass: *With Open Eyes*, 150.

10. GALAMB DÚC: FIGYELMEZTETÉS ÉS HÁBORÚ

- ¹⁵³ A szerző interjúja Freddy Einivel, Arje Salevvel, Avner Salevvel és Zvi Zamirral.
- ¹⁵⁴ Az idézet forrása a beszélgetés gyorsírástól jegyzőkönyvének átirata, ahogyan azt Slómó Gazit dandártábornok, a területek koordinátora, aki jelen volt a megbeszélésen, leírta. *Haaretz*, Weekend Supplement (Hétvégi Melléklet), 1999. január 1.
- ¹⁵⁵ Bar-Joseph: *The Watchman Fell Asleep*, 199.
- ¹⁵⁶ Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Levéltár, *Summary of Consultations with the Prime Minister, October 6, 1973*, 8:05 (feljegyezte Éli Mizrahi), http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/66FC5A72-27F7-41A6-9969-7ED71A097F57/0/yk6_ro_o805.pdf.
- ¹⁵⁷ Például: *Prime Minister’s Office, National Archive, Meeting with the Prime Minister, October 7, 1973, 1450 hours* (feljegyezte Éli Mizrahi), http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/0FC0ABE9-C023-466D-9B65-2502586EE0AF/0/yk7_ro_1450.pdf.
- ¹⁵⁸ Elchanan Oren: *The History of the Yom Kippur War* (Tel-Aviv, IDF-History Department, 2013), 112–113.; Maj. Gen. (ret.) Amnon Reshef (nyugállományú vezérőrnagy): *We Will Never Cease! Brigade 14 in the War of Yom Kippur* (Ot Jehúda, Dvir, 2013), 94–95.
- ¹⁵⁹ Motti Ashkenazi – Baruch Nevo – Nurit Ashkenazi: *Tonight at Six There Will Be War* (Tel-Aviv, Hakibutz Hameuhad, 2003), 61–67.
- ¹⁶⁰ Braun: *Moshe Dayan and the Yom Kippur War*, 82.

- ¹⁶¹ Eitan Karmival augusztus 27-én, 20:10 órakor folytatott telefonbeszélgetés: „Jom kippur közepén az Izraeli Védelmi Erők szóvivője bejelentette: »14:00 óra tájban Egyiptom és Szíria fegyveres erői támadást indítottak a Sínai-félszigeten és a Golán-fennsíkon. Csapataink felvették a harcot a támadókkal«, IAF website, <http://iaf.org.il/843-13277-he/IAF.aspx>.
- ¹⁶² Shimon Golan: *Decision-Making of the Israeli High Command in the Yom Kippur War* (Ben-Semen, Modan and IDF History Department, 2013), 318–319., 328–329., 341–342., 369–370.; Amiram Ezov: 'Ministerial Recommendation'. The Southern Command During the Yom Kippur War – October 7, 1973 – Thwarted the Counter-Attack. In Hagai Golan – Shaul Shai (eds.): *War Today. Studies of the Yom Kippur War* (Tel-Aviv, Maarachot, 2003), 204–258., 208.
- ¹⁶³ Uo. 227.
- ¹⁶⁴ Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Levéltár, *Meeting with the Prime Minister, October 7, 1973, 2350 Hours* (lejegyezte Éli Mizrahi), http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/FD8B4764-23C7-4DoB-8466-EA5FDB1C507B/o/yk7_10_2350.pdf; Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Levéltár, *Meeting with the Prime Minister, October 8, 1973, 1950 Hours. Report of M-G Bar-Lev and Minister Alon After Surveying the Front* (lejegyezte Éli Mizrahi), http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/A6A68F84-86A8-488D-8A3C-216644051639/o/yj8_10_1950.pdf.
- ¹⁶⁵ Személyes interjú Zvi Zamirral, 1998. augusztus 13.

11. ASRAF MARVÁN FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

- ¹⁶⁶ „Sekretarijat za informacije”. *Yugoslav Survey*, vol. 17, 1976, 68.
- ¹⁶⁷ Interjú Zvi Zamirral, 2008. július 8.; Telefonbeszélgetés Freddy Einivel, 2010. október 1.; Shimon Golan: The Yom Kippur War. The Debate About Crossing the Canal on October 12, 1973. In Yehudit Ronen – Avraham Zohar (eds.): *State Army Relations in Israel 1948–1974* (Tel-Aviv, Golda Meir Memorial Association and the Israeli Society for Military History, 2004), 128–145.; Uri Bar-Joseph: When the Gates Were Locked. MI in the Yom Kippur War. In Amos Gilboa – Ephraim Lapid (eds.): *Melechet Machshevet. 60 Years of Israeli Intelligence – A View from Within* (Tel-Aviv, Yedioth Ahronot, 2008), 70–77.; Zeira: *Myth Versus Reality*, 162.
- ¹⁶⁸ Hagai Tzoref: „The Director of the Mossad, Zvi Zamir, and Israel's Leadership During the War of Yom Kippur”, kiadatlan tanulmány. Dr. Coref vezető levéltáros Izrael Nemzeti Levéltárában, ő kezeli a Golda Meir miniszterelnöki időszakára (1969–1974) vonatkozó iratgyűjteményt.
- ¹⁶⁹ Victor Israelyan: *Inside the Kremlin During the Yom Kippur War* (University Park, Pennsylvania State University Press, 1995), 103–114.
- ¹⁷⁰ Tzoref: „The Director of the Mossad”.
- ¹⁷¹ *Maariv*, 1973. november 9.; *Maariv*, 1973. december 4.; Bahgat Korany – Ali E. Hillal Dessouki: *The Foreign Policies of Arab States. The Challenge of Globalization* (Kairó, American University of Cairo Press, 2008), 184.

- ¹⁷² *Maariv*, 1973. december 19.
- ¹⁷³ Henry Kissinger: *Years of Upheaval* (Boston, Little Brown, 1982), 1061.
- ¹⁷⁴ *Maariv*, 1974. május 7.
- ¹⁷⁵ Kissinger: *Years of Upheaval*, 844.
- ¹⁷⁶ Le Carré: *The Secret Pilgrims*, 193.
- ¹⁷⁷ Fawzi: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*, 17.; *Maariv*, 1974. augusztus 23.
- ¹⁷⁸ Gerard Chaliand (ed.): *People Without a Country. Kurds and Kurdistan* (London, Zed Books, 1984), 170.; Asadollah Alan: *The Shah and I. The Confidential Diary of Iran's Royal Court, 1969–1977* (London, I.B. Tauris, 1991), 185.
- ¹⁷⁹ „Memorandum of conversation between: Mr. Ismail Fahmy, Minister of Foreign Affairs of the Arab Republic of Egypt, Dr. Ashraf Marwan, Presidential Secretary of Foreign Contacts, and Dr. Henry Kissinger, Secretary of State and Assistant to the President for National Security Affairs, and Mr. Peter W. Rodman, NSC Staff, August 13, 1974, Madison Room, 8th Floor, Department of State”, National Security Archives, Washington, D.C., 10–11.
- ¹⁸⁰ „After the Jehan Sadat Interview: Shocking Secrets Revealed by Her Husband's Friend”, Al-Arabiya Network, 2007. március 4.
- ¹⁸¹ Christopher Andrew – Vasili Mitrokhin: *The Wold Was Going Our Way. The KGB and the Battle for the Third World* (New York, Basic Books, 2005), 161., 167.
- ¹⁸² John Cooley: *Unholy Wars* (London, Pluto Press, 2002), 17.; „Saudi Ambassador to the United States Prince Turki Al-Faisal Interview with the Saudi-US Relations Information Service (SUSRIS)”, 2006. március 2., <http://www.saudiembassy.net/archive/2006/transcript/Page19.aspx>.
- ¹⁸³ Joseph J. Trento: *Prelude to Terror. The Rogue CIA and the Legacy of America's Private Intelligence Network and the Compromising of American Intelligence* (New York, Carroll & Graf, 2005), 5.; Peter Dale Scott: *The Road to 9/11. Wealth, Empire, and the Future of America* (Berkeley, University of California Press, 2007), 111.
- ¹⁸⁴ Heikal: *Mubarak and His Time*, 248.
- ¹⁸⁵ Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 38–40.
- ¹⁸⁶ J. C. Louis – Harvey Z. Yazikian: *The Cola Wars. The Story of the Global Battle Between the Coca-Cola Company and PepsiCo, Inc.* (New York, Everest House, 1980), 177–178.
- ¹⁸⁷ Jami': *I Knew al-Sadat*, 181.
- ¹⁸⁸ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 653.
- ¹⁸⁹ Jami': *I Knew al-Sadat*, 216–218.
- ¹⁹⁰ *Maariv*, 1975. október 15.
- ¹⁹¹ *Al-Abram*, 1976. március 22.
- ¹⁹² Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 655.; Fawzi: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*, 32.
- ¹⁹³ „The Arabs Diversify into the Arms Business”, *Business Week*, 1977. október 31., 31–32.; Thomas Lippman: „The Arab Organization for Industry Signs Secret Agreements with France and Britain for Joint Production of Modern Weaponry”. *Maariv*, 1978. szeptember 11.

- ¹⁹⁴ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 656–657.
¹⁹⁵ Fawzi: *Secrets of the Assassination of Ashraf Marwan*, 29.; Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 656.
¹⁹⁶ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 656–657.
¹⁹⁷ Uo. 657–659.; Tharwat: *Ashraf Marwan. Fact and Illusion*, 36–38.
¹⁹⁸ *Al-Akhbar*, 1978. október 12.
¹⁹⁹ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 656–657.; Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 43.
²⁰⁰ Fatah: *Who Killed Ashraf Marwan?*, 44.
²⁰¹ *Maariv*, 1978. október 17.
²⁰² „Statement from Ashraf Marwan, Responding to Claims in the Book by (The Engineer) Osman Ahmed Osman”, *Al-Akhbar Al-Youm* és *Al-Ahram*, 1981. április 16.; Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 665.
²⁰³ Sabri: *Sadat. The Truth and the Legend*, 662–665.

12. ANGAL A NAGYVÁROSBAN – A LELEPLEZETT VŐ

- ²⁰⁴ Interjú Tim Bowerrall, *The New York Times*, 2004. december 28.
²⁰⁵ Jelentés a tervezett fúzióról, *Lonrho Limited and House of Fraser Limited*, a parlament elé terjesztve az 1973-as Tisztességes kereskedelemről szóló törvény 83. pontjának megfelelően (London, Her Majesty's Printing Office, 1981. december 9.), 27. (a továbbiakban Griffiths-jelentés, 1981).
²⁰⁶ Pinkindustry, „The House of Fraser”, *Atlantic Semantic*, <http://pinkindustry.wordpress.com/the-house-of-fraser>.
²⁰⁷ Tom Bower: *Fayad. The Unauthorized Biography* (London, Macmillan, 1998), 151.; Tom Bower: *Tiny Rowland. A Rebel Tycoon* (London, Mandarin, 1994), 499–500.
²⁰⁸ Chris Blackhurst: „As Mysterious in Life as in Death”, *Timeout*, London, 2007. július 2.
²⁰⁹ Chris Blackhurst: „The Shadowy World of Ashraf Marwan”. *Business*, 1987. május 5.
²¹⁰ Interjú Tom Bowerrall.
²¹¹ Idézetek a Griffiths-jelentésből, 1981; Charles Wardle brit képviselő nyilatkozata, 1997. június 4., http://hansard.millbanksystems.com/commons/1997/jun/04/dti-inquiries#column_318; Griffiths szóhasználatának magyarázata: interjú Tom Bowerrall, 2010. június 28.
²¹² Sir Andrew Bowden MBE, brit képviselő levele a Parlament Etikai Vizsgálóbiztosának, 1997. február 13. (a továbbiakban: Bowden-levél).
²¹³ Bower- és Blackhurst-interjú; Robinson: *Yamani*, 130–135.
²¹⁴ Simon Parkin: „Who Killed the 20th Century's Greatest Spy?”. *The Guardian*, 2015. szeptember 15., <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/15/who-killed-20th-century-greatest-spy-ashraf-marwan>.
²¹⁵ Graham Greene: *Our Man in Havana* (New York, Penguin, 1969); John le Carré: *The Tailor of Panama* (New York, Knopf, 1996).

- ²¹⁶ Yossi Melman – Dan Raviv: *Imperfect Spies* (Tel-Aviv, Maariv, 1990), 176.
²¹⁷ Ian Black – Benny Morris: *Israel's Secret Wars* (New York, Grove Weidenfeld, 1991), 286.
²¹⁸ Shmuel Katz: *Soldier Spies. Israeli Military Intelligence* (Novato, CA, Presidio, 1992), 246.
²¹⁹ Eli Zeira: *Myth versus Reality. The Yom Kippur War – Failures and Lessons* (Tel-Aviv, Eidanim, 1993).
²²⁰ Telefonbeszélgetés Amnón Danknerral, 2010. május 13.
²²¹ Zeira: *Myth versus Reality*, 124.
²²² Robinson: *Yamani*, 85.
²²³ Zeira: *Myth versus Reality. The Yom Kippur War – Failures and Lessons*, 126.
²²⁴ Döntőbírósi határozat, tárgyalta Theodor Orr (nyugállományú) bír. Felperes: Élijahu (Éli) Zejra, képviseli B. Mozer és Társai ügyvédi iroda. Alperes: Zvi Zamir, képviseli Danziger, Klejsbald és Társai ügyvédi iroda, 2007. március 25., 15–17. (a továbbiakban: Orr-határozat).
²²⁵ Zeira: *Myth versus Reality. The Yom Kippur War – Failures and Lessons*, 85., 123.
²²⁶ Orr-határozat, 16–17.
²²⁷ Ephraim Kahana: Early Warning Against Concept. The Case of the Yom Kippur War 1973. *Intelligence and National Security* 7, no. 2 (2002): 81–104., 99.
²²⁸ Ahron Bregman – Jihan el-Tahri: *The Fifty Years War. Israel and the Arabs* (London, Penguin, 1998).
²²⁹ Ahron Bregman: *Israel's Wars, 1947–93* (London, Routledge, 2000).
²³⁰ Ahron Bregman: *A History of Israel* (Houndmills, UK, Palgrave Macmillan, 2002).
²³¹ Israel Television Channel 1, „Supplement of Supplements”, 2004. szeptember 23.
²³² Orr-határozat, 34.

13. A BUKOTT ANGAL

- ²³³ Az alábbiakban hivatkozott forrásokon túl a Marván haláláról jelenleg hozzáférhető ismeretek alapján adott beszámoló alapjául két, az ügyet nagyon közelről ismerő személlyel készített interjúk szolgáltak, akik azonban ragaszkodtak névtelenségük megőrzéséhez. Az egyéb források közé tartozik: elektronikus magánlevélváltás dr. Ahron Bregmannal, 2010. június 28.; Yossi Melman: „It Doesn't Sound Like the Ashraf Marwan I Know”; Majdi al-Jallad: *Al-Masry Al-Youm* Publishes Important Details on the Death of Ashraf Marwan. *Al-Masry Al-Youm*, 2007. július 7.; Mona Abden-Nasszer interjúi az *Al-Ahram Weekly*-vel: The Israelis Murdered My Husband and Paid Money to Distort the Truth. *Al-Araby*, 2007. szeptember 27.; „Apology”. *Al-Ahram Weekly*, 2007. november, 872. szám, 22–28.; Rajiv Syal: „Double Agent' Billionaire's Death in Fall from Balcony Was Murder, Says Friend”. *Sunday Times*, 2007. október 13.; „An Egyptian Riddle”. *Private Eye*, 2010. augusztus 4.; Parkin: „Who Killed the 20th Century's Greatest Spy?”.

- ²³⁴ Rajiv Syal: „Evidence Missing in ‘Spy’ Death-Fall Mystery”. *Times Online*, 2007. augusztus 29.
- ²³⁵ Rick E. Ingram (ed.): *The International Encyclopedia of Depression* (New York, Springer, 2009), 546–547.
- ²³⁶ Yossi Melman: „It Doesn’t Sound Like the Ashraf Marwan I Know”, elektronikus levélváltás dr. Ahron Bregmannal, 2010. június 28.; Parkin: „Who Killed the 20th Century’s Greatest Spy?”.
- ²³⁷ Andrew Hosken: „Billionaire’s ‘Spy’ Death Remains a Mystery”. *BBC Radio*, 2010. július 15.
- ²³⁸ *Al-Araby*, 2007. szeptember 24.
- ²³⁹ „Mosad Agents Murdered My Husband, Says Widow of Billionaire Arms Dealer”. *Observer*, 2010. július 11.
- ²⁴⁰ Ahron Bregman és Asraf Marván telefonbeszélgetése, 2003. október 14., dr. Bregman magángyűjteményében.
- ²⁴¹ Ahron Bregman és Asraf Marván 2005. május 7-i telefonbeszélgetésének gépírással átírtat.
- ²⁴² Zamir–Maas: *With Open Eyes*, 151–153.
- ²⁴³ James Forsyth: „Did He Fall or Was He Pushed?”. *Spectator*, 2007. augusztus 15.
- ²⁴⁴ Rajiv Syal: „Missing Memoirs Fuel Spy Death Mystery”. *Sunday Times*, 2007. augusztus 13.
- ²⁴⁵ Ronen Bergman: „The ‘Khotel’ Code”. *Yediot Ahronot*.
- ²⁴⁶ Elektronikus levélváltás a washingtoni levéltár könyvtárossal és dr. Ahron Bregmannal, 2010. augusztus 10. és 29.
- ²⁴⁷ Howard Blum: „The Double Agent Who Fooled Israel”, a *Los Angeles Times* 2003. október 5-i számában megjelent „Another Operative is Outed – But in Israel This Time” cikk korai fogalmazványa.
- ²⁴⁸ Ahron Bregman és Asraf Marván telefonbeszélgetése, 2006. október 6.
- ²⁴⁹ Yossi Melman: „What Is Known About the Mysterious Death of Ashraf Marwan, the Agent Who Warned Israel of the Yom Kippur War”. *Haaretz*, 2010. május 28.
- ²⁵⁰ Ilana Dayan: „The Last Spy”.
- ²⁵¹ Zamir–Mass: *With Open Eyes*, 129.
- ²⁵² Heikal: *Mubarak and His Time*, 246.
- ²⁵³ Ronen Bergman: „Their Man in Cairo”. *Yediot Ahronot*, 2005. május 6.
- ²⁵⁴ Heikal: *Mubarak and His Time*, 252.
- ²⁵⁵ Uo. 256.
- ²⁵⁶ Ben Macintyre: *A Spy Among Friends* (New York, Crown, 2014), 265–267.
- ²⁵⁷ Heikal: *Mubarak and His Time*, 260.
- ²⁵⁸ Dr. Moustafa al-Fiqi: On El-Leithy Nassif, the Egyptian General Who Died in a Manner Similar to Ashraf in London. *Al-Masry Al-Youm*, 2008. október 9.; Egyptian X-File: Stuart Tower, the Beginning. *Egyptian Chronicles*, 2010. május 21., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2009/07/egyptian-x-file-cinderella-rank.html>.

- ²⁵⁹ Kris Kenway: „Searching for Cinderella”. *Egypt Today*, 25, no. 6 (2004. június), 22–30.; „Egyptian X-File: Cinderella’s Rank”. *Egyptian Chronicles*, 2009. július 14., <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2009/07/egyptian-x-file-cinderella-rank.html>.
- ²⁶⁰ *Rose al-Yusuf*, 2011. június 29.
- ²⁶¹ Reuters, 2007. július 2.
- ²⁶² Ilana Dayan: „The Last Spy”.
- ²⁶³ Steve Kroft: „Was the Perfect Spy a Double Agent?”. *60 Minutes*, 2009. május 10.

Bernard Wasserstein

AZ IGAZI TREBITSCH

(Akadémiai Kiadó, 2016, 508 oldal)

Trebitsch Ignác ma már egészen hihetetlennek tűnő, elképesztően izgalmas és kalandos életpályát futott be. Méltán foglalja el jól megérdemelt helyét a világ legnagyobb szélhámosai és identitáskamélonjai között. Olyannyira valószínűtlen volt az élete, hogy még Rejtő Jenő halhatatlan Pizkos Fredjébe is bekerült. Mivel mindig az események középpontjában volt, méghozzá a földgolyó legkülönbözőbb pontjain, Londontól Sanghajig, élete egyedülálló keresztmetszetet ad a 20. század első feléről. Gazdag, ortodox zsidó családban született Pakson 1879-ben, volt képviselő a brit Parlamentben a Brit Birodalom tündöklésének idején, olajipari nagyvállalkozó Galíciában és Romániában, önjelölt kém és rejtjel-szakértő az első világháborúban, több börtönt megjárt fegyenc Angliában, szélsőjobboldali politikus, majd a Kapp-puccs ötnapos kormányának főcenzora Berlinben 1920-ban, nemzetközi összeesküvő Budapesten és Bécsben, anglikán és presbiteriánus lelkész, polgárháborús hadurak tanácsadója Kínában és végül világszerte ismert buddhista szerzetes, majd apát, élénk titkos szolgálati kapcsolatokkal ugyancsak Kínában.

Egy ember, aki sok oroszlán bajuszát rángatta a brit külügyminisztériumtól és titkosszolgálatoktól az FBI-on át a japán és német titkosszolgálatokig. Nőfaló, luxusszállók és óceánjárók törzsvendége, de családapája és nyomorúságos panziók fizetésektelen lakója is... A második világháború idején japán szolgálatban, buddhista szerzetesként, Sanghajban halt meg 1943-ban. Életrajza letehetetlen olvasmány.

Dominic Bliss

ERBSTEIN ERNŐ, AZ ELFELEDETT FUTBALLHŐS

Tündöklés és tragédia Torinóban

(Akadémiai Kiadó, 2017, 342 oldal)

Erbstein Ernő Guttmann Bélához hasonlóan a világfutball nagy és legendás alakja. Csapatával, a Torinóval – amelyet csak Grande Torinóként emlegetnek – edzőként mindent megnyert 1946 és 1949 között. Nagy kultusza van Olaszországban.

Életének és a csapat sikereinek tragikus repülőgép-szerencsétlenség vetett véget 1949-ben. Személyisége és munkássága nem csupán a focirajongók számára jelent inspirációt. Az Erbstein család háború alatti története önmagában is kész regény. A könyv tisztelgés e nagyszerű ember emléke előtt.

Játékoskarrierje a budapesti BAK-nál indult 1916-ban, és fontos állomás volt a számára az olasz Olimpia Fiume és a Vicenza (1924–1926). 1927-ben az Egyesült Államokban játszott a Maccabi túracapatával.

Edzői pályafutását a dél-olaszországi Barinál kezdte 1928-ban, a Nocerina, a Cagliari és a Lucchese után 1938-ban került az akkori topcsapat Torinóhoz. A korlátozó rendszabályok és a háború itt megszakították a pályáját, amely 1946-tól folytatódott ugyanott. Maga és a családja Budapesten bujkált 1944–45-ben, és csak számos fordulat után, nagy szerencsével menekültek meg.

A Torino nagy korszakában annyira meghatározó szerepet játszott az olasz labdarúgásban, hogy egy 1947-es olasz–magyar válogatott meccsen a tizenegy olasz játékosból 10-et a Torino adott. Különös és sorsszerű egybeesés, hogy a magyar csapatban akkor kilenc Újpest-játékos játszott, és az edzőjük nem más volt, mint Guttmann Béla...

Roger Scruton

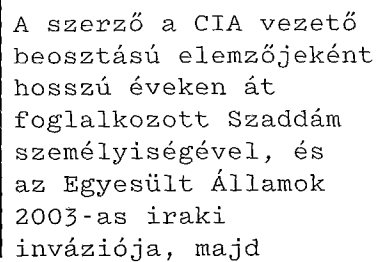
ISZOM, TEHÁT VAGYOK

Egy filozófus borkalauza

(Akadémiai Kiadó, 2011., 240 oldal)

Az ismert és rendhagyó észjárású brit, sőt egyenesen angol gondolkodó bekegategorizálhatatlan, sok humorral megírt, magát olvasztató, ugyanakkor mégis elgondolkodtató könyvvel jelentkezik, amely teljesen más, mint a hagyományos „boros könyvek”. Scruton könnyű kézzel zongorázik szinte a teljes eszme-, vallás- és kultúrtörténeten Dionüosztól Sartre-ig (nem kell megijedni, a nem beavatottak számára is élvezhető formában), miközben a borokról, a borkultúráról is van érdemi, új mondanivalója. Különösen második hazájában, Franciaországban van nagyon otthon boros szempontból. Scrutonnak a könyvben lehetősége nyílik arra, hogy a borivás, a borkultúra kapcsán kifejttesse derűs, nagyon is vonzó „életfilozófiáját”.

A 19. században nem a politikusok, hanem a magánszemélyek tűzték zászlajukra az iszákosság elleni küzdelmet, és köztük sokakat olyan indulat mozgatott, amellyel ritkán találkozunk manapság, amikor a társadalmi problémák megoldása az állam bácsira hárul. A viktoriánus Anglia jótét lelkeit az is zavarta, hogy tudták, hogy sok ember iszik otthon, akik boldogan emelgetik poharukat, és bűnük a nyilvánosság számára láthatatlan marad. H. L. Mencken a puritanizmust úgy határozta meg, mint „azt a mindig kísértő félelmet, hogy valaki valahol boldog lehet.”

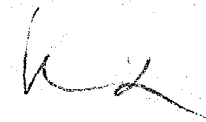
A szerző higgadtan és racionálisan tekint Szaddámra, odafigyel a mondandójára, kettejük között párbeszéd alakul ki, és számos meglepő dolog derül ki a beszélgetéseik során.

gyűjtemény
Szeged

7 a kölcsönzés határideje.

i díjat számolunk fel
'sszahozott könyvért!

~ Tsz.: 10208

Nehéz elhinni, pedig igaz: Asraf Marván, Nasszer egyiptomi elnök veje és a következő elnök, Szadat legbizalmasabb tanácsadója izraeli kém volt „Angyal” fedőnév alatt. Különös jelentősége lett mindennek a drámai 1973-as arab-izraeli háború idején, ugyanis Egyiptom legféltettebb támadási tervei azonnal az izraeli titkosszolgálathoz kerültek. Ennek is megvolt a szerepe abban, hogy Izraelnek sikerült megfordítania a háború menetét, amely egy elsőprő erejű egyiptomi támadással indult.

Különös, de Marvánnak hosszú évtizedeken át sikerült elkerülnie az egyiptomi titkosszolgálat figyelmét. Utolsó éveiben luxuskörülmények között élt, majd élete 2007-ben váratlanul véget ért, amikor eddig nem tisztázott körülmények között kizuhant londoni, negyedik emeleti lakása erkélyéről.

Halála után apránként kezdenek a felszínre kerülni életének eddig homályban lévő részletei. Az elérhető források részletes elemzésén és a kulcsszereplőkkel készült interjúkon alapuló *Izrael mentőangyala* az első átfogó híradás a 20. század egyik legnagyobb kém történetéről. Kiderül belőle többek között, hogy Marván kém múltját nem más leplezte le, mint az izraeli katonai hírszerzés vezetője, és hogy hogyan használták fel az általa adott információkat - sokszor meglepően nem úgy, mint ahogyan várnánk. E letehetetlen könyv elolvasása után már nem tudunk úgy tekinteni a mi életünkre is nagy hatást gyakorló közel-keleti térség történéseire, mint korábban.

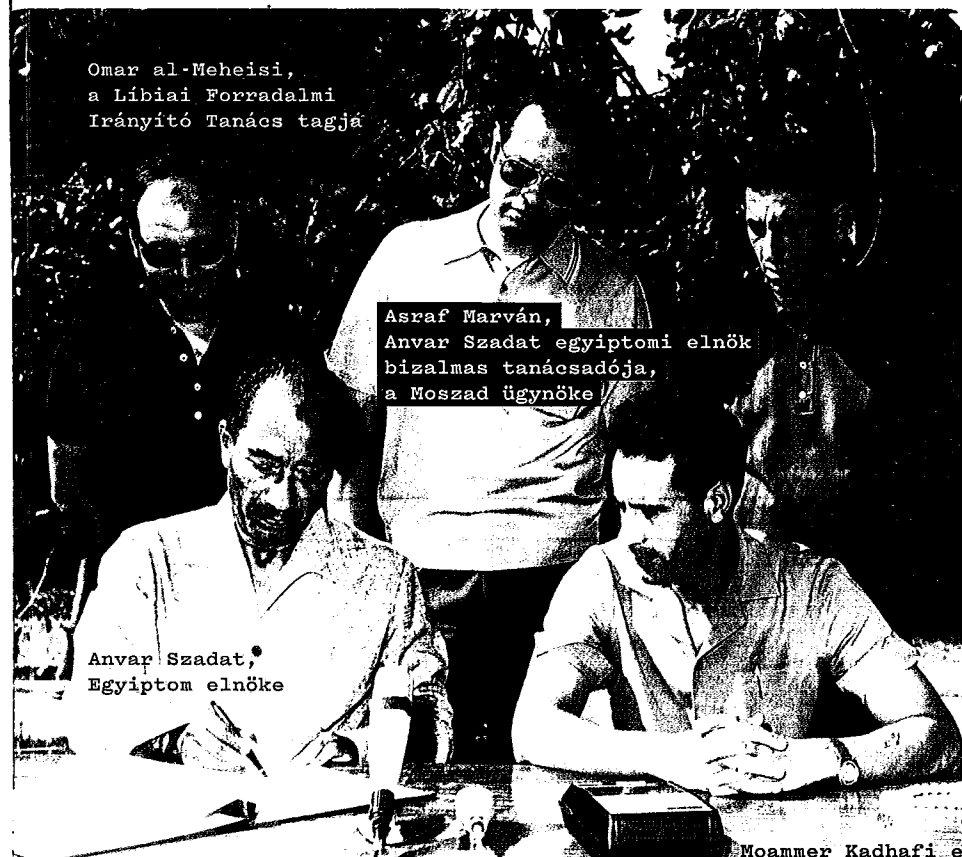
„Asraf Marván volt a legértékesebb hírforrás, akit a Moszad valaha is beszervezett. Uri Bar-Joseph lebilincselő könyve pontos és megbízható beszámoló a 20. század egyik legfontosabb kémjének életútjáról.”

Zvi Zamir vezérőrnagy,
a Moszad korábbi vezetője (1968-1974)

www.akademiai.hu
4900 Ft

URI BAR-JOSEPH

Omar al-Meheisi,
a Líbiai Forradalmi
Irányító Tanács tagja

Asraf Marván,
Anvar Szadat egyiptomi elnök
bizalmas tanácsadója,
a Moszad ügynöke

Abdesszalam
Dzsallud,
Líbia
miniszterelnöke

Anvar Szadat,
Egyiptom elnöke

Moammer Kadhafi ezredes,
Líbia vezetője, a Líbiai Forradalmi
Irányító Tanács elnöke

IZRAEL MENTŐANGYALA

Nasszer egyiptomi elnök
vejének, a Moszad kémjének
igaz története

AKADÉMIAI KIADÓ